

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»  
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА



Всеукраїнська наукова студентська конференція  
«Міжнародне право в період  
турбулентності міжнародних відносин»

25 жовтня 2024

м. Одеса

Друкується за наказом ректора Національного університету  
«Одеська юридична академія» Олега ТОДОЩАКА  
(наказ № 3178-44 від 08.10.2024 р.)

***Відповідальний редактор***

**Аракелян Мінас Рамзесович** – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України.

***Укладачі:***

**Бехруз Хашаматула Набійович** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права.

**Бугаєць Альона Сергіївна** – асистент кафедри міжнародного та європейського права.

**Гриб Анна Миколаївна** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

**Дронов Владислав Юрійович** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

**Форманюк Вікторія Василівна** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

**Слісаренко Анастасія Олександрівна** – здобувачка вищої освіти 4 курсу факультету судового та міжнародного права.

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

***Адреса редколегії:***

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин» : студентська науково-практична конференція, 25 жовтня 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 489 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

## ПЕРЕДМОВА

В сучасних умовах світове співтовариство та Україна стикаються з новими викликами. Вони пов'язані з повномасштабною військовою агресією РФ проти України, анексією окупованих територій суверенної держави, загрозою ядерної війни у світі, масовими порушеннями прав і свобод людини, глобальними тенденціями у сфері формування енергетичної політики та безпеки, гуманітарними та кліматичними кризи, які стали безпрецедентними викликами сучасності. Турбулентність міжнародних відносин та динамічність глобалізаційних процесів ставлять питання необхідності пошуку шляхів їх вирішення та вироблення ефективного механізму регулювання суспільних відносин, основним елементом якого є міжнародне право.

Обговорення та дискусія щодо пріоритетних напрямів розвитку міжнародного права та міжнародних відносин, шляхи реформування міжнародних інституцій та пошук дієвих форм імплементації міжнародно-правових норм та принципів у національне законодавство – складають науковий інтерес наукового товариства та здобувачів вищої освіти.

В рамках Національного університету «Одеська юридична академія» кафедрою міжнародного та європейського права проведено щорічну Всеукраїнську наукову студентську конференцію «Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин», що обумовлено актуалізацією та зростаючим інтересом до питань розвитку міжнародного права в сучасних умовах турбулентності та перетворень.

З огляду на актуальність заявленої теми Конференції сприятиме поглибленню досліджень існуючих складних правових, економічних, соціальних демографічних, гуманітарних та кліматичних проблем, аналізу широкого кола актуальних питань сучасності.

Формат Всеукраїнської наукової студентської конференції – це платформа для наукових дискусій, конструктивного дискурсу та діалогів, завдяки яким світ змінюється, знаходить відповіді на найбільш гострі питання, а також є тим

майданчик, який допомагає молодим науковцям апробувати власні наукові здобутки, а досвідченим фахівцям – ділитися досвідом наукової і практичної діяльності.

Матеріали Конференції відображають внесок здобувачів вищої освіти Національно університету «Одеська юридична академія» та здобувачів інших навчальних закладів з різних куточків України в розвиток юридичної науки.

# СЕКЦІЯ № 1

## ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

*Борисюк Анна Сергіївна*

*здобувачка вищої освіти 1-го курсу магістратури*

*Центру заочного та дистанційного навчання*

*за спеціальністю «Міжнародна журналістика»*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

### **ФЕЙКОВІ НОВИНИ: ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО ТА ПРАВОВІ ІНІЦІАТИВИ КРАЇН СВІТУ У РЕГУЛЮВАННІ ТА БОРОТЬБІ З НИМИ**

Актуальність теми обумовлена тим, що дезінформація має великий вплив на суспільство, економіку та політику, адже вона може підривати довіру до медіа, маніпулювати громадською думкою або навіть становити загрозу національній безпеці. Також є важливим те, що під час війни в нашій країні поширюється чимало фейкових новин для маніпуляції суспільною думкою, створення паніки та підриву довіри до влади.

«Фейк – повністю або частково вигадана інформація про суспільні події та людей, яка містить усі ознаки правдивого повідомлення, але його фактаж умисно викривлений, поданий частково чи повністю зі спотвореним контекстом» [1].

Є різні види фейків, тому їх варто розділити на групи:

За методом поширення фейки є: масмедійні фейки – ті, що створюються спеціально для ЗМІ і через них поширюються та мережеві чутки – коли поширюють чиясь видумку через соціальні мережі.

За формою є фотофейк, відеофейк і фейковий журналістський матеріал [2].

Фотофейк – візуальний контент, який створюється за допомогою технічного втручання, наприклад, графічні редактори. Відеофейк – це підроблене або маніпульоване відео, яке створене за допомогою монтажу кадрів, накладення

звуків, використання технології «deepfake», що використовується для зміни обличчя та голосу з метою ввести глядача в оману. Фейковий журналістський матеріал – це неправдива або спотворена інформація, яка подається у формі новин, статей або репортажів з метою маніпуляції громадською думкою, що може містити вигадані факти, перекручені цитати, використання емоційно забарвлених висловів чи фото/відеоматеріалів, які не відповідають дійсності.

«Фейкові новини – неправдиві історії, які виглядають як новини, поширюються в Інтернеті чи з використанням інших засобів масової інформації, зазвичай створюються для впливу на політичні погляди або як жарт [3].»

Фейкові новини відіграють чималу роль в сучасному світі, адже вони впливають на більшість гілок суспільного життя, такі як політика, економіка, громадська думка та міжнародні відносини.

Беручи до уваги політику, можна говорити про те, що фейкові новини можуть впливати на виборчі процеси, а також бути інструментом для підриву авторитету політичних діячів та політичних суперників. Яскравим прикладом цього можна назвати вибори президентів Франції, коли російські ЗМІ поширювали неправдиву інформацію про Еммануеля Макрона, ніби-то він є «агентом США», що вплинуло на його репутацію та результати голосування [4].

Говорячи про економіку, то фейкові новини можуть негативно впливати на ринки та бізнес-середовище, тим самим створюючи хибні уявлення про економічну ситуацію, компанії та продукти. Одним з прикладів є розповсюдження неправдивої інформації про компанію Protect & Gamble у 1980-х роках, що компанія ніби-то пов'язана з сатанинськими культами, що призвело до падіння продажів [5].

Також фейкові новини мають значний вплив на громадську думку, її формування та зміну шляхом формування хибного уявлення про ті чи інші події та викликати емоційні реакції. Наприклад, у 2020 році при пандемії COVID-19 стрімко розповсюджувалася інформація про те, що вірус штучно створений в лабораторіях для зменшення кількості населення планети, або що вакцинація спрямована на чіпування людей та їх подальшого відстеження.

Щодо міжнародних відносин, то фейкові новини можуть суттєво впливати на міжнародні відносини, викликаючи конфлікти та підірив довіри до держав. До прикладу можна взяти російсько-українську війну, коли Росія поширювала неправдиву інформацію про ситуацію на сході України, використовуючи такі заяви, як «захист російськомовного населення», «нацисти при владі» та інше, що вплинуло на репутацію України за кордоном.

Маючи вплив фейкових новин на міжнародні відносини, виникає питання регулювання та боротьби з ними.

У ЄС було створено групу East StrarCom Task Force, яка керує веб-сайтом [euvdisinfo.eu](http://euvdisinfo.eu) та щотижня випускає огляд останніх новин, які містять дезінформацію [6]. Також було створено «Кодекс практики щодо дезінформації», в якому підписуючі сторони зобов'язані демонетизувати поширення дезінформації, гарантувати прозорість політичної реклами, налагоджувати та посилювати співпрацю з фактчекерами [7].

У Німеччині Бундестаг прийняв Закон «Про вдосконалення правоохоронної діяльності у соціальних мережах» (NetzDG), який зобов'язує соціальні мережі видаляти незаконний, в тому числі фейковий контент протягом 24 годин після отримання скарги та включає відповідальність за невиконання цієї вимоги [8].

У Сінгапурі прийнято Закон «Про захист від неправдивої інформації та маніпуляції онлайн», який надає урядовим міністрам повноваження вимагати від платформ і осіб виправляти чи видаляти фейковий контент та встановлює відповідальність за невиконання вимог [9].

Для того, щоб надавати підтримку у протидії неправдивій інформації у Швеції створено «Управління психологічного захисту», яке виявляє та аналізує інформаційний вплив, що може загрожувати шведським інтересам [10].

У Франції для боротьби з фейковою інформацією та її поширенням розроблено закон проти маніпулювання інформацією №772 та проєкт закону «Про боротьбу з маніпулюванням інформацією» №799, в яких наведено в правила щодо боротьби з дезінформацією під час виборчих кампаній та наділено суд



повноваженням блокувати контент, що поширює неправдиву інформацію під час виборів, або створений для впливу на результати голосування [11].

В Україні на тлі повномасштабної війни також є важливим розпізнавання фейків та боротьба з ними, адже «Україна бореться з ворогом як на військовому, так і на інформаційному фронті, тому вкрай важливо, щоб всі без виключення українці мали належний рівень медіаграмотності [12]», тому було розроблено інноваційний інструмент «Калькулятор фейків», де кожен громадянин може в будь-який час за конкретними ознаками дізнатись чи є новина фейковою чи правдивою. Також діє «Центр протидії дезінформації», який направлений на виявлення та боротьбу з фейковою інформацією, що може становити загрозу національній безпеці України та забезпечує інформативну безпеку в цілому [13].

Таким чином, в кожній країні по різному регулюються фейкові новини та встановлюється відповідальність за їхнє публікування чи розповсюдження. Фейкові новини є загрозою сучасного світу, яка має великий вплив на суспільство. Вони можуть поширюватися як через мас-медіа, так і через соціальні мережі. У відповідь на загрозу фейковим новинам країнами прийнято низку нормативно-правових актів, впроваджено організаційні заходи та створено організації, які направлені на боротьбу з дезінформацією та її розповсюдженням.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Панчук Д. М. Фейк. Велика українська енциклопедія. URL : <https://vue.gov.ua/Фейк>
2. Мудра І. Поняття «Фейк» та його види у ЗМІ. *Теле- та радіожурналістика*, 2016. Випуск 15. С. 184-188.
3. Cambridge University Press & Assessment. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>
4. Малинка В. Як Франція бореться з фейками: деталі ухвалених законів. Детектор Медіа. 26 листопада 2018. URL : <https://detector.media/infospace/article/142843/2018-11-26-yak-frantsiya-boretsya-z-feykamy-detali-ukhvalenykh-zakoniv/>

5. Skvarla R. When 1980s Satanic Panic Targeted Procter & Gamble. Atlas Obscura. July 13, 2017. URL : <https://www.atlasobscura.com/articles/procter-gamble-satan-conspiracy-theory>
6. Bentzen N. Fake News and the EU's Response. European Parliament Think Tank, April, 2017. URL : <https://epthinktank.eu/2017/11/20/disinformation-fake-news-and-the-eus-response/>
7. European Commission. 2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation. June 16, 2022. URL : <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation>
8. Регулювати не можна ігнорувати. Як світ контролює дезінформацію в інтернеті. Громадянська мережа ОПОРА. 17 грудня, 2020. URL : <https://www.oporaua.org/vybory/reguliuvati-ne-mozhna-ignoruvati-iak-svit-kontroliuie-dezinformatsiiu-v-interneti-22735>
9. Benner T. Singapore passes new law to police fake news despite concerns. Aljazeera. May 9, 2019. URL : <https://www.aljazeera.com/news/2019/5/9/singapore-passes-new-law-to-police-fake-news-despite-concerns>
10. Psychological Defence Authority. Our mission. March 15, 2024. URL : <https://mpf.se/psychological-defence-agency/about-us/our-mission>
11. Kayali L. French constitutional court strikes down most of hate speech law. Politico. June 18, 2020. URL : <https://www.politico.eu/article/french-constitutional-court-strikes-down-most-of-hate-speech-law/>
12. Міністерство культури та інформаційної політики в Україні. Українці зможуть легко відрізнити фейки від правдивих новин завдяки «Калькулятору фейків». Урядовий портал Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. 7 червня, 2024. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraintsi-zmozhut-lehko-vidrizniaty-feiky-vid-pravdivykh-novyn-zavdiaky-kalkuliatoru-feikiv>
13. Про Центр протидії дезінформації: Указ Президента України від 07.05.2021 р. № 187/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/2021#Text>

**Ключові слова:** фейк, фейкові новини, неправдива інформація, дезінформація, протидія дезінформації, поширення фейків.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Дронов Владислав Юрійович.

**Вотчал Олексій Вікторович**

здобувач 1-го курсу магістратури

факультету прокуратури та слідства

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **МОНІСТИЧНА ТЕОРІЯ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ЇЇ ВПЛИВ**

Моністична теорія співвідношення міжнародного та національного права є однією з двох основних концепцій, що пояснюють відносини між правовими системами держави та міжнародного співтовариства. Її ключовий принцип полягає в тому, що міжнародне та національне право є єдиною, нерозривною системою, де міжнародні норми мають пряму дію в національному правопорядку і не потребують додаткової імплементації або трансформації на рівні держави.

Ефективне співвідношення між міжнародним і національним правом сприяє виконанню таких завдань, як захист прав людини, забезпечення миру і безпеки у світі, сприяння культурному розвитку, підтримка діалогу між державами, інтернаціоналізація виробництва та ефективне регулювання світової економіки.

У взаємодії між міжнародним і національним правом існує концепція «пріоритету міжнародного права» [1]. Якщо держава ратифікувала міжнародний акт або взяла на себе зобов'язання за міжнародним договором, вона зобов'язана неухильно дотримуватись його положень. Ця концепція також включає механізми контролю за дотриманням прав людини на міжнародному та національному рівнях.

Моністи стверджують, що право є цілісним і нерозривним, а міжнародні норми автоматично стають частиною внутрішнього законодавства кожної держави. При цьому, у випадку конфлікту між міжнародною та національною нормою, міжнародна повинна мати пріоритет. Ця теорія бере свій початок у працях таких філософів, як Ганс Кельзен і Діонісій Федоренко, які обґрунтовували універсальність права як системи, що поширюється на всі суб'єкти – як державні, так і міжнародні.

Моністична теорія має серйозний вплив на правові системи держав, які її підтримують. Наприклад, у багатьох країнах континентальної Європи, таких як Нідерланди, Франція чи Німеччина, міжнародне право має верховенство над національним законодавством [2]. У цих державах міжнародні договори і рішення міжнародних судів можуть бути застосовані безпосередньо на національному рівні і мають пріоритет перед внутрішніми законами, які їм суперечать.

У державах, які визнають моністичну теорію, міжнародне право може бути більш ефективним інструментом для захисту прав людини, оскільки міжнародні договори, такі як Європейська конвенція з прав людини, автоматично інтегруються в національне законодавство і дозволяють громадянам безпосередньо посилатися на міжнародні норми в національних судах. Це сприяє зміцненню правової системи держави та забезпеченню справедливості на рівні, що відповідає міжнародним стандартам.

Незважаючи на свої переваги, моністична теорія зустрічається з певною критикою [3]. Опоненти, прихильники дуалістичної теорії, стверджують, що міжнародне та національне право – це дві окремі системи, кожна з яких діє в своїй власній сфері. Вони вважають, що автоматичне прийняття міжнародних норм може підривати суверенітет держави, оскільки міжнародне право створюється міжнародними організаціями, а не національними законодавцями, і його імплементація без відповідних національних рішень може суперечити інтересам держави.

Моністична теорія також стикається з практичними труднощами в контексті глобалізації, коли деякі міжнародні норми можуть бути невідповідними для

конкретної держави через її правові, культурні чи соціальні особливості. Автоматичне застосування міжнародних договорів, без урахування місцевих умов, може призводити до конфліктів між міжнародними зобов'язаннями та національними інтересами.

Отож, моністична теорія співвідношення міжнародного та національного права відіграє важливу роль у розвитку сучасного правопорядку. Її вплив на правові системи держав, які її дотримуються, сприяє ефективній інтеграції міжнародних норм та підвищенню правової стабільності на міжнародній арені. Однак виклики, пов'язані з її впровадженням, вимагають постійної адаптації та балансу між міжнародними стандартами та національними інтересами для забезпечення гармонійної взаємодії правових систем у глобалізованому світі.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Карвацька С. Б. Співвідношення міжнародного та національного правопорядків. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 2. С. 275–281.
2. Хоменко А.В. Міжнародне право та внутрішнє право держав: співвідношення та взаємодія. Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності «Міжнародне право». Національний авіаційний університет. Київ, 2022. 66 с.
3. Tytova N., Mereniuk K. Digital literacy of future teachers in the realities of large-scale military aggression (Ukrainian experience). *Futurity Education*. 2022. P. 43-54. URL : <https://doi.org/10.57125/fed/2022.10.11.33>

**Ключові слова:** міжнародне право, національне право, міжнародні норми, моністична теорія, дуалістична теорія.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

**Горячківська Оксана Вікторівна**  
*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету прокуратури та слідства*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНА ВВІЧЛИВІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Одним з ключових питань сучасної правової науки є визначення поняття та точного переліку джерел міжнародного права. Незважаючи на численні дослідження, однозначної відповіді на це питання досі немає. Розглядаючи це питання, насамперед слід підкреслити, що Україна, будучи суверенною державою, активно інтегрується у світове співтовариство, і для ефективної взаємодії їй необхідно використовувати при цьому методи і способи, визначені міжнародним правом. Міжнародне право є динамічною системою норм, що виникають на основі договорів між державами або загальноновизнаних звичаїв, і регулюють відносини між різними суб'єктами міжнародного права.

Розвиток міжнародного права в минулому значною мірою залежав від того, як науковці розуміли його джерела. Зміни в поглядах на джерела тягли за собою зміни в усьому міжнародному праві. Згідно з сучасними науковими поглядами, джерела міжнародного права – це форми, в яких існують норми міжнародного права, створені суб'єктами міжнародного права в результаті погодження своїх позицій [1]. На сьогоднішній день відсутній універсально визнаний нормативно-правовий акт, що встановлює вичерпний перелік джерел міжнародного права та їхню сутність. При визначенні кола джерел слід враховувати положення статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН де, як вважає ряд науковців, міститься перелік джерел міжнародного права. Зазначено такі головні джерела міжнародного права: договір міжнародний; звичай міжнародно-правовий; загальні принципи права, визнані всіма націями; такі допоміжні джерела, як міжнародні судові рішення та доктринальні праці найкваліфікованіших спеціалістів з міжнародного права різних націй [2].

Аналіз практичного використання норм міжнародного права дозволяє зробити висновок про наявність ширшого кола джерел, ніж це передбачено Статутом Міжнародного Суду ООН. До даного переліку також можна віднести, зокрема, міжнародну ввічливість. Незважаючи на те, що міжнародна ввічливість не є правовою категорією, вона відіграє роль додаткового особливого джерела міжнародного права.

Міжнародна ввічливість (лат. – *comitas gentium*) – таке поведіння у міжнародних відносинах, яке обумовлене не юридичними нормами та обов'язками, а міркуваннями пристойності, взаємної поваги, привітності, доброзичливості, підкресленої пошани, що поділяються також іншою стороною [3]. Її розцінюють як акт доброї волі (дружелюбності, добросусідства, підкресленої поваги, скасування формальностей, добровільного надання пільг та привілеїв іноземним державам і їхнім громадянам, що виходить за межі вимог міжнародного права), що дотримується у взаємному спілкуванні держав.

Поняття «міжнародна ввічливість» є багатогранним і охоплює різноманітні аспекти. В контексті дипломатичного протоколу, воно включає в себе:

- міжнародний етикет державного прапора, етикет державного герба і гімну(дотримання поваги до державних символів є загальновизнаною міжнародною нормою. Етикет вимагає уникнення будь-яких дій, які могли б зачепити гідність або престиж держави.);
- реагування членів міжнародного співтовариства на обрання глави держави(глави держав і урядів, міністри закордонних справ, зазвичай, надсилають вітальні телеграми главам держав, урядів та міністрам);
- протокольні заходи у зв'язку з офіційним трауром у країні, пов'язаним зі смертю глави держави чи глави уряду(лідери інших країн висловлюють співчуття або беруть участь у траурних заходах);
- реагування на терористичні акти, стихійні лиха, катастрофи тощо(у дні трауру дипломатичні представництва відмінюють прийоми та інші заходи культурно-розважального характеру).

Як вже зазначалось, міжнародна ввічливість не має юридично обов'язкового характеру. Але дана категорія відграє важливу роль у регулюванні міждержавних відносин, держави також наполягають на застосуванні норм ввічливості. Питання про юридичну силу міжнародної ввічливості неодноразово поставало перед судами різних країн. Верховний суд США, зайняв позицію, за якою ввічливість, хоча і не є абсолютним обов'язком, проте не може бути повністю ігнорована. Винятком є ситуації, коли дотримання норм ввічливості суперечить національним інтересам. Подібний підхід поділяють і суди деяких інших країн, зокрема Японії[4].

Незважаючи на відсутність формальної юридичної сили, міжнародна ввічливість, завдяки своєму широкому застосуванню, є одним з допоміжних джерел міжнародного права.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Філяніна Л. А. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародне право». Дніпро, 2016. 211 с.
2. Статут ООН від 26 червня 1945р. № 995-010. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_010](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010)
3. Грін О. О. Словник міжнародно-правових термінів. Ужгород, 2010. 500с.
4. Дипломатичний протокол та етикет: навч.-метод. посіб. для бакалаврів та магістрів спец. 293 «Міжнародне право» / автори-укл.: В. В. Владишевська, М. В. Грушко ; за ред. Х. Н. Бехруза ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 88 с.

**Ключові слова:** міжнародне право, міжнародна ввічливість, джерело, юридична сила, статут Міжнародного Суду ООН, суб'єкти міжнародного права, договір.



*Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.*

**Джигирей Владислава Василівна**

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету прокуратури та слідства*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **СУТЬ ДЕЯКИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ**

Сучасні міжнародні відносини відзначаються постійним розширенням напрямків взаємодії між державами, що робить нові форми співпраці об'єктом міжнародно-правового регулювання. Однією з таких відносно нових організаційно-правових форм співробітництва між державами є міжнародні організації.

Міжнародні організації є головною інституційною формою взаємодії держав, відіграючи ключову роль як організатори міждержавного діалогу.

Для початку варто зазначити що таке міжнародна організація, отже це об'єднання установ чи держав чи фізичних осіб, які разом реалізують програму або мету на основі певних установлених правил і процедур діяльність яких виходить за національні кордони цих держав[3]. Простими словами – це добровільне об'єднання держав на основі певного договору з метою спільного співробітництва в межах питань які ці країни ставлять перед собою для спільного їх вирішення. Однак міжнародну організацію не можна вважати простою сукупністю держав-членів або їхнім колективним представником, що діє від їхнього імені, оскільки кожна така «спілка» має свою правосуб'єктність та виступає суб'єктом міжнародного права.

Суть міжнародних організацій полягає в тому, що вони є інституціями, створеними для сприяння співпраці між державами та вирішення спільних проблем на міжнародному рівні. Вони об'єднують країни для досягнення

конкретних цілей у різних сферах, таких як безпека, економіка, охорона здоров'я, екологія тощо. Відповідно до цього організації можна класифікувати за різними критеріями відповідно до характеру відносин які вони будуть регулювати, це можуть бути політичні, економічні, оборонні, культурно-просвітницькі та інші, але разом з тим існує ряд таких які є загальновідомими: ООН, НАТО, СОТ, ЄС, ЮНЕСКО, ОБСЄ та інші.

Захист прав і свобод людини та громадянина є одним із ключевих обов'язків будь-якої сучасної демократичної держави. Це положення підтверджується статтею 3 Конституції України, яка зазначає: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю в Україні. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграє важливу роль у розвитку і підтримці міжнародного права. Її діяльність спрямована на підтримку миру, безпеки та співпраці між державами, а також на захист прав людини. Основною функцією ООН у міжнародному праві є захист прав людини. У концепції основного механізму ООН знаходяться чітко визначені установи та інститути, що здійснюють функціональні обов'язки щодо захисту прав та свобод людини [2]. Органи ООН з прав людини сприяють ранньому виявленню конфліктів і їхньому попередженню, а також працюють над ліквідацією їхніх основних причин. Багато миротворчих місій ООН включають елементи, що займаються питаннями прав людини. В цілому, діяльність ООН у цій сфері здійснюється приблизно в 30 країнах і територіях, де вона допомагає зміцнювати національний потенціал у правозахисній сфері, зокрема в законодавчих, адміністративних і освітніх напрямках. Також ці заходи передбачають розслідування випадків порушень і допомогу урядам у вжитті заходів для покращення ситуації в цілому. У структурі ООН працюють окремі організації та організації, які займаються безпосереднім захистом прав та свобод людини. В межах ООН були прийняті та є реалізовані важливі міжнародно-правові акти які стосуються захисту прав і свобод людини, що встановили міжнародні стандарти в даній сфері.

НАТО (Організація Північноатлантичного договору) відіграє важливу роль у міжнародному праві, виступаючи як міжурядова організація, що забезпечує колективну безпеку та стабільність у євроатлантичному регіоні. Її діяльність має значний вплив на розвиток міжнародних правових норм, особливо в контексті безпеки, оборони та миротворчих операцій. Північноатлантичний альянс було засновано на основі угоди між державами, які добровільно приєдналися після проведення публічних обговорень у своїх країнах та відповідних парламентських процедур. Ця угода враховує індивідуальні(особисті) права всіх держав – які є членами Альянсу, а також їх міжнародні зобов'язання відповідно до Статуту ООН. Вона зобов'язує кожну країну взяти на себе ризики і відповідальність які пов'язані з колективною безпекою, і разом з тим дозволяє кожному члену цієї організації користуватися перевагами спільної безпеки. Даний договір також вимагає від держав-учасниць уникати приєднання до деяких міжнародних зобов'язань, які суперечать його положенням[4]. Основним завданням НАТО є захист свободи та безпеки всіх членів за допомогою політичних і військових засобів, відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй. Спираючись на ідеали демократії, прав людини та верховенства права, Альянс від моменту виникнення спрямовує всі свої зусилля на встановлення справедливих порядку та стійкого миру в Європі. Дана стратегічна мета залишається незмінною протягом усього часу свого існування. Основні аспекти альянсу будуть включати в себе: колективну співпрацю, взаємодію з ООН, миротворчі операції та глобальне партнерство. Отже, НАТО відіграє важливу роль у забезпеченні міжнародної безпеки та стабільності, базуючись на принципах міжнародного права та підтримуючи тісну співпрацю з іншими міжнародними організаціями.

ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) є спеціальною установою ООН, яка відіграє важливу роль у міжнародному праві, зокрема в сферах освіти, науки, культури і комунікацій. Основна мета ЮНЕСКО – це сприяти зміцненню миру і безпеки через розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти, науки й культури. Цілі даної організації: поглиблення порозуміння між собою за допомогою засобів масової інформації;

розвиток народної освіти і поширення їх культури; збереження, поглиблення й поширення знань у всіх сферах[3]. Основні функції ЮНЕСКО включають: розробку та реалізацію особливих програм; ЮНЕСКО займається розробкою ініціатив, які сприяють розвитку освіти, науки та культури в різних країнах, а також борються з нерівністю та сприяють соціальному прогресу. Організація світових конференцій: організація проводить міжнародні конференції, присвячені проблемам освіти, науки та культури, де представники різних країн можуть обговорювати нагальні питання та обмінюватися досвідом. Охорона пам'ятників історії та культури: ЮНЕСКО працює над збереженням культурної спадщини через програми, такі як Всесвітня спадщина, що включає захист історичних пам'ятників і об'єктів Ці функції допомагають ЮНЕСКО виконувати свою місію щодо сприяння міжнародному співробітництву в цих сферах і підтримки сталого розвитку в усьому світі.

Отже: як можна помітити кожна міжнародна організація є абсолютно різною але кожна з них регулює певну групу відносин і проблем які виникають при взаємодії певних держав між собою на міжнародному рівні. Роль цих організацій буде спрямована на підтримку країн одна одній в разі їх скрутних ситуацій та надання допомоги. Міжнародні організації є важливими інструментами для підтримання порядку в міжнародних відносинах і сприяння розвитку на глобальному рівні. Їхня діяльність є необхідною для вирішення глобальних викликів і забезпечення стабільного та мирного світу.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-вр.  
URL :<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Калінський А., Тези: «Роль ООН у системі міжнародного захисту прав людини». URL :<https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/9ef5fa7b-c489-4846-aa25-359ee5028d44/content>
3. Козак Ю.Г., Ковалевський В.В, Лонгвінова Н.С. Міжнародні організації: кредитно-модульний курс, 2009.

URL :<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1364/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>

4. Інтернет джерело. URL :  
[https://arm.naiau.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture\\_4.html](https://arm.naiau.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_4.html)

**Ключові слова:** міжнародні організації, права людини, ООН, НАТО, СОТ, ЄС, ЮНЕСКО, ОБСЄ.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

**Костюк Мар'яна Іванівна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету прокуратури та слідства

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ПРИНЦИПИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ТА НЕПОРУШНОСТІ КОРДОНІВ ЯК ФУНДАМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ**

Принципи – це фундамент міжнародного правопорядку, вони визначають його політико-правовий стан, а відтак, виступають основним і визначальним критерієм міжнародної законності [1]. Основні принципи відображають та захищають базові цінності, такі як мир, співробітництво, права і свободи людини, а також гарантії їх дотримання. Окрім цього вони слугують основою функціонування та постійного розвитку міжнародного права, пристосованого до сучасних реалій.

Варто зазначити, що принципи займають особливе місце у сучасному міжнародному праві. В інтерпретації С. Погребняка «під принципами права треба розуміти систему найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим вираженням найважливіших сутнісних рис і цінностей, притаманних цій системі, та визначають її характер і напрями розвитку» [2]. У контексті міжнародного права вони виступають як основоположні правові норми, що регулюють відносини суб'єктів у всіх аспектах міжнародної взаємодії та виконують низку важливих функцій.

Характерними рисами засад міжнародного права є в першу чергу їх універсальність та взаємопов'язаність. Перша ознака вказує нам на те, що усі суб'єкти повинні суворо дотримуватись керівних положень, які регламентовані у декількох міжнародно-правових актах, зокрема Статуті ООН, Віденській конвенції про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. та інших джерелах міжнародного права. Взаємопов'язаність принципів означає те, що забезпечуючи комплексний підхід та їх взаємодію, вони здатні ефективно виконувати свої функції.

Як зазначалося раніше, керівні положення регламентовано безпосередньо у Статуті ООН, але розширений їх перелік можна знайти у Заключному акті Ради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року. Серед ключових засад варто виділити наступні: незастосування сили або погрози силою, мирне вирішення спорів, невтручання у внутрішні справи держав, співробітництво між державами, рівноправ'я та самовизначення народів, суверенна рівність держав, сумлінне виконання зобов'язань за міжнародним правом, непорушність державних кордонів, територіальна цілісність та повага прав людини та основних свобод.

Для розуміння того, що підґрунтям міжнародного правопорядку виступають два ключових принципи – непорушність державних кордонів та територіальна цілісність держави, перейдемо до розкриття їх змісту та аналізу у контексті запропонованої теми.

Розпочнемо з принципу непорушності державних кордонів, який є одним з основоположних засад міжнародного права. Цей принцип є перш за все

фундаментом безпеки та мирного співіснування держав. Він зобов'язує країни поважати кордони кожної держави. Проте, це не означає, що кордони не можуть змінюватися. Принцип передбачає необхідність співпраці держав у встановленні, захисті кордонів і мирному вирішенні конфліктів, що виникають у питаннях територіальних меж.

Непорушність кордонів закріплено в Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р. Там чітко вказано, що «держави-учасниці розглядають як непорушні всі кордони один одного, як і кордони всіх держав в Європі, і тому вони будуть утримуватись зараз і в майбутньому від будь-яких посягань на ці кордони. Вони можуть, відповідно, утриматись також від будь-яких вимог чи дій, спрямованих на захоплення чи узурпацію частини чи всієї території будь-якої держави-учасниці» [3]. Наразі актуальним є порушення цього принципу з боку російської федерації по відношенню до України, оскільки вже понад два роки триває повномасштабна війна. Це ще раз підсилює його важливість, та акцентує нашу увагу на тому, що його недотримання є прямою вказівкою порушення міжнародного правопорядку.

Отже, з огляду на вищезазначене, принцип непорушності державних кордонів накладає на суб'єктів міжнародного права такі зобов'язання:

- 1) визнавати визначені кордони держав як юридично закріплені згідно з нормами міжнародного права;
- 2) поважати непорушність кордонів усіх держав світу;
- 3) відмовитися від будь-яких територіальних претензій або дій, спрямованих на захоплення частини чи всієї території будь-якої держави, як у теперішньому часі, так і в майбутньому;
- 4) змінювати кордони тільки на основі взаємної та добровільної згоди між зацікавленими державами.

Наступним принципом, який тісно пов'язаний з попереднім, є принцип територіальної цілісності держави. Поняття «територіальна цілісність» розглядається з точки зору різних аспектів: «по-перше, як ключова політико-просторова характеристика суверенної території держави; по-друге, як принцип

міжнародного права; по-третє, як основа територіального устрою; і, по-четверте, як важливий об'єкт національної безпеки України». Територіальна цілісність як атрибут суверенної території в межах державних кордонів фактично забезпечує верховенство держави, її суверенітет і державність у цілому. Цілісність території означає її неподільність, автономність і єдність як у просторовому, так і в політичному сенсі [5].

Він вперше був закріплений в Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р [3]. Проаналізувавши даний акт, можна зазначити, що усі держави-учасниці згідно цього принципу повинні слідувати певним правилам:

- поважати територіальну цілісність кожної держави;
- країни повинні утримуватися від будь-яких дій, що порушують положення Статуту ООН та спрямовані проти територіальної цілісності, незалежності або єдності інших держав. Це особливо стосується дій, які передбачають застосування сили або загрозу її використання;
- не перетворювати територію жодної іншої держави на об'єкт окупації чи привласнення прямо або опосередковано в порушення міжнародного права;
- не визнавати правомірність дій проти територіальної цілісності держави.

Як запевняє М. Баймуратов, «зміст принципу територіальної цілісності держави виходить за межі згаданих заборон. На його думку, йдеться про будь-які дії проти територіальної цілісності або недоторканності. Наприклад, транзит будь-яких транспортних засобів через іноземну територію без дозволу територіального суверена є порушенням не тільки недоторканності кордонів, але й недоторканності державної території, оскільки саме вона використовується для транзиту» [4].

Отже, проаналізувавши дві основні засади міжнародного права, ми дійшли до наступних висновків:

1. Дотримання принципів міжнародного права є суворо обов'язковим у контексті дотримання міжнародного правопорядку, оскільки вони відображають ключові інтереси держав.



2. Закріплення принципів територіальної цілісності держав та непорушності кордонів дало можливість у певний момент припинити безкінечні територіальні непорозуміння між державами, завдяки їхньому взаємному визнанню існуючих кордонів.

3. Порушення якою-небудь державою принципів міжнародного права розглядається іншими державами як зазіхання на міжнародний правопорядок. Тобто дії, що суперечать міжнародному праву, підривають довіру до системи глобальної безпеки та можуть бути розцінені як спроба дестабілізувати встановлені правила міждержавних відносин.

4. Вдосконалення згаданих принципів задля ефективного їх використання є потребою розвитку міжнародного права.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб./ За заг. ред. Теліпко В. Е. К.: Центр учбової літератури, 2010. 608 с

2. Погребняк С. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : [монографія] / С. Погребняк. Х. : Право, 2008. 240 с

3. Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2005. 672 с.

4. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. Харків: Одісей, 2009. 704 с.

5. Іляшко О.О. Забезпечення територіальної цілісності і недоторканності України: Національні і міжнародно-правові аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 29 (68). № 3. 2018. С. 33-39. URL : [https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3\\_2018/8.pdf](https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/8.pdf)

**Ключові слова:** *принципи, непорушність державних кордонів, територіальна цілісність держави, міжнародний правопорядок, Статут ООН.*

*Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.*

**Купенко Артем Ігорович**

*здобувач вищої освіти 4-го курсу*

*факультету прокуратури та слідства*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **КОНЦЕПЦІЯ РЕЄСТРАЦІЇ СУДНА ЗА ПРОЦЕДУРОЮ «ЗРУЧНИЙ ПРАПОР» В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

Розвиток економічних та геополітичних процесів всіх держав, зокрема, зовнішня і внутрішня торгівля, наукові дослідження, туристичний бізнес, комерційне судноплавство, значною мірою розвивається завдяки освоєнню Світового океану. Світовий торговельний флот нараховує мільйони суден різних класів: пасажирські, вантажні, спортивні, туристичні, науково-дослідницькі тощо.

Задля вільного виходу у відкрите море кожне судно має бути зареєстроване у встановленому порядку. На сучасному етапі як міжнародного, так і національного правового регулювання у сфері торговельного мореплавства реєстрація суден здійснюється за досить складною процедурою, а саме судно повинне відповідати цілому ряду вимог. В ході реєстрації визначається національна приналежність судна, а його правовий статус регулюється законодавством держави, прапор якої несе судно у відкритому морі та на території іноземних портів [1].

Більшість країн Азії (де немає виходу до морів), Америки та Європи створюють максимально сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій у розвиток торговельного мореплавства своїх держав і схиляють судновласників до використання саме їх прапорів для виходу у відкрите море. Мова йдеться про спрощену процедуру реєстрації судна порівняно із нормативно закріпленою, до прикладу, використання відкритих реєстрів, як у Панамі. Україна, як держава, що

має вихід до моря і багата на внутрішні води, на противагу Панамі має забюрократизовану систему національного законодавства в отриманні дозволу на «державний прапор», а також не вигідні умови сплати податків, мита для судновласників.

Принципи надання національності суднам та їхньої реєстрації вперше були визначені у Конвенції ООН про відкрите море 1958 р., а згодом були закріплені Конвенцією ООН з морського права 1982 р. Так, відповідно до ст. 91 Конвенції 1982 р. державам-учасникам було надано право самостійно визначати умови надання своєї національності суднам, реєстрації суден на їхній території, а також надання права плавати під своїм прапором [2]. Кожна держава самостійно встановлює умови реєстрації, надання своєї національності суднам та право плавання під прапором. При цьому, ключовим є те, що має бути дотримане основне правило: між державою та судном повинен існувати реальний зв'язок, тобто держава має не тільки зареєструвати судно, але й здійснювати ефективний контроль над його технічним станом, судовою адміністрацією тощо [2]. Згідно з міжнародно-публічним регулюванням у сфері торговельного мореплавства всі країни, які ратифікували Конвенції з морського права, на національному рівні визначають порядок отримання дозволу на плавання та реєстрацію судна.

Власне, реєстрація полягає у встановленні національної приналежності судна, дані про яке вносяться у державний реєстр із зазначенням його основних характеристик. В Україні на законодавчому рівні існує єдина процедура реєстрації суден. Її порядок визначається Главою 2 Розділу 2 Кодексу торговельного мореплавства України, яка передбачає реєстрацію судна виключно в одному порту, в результаті чого судновласник засвідчує свій статус.

Тим часом деякі країни, як Молдова, Барбуда, Монголія, Бірма, Болівія, Барбадос, Камбоджа, Панама, Грузія, Антигуа, Багами, Кіпр та інші, успішно користуються «зручним прапором» і активно пропонують судновласникам свої послуги, як правило, дешеву та швидку процедуру реєстрації. Потреба у спрощеній (альтернативній) процедурі реєстрації постала наприкінці XX ст., після прийняття Конвенції про умови реєстрації суден. Враховуючи широкий зміст її

норм, країнами Європи та Азії було запроваджено поняття так званого «зручного прапору». Слід зазначити, що сам термін «зручний прапор» на нормативному рівні не закріплений. Під «зручним прапором» прийнято розуміти прапор країни, яка надає право плавання на спрощених умовах, зокрема, щодо реєстрації судна, сплати податків, регулювання умов праці, технічних вимог до суден тощо [4].

Варто згадати Панаму, невелику державу з населенням близько трьох мільйонів громадян, яка має найбільший у світі флот. Торгівельні кораблі під прапором цієї країни де-факто належать іноземцям, які в свою чергу, мають на меті уникнення суворих правил до мореплавців у власних країнах. При цьому, Панама дозволяє своїм судновласникам використовувати їхні судна на умовах відкритої реєстрації. Прапор цієї держави надає можливість легкої реєстрації судна, а також використання відносно дешевої робочої сили з-закордону. Важливим є те, що таких власників не змушують сплачувати податок на прибуток.

В Україні правове регулювання реєстрації суден здійснюється за допомогою законодавчих актів (традиційна реєстрація), зокрема, Кодексом торговельного мореплавства, прийнятого 1995 року [3], а також низкою законів, що регулюють питання транспорту, визначають положення про морські порти України, про перевезення небезпечних вантажів, про охорону навколишнього середовища тощо.

Реєстрація судна у Державному судновому реєстрі України або Судновій книзі України передбачає стягування встановленого збору, порядок стягнення та розмір якого визначаються відповідно Положення про збір за реєстрацію суден у Державному судновому реєстрі України і Судновій книзі України, затвердженого наказом Міністерства транспорту України № 93 від 27.03.1998 р. Збір стягується з метою забезпечення ефективного функціонування в Україні єдиної системи державної реєстрації суден [5].

Поточні проблеми реєстрації (невідповідність технічного стану судна, пропуск строків для поновлення реєстраційних даних, відсутність необхідних документів тощо) становлять загрозу для судновласників, які мають намір швидко

і без клопоту отримати реєстраційні документи для здійснення вільних маневрів у відкритому морі.

Зазначена вище концепція «зручного прапора» може представляти інтерес для України, бо розвантажує систему реєстрації прав судновласників. Ключовою ознакою «зручного прапора» є зменшення митного та податкового навантаження. Сплата непомірно великих податків та детальні перевірки на митниці призводять до неможливості судновласників оминати збитків (як у грошовій формі, так і у втраті часу). З огляду на це, науковці зазначають (у пропозиціях та зауваженнях до КТМУ), що українські судновласники мають значно більш важке податкове навантаження, ніж судновласники країн з відкритою реєстрацією, тобто національні судновласники будуть витіснені з внутрішнього ринку в разі, якщо законом буде виключена можливість одержання дозволу від відповідних центральних органів виконавчої влади. В результаті український бюджет може втратити відповідні надходження з оподаткування прибутку, ПДВ та податку на заробітну плату. Але, в свою чергу, це змінить ставлення до іноземної валюти, оскільки попит на неї збільшиться в разі у частині оплати фрахту [6]. Відтак, можливі як негативні наслідки у платіжному балансі, так і збільшення імпорту транспортних послуг. Тому, доречно говорити про введення спрощеної процедури реєстрації, встановити на законодавчому рівні обмеження у податковій та митній сфері, аби стан економіки України не зазнав значних змін (крім тих, що поліпшують).

Однією з найбільш вигідних переваг для судновласників є мінімальний контроль з боку морських адміністрацій та можливість забезпечення нерозголошення даних щодо судна, його власника, працівників на ньому, технічний стан судна тощо. В Україні, відповідно до Кодексу торговельного мореплавства України [3], технічний нагляд за морськими суднами, незалежно від форм власності судна і його власника здійснюються класифікаційним товариством, обраним судновласником. Товариство допускає судно до плавання тільки після того, як буде встановлено, що воно задовольняє вимоги безпеки мореплавства, охорони людського життя і навколишнього середовища. Таким

чином, судновласникам дуже вигідно використовувати процедуру «зручного прапору», бо вона дає право уникнути постійних перевірок портовими адміністраціями та іншими органами виконавчої влади у сфері торговельного мореплавства.

Підсумовуючи, ми вважаємо, що особливу увагу у даному питанні слід надати розробці нормативно-правових актів (як національних, так і міжнародних) у сфері торговельного мореплавства, забезпечення прав працівників і роботодавців, охорони екології та навколишнього середовища, бо задля створення в Україні спрощеної процедури реєстрації суден (як для громадян України, так і для іноземців) варто проаналізувати всі можливі переваги та загрози введення такого реєстру. Доречним було б урегулювати альтернативну процедуру реєстрації суден та прав судновласників на судно в Україні в окремому нормативно правовому акті, а також внести зміни до Глави 2 Розділу 2 Кодексу торговельного мореплавства України щодо державної реєстрації суден в Україні.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Кузнецов С.О. Морське право : підручн. / С.О. Кузнецов, Т.В. Аверочкіна. Одеса : Фенікс, 2011. 382 с.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права: Конвенція від 10.12.1982 року, ратифікована законом №728-XIV від 03.06.1999// База даних «Законодавство України» /ВР України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_057](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057)

3. Кодекс торговельного мореплавства України: Кодекс України від 23.05.1995 року №176/95-ВР// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#n472>

4. Застосування «Зручного Прапору». Юридична газета «ONLINE». URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/morske-pravo/zastosuvannya-zruchnogo-praporu.html>

5. Про затвердження Положення про збір за реєстрацію суден у Державному судновому реєстрі України і Судновій книзі України: Наказ Міністерства

транспорту України від 27.03.1998 року №93// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0233-98>

6. «Про внесення змін до «Кодексу торговельного мореплавства України»: пропозиції та зауваження / Козир Б.Ю., Дубневич Я.В., Євтушок С.М [та інші]; 2016. №2/366. URL: [http://www.impeer.od.ua/images/Vchena\\_rada/2016/Kotlubay\\_propozicii.pdf](http://www.impeer.od.ua/images/Vchena_rada/2016/Kotlubay_propozicii.pdf)

**Ключові слова:** реєстрація суден, зручний прапор, торговельне мореплавство, законодавство в сфері мореплавства.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

*Лебедевич Анна Дмитрівна та Письменна Ксенія Ігорівна*

*здобувачки 1-го курсу магістратури*

*факультету прокуратури та слідства*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

Актуальність теми полягає в зростанні ролі міжнародних неурядових організацій (МНУО) на міжнародній арені. Сьогодні ці організації відіграють вагомую роль у вирішенні глобальних проблем, таких як захист прав людини, охорона довкілля, гуманітарна допомога тощо. Однак питання їхньої правосуб'єктності залишається неоднозначним і викликає багато дискусій. Міжнародні неурядові організації не мають статусу державних суб'єктів або міжнародних міжурядових організацій, тому визначення їх правосуб'єктності стикається з труднощами. Відсутність єдиних стандартів у міжнародному праві щодо їх визнання ускладнює їх взаємодію з державами та міжурядовими

організаціями. Крім того, правосуб'єктність МНУО вимагає чіткого регулювання їхніх прав і обов'язків, механізмів участі в міжнародних процесах, а також способів захисту їхніх інтересів на міжнародній арені.

Міжнародні неурядові організації отримують консультативний статус при міжнародних міжурядових організаціях, що надає їм певні права та обов'язки згідно з міжнародними договорами. Це свідчить про те, що вони беруть участь у міжнародних відносинах, які регулюються міжнародним правом. Виходячи з цього, можна стверджувати, що МНУО мають спеціальну міжнародну правосуб'єктність, яка проявляється в правозастосувальній діяльності. У міжнародно-правовій літературі таку специфічну правосуб'єктність називають функціональною, на відміну від універсальної (загальної), властивої державам, та галузевої, характерної для міжнародних міжурядових організацій. Міжнародну правосуб'єктність МНУО також можна визначати як спеціальну, часткову, фрагментарну або факультативну, яка не включає здатності до нормотворення, але має виключно правозастосувальний характер [1].

Питання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій залишається предметом обговорення. О.В. Тарасов вважає, що в цілому міжнародні неурядові організації підпадають під дію міжнародного права і можуть бути розглянуті як його суб'єкти [2]. Проте, за словами О.В. Сачко, вони ще не досягли загальної правосуб'єктності, хоча на регіональному рівні, зокрема в Європейському Союзі, вже визнаються повноцінними суб'єктами міжнародного права [3]. В. Лебідь аналізуючи це питання, дійшов висновку, що держави не визнають міжнародну правосуб'єктність МНУО через відсутність міжнародного документа, який би регулював питання їх створення та визначення правового статусу. У зв'язку з цим неурядові організації підпадають під дію різних національних правових систем, і виникає необхідність прийняття окремого міжнародного документа, що регулював би статус таких організацій [4].

Одна з основних проблем у визначенні правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій полягає в тому, що вони не мають такого самого статусу, як держави або міжнародні міжурядові організації (ММО). Хоча держави та ММО



є класичними суб'єктами міжнародного права, вони володіють суверенітетом або міжнародно-правовим мандатом, що дає їм правосуб'єктність на міжнародній арені. Міжнародні неурядові організації ж створюються приватними ініціативами, і їхній юридичний статус часто залежить від національних правових систем країн, де вони зареєстровані. Це створює складнощі у визначенні їх ролі в міжнародному праві.

Наприклад, у Статуті ООН немає чіткого визначення правосуб'єктності неурядових організацій. Вони можуть брати участь у роботі ООН як спостерігачі або консультанти, але не мають таких прав, як держави-члени. Подібна ситуація існує і в інших міжнародних організаціях, що обмежує можливості МНУО щодо участі у міжнародному правовому процесі на повноцінному рівні. Відсутність єдиних міжнародно-правових стандартів щодо їхньої правосуб'єктності створює неоднозначність у відносинах між МНУО та державами або міжурядовими організаціями [5].

Легітимність є важливим активом для учасників глобальної політики, особливо для міжнародних неурядових організацій, які здебільшого знаходяться в заможних країнах Глобальної Півночі. На відміну від корпорацій чи держав, міжнародні неурядові організації мають обмежені засоби примусу, оскільки не володіють військовою силою чи значними фінансовими ресурсами. Крім того, через відсутність офіційного статусу на міжнародній арені, вони рідко можуть реалізовувати владу без певної форми легітимації з боку інших. МНУО здобувають авторитет, переконуючи широку аудиторію в тому, що їхні дії справедливі, спрямовані на захист громадських інтересів і базуються на моральних принципах [6].

Незважаючи на відсутність повної правосуб'єктності, міжнародні неурядові організації активно впливають на розробку міжнародних норм і стандартів. Їхня участь у конференціях, форумах та переговорах сприяє формуванню міжнародного порядку денного з ключових питань, таких як права людини, зміни клімату, боротьба з бідністю тощо. В деяких випадках МНУО навіть виступають ініціаторами міжнародних угод або впливають на формулювання міжнародних

документів, як це було, наприклад, у випадку з Кіотським протоколом або Паризькою кліматичною угодою.

Проте їхні можливості залишаються обмеженими в юридичному сенсі. Міжнародні неурядові організації не мають права укладати міжнародні договори, вони не можуть подати позов до міжнародного суду, оскільки не визнаються суб'єктами міжнародного права в повному сенсі. Їхня правосуб'єктність залишається залежною від держав та міжурядових організацій, які визначають рамки їхньої участі на міжнародній арені.

Завдяки правозахисній діяльності міжнародних неурядових організацій, індивіди отримали можливість безпосередньо взаємодіяти з ООН та іншими ключовими міжнародними організаціями, а також брати участь у міжнародній та регіональній системах захисту прав людини. Міжнародні неурядові організації доносять до урядів різних країн інформацію про потреби та проблеми людей, здійснюють моніторинг ситуації щодо дотримання прав людини в державах та виконують функцію громадського контролю над діяльністю правоохоронних органів тощо [7].

Отже, проблема визначення правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій залишається актуальною та дискусійною. Незважаючи на визнання їх ролі в міжнародних відносинах і часткове визнання суб'єктності на регіональному рівні, зокрема в межах Європейського Союзу, загальна міжнародна правосуб'єктність таких організацій досі не є усталеною. Відсутність єдиного міжнародного документа, який би регулював правовий статус міжнародних неурядових організацій, призводить до їх підпорядкування різним національним правовим системам. Для остаточного вирішення цього питання необхідно створити чіткі міжнародно-правові норми, що встановлювали б правосуб'єктність та регламентували діяльність міжнародних неурядових організацій.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хар О.Ю. Міжнародно-правове регулювання діяльності неурядових організацій. *Регіональні студії*. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 20. 2020. С.131-136.
1. Тарасов О.В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Харків: *Право*, 2014. 512 с.
2. Сачко О. В. Правосуб'єктність міжнародних неурядових організацій: стан і перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2022. С. 230-236.
3. Лебідь В. П. Історія розвитку та еволюція міжнародно-правового статусу міжнародних неурядових організацій правозахисного характеру. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 100-105.
4. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: [http://www.un.org.ua/images/UN\\_Charter\\_Ukrainian.pdf](http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf)
5. Brechenmacher S., Carothers T. Examining Civil Society Legitimacy. 2018. URL : <https://carnegieendowment.org/2018/05/02/examining-civil-society-legitimacy-pub-76211>
6. Поляков А. О. Міжнародно-правове регулювання правозахисної діяльності неурядових організацій. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Сер.: Право. Харків, 2020. Вип. 32. С. 66-74.

**Ключові слова:** правосуб'єктність, міжнародні неурядові організації (МНУО), регулювання діяльності, правовий статус, визнання.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Цибульська Ольга Юріївна.

**Перерва Єлизавета Владиславівна**  
*здобувачка вищої освіти 2-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї**

Актуальність дослідження романо-германської правової сім'ї полягає в її впливі на формування сучасних правових систем у багатьох країнах світу. Вивчення цієї правової сім'ї дозволяє краще зрозуміти принципи кодифікації, поділу права на публічне та приватне, а також роль нормативно-правових актів у забезпеченні стабільності та передбачуваності правових відносин. Оскільки романо-германська правова система є основою для права Європейського Союзу, вона впливає на процеси європейської інтеграції та розвиток міжнародного права. Дослідження цієї теми є необхідним для розуміння глобалізації права, особливо в контексті модернізації національних правових систем, адаптації до міжнародних стандартів, та поширення європейських правових цінностей у нових демократіях і постколоніальних державах.

Стан наукової розробки проблеми романо-германської правової сім'ї є досить розвиненим, і ця тема активно досліджується як у зарубіжній, так і в українській юридичній науці. Науковці, такі як Новікова М., Зварич Р., Дручек О [1], Кудін А [2] підкреслюють, що формування цієї правової сім'ї можна вважати класичним шляхом розвитку права, оскільки воно ґрунтується на римській правовій традиції та подальших рецепціях права в європейських державах. Вони детально описують процес злиття римського права із варварськими правовими звичаями, що призвело до створення сучасних правових систем континентальної Європи.

Історичні витоки романо-германської правової сім'ї сягають часів падіння Західної Римської імперії у V столітті, коли на теренах Європи почали формуватися перші правові системи на основі германських звичаїв. Після

зникнення єдиного римського правового порядку германські народи принесли з собою свої звичаї та традиції, які згодом інтегрувалися в місцеві правові структури. Ці ранні правові норми були в основному неписаними та часто нечіткими, оскільки ґрунтувалися на народній пам'яті та були пристосовані до простого аграрного способу життя. Проте переломним моментом в історії романо-германської правової сім'ї стала рецепція римського права в XII-XIII століттях. У цей час науковці європейських університетів почали вивчати класичне римське право, зокрема «Corpus Juris Civilis» Юстиніана. Вивчення цього права дало поштовх до його широкого впровадження у правові системи країн континентальної Європи. Важливою віхою у цьому процесі була діяльність університетів, які стали центрами поширення римської правової культури. Протягом середньовіччя та Нового часу романо-германське право розвивалося, поступово синтезуючи римські принципи з місцевими правовими традиціями. Одним із найважливіших етапів стало кодифікування права у Франції на початку XIX століття. Наполеонівський кодекс 1804 року став зразком для багатьох європейських країн і став основою для подальшої уніфікації національних правових систем. Ця кодифікація заклала фундамент для сучасної романо-германської правової сім'ї, яку сьогодні відзначають за високий рівень систематизації законодавства та чіткість правових норм [3].

Основою романо-германської правової системи є поділ права на публічне та приватне. Публічне право включає норми, що регулюють діяльність державних органів та захист суспільних інтересів (конституційне, адміністративне, кримінальне право). Приватне право регулює відносини між приватними особами, зокрема в питаннях власності, сімейних відносин та контрактів. Цей поділ підкреслює індивідуальну природу прав людини та одночасно гарантує захист державних інтересів.

Головним джерелом права в країнах романо-германської правової сім'ї є нормативно-правовий акт. Це письмовий документ, що містить норми загальної дії, прийнятий компетентним органом держави. Окрім законів, важливу роль відіграють міжнародні договори, судові рішення та юридичні доктрини. Суттєвою

особливістю є кодифікація – систематизація законодавства у вигляді кодексів, наприклад, цивільний та кримінальний кодекси [4].

Правові системи, що входять до романо-германської правової сім'ї, поділяються на кілька груп залежно від історичних та культурних особливостей:

- Романська група (Франція, Італія, Іспанія, Португалія).
- Германська група (Німеччина, Австрія, Швейцарія).
- Північноєвропейська (скандинавська) група (Швеція, Норвегія, Фінляндія) [3].

Кожна з цих груп має спільні риси з романо-германською традицією, але зберігає свої особливості. Наприклад, у скандинавських країнах разом із нормативно-правовими актами важливу роль відіграє судовий прецедент, що наближає їх до англо-американської правової традиції.

Романо-германська правова система вплинула на формування права в багатьох інших регіонах світу, особливо в країнах Латинської Америки, Африки та Азії, що свого часу були колоніями європейських держав. Також ця система мала значний вплив на розвиток правових систем країн колишнього Радянського Союзу, де її принципи інтегрувалися в національні правові системи у XX столітті.

Отже, дослідження романо-германської правової сім'ї свідчить про її важливе значення для формування сучасних правових систем багатьох країн світу. Вона має глибоке історичне коріння, яке сягає часів падіння Західної Римської імперії та рецепції римського права у середньовічній Європі. Романо-германська правова сім'я характеризується систематизацією права, поділом на публічне та приватне право, а також домінуванням нормативно-правових актів як основного джерела права. Система продовжує розвиватися під впливом міжнародного права та європейських інтеграційних процесів, роблячи її актуальною для дослідження і в наші дні.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Новікова М., Зварич Р., Дручек О. Вплив конвергенції англосаксонської та романо-германської правових сімей на розвиток правової системи України.

*Актуальні питання юридичної науки.* 2023. С. 161-165. URL : [https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/3\\_2023/28.pdf](https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/3_2023/28.pdf)

2. Кудін А. Особливості розвитку романо-германської правової сім'ї. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2020. №3. С. 26-35. URL : <https://www.ssaals.com.ua/wp-content/uploads/Кудін-А.-А.-ОСОБЛИВОСТІ-РОЗВИТКУ-РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ-ПРАВОВОЇ-СІМ'Ї.pdf>

3. Романо-германська правова сім'я. URL : [https://elearning.sumdu.edu.ua/free\\_content/lectured:889572cc41d2c8b890338983852f6a8324f2b484/latest/509964/index.html](https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:889572cc41d2c8b890338983852f6a8324f2b484/latest/509964/index.html)

4. Колодняжа В. Історія формування та сучасний стан романо-германської правової сім'ї. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2013. №1. С. 46-53. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/2491/3/13kvvgps.pdf>

**Ключові слова:** *романо-германська правова сім'я, правова система, кодифікація права, римське право, публічне право, приватне право, нормативно-правові акти, європейська інтеграція.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Форманюк Вікторія Василівна.*

**Савлук Андрій Леонідович**

*здобувач 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та  
антикорупційної діяльності*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ**

Проблема міжнародної інформаційної безпеки є одним з найактуальніших питань у ХХІ столітті. Цьому сприяли розвиток технологій та вільний доступ до

використання джерел інформації. Кількісні негативні прояви використання інформаційно-комунікаційних технологій, здатні здійснювати значний вплив на реалізацію основних прав та свобод людини, а також на саму цілісність державної інфраструктури. Їх швидкий та масовий розвиток, вплив і залежність світового суспільства від їх функціонування, посилив увагу до цих новітніх та сучасних проблем починаючи, особливо, з теоретичної точки зору.

Проведення ефективної інформаційної політики в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства є необхідним для запобігання загрози злочинності, тероризму, військово-політичного тиску та загрози порушення громадського порядку і стабільності через негативний вплив на громадські маси в середині держави [1].

В 1996 р. була прийнята Резолюція про запобігання поширенню в мережі Інтернет інформації незаконного змісту, що шкодить моральному здоров'ю суспільства.

Згідно з цією Резолюцією, поняття шкідливого змісту залежить від культурних традицій, в той час, як поняття «незаконного змісту» – від чинного законодавства [2].

Основними заходами, які забезпечують безпеку інформації в мережі Інтернет, відповідно до Резолюції, є [3]:

- 1) забезпечення свободи комунікації он-лайн;
- 2) визначення обов'язків постачальників послуг;
- 3) запровадження захисту інтелектуальної інформації в режимі он-лайн;
- 4) створення ефективних механізмів для контролю за інформаційним контентом в Інтернеті;
- 5) гарантування захисту особистих даних в мережі;
- 6) визначення правового статусу документів для публічних мас;
- 7) вільний доступ до інформації в Інтернеті для широкого загалу.

Незважаючи на те, що міжнародне суспільство приділяє належну увагу даному питанню, найшкідливішою для України та сучасного світу загрозою стала російська пропаганда, яка почала масову активність з 2014 р.



Питання інформаційної безпеки, або ж кібербезпеки, із правового погляду країн Заходу, які є безпосередньо членами Організації Північноатлантичного договору (далі – НАТО), розкривається у виданні, що відоме, як «Таллінський посібник» [4], створеному та виданому в Центрі дослідження і моніторингу кіберзагроз НАТО. Але важливо звернути увагу на роботи авторів, які репрезентують два табори з різними поглядами на плани щодо міжнародного права в даній сфері. Частка дослідників стверджує про необхідність адаптації права із врахуванням специфіки, що виникає в інформаційному просторі, у той час, як інша частка виступає за необхідність створення правил, що керують вже наявними нормами.

Кіберзлочинність характеризується як кримінальні дії, що скоєні з використанням інформаційних систем, а також електронних комунікаційних мереж. У дане поняття входять такі категорії злочинів як:

- традиційні форми злочину, тобто шахрайство та підробка інформації в електронних комунікаційних мережах а також інформаційних системах;
- публікація незаконного контенту в інформаційних медіа (порнографія, закликами до гендерної нерівності тощо);
- специфічні злочини в електронних мережах, тобто, хакерські атаки на електронні системи [5].

Державам варто враховувати принципи неподільності безпеки і відповідальності за власний інформаційний простір стосовно інформаційної політики. Де неподільність має значення для безпеки кожної із окремих держав пов'язаних безпекою з іншими державами, що має величезне значення у світовому співробітництві для формування діючих моделей інформаційної безпеки враховуючи, що зміцнення одного суб'єкта не призведе до послаблення іншого [6].

Одночасно з цим відповідальність за власний інформаційний простір несе ідею одноособового посилення інформаційної безпеки окремої держави з прийняттям відповідальності, що включає в себе розповсюдження інформації, яка в ньому розміщена.

Прихильники першої концепції сконцентрували свою увагу на боротьбі з кримінальними злочинами у даній міжнародній сфері не беручи до уваги сам вплив інформації, яка розповсюджується зокрема і самими організованими політичними спільнотами під управлінням уряду.

Прихильники другої концепції підтримують думку неподільності безпеки та відповідальності держав за свій інформаційний простір, а загроза інформаційного та військового втручання повинна здійснюватися сукупно.

Міжнародна діяльність держав виконує функції з соціального, економічного та морального розвитку суспільства для здійснення контролю, підтримки, а також міжнародної безпеки, що включає міжнародну незалежність та самостійність у прийнятті рішень для доступу до загальної та розповсюдженої інформації. Принципи, що здатні відповідати даним категоріям це мирне врегулювання спорів та конфліктів, незастосування сили у міжнародних відносинах, невтручання у внутрішні справи інших держав, поваги до суверенітету держав, основних прав і свобод людини [7].

Розуміючи та дотримуючись єдиної системи інформаційної захисту та запровадження інноваційних заходів дозволить зменшити, а іноді контролювати, зовнішній інформаційний вплив, як на соціум в середині держави так і на міжнародне суспільство [8].

Ці дві концепції підтверджують єдину думку щодо важливості та значення інформації та її впливу на національні інфраструктури, що в окремих випадках можуть стати найбільш вразливими та значущими для суспільства ХХІ століття.

Різницею є суттєві розходження з питань щодо безпеки громадян та держави від вірусної інформації з чого й виникають розбіжності до принципів застосування та вдосконалення форм інформаційної безпеки.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Кавин С. Нормативно-правові механізми забезпечення кібербезпеки в нових державах-членах ЄС. *Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. № 2 (117). С. 30-38.

2. Convention on Cybercrime. Explanatory Report. Budapest, 23, November, 2001. Council of Europe. URL : [//www.europa.eu](http://www.europa.eu)

3. Макаренко Є.А. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи : дис. ... докт. політ. наук : 23.00.04 / Націон. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2003. 475 с.

4. Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare /ed. by M. Schmitt. New-York: Cambridge University Press, 2013, 282 p.

5. Запорожець О.Ю. Політика Європейського Союзу в сфері інформаційної безпеки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Вип. 87. Ч. II. С. 36–45

6. Солодка О. М. Забезпечення інформаційного суверенітету держави: правовий дискурс. *Інформація і право*. № 1(32)/2020. URL : <http://il.ippi.org.ua/article/view/200311>

7. Забара І.М. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні концепції в міжнародному праві. Теорія і практика правознавства. 2013. Вип.2. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp\\_2013\\_2\\_77](http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_77)

8. Sviatoslav Kavyn, Ivan Bratsuk, Regulatory and Legal Enforcement of Cyber Security in Countries of the European Union: The Experience of Germany and France. *Teisės aktualijos / Problems of Law*. 2021. Vol. 121. P. 135-147.

**Ключові слова:** інформація, міжнародна інформаційна безпека, інформаційно-комунікаційні технології; міжнародно-правове регулювання.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Бугасць Альона Сергіївна.

## **КЛАСИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ**

Міжнародні договори є важливим елементом, що регулюють відносини між державами та міжнародними організаціями. Згідно з міжнародним правом, договір визначається як юридично обов’язкова угода між державами, незалежно від його конкретної назви – договір, протокол, угода або пакт. Навіть якщо різні угоди мають різні назви, їхня суть як міжнародних договорів залишається незмінною. Наприклад, Женевський протокол і Конвенція про заборону біологічної зброї є договорами, хоча в їхніх назвах немає слова «договір». Тому зміст угоди та її умови визначають її юридичну силу та статус як міжнародного договору [4].

Процес укладення міжнародного договору зазвичай починається з переговорів між державами. Цей процес може бути тривалим через складність предмета договору та велику кількість залучених сторін. Переговори можуть тривати кілька років і закінчуватися підписанням угоди представниками держав. Для того, щоб Конвенція набула чинності, необхідна її ратифікація. Процес ратифікації варіюється відповідно до національних правових норм кожної країни. У випадку США, наприклад, президент може ратифікувати договір, лише якщо він отримає схвалення двох третин Сенату. Ратифікація є формальним підтвердженням того, що держава погоджується з умовами договору і зобов’язується їх дотримуватися.

Юридично обов’язкова сила договору залежить від його тексту. Якщо договір не передбачає подальших домовленостей або дій, то юридично обов’язковим для сторін є лише його текст. Поправки до договору є обов’язковими лише для держав, які його ратифікували, тоді як домовленості, досягнуті на оглядових конференціях чи зустрічах, мають політичний характер і

не є юридично обов'язковими. Водночас, деякі договори передбачають подальші обов'язкові домовленості. Прикладом такого договору є Статут Організації Об'єднаних Націй. Підписуючи і ратифікуючи його, держави погоджуються виконувати резолюції, прийняті Генеральною Асамблеєю, Радою Безпеки та іншими органами ООН.

Договори також можна поділити на різні категорії залежно від їхнього змісту та мети: Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року визначає договір як угоду, укладену в письмовій формі між державами і регульовану міжнародним правом. Ця угода може бути втілена в одному або декількох документах і залишається міжнародним договором незалежно від його назви. Договори можна класифікувати як договірні або юридичні. Договірні договори зазвичай спрямовані на врегулювання конкретних суперечок або ділових питань між державами, таких як обмін територіями або врегулювання претензій. З іншого боку, правотворчі договори встановлюють загальні принципи та детальні правила поведінки між сторонами і набули особливого значення після Другої світової війни.

Інші багатосторонні угоди можуть бути установчими документами міжнародних організацій. Одним із прикладів є Статут Організації Об'єднаних Націй, який є одночасно і багатостороннім договором, і установчим документом організації. Інші приклади включають Статут Організації американських держав (Боготська хартія), яка була створена в 1948 році. Існують також регіональні договори, такі як Версальська конвенція 1919 року, яка включає в себе Пакт Ліги Націй і Статут МОП [6].

Сучасна міжнародна правова система також включає наднаціональні договори. Термін «наднаціональний» з'явився відносно недавно і описує тип договірної структури, в якій держава делегує частину свого суверенітету наднаціональному органу. Прикладом такого підходу є створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) у 1951 році. Наступні наднаціональні угоди включають Римський договір 1957 року, який заснував Європейське економічне

співтовариство (ЄЕС), і Римський договір, який заснував Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом) [5].

Однак не всі міжнародні угоди мають форму договорів. Існують також менш формальні інструменти, такі як меморандуми про взаєморозуміння або угоди, які не є юридично обов'язковими, але складають основу тимчасових або постійних домовленостей між державами. Крім того, існують специфічні інструменти, що використовуються для укладання угод, такі як договори, угоди, декларації, хартії, конвенції, статuti, заключні акти або обмін нотами та листами. Форма і ступінь юридичної обов'язкової сили цих документів можуть бути різними, але всі вони спрямовані на досягнення згоди між сторонами.

Класифікація міжнародних договорів є важливим аспектом вивчення міжнародного права, оскільки міжнародні договори є одним з ключових інструментів регулювання міждержавних відносин. Структурно міжнародні договори зазвичай складаються з преамбули, основної частини та прикінцевого положення. Преамбула відображає мотивацію та мету укладення договору, основна стаття визначає конкретні права та обов'язки договірних сторін, а прикінцева стаття містить умови щодо терміну дії договору та процедури його зміни або денонсації. Однак не всі договори мають таку структуру, оскільки вона може змінюватися залежно від предмета регулювання та інших факторів [2].

Міжнародні договори класифікуються за різними критеріями, які дозволяють юристам та іншим фахівцям зрозуміти їхню природу та юридичну силу. Першим критерієм класифікації є рівень, на якому укладається договір. Це міжурядові договори, укладені на найвищому рівні між державами, міжурядові договори, укладені від імені урядів, та міжвідомчі договори, укладені міністерствами та іншими державними органами. Наприклад, міжурядові договори стосуються глобальних політичних та економічних питань, тоді як міжвідомчі договори стосуються конкретних технічних або галузевих аспектів.

Іншим важливим критерієм класифікації є кількість держав-учасниць договору. Існує два типи договорів: двосторонні договори, які укладаються між двома державами, та багатосторонні договори, сторонами яких є більше двох

держав. Багатосторонні договори часто слугують для кодифікації міжнародного права. Багатосторонні договори можуть створювати спільні правила для багатьох країн у таких сферах, як права людини, торгівля та захист навколишнього середовища. Наприклад, Паризька угода про зміну клімату є багатостороннім міжнародним договором, учасниками якого є майже всі країни світу. Двосторонні договори зазвичай укладаються з метою врегулювання відносин між конкретними державами і можуть стосуватися таких питань, як митне регулювання, економічне співробітництво та безпека [3].

Міжнародні договори можуть бути політичними, економічними, культурними, науково-технічними або стосуватися інших сфер суспільного життя. Політичні договори часто регулюють відносини між державами в таких сферах, як міжнародна безпека, співпраця у зовнішній політиці та взаємодопомога в міжнародних організаціях. Економічні договори регулюють торгівлю, інвестиції, транспортну та митну політику. Науково-технічні договори часто зосереджені на співробітництві в галузі досліджень і технологій, обміні інформацією та технологічними інноваціями.

Існує також класифікація договорів за способом легалізації. Міжнародні договори можуть підлягати ратифікації або визнанню іншими компетентними органами. Ратифікація є важливим кроком у процесі укладення міжнародного договору, що підтверджує офіційне зобов'язання держави виконувати його положення. Для деяких договорів, особливо тих, що мають політичне або економічне значення, ратифікація може бути обов'язковою. Інші договори не потребують ратифікації і можуть бути схвалені компетентним органом.

Міжнародні договори також різняться за ступенем їхньої обов'язковості. Деякі договори містять обов'язкові положення, які держави зобов'язані виконувати, тоді як інші мають рекомендаційний характер і не є обов'язковими до виконання. Деякі багатосторонні договори передбачають можливість приєднання з певними застереженнями, в такому випадку держави можуть бути частково зобов'язані або відмовитися виконувати певні положення договору.

За ступенем доступності міжнародні договори поділяються на відкриті, квазівідкриті та закриті. До відкритих договорів може приєднатися будь-яка зацікавлена держава. Квазівідкриті договори дозволяють новим державам-учасницям приєднатися до них лише за згодою існуючих держав-учасниць. Закриті договори укладаються між певними державами і не допускають приєднання нових учасників [1].

Договори також класифікуються відповідно до їхньої легальності. Законні договори можуть бути укладені відповідно до міжнародного права, тоді як незаконні договори можуть бути визнані недійсними, тобто такими, що не мають юридичної сили. Наприклад, договори, які суперечать фундаментальним принципам міжнародного права, таким як заборона застосування сили або захист прав людини, можуть бути визнані недійсними.

Однією з ключових функцій договірного права є регулювання процесу укладення, виконання та припинення міжнародних договорів. Це право детально визначено Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 та 1986 років, в якій зазначено, що договір – це письмова угода між державами, яка регулюється міжнародним правом, незалежно від того, чи міститься вона в одному документі, чи в кількох документах, і незалежно від її найменування. Незалежно від назви, вона визначається як договір. Він встановлює основні правила укладення, дії, тлумачення та припинення міжнародних договорів, а також процедури вирішення спорів, які можуть виникнути в процесі їх виконання.

Зважаючи на важливість та частоту укладання міжнародних договорів, договірне право є однією з найбільш кодифікованих галузей міжнародного права. З метою забезпечення передбачуваності та стабільності міжнародних відносин розроблені єдині процедури укладення, зміни та припинення договорів.

Відповідно до Віденської конвенції 1969 року, учасниками міжнародних договорів є держави. Віденська конвенція 1986 року поширила це положення на міжнародні міжурядові організації, дозволивши їм укладати договори так само, як і між державами. Більшість договорів укладаються між державами, але в деяких



випадках сторонами можуть бути й інші суб'єкти міжнародного права, в тому числі міжнародні організації.

Тому класифікація міжнародних договорів за формою, кількістю сторін, предметом регулювання та іншими критеріями є важливим засобом для розуміння та застосування договорів у міжнародному праві. Міжнародні договори відіграють важливу роль у регулюванні відносин між державами, сприяють кодифікації міжнародного права та забезпечують стабільність і передбачуваність міжнародних відносин.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міжнародне право. Національна академія внутрішніх справ. Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни « Міжнародне право». URL : [https://arm.naiau.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture\\_3.html](https://arm.naiau.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_3.html)
2. Міжнародний договір – що це таке? Опис, значення терміна | Bitlex Україна. URL : [https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/mijnarodnyy\\_dogovir](https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/mijnarodnyy_dogovir)
3. Поняття та класифікація міжнародних договорів. Радник – Український юридичний портал. URL : <http://radnuk.info/pidrychnuku/mishnarod-pravo/45-byromensk/816-s-2-----.html>
4. International Agreements. Science Safety Security. URL : <https://www.phe.gov/s3/law/Pages/International.aspx>
5. Research Guides: Researching Treaties and International Agreements: Introduction. Home – Research Guides at Library of Congress. URL : <https://guides.loc.gov/researching-treaties-and-international-agreements>
6. The Editors of Encyclopaedia Britannica. International agreement | Definition, Types & Examples | Britannica. Encyclopedia Britannica. URL : <https://www.britannica.com/topic/international-agreement>

**Ключові слова:** міжнародні договори, класифікація, ратифікація, суб'єкти права, Віденська конвенція, джерела права, правомірність.

*Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Канєнберг-Сандул Оксана Констянтинівна.*

**Філіппова Катерина Олександрівна**

*здобувачка вищої освіти 2-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ІСЛАМСЬКЕ ПРАВО : ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Ісламське право, також відоме як мусульманське право, є однією з найбільш застосовуваних релігійних правових систем у сучасному світі. Це складна система соціальних норм, основою та ядром якої є релігійні інститути та заповіді ісламу, а також моральні та правові норми, що нерозривно пов'язані з ними та натхненні ними. Мусульманська правова система викликає найбільший інтерес серед релігійних правових систем у світі. Особливий статус ісламу в житті мусульман пов'язаний з тим, що іслам – це більше, ніж просто релігія.

У науковій юридичній літературі серед компаративістів не було єдиного загальноприйнятого визначення мусульманського права. Вчені надають мусульманському праву різноманітні визначення, залежно від того, на яких його рисах вони зосереджуються.

Відповідно до трактування К. Цвайгерта та Х. Кетца, ісламське право являє собою сукупність норм та правил, що походять з божественного одкровення і є обов'язковими для дотримання віруючими мусульманами в процесі виконання своїх релігійних обов'язків [3].

Тобто ісламське право визначається як своєрідний кодекс поведінки, що базується на приписах ісламської релігії та має регулювати всі сфери життя мусульман – від повсякденної моралі до правових та соціальних аспектів. Мусульманське право охоплює широкий спектр питань, починаючи від релігійних ритуалів та обрядів, таких як молитви, піст, паломництво, та закінчуючи нормами

сімейного, спадкового, кримінального та цивільного права. Це пояснюється тим, що іслам є не лише релігією, а цілісною системою, яка регулює всі сторони життя віруючих [2]. Шаріат спрямований на забезпечення праведного способу життя мусульман відповідно до волі Аллаха, що викладена у священних текстах Корану та Сунни (вчення та приклад пророка Мухаммада).

В історії ісламського права можна виокремити наступні основні етапи розвитку:

1. Зародження та початковий період ісламського права (VII ст.). Ісламське право сформувалося на основі Корану, Сунни (вчення та традицій Пророка Мухаммада) та практики праведних халіфів. На ранньому етапі воно мало переважно казуїстичний характер – норми стосувалися насамперед релігійно-обрядових питань, шлюбно-сімейних відносин, спадкування. Важливу роль у формуванні ісламського права на цьому етапі відіграли праведні халіфі та сподвижники Пророка [4].

2. Доктринальна розробка ісламського права та період становлення Арабського Халіфату (VII-XII ст.). У цей період ісламське право продовжило свій розвиток. Були визначені основні джерела права (Коран, Сунна, іджма – одностайна згода авторитетних богословів, кіяс – умовивід за аналогією), вироблені принципи правотворчості, сформувалися основні правові школи (мазхабі). Відбулося становлення ісламського правознавства як самостійної науки із власною термінологією, методологією, системою. Провідну роль у цьому процесі зіграли такі видатні мусульманські правознавці, як аль-Шафія, Абу Ханіфа, Малік ібн Анас, Ахмад ібн Ханбаль та інші [4].

В епоху Арабського Халіфату (VII-XII ст.) ісламське право стало основою правової системи, регулюючи широке коло відносин – цивільних, кримінальних, адміністративних, фінансових тощо. Особливо важливими були норми, що стосувалися статусу мусульман та не мусульман, регулювання міжнародних відносин [4].

3. Розвиток ісламського права за османського Халіфату (кінець XII – перша половина XX ст.). У цей період ісламське право зазнало певної кодифікації та

систематизації. Було укладено перший офіційний збірник мусульманського права – «Меджелле» (1869-1876 рр.), який діяв на теренах Османської імперії. Водночас, поступово посилювалися тенденції до секуляризації права та його адаптації до нових соціально-економічних реалій [4].

4. Розвиток ісламського права в сучасний період (друга половина XX ст. – до наших днів). У другій половині XX ст. – на початку XXI ст. спостерігається певне відродження інтересу до ісламського права та його принципів у мусульманському світі. Відбуваються процеси кодифікації, систематизації та адаптації норм шаріату до сучасних умов. Водночас у багатьох країнах з переважно мусульманським населенням поряд з ісламським правом застосовується світське законодавство, що запозичує окремі елементи шаріату. Таким чином, ісламське право продовжує еволюціонувати, взаємодіючи з іншими правовими системами.

Мусульманське право має низку ознак, які відрізняють його від інших правових систем, тому ісламське право можна охарактеризувати через систему таких основних ознак:

1. Нерозривний зв'язок з релігією ісламу. Згідно з догмами ісламу, джерелом походження мусульманського права є божественне одкровення, а не людська діяльність. Ісламське право вважається даром Аллаха людям, на відміну від інших правових систем, які є результатом людської творчості.

2. Теологічний характер. Ісламське право має виразний теологічний характер, оскільки основні його норми та принципи безпосередньо закріплені у Корані та Суні (Ісламській традиції). Коран є першоджерелом мусульманського права [1]. Тобто ісламське право засноване на релігійних джерелах, а не на світських законах, ухвалених людьми.

3. Єдність норм та принципів. Ісламське право розглядається як єдина система, що характеризується внутрішньою узгодженістю своїх норм та принципів. Ця системність є наслідком того, що всі норми ісламського права базуються на тих самих релігійних джерелах.

4. Статичність і динамічність. Попри те, що ісламське право ґрунтується на незмінних релігійних джерелах, воно водночас зберігає деяку гнучкість та здатність пристосовуватися до соціальних змін. Це досягається завдяки використанню методів тлумачення та доповнення первинних релігійних норм.

Отже, можна виділити ключові характеристики ісламського права, а саме: його невід’ємний зв’язок з ісламською релігією, обмеження сфери дії лише на мусульман, домінування обов’язків і санкцій, архаїчність, казуальність і формалізм, несистематизований характер, а також багатогранність правових шкіл і течій. Шаріат регулює як релігійні (наприклад, виконання обрядів і поклоніння), так і світські аспекти життя (наприклад, шлюбно-сімейні відносини, торгові угоди, кримінальне право). Існує також поняття фікх – це ісламська юриспруденція, яка тлумачить і застосовує шаріат на практиці. Ісламське право виступає не тільки як правова, але й етична система, що має на меті забезпечення справедливості, моралі та суспільного блага.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Белов Д.М., Бота С.М. Ісламське право в правовій картині світу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С.41-45.

2. Лук’янов Д.В. Релігійні правові системи в сучасному світі : монографія. Харків: Право, 2015. 352 с.

3. Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук’янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2012. 272 с.

4. Правові системи сучасності. URL : [https://arm.naiu.kiev.ua/books/posibnyk\\_pps/nm/lec4.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/posibnyk_pps/nm/lec4.html)

**Ключові слова:** ісламське право, мусульманське право, правова система, релігія, шаріат, релігійне право, фікх.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» *Форманюк Вікторія Василівна*.

**Шеверенко Єлизавета Олегівна**  
*здобувачка 1-го курсу магістратури факультету*  
*адвокатури та антикорупційної діяльності*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПІДТРИМАННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В МІЖНАРОДНОМУ СПІВТОВАРИСТВІ**

На формування сучасного стану міжнародного правопорядку та його теперішніх складових істотно вплинули, як політичні, економічні, так і соціальні чинники розвитку суспільства.

Історична періодизація цього процесу дає змогу глибинно дослідити динамічні зміни у сфері безпеки та правопорядку на міжнародній арені. Серед політичних чинників встановлення міжнародного правопорядку можна виділити політичні інтереси та потреби суспільства, водночас як до економічних чинників слід віднести економічні процеси та глобалізацію як всередині держав, так і їх здійснення у зовнішньо-політичних відносинах.

Що стосується соціальних чинників розвитку міжнародного правопорядку – важливий вплив мають потреби суспільства у забезпеченні безпеки з боку держав міжнародного співтовариства.

Саме інтереси суспільства мають першочергове значення у здійсненні забезпечення та подальшої підтримки міжнародного правопорядку. Визнання прав і свобод людини є визначальною складовою світової безпеки, оскільки людина як індивід та частина суспільства являється найбільшою цінністю [4].

Підтримання правопорядку в міжнародному співтоваристві є однією з ключових умов забезпечення стабільності та безпеки на глобальному рівні. Воно базується на принципах міжнародного права, поваги до суверенітету держав та мирного вирішення конфліктів. Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй, відіграють важливу роль у встановленні та контролі за виконанням міжнародних норм, сприяючи запобіганню збройних конфліктів і вирішенню спірних питань шляхом дипломатії та співробітництва [2].

Важливим інструментом для підтримання правопорядку є система колективної безпеки [5], що передбачає спільні дії держав для захисту миру та запобігання агресії. Також значну роль відіграють міжнародні суди, які забезпечують правову відповідальність держав та осіб за порушення міжнародних законів.

Однак на практиці підтримання міжнародного правопорядку часто стикається з викликами, пов'язаними з геополітичними інтересами окремих держав, нерівномірністю економічного розвитку та слабкістю міжнародних інституцій у примусі до виконання рішень. Це робить необхідним удосконалювати міжнародні механізми, посилювати співпрацю між державами та потребує реформування міжнародного права.

Сьогодні світ та Україна зокрема зіткнулися з проблемою неспроможності світового правопорядку підтримувати мир у правовому полі. Міжнародні домовленості не виконуються, правові норми зневажаються, на заміну верховенству права багато країн обирають силове захоплення влади та порушення кордонів держав-сусідів. Суверенітет залишається лише декларативним архаїзмом [3].

Ці всі процеси мають стати поштовхом для переосмислення правових відносин між країнами, побудови нової ієрархії міжнародних відносин та пошуку компромісних рішень для закріплення непорушних норм задля миру та виживання.

Саме такими пошуками сьогодні, в умовах кривавої агресії, на світовій арені займається Україна – наші намагання достукатися до світового співтовариства та змінити світові гарантії щодо безпеки, мають стати тим проривом у правовідносинах, що дасть змогу вибудувати таку схему підтримання правопорядку, при якій загарбницькі війни, теракти, потурання свободи людини стали би взагалі не можливими.

Світовий правовий порядок має бути не лише показником відносин, заснованим на нормах права, а й реальним інструментом керування суспільством [1].

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дімітрій Торгонський. Світовий правовий порядок: теоретичні основи формування. *Науково-практичний юридичний журнал «Публічне право»*. № 2 (42). 2021. URL : <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/42/pdf/15.pdf>
2. Забара І. М. Міжнародний правопорядок: до питання властивостей (теоретичні аспекти). *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2016. Вип. 127. С. 115-122.
3. Карвацька С. Б. Співвідношення міжнародного та національного правопорядків. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 6, 2018. URL : [http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/6/tom\\_2/56.pdf](http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/6/tom_2/56.pdf)
4. Кірієнко Т. П. Принципи обмеження прав і свобод крізь призму забезпечення безпеки людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/20.pdf>
5. Цюрупа М. В., Марценківський В. Т. Антропоцентричний зміст міжнародного гуманітарного права як галузі знання і навчальної дисципліни та проблеми її вивчення. *Військова освіта*. 2014. №1. С. 644-647.

**Ключові слова:** міжнародний правопорядок, світове співтовариство, суверенітет, правові відносини між країнами, гарантії безпеки.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.



**СЕКЦІЯ № 2**  
**ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА**  
**МІЖНАРОДНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ**

*Склярук Кирило Олександрович*  
*здобувач вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету прокуратури та слідства*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

**РОЛЬ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ**  
**ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ**

Рада Безпеки ООН є одним із найважливіших органів системи міжнародних відносин, яка відіграє ключову роль у підтриманні міжнародного миру та безпеки. Заснована в рамках Статуту ООН у 1945 році, Рада Безпеки отримала повноваження вживати заходів щодо запобігання конфліктам та їх урегулювання, зокрема шляхом ухвалення резолюцій, санкцій та, за необхідності, авторизації застосування військової сили. Проте, з моменту свого створення і до сьогодні, ефективність цього органу часто ставиться під сумнів, особливо у контексті сучасних міжнародних збройних конфліктів, таких як війна в Україні, збройні конфлікти між Ізраїлем та Палестиною, напружена ситуація між Китаєм і Тайванем, та інші. В умовах постійних змін міжнародної політики та нових викликів, таких як гібридні війни, тероризм та гуманітарні кризи, роль Ради Безпеки ООН як гаранта міжнародної безпеки стає дедалі суперечливішою.

Рада Безпеки ООН ухвалила ряд важливих резолюцій, спрямованих на врегулювання збройних конфліктів та захист цивільного населення. Зокрема, Резолюція 2474 (2019) підкреслює важливість встановлення долі зниклих безвісти осіб у збройних конфліктах та закликає сторони конфлікту вживати всіх належних заходів для активного пошуку, встановлення місцезнаходження та звільнення зниклих осіб [1]. Не менш важливою є Резолюція 2417 (2018), яка засуджує використання голоду як методу ведення війни та закликає до захисту

цивільних осіб у збройних конфліктах [2]. Ці резолюції встановлюють важливі норми та принципи, якими керується міжнародне співтовариство у реагуванні на сучасні збройні конфлікти та їх наслідки. Варто також відзначити Резолюцію 2573 (2021), яка засуджує напади на цивільну інфраструктуру під час збройних конфліктів та закликає всі сторони конфлікту дотримуватися міжнародного гуманітарного права [3]. Ця резолюція підкреслює необхідність захисту об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, таких як системи водопостачання, електромережі та медичні установи.

Створення міжнародних трибуналів є одним із важливих механізмів впливу Ради Безпеки ООН на врегулювання міжнародних збройних конфліктів та забезпечення відповідальності за серйозні порушення міжнародного права. Ці судові органи покликані розслідувати та судити осіб, відповідальних за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Найвідомішими прикладами є Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (МКТЮ) та Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди (МКТР), створені резолюціями Ради Безпеки у 1993 та 1994 роках відповідно. Ці трибунали відіграли значну роль у розвитку міжнародного кримінального права та встановленні прецедентів притягнення до відповідальності високопосадовців за міжнародні злочини. Хоча створення та функціонування міжнародних трибуналів стикається з певними викликами, такими як тривалість та вартість судових процесів, їхній вплив на міжнародне правосуддя та запобігання конфліктам є незаперечним. Трибунали сприяють встановленню історичної правди, що є вирішальним для процесів примирення у постконфліктних суспільствах. Вони також мають потужний стримуючий ефект, посиляючи чіткий сигнал потенційним порушникам міжнародного права про невідворотність покарання. Крім того, діяльність трибуналів сприяє розвитку міжнародного кримінального права, формуючи важливі правові прецеденти та стандарти. Завдяки цьому механізму Рада Безпеки ООН робить значний внесок у зміцнення глобальної системи правосуддя та підтримання міжнародного миру і безпеки.

Санкції та ембарго є одними з найпотужніших інструментів Ради Безпеки ООН для врегулювання міжнародних збройних конфліктів. Вони спрямовані на обмеження економічної та військової діяльності держав-порушників міжнародного права з метою примусити їх до мирного вирішення конфліктів. Однак ефективність цих заходів часто ставиться під сумнів через їх неоднозначний вплив на цивільне населення та складність практичної реалізації. Основною проблемою санкційної політики РБ ООН є її недостатня гнучкість та вибірковість. Всеохоплюючі економічні санкції часто призводять до гуманітарних криз, найбільше страждають найуразливіші верстви населення, а не політичні еліти. Водночас цільові санкції, спрямовані на конкретних осіб чи галузі, нерідко виявляються неефективними через складність їх реалізації та можливість обходу. Український дослідник О. Задорожній пропонує конкретні заходи для вдосконалення санкційної політики РБ ООН, зокрема створення постійно діючого моніторингового органу ООН для оцінки ефективності санкцій, розробку механізмів швидкого реагування на порушення санкційних режимів, а також посилення співпраці з приватним сектором для виявлення та блокування спроб обходу санкцій [4, с. 589]. Для підвищення ефективності санкцій та ембарго необхідно розробити більш гнучкі та адресні підходи. Це може включати комбінування різних типів санкцій, посилення механізмів моніторингу їх дотримання, а також більш тісну співпрацю з регіональними організаціями та неурядовим сектором для мінімізації негативних гуманітарних наслідків. Важливо також забезпечити чіткі критерії для зняття санкцій, щоб стимулювати позитивні зміни в поведінці держав-порушників.

Право вето постійних членів Ради Безпеки ООН залишається одним із найбільш суперечливих аспектів у діяльності цього органу. З одного боку, воно забезпечує баланс інтересів великих держав та запобігає прийняттю рішень, які могли б загострити міжнародну напруженість. Проте з іншого боку, право вето часто призводить до паралічу Ради Безпеки у критичних ситуаціях, коли потрібна швидка та рішуча реакція на загрози міжнародному миру та безпеці. Як зазначає українська дослідниця Іорданова О. Є. у своїй статті: «Право вето, надаючи

постійним членам РБ ООН можливість блокувати рішення з важливих питань, фактично перетворює цей орган на інструмент реалізації їхніх національних інтересів, що часто йде врозріз з інтересами міжнародної спільноти в цілому» [5]. Варто додати, що дискусії щодо реформування права вето тривають вже багато років. Пропонуються різні варіанти: від повного скасування права вето до його обмеження у випадках розгляду питань щодо геноциду, військових злочинів та злочинів проти людяності. Прихильники збереження права вето аргументують свою позицію тим, що воно змушує постійних членів Ради Безпеки шукати компромісні рішення та запобігає прийняттю поспішних рішень, які могли б дестабілізувати міжнародну ситуацію. Критики ж наголошують на тому, що право вето часто використовується для захисту геополітичних інтересів окремих держав, а не для підтримки міжнародного миру та безпеки, що є основною метою ООН. Ця дилема продовжує бути предметом активних дебатів у міжнародному співтоваристві та академічних колах.

Рада Безпеки ООН, маючи широкий спектр механізмів впливу на міжнародні збройні конфлікти, відіграє важливу роль у підтриманні міжнародного миру та безпеки. Превентивна дипломатія, миротворчі операції, санкції та ембарго, а також створення міжнародних трибуналів демонструють потенціал Ради у врегулюванні конфліктів. Однак ефективність її діяльності в сучасних умовах часто виявляється недостатньою. Це проявляється у тривалих конфліктах, які не вдається вирішити, таких як ситуація в Сирії, де з 2011 року загинуло понад 500 000 людей, або в нездатності запобігти військовій агресії, як у випадку російського вторгнення в Україну в 2022 році. Крім того, Рада Безпеки не змогла ефективно відреагувати на тривалий конфлікт між Палестиною та Ізраїлем, який супроводжується численними гуманітарними кризами. Ці приклади підкреслюють необхідність удосконалення механізмів реагування Ради на сучасні виклики міжнародній безпеці. Але важливість Ради Безпеки та механізмів ООН для підтримання глобальної стабільності залишається незаперечною. Для підвищення ефективності реагування на сучасні загрози необхідно продовжувати роботу над удосконаленням існуючих механізмів та розробкою нових підходів. Це може

включати реформування процесу прийняття рішень, посилення співпраці з регіональними організаціями, вдосконалення механізмів раннього попередження конфліктів та розширення можливостей для швидкого розгортання миротворчих місій. Лише через постійний розвиток та адаптацію своїх інструментів ООН зможе ефективно відповідати на складні виклики сучасного світу та забезпечувати мирне співіснування націй.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. United Nations Security Council. Resolution 2474 (2019). United Nations Digital Library. 2019. URL : <https://digitallibrary.un.org/record/3810111?ln=en>
2. United Nations Security Council. Resolution 2417 (2018). United Nations Digital Library. 2018. URL : <https://digitallibrary.un.org/record/1627380?ln=en>
3. United Nations Security Council. Resolution 2573 (2021). United Nations. 2021. URL : <https://digitallibrary.un.org/record/3924402?ln=ru&v=pdf>
4. Задорожній О. В. «Міжнародне право в міждержавних відносинах України та Російської Федерації 1991–2014». 2017. 589 с.
5. Іорданова О.Є Діяльність ради безпеки Організації Об'єднаних Націй: проблеми застосування права вето. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського серія: Юридичні науки*. Том 31 (70). Ч. 3. № 2, 2020. С. 177-183. URL : [https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2\\_2020/part\\_3/31.pdf](https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_3/31.pdf)

**Ключові слова:** Рада Безпеки ООН, збройні конфлікти, норми, принципи.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Белогубова Оксана Олександрівна.

## **МІСЦЕ ООН ТА МЕХАНІЗМ РОБОТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

Як відомо, Організація Об'єднаних Націй (надалі – ООН) – це міжнародна організація, що була створена після завершення Другої світової війни в 1945 році і ставить собі за мету підтримувати міжнародний мир і безпеку, розвиток дружніх відносин між державами, включаючи співробітництво у вирішенні проблем міжнародного зразка і сприяти дотриманню прав людини [1].

Окрім цього, виділяється декілька основних завдань, які притаманні для ООН:

- по-перше – це підтримання миру, оскільки ООН виступає посередником у багатьох міжнародних конфліктах, які виникають та здійснює функцію контролю за дотриманням мирних угод;
- по-друге – це захист прав людини, оскільки ООН сприяє дотриманню прав людини через різноманітні угоди, програми і тому подібне;
- по-третє – це сприяння економічному розвитку, оскільки ООН займається допомогою потребуючим країнам різноманітними способами, в тому числі через надання економічної, технічної та консультаційної підтримки;
- по-четверте – це здійснення гуманітарної допомоги, оскільки ООН надає допомогу країнам, які зазнали шкоди від природних катастроф, збройних конфліктів, голоду;
- по-п'яте – це розв'язання глобальних міжнародних проблем, оскільки ООН відіграє важливу роль у вирішенні глобальних проблем, як, до прикладу, зміна клімату, нерівність, бідність [2].

В умовах сьогодення, а саме збройного конфлікту РФ проти нашої держави, механізм роботи ООН, та й в загалом, функціонування даної організації змусило

дійти до висновків, що потрібна трансформація та ефективне реагування на сучасні виклики.

Кожного дня російські військові здійснюють жахливі речі: авіаційні, ракетні, артилерійські обстріли, які вражають, як цивільні об'єкти інфраструктури, так і військові. Що стосується окупованих територій, то масштаби катастроф вражають, бо відбувається справжній геноцид українського народу, включаючи трагедії в Бучі, Маріуполі... Окрім цього, зафіксовано тисячі випадків використання сексуального насильства, як одного із методів терору над цивільним населенням, терористичні дії над українськими військовими, зокрема трагедія в Оленівці на Донеччині. В даній історії ООН та Міжнародний комітет Червоного Хреста виступали гарантами безпеки військових, які вийшли з Азовсталі, однак результат захисту та повноцінного функціонування очевидний – обстріляно колонію, де утримували полонених, що вкотре показує бездіяльність та неможливість повноцінно виконувати свої обов'язки.

З 2014 року почалися обговорення як серед професіоналів, так і в широкому суспільстві щодо неефективності механізмів врегулювання конфліктів у Раді Безпеки ООН, зокрема в контексті агресії росії проти України [3]. Прикладами цієї неефективності стали випадки, коли росія застосувала право вето під час розгляду питання про так званий «референдум» у Криму, пізніше заблокувала введення миротворчого контингенту ООН на Донбас, а також завадила створенню міжнародного трибуналу для розслідування катастрофи «Боїнгу 777» у Донецькій області, внаслідок якої загинуло 298 осіб. 25 лютого 2022 року росія також наклала вето на резолюцію Ради Безпеки, що закликала припинити вторгнення в Україну, попри те, що Генеральна асамблея засудила агресію росії 141 голосом із 193.

Отже, чинні правила процедури Ради Безпеки ООН ускладнюють ухвалення рішень у разі відсутності одностайності серед постійних членів. Частина 3 статті 27 Статуту ООН чітко визначає, що для прийняття непроцедурних рішень (а питання, що стосуються загроз миру та міжнародної безпеки, належать до таких) необхідні 9 голосів із 15, включно з позитивними голосами всіх постійних членів.

Однак росія є одним із п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН поряд із Китаєм, США, Францією та Великою Британією [4].

Росія активно використовує своє право вето у питаннях, що стосуються України [5]. Тому, без реформування Ради Безпеки ООН або радикальних змін у політичній системі росії, важко сподіватися на зміни в позиції рф, саме тому і виникає нагальна потреба в реформуванні Ради Безпеки ООН для вирішення проблеми зловживання правом вето постійними членами.

Отже, логічно зауважити, що ООН, як глобальна організація, створена для підтримання міжнародного миру та безпеки, наразі стикається з викликами, які вимагають суттєвих змін у її функціонуванні. На прикладі агресії росії проти України стало очевидно, що механізми вирішення конфліктів у межах Ради Безпеки є неефективними, особливо через право вето постійних членів, таких як росія. Нинішні обставини наголошують на необхідності реформування ООН, особливо щодо обмеження зловживань правом вето постійними членами. Без таких реформ організація ризикує втратити свою здатність ефективно реагувати на сучасні виклики миру та безпеки у світі.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Правова модернізація Ради Безпеки ООН: проблеми теорії та практики : монографія / Баймуратов М.О., Волошин Ю.О., Годованик Є.В., Юрлов М.М./ Одеса: Фенікс, 2013. 270 с.
2. Charter of the United Nations. URL : <http://www.un.org/ru/documents/charter/chapter5.shtml>
3. Жукорська Я.М. Окремі аспекти реформування Ради Безпеки ООН. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. №4. С. 431-434
4. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН від 16.09.2005 р. База даних: «Законодавство України». URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_010](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010)



5. Іорданова О.Є Діяльність ради безпеки Організації Об'єднаних Націй: проблеми застосування права вето. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки.* 2020. С. 177-183.

**Ключові слова:** Організація Об'єднаних Націй, агресія, терор, трагедії, зміни, реформація, виклики.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

## СЕКЦІЯ № 3

# ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

*Антонюк Софія Любомирівна*

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету цивільної та господарської юстиції*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ ТА МІГРАНТІВ

Сучасний світ стикається з безпрецедентними викликами, пов'язаними з міграцією та переміщенням населення. Збройні конфлікти, політичні переслідування, екологічні катастрофи, економічна нерівність та порушення прав людини змушують мільйони людей щорічно залишати свої домівки в пошуках безпеки та кращого життя. У зв'язку з цим проблема захисту прав біженців і мігрантів стає однією з найбільш актуальних як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Міжнародне право вже давно встановило базові стандарти захисту прав цих уразливих категорій населення. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців та інші міжнародні організації відіграють важливу роль у забезпеченні дотримання цих стандартів на практиці. Водночас кожна країна, включаючи Україну, має імплементувати міжнародні норми в своє національне законодавство, забезпечуючи таким чином правовий захист біженців та мігрантів на своїй території.

Міжнародні стандарти щодо статусу біженців базуються на кількох основних принципах. Це невідчужуваність основних прав і свобод, право на громадянство та захист від його позбавлення, заборона застосування збройної сили для обмеження прав або позбавлення етнічної, культурної чи релігійної самобутності. Також включено заборону примусового переміщення, право шукати притулок в

інших країнах, право залишати свою країну та повертатися до неї, а також заборона висилання біженців [1].

З огляду на актуальність міграційних процесів, питання захисту біженців і мігрантів набуває додаткової важливості для України, яка, з одного боку, є транзитною державою для багатьох мігрантів, а з іншого – сама стикається з проблемою внутрішньо переміщених осіб через тривалий військовий конфлікт на Сході країни. Відтак, адаптація міжнародних стандартів до національних умов стає нагальною потребою для забезпечення правового захисту цих осіб.

Світова спільнота давно усвідомила, що існує тісний зв'язок між проблемою біженців і питаннями дотримання прав людини. Порушення прав людини є однією з основних причин масових міграцій та унеможливорює добровільне повернення до тих пір, поки ці порушення не будуть усунуті. Зростання порушень прав національних меншин та міжетнічні конфлікти дедалі частіше стають причиною як масової міграції, так і внутрішнього переміщення населення [2, с. 12-39].

Найчастіше біженці виникають через військові конфлікти, як міжнародні, так і внутрішні. Цей феномен визначається передусім примусовим і небажаним для людини переміщенням з місця свого постійного проживання, зокрема зміною країни проживання [3].

Біженці володіють невід'ємними правами, які мають дотримуватись на всіх етапах: від звернення з проханням про притулок до завершення процесу його розгляду. Захист прав людини є ключовим як для запобігання новим потокам біженців, так і для вирішення проблем, що виникають у процесі їх міграції [4, с. 354-355].

Повага до прав людини є фундаментальною умовою для створення належних умов інтеграції біженців у суспільства країн, що їх приймають. Забезпечення таких прав, як право на освіту, працю, медичну допомогу та соціальний захист, сприяє не лише успішній адаптації біженців, але й зміцненню соціальної згуртованості в країнах, де вони знаходять притулок. Крім того, забезпечення

прав людини під час репатріації або переселення біженців є необхідним для уникнення повторних кризових ситуацій та масових переміщень у майбутньому.

Важливим елементом у цьому процесі є міжнародне співробітництво та правові механізми, що дозволяють забезпечити ефективну координацію між державами та міжнародними організаціями. Саме дотримання прав людини та виконання міжнародних стандартів захисту біженців дає можливість подолати глобальні міграційні виклики і сприяти стабільності та безпеці на міжнародному рівні.

Щодо міжнародних стандартів захисту прав біженців, то основоположними документами у цій сфері є Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року, що розширює географічні та часові рамки захисту. Вони встановлюють ключові принципи, такі як принцип неповернення (*non-refoulement*), що означає заборону примусового повернення осіб у країну, де їхньому життю чи свободі загрожує небезпека та принцип рівного доступу до прав, за яким біженці мають право на працю, освіту, медичну допомогу на рівні з громадянами приймаючої країни [5].

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), засноване в 1950 році, відіграє ключову роль у міжнародній системі захисту біженців. Основною місією цієї організації є захист прав біженців, їхня підтримка та сприяння у вирішенні проблем переміщення населення, зокрема шляхом надання гуманітарної допомоги та підтримки в пошуку довгострокових рішень для переміщених осіб.

Якщо ж говорити про міжнародні стандарти захисту прав мігрантів, то міжнародне співтовариство розробило низку стандартів, що визначають основні права мігрантів та механізми їхнього захисту. Ці стандарти закріплені в міжнародних договорах, конвенціях, таких як Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей (1990), Конвенція МОП № 97 про трудящих-мігрантів (1949 р.).

Міжнародні стандарти захисту прав біженців та мігрантів, хоча й базуються на гуманістичних принципах і міжнародних угодах, стикаються з низкою

викликів і проблем, які ускладнюють їх ефективне впровадження та дотримання на глобальному рівні. Зміни у світовій політиці, економічні та соціальні кризи, а також зростання кількості конфліктів створюють нові перешкоди для забезпечення прав цих категорій осіб.

Однією з основних проблем є зростаюча політизація міграційних процесів і питання біженців. Багато держав використовують проблему мігрантів і біженців як інструмент у внутрішній політиці, що призводить до ухвалення жорсткіших законів щодо їхнього прийому. Наприклад, обмеження на в'їзд, жорсткі умови отримання притулку та висока кількість депортацій суперечать міжнародним стандартам захисту прав цих осіб. Така ситуація може посилювати ксенофобію та дискримінацію, роблячи мігрантів і біженців ще більш уразливими.

Також організації, такі як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), регулярно стикаються з нестачею ресурсів для надання ефективної гуманітарної допомоги. Постійне збільшення кількості біженців і внутрішньо переміщених осіб перевищує наявні фінансові та людські ресурси. Це обмежує можливості щодо забезпечення базових потреб, таких як житло, їжа, доступ до медичних послуг і освіти, що ускладнює захист прав біженців і мігрантів.

Попри існування чітких міжнародних стандартів захисту прав біженців і мігрантів, їх імплементація на національному рівні залишається слабкою в багатьох країнах. Деякі держави, навіть підписавши міжнародні угоди, не повністю виконують свої зобов'язання. Причинами цього можуть бути як політичні фактори, так і економічні труднощі. Наприклад, держави з недостатньо розвиненими правовими системами або слабкою економікою часто не мають можливості забезпечити мігрантам і біженцям належний рівень захисту, соціальної підтримки та правосуддя.

Отже, міжнародні стандарти захисту прав біженців та мігрантів є важливим правовим інструментом для забезпечення правових гарантій цих категорій осіб. Станом на зараз, українське законодавство у цій сфері розвивається з

урахуванням міжнародних зобов'язань, проте подальші кроки необхідні для удосконалення механізмів захисту прав біженців та мігрантів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Городецький О.О. Міжнародні стандарти захисту біженців та їх основоположні принципи. *Публічне право і управління*. 2020. № 2. С. 65-75.  
URL : [http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2\\_2020/11.pdf](http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/11.pdf)
2. Жук В.О. Поняття «біженець» у міжнародному праві. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2003. № 3. С. 12-39.
3. Свящук А.Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності: навчальний посібник. Харків: Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, 2018. 237 с. URL : [https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd\\_2\\_copy.pdf](https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_2_copy.pdf)
4. Правові механізми регулювання міграційних процесів: монографія / кол. авт.: Н.П. Бортник, В.С. Канцір, М.М. Сірант, Р.І. Радейко, Т.В. Бачинський; За заг. ред. Н.П. Бортник. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2016. 892 с.
5. Конвенція про статус біженців, 1951 рік. ООН. Дата підписання: 28 липня 1951 року. URL : <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

**Ключові слова:** міжнародні стандарти, біженці, мігранти, Конвенція про статус біженців, міжнародні угоди, права людини, захист прав.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Бугасць Альона Сергіївна.

**Глєбова Катерина Валеріївна**  
*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ**

Науковці слушно зазначають, що четверте покоління прав людини – це правова відповідь на виклики ХХІ століття, коли мова йдеться про права на інформацію та інформаційні технології, про виживання людства як біологічного виду, про збереження цивілізації при подальшій космічній соціалізації людини.

В міжнародному праві донині немає єдності щодо переліку прав людини четвертого покоління, що зумовлює підвищену актуальність нашого дослідження. Сучасні науковці до четвертого покоління прав людини відносять: незалежне від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами, евтаназію, одностатеві шлюби, штучне запліднення, виношування дитини для іншої сім'ї, зміну статі, трансплантацію органів, клонування, використання віртуальної реальності [1, с. 8].

Можна виокремити такі групи в рамках четвертого покоління прав людини: 1) соматичні (біологічні) права («право на смерть, евтаназію, штучне запліднення, клонування, трансплантацію органів, зміну статі»); 2) соціальні права («одностатеві шлюби, сексуальні права, вільну від дитини родину, незалежне від державного втручання приватне життя за релігійними, моральними поглядами»); 3) інформаційні права («на доступ до Інтернету та цифрових технологій, захист персональних даних в мережі, використання віртуальної реальності») [2, с. 19].

Щодо окремих прав четвертого покоління у сфері охорони здоров'я, є чітка та однозначна позиція Ради Європи, ЄС та інших міжнародних організацій. Так, в Хартії Європейського Союзу про основні права в п.1 ст.3 зазначається, що «кожна людина має право на власну фізичну та душевну цілісність, а п.2 конкретизує, що під час застосування досягнень медицини і біології необхідно дотримуватись

таких вимог»: має бути добровільна і належним чином оформлена згода особи, відповідно до закону; має встановлюватися заборона на застосування еugenіки (практика з покращення фізичного і духовного здоров'я людини); заборона щодо використання людського тіла та його частин з метою прибутку; «заборона на відтворення людини за допомогою методів клонування» [3, с. 269].

На даний час, серед міжнародної спільноти ведуться активні дискусії щодо права на клонування. Так, додатковий протокол про заборону клонування людини 1998р. до Конвенції Ради Європи про захист і гідність людини щодо застосування медицини і біології 1997р., передбачає що будь-яке втручання, спрямоване на створення людської істоти, генетично ідентичної іншій – не дозволяється.

Індивідуально-колективні права четвертого покоління зародилися в контексті розвитку інформаційних технологій і глобалізації. Дані права також включають право на доступ до інформації, право на свободу слова в інтернеті, право на захист персональних даних в інтернеті, використання віртуальної реальності тощо.

Документи «прийняті ООН, Радою Європи, ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями» є важливими для розуміння стандартів поширення інформації у Всесвітній мережі. Наприклад, резолюція ради ООН з прав людини «Про сприяння, захист та здійснення прав людини в інтернеті» від 05 липня 2012 року, встановлює важливий принцип відповідно до якого «права, які людина має офлайн, мають однаковою мірою бути захищені онлайн, зокрема, це свобода вираження поглядів, яка застосовується незалежно від кордонів та щодо будь-яких обраних особою ЗМІ відповідно до статті 19 Загальної декларації прав людини та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [4].

Сучасна світова практика свідчить про «поступову (хоч і не безперешкодну) глобалізацію та інтенсифікацію процесу міжнародного забезпечення і захисту основних прав людини». Досліджуючи даний процес, можна виокремити у найзагальнішому вигляді такі вияви і тенденції запровадження четвертого покоління прав людини і громадянина в законодавство різних країн світу та



міжнародно-правові стандарти: – «збільшення «переліку» прав людини четвертого покоління;

- зростання кількості країн, які допускають наддержавний (міжнародний) контроль за станом дотримання у них прав людини;

- універсалізація проблематики й концепції прав людини четвертого покоління, поширення її на дедалі більшу кількість держав;

- поширення примату, верховенства норм міжнародного права з питань прав людини щодо відповідних норм внутрішньодержавного законодавства;

- диверсифікація, тобто урізноманітнення конкретного змісту й обсягу прав людини четвертого покоління у різних країнах;

- утворення й розгортання діяльності недержавних, неурядових організацій із захисту прав людини, міжнародна та державна підтримка таких правозахисних структур;

- підвищення ефективності міжнародних контрольних механізмів у сфері захисту прав людини» [5, с. 209-210].

Розглядом питань щодо досягнутого прогресу в області прав людини та перешкод на шляху їх реалізації, підтвердження зобов'язань країн щодо захисту прав людини займалися урядові делегації майже 170 держав, у тому числі й України під час проведення другої Всесвітньої конференції з прав людини, організованої ООН у Відні в червні 1993 р. (Перша така конференція під егідою цієї ж організації відбулася 1968 р. у Тегерані). Акцент в роботі конференції, що проходила під гаслом «Права людини: знати їх, вимагати їх, захищати їх» був зроблений на захисті прав найбільш вразливих груп, включаючи релігійні, расові, етнічні меншини, корінні народи, жінок і дітей, жертв війни, найбідніші верстви населення і інвалідів. Конференція недвозначно підтвердила універсальність, неподільність, взаємозалежність і взаємопов'язаність усіх прав людини. Всесвітня конференція з прав людини наполегливо закликала уряди включити стандарти, що містяться в міжнародних договорах з прав людини, у внутрішнє законодавство.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття «однією із загальних тенденцій розвитку інституту прав людини ІV покоління є, як зазначалось, його глобальна універсалізація. Про це свідчить, наприклад, те, що до найвизначніших договірних актів ООН з прав людини – Міжнародного пакту про громадянські й політичні права; Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права; Конвенції про права дитини; Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок; Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації – розпочинаючи із 70-х років, приєдналися близько 90% усіх держав світу, а остаточний документ Всесвітньої конференції з прав людини (Відень, 1993 р.) підписали представники вже усіх 170 держав-учасниць». Проявом вищезазначеної тенденції є насамперед те, що нині абсолютна більшість держав: – « визнали існування проблем здійснення й захисту прав і свобод людини четвертого покоління та необхідність поступового розв’язання назрілих питань»;

- «погодилися із закріпленням у Загальній декларації прав людини своєрідного пакета взірців, як мінімально необхідного переліку назв прав і свобод, на які має бути зорієнтовано політику кожної цивілізованої, демократичної держави;

- домовилися про створення у державах-учасниках міжнародних (наддержавних чи міждержавних) органів, уповноважені представники яких повинні відстежувати стан дотримання прав людини четвертого покоління та піддавати його своєму контролю й впливу, а також дали згоду на виконання рекомендацій і рішень цих органів;

- дійшли консенсусу щодо самої процедури розгляду питань, пов’язаних із порушеннями прав людини у різних державах та з визначенням заходів міжнародного реагування на такі порушення» [6, с. 163].

Дані тенденції слід враховувати при загальній оцінці сучасного стану законодавства у сфері з питань про права людини. Також, можна зазначити, що існують програми та ініціативи, спрямовані на реалізацію прав четвертого покоління. Наприклад, країнами Європейського Союзу було оголошено «цифрове десятиліття». «Європейською Комісією запропоновано дві законодавчі ініціативи

щодо оновлення правил, які регулюють цифрові послуги в ЄС: Закон про цифрові послуги (Digital Services Act) та Закон про цифрові ринки (Digital Markets Act)» [7, с.103].

Отже, четверте покоління прав людини – це незалежність і індивідуальність особи, альтернативний вибір правомірної поведінки, що ґрунтується на автономії в межах єдиного правового поля. Визнання новітніх прав людини – один із шляхів трансформаційного процесу правового статусу особи, що продиктований потребами сьогодення, вимогою якого є не лише визнання цих прав, а й створення та забезпечення ефективно-дієвих механізмів їх реалізації.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Захист прав людини в сучасному міжнародному та європейському праві : навч.-метод. Посібник Х. Бехруз, А. Гриб [та ін.] ; за ред. Х. Бехруз; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 8 с.
2. Дзебчук А.В., Ігнатова А.В. Четверте покоління прав людини: проблемні аспекти впровадження окремих з них в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 11. С. 19-23.
3. Попович Терезія, Шаварин Андрій. Сутнісне наповнення четвертого покоління прав людини. *Теорія держави і права*.12/2019. С. 266-271.
4. Про сприяння, захист та здійснення прав людини в Інтернеті: Резолюція Ради ООН з прав людини від 5 липня 2012 року.
5. Конституційне право України: підручник за ред. В.Я. Тація, В.Ф. Погорілка, Ю.М. Тодики. Київ: Український центр правничих студій, 1999. С. 209-210.
6. Віхров О. П. Теорія держави і права : курс лекцій : навч. посіб. Чернігів: Десна. Поліграф, 2015. 163 с.
7. Ямненко Т. М., Місько Д. О. Розвиток цифрових прав в Україні. *Юридичний вісник*. 4 (65) 2022. С.101-106.

***Ключові слова:** четверте покоління прав людини, новітні права, міжнародні стандарти, тенденції реалізації.*

***Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.*

***Гриньків Ігор Віталійович та Габрук Ярослав Олегович**  
здобувачі 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства  
Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРАВА ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ СУЧАСНОСТІ**

Право на свободу пересування є одним із найважливіших прав людини, що забезпечує особі можливість вільно переміщатися, обирати місце проживання та змінювати свою локацію без необґрунтованих обмежень. Це право не лише сприяє особистій автономії, але й має величезне значення для соціально-економічного розвитку, оскільки дозволяє людям шукати нові можливості для навчання, роботи та розвитку. Закріплене в низці міжнародних документів, зокрема в Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, це право також відображає загальнолюдські цінності, які сприяють справедливості та рівності. Додатково, воно підтримується багатьма регіональними угодами, які підкреслюють важливість забезпечення цього права на глобальному рівні.

Актуальність теми полягає через зростання політичних, економічних і соціальних криз. Забезпечення прав на свободу пересування стає ключовим завданням для держав і міжнародних організацій. Закриття кордонів, жорсткі правила політики та переслідування мігрантів, ставлять під загрозу основні принципи, закладені в міжнародному праві. Ці виклики вимагають рішучих дій з боку держав і міжнародної спільноти для захисту прав людини та гарантій, що

дозволяють людям вільно переміщатися, обирати місце проживання та забезпечувати свої основні потреби. Саме тому питання свободи пересування набуває особливого значення в сучасному світі, де зміни відбуваються з величезною швидкістю, а права людини повинні залишатися в центрі уваги глобальної політики та права.

Відповідно до Загальної декларації прав людини, кожна особа має невід'ємне право на гідність, а також права, які становлять основу свободи, справедливості та миру у суспільстві. Цей важливий документ підкреслює, що всі люди, незалежно від їхнього походження, статі чи інших характеристик, мають рівні права та свободи. Стаття 13 Декларації стверджує, що кожен має право вільно пересуватися і вибирати місце проживання в межах будь-якої країни, а також право залишати свою країну, включаючи можливість повернення до неї. Це положення не лише захищає особисті права, але й відображає глобальні цінності, які сприяють інтеграції та порозумінню між народами. Ця норма є важливою складовою міжнародного права, що гарантує захист свободи пересування в сучасних умовах, особливо в контексті швидко змінюваного світу, де політичні та економічні виклики можуть впливати на мобільність людей [3].

У теоретичному контексті право на свободу пересування розглядається як складне та багатогранне явище, яке об'єднує в собі різні аспекти, такі як «свобода», «свобода пересування» та «право на свободу». Це означає, що свобода пересування є не лише фізичним правом на переміщення з одного місця в інше, але й охоплює більш широкі концепції особистої автономії, вибору, а також наявності необхідних умов для реалізації цих прав у повсякденному житті. У цьому контексті важливо враховувати, що право на свободу пересування не може бути ефективно реалізоване без створення відповідних соціальних, економічних та правових умов. Тільки за наявності сприятливого середовища, яке забезпечує доступ до інформації, ресурсів і можливостей, кожна особа може реалізувати свої права без перешкод [1, с.8].

Право на свободу пересування є невід'ємною частиною прав людини, яке забезпечує індивідам можливість вільно реалізовувати свої потреби та прагнення.

У Загальній декларації прав людини визначені основні права та свободи, які належать всім людям без винятку, незалежно від їх статі чи інших ознак. Цей ключовий документ також охоплює права осіб, які здійснюють своє право на свободу пересування:

Стаття 2 акцентує увагу на принципі рівності та забороні дискримінації у користуванні правами людини, зазначаючи, що жодна особа не повинна зазнавати упереджень на основі раси, статі, релігії або інших характеристик.

Стаття 13 формулює право кожного на вільне пересування, що включає можливість вибору місця проживання в межах країни, а також право виїжджати за межі своєї держави та повертатися назад.

Стаття 14 гарантує право на пошук притулку в інших країнах у випадку переслідування, за винятком ситуацій, коли таке переслідування виникає через дії, що суперечать політичним злочинам або принципам ООН.

Усі ці положення підкреслюють важливість свободи пересування в контексті сучасного міжнародного права, особливо в умовах зростаючих викликів та змін [1, с.30].

Незважаючи на проголошені принципи, реалізація права на свободу пересування часто стикається з безліччю перешкод, які можуть значно ускладнити переміщення людей. Політичні, економічні та соціальні фактори можуть обмежувати цю важливу свободу. Наприклад, сувора імміграційна політика, зростання націоналістичних настроїв та економічні кризи можуть призводити до закриття кордонів і встановлення бюрократичних бар'єрів, які заважають людям вільно пересуватися. У сучасному світі, де геополітичні конфлікти та гуманітарні кризи стають все більш поширеними, мільйони людей змушені шукати притулок, стаючи вимушеними мігрантами або біженцями. Це ставить під сумнів їхні основні права та свободи, викликавши необхідність активного захисту прав людини на міжнародному рівні [2, с.22].

Таким чином, право на свободу пересування, закріплене в Загальній декларації прав людини, є основоположним елементом прав людини, проте його реалізація стикається з численними викликами, зокрема політичними,

економічними та соціальними, що вимагає активного захисту прав людини на міжнародному рівні та впровадження ефективних механізмів для забезпечення свободи пересування всіх осіб, незалежно від їхнього статусу чи походження.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Бровко Н. І. Правове регулювання права особи на свободу переміщення: міжнародний та національний досвід. 2022. С. 7-44.
2. Грищенко Є. І. Право на свободу пересування у міжнародних нормативно-правових актах: особливості регулювання та реалізації. 2023. С. 21-24.
3. Загальна декларація прав людини. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015)

***Ключові слова:** право на свободу пересування, права людини, міжнародне право, Загальна декларація прав людини, імміграційна політика, біженці, дискримінація, гуманітарні кризи, геополітичні конфлікти, правозахист.*

***Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Цибульська Ольга Юріївна*

***Грищенко Дарія Андріївна***

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету прокуратури та слідства*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

Зазіхання на свободу та недоторканність людини завжди викликало і викликатиме вкрай негативну реакцію міжнародної спільноти, оскільки це призводить до серйозного порушення балансу функціонування всього

суспільства. На жаль, кожного року мільйони людей по всьому світу стають жертвами торгівлі людьми. Протягом останніх десятиліть ця проблема набула особливої актуальності, охоплюючи всі регіони та країни, і сьогодні вона розглядається як одна з ключових загроз сучасного суспільства. Міжнародні організації та державні уряди активно працюють над розробкою стратегій та програм, спрямованих на протидію цьому злочинному явищу і його запобігання.

Питання стосовно налагодження взаємодії країн у сфері протидії рабству є досить значущим, тому світова спільнота втілює нові методи боротьби завдяки прийняттю нормативно-правових актів, котрі забороняють торгівлю людьми, трудову та сексуальну експлуатацію.

Відповідно до ст. 4 Загальної декларації прав людини, яка прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, – *«ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах»*. Дане положення Декларації відіграє ключову роль у забезпеченні одного з найважливіших прав людини – *права на свободу* [1].

Вперше в історії міжнародним нормативним актом в механізмі протидії з торгівлею людьми став Міжнародний договір про боротьбу з торгівлею білими рабинями від 18.05.1904р. (Франція, м. Париж). Основна увага в ньому була скерована на захист жертв такої торгівлі.

Досить значущим міжнародно-правовим документом, у котрому закріплені положення щодо торгівлі дітьми, є Женевська декларація прав дитини, прийнята Лігою Націй у 1924 році.

Відповідно до Женевської конвенції відносно рабства вже в 1926р. було засновано спеціальний Дорадчий комітет з боротьби торгівлею жінками. Проблема полягає в тому, що поняття «торгівля людьми» та «рабство», які містяться в міжнародному законодавстві, є неприйнятними для деяких країн. Наприклад, згідно з Конвенцією, передача жінки в шлюб з третьою особою за певну вигоду від батьків або близьких родичів вважається формою рабства. Проте



країни, такі як Нігерія, Індія та Іран, розглядають цей звичай як традиційний і не мають наміру йому протидіяти, незважаючи на порушення прав людини.

У 1940-х роках міжнародне співробітництво в боротьбі з торгівлею жінками здійснювалося в рамках діяльності Організації Об'єднаних Націй. Зокрема, у 1949 році Генеральна Асамблея затвердила Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції.

У серпні-вересні 1956 року відбулася Женевська конференція щодо питань протидії рабству. У підсумку було прийнято Додаткову конвенцію про скасування рабства, інститутів та звичаїв, подібних до нього.

У 1997р. у Нідерландах (м. Гаага) відбулася Європейська Міністерська конференція. Саме на ній було прийнято Гаазьку Міністерську декларацію стосовно ефективних заходів для запобігання і боротьби з торгівлею особами жіночої статі з ціллю сексуального рабства [2, с. 156].

Генеральна Асамблея ООН працює над формулюванням напрямів співпраці, принципів, що безпосередньо стосуються протидії работоргівлі. Завдяки цьому прийнято наступні резолюції: стосовно розробки та прийняття законодавчих й інших заходів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми у всіх її видах; стосовно встановлення міжнародної співпраці для боротьби із рабством та надання допомоги жертвам работоргівлі; щодо розробки та прийняття законодавчих заходів по зниженню попиту на секс-туризм.

Нормативним документом, що координує міжнародні зусилля, є Глобальний план дій щодо боротьби з торгівлею людьми, затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 31 серпня 2010 року. У ньому визначені заходи, спрямовані на запобігання злочинам, захист жертв та зміцнення співпраці у сфері протидії рабству [3, с. 253].

Щодо боротьби з незаконною торгівлею людьми на рівні держав Європи, слід зазначити, що Європейський Союз сформував комплексну політично-правову базу для боротьби з цією проблемою, що знайшло своє відображення у нормативно-правових актах ЄС. Так, работоргівля прямо забороняється Хартією

основних прав ЄС 2000р. та вважається формою організованої злочинності (згідно Договору про функціонування ЄС 2009р.) [4, с. 43].

Продовжуючи зосереджувати увагу на проблемі торгівлі людьми, 20 жовтня 2003 року Рада ЄС ухвалила Резолюцію про заходи боротьби з торгівлею людьми. У документі зазначається, що рабство не тільки є злочином, спрямованим на трудову та сексуальну експлуатацію осіб, але й серйозним порушенням прав людини та виявом неповаги до них [5, с. 19].

16 травня 2005 року в Польщі (м. Варшава) країни-члени Ради Європи, вважаючи, що торгівля людьми може обернутися для жертв рабством, підписали Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [6, с. 53].

Важливим досягненням стало затвердження Стратегії ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми на 2021-2025 роки, котра передбачає широкомасштабне реагування на сам злочин: від запобігання злочину, захисту та розширення прав жертв до притягнення торговців людьми до кримінальної відповідальності.

Незважаючи на це, у 2022 році, у зв'язку з війною в Україні значно загострилась проблема торгівлі людьми. Воєнні дії на території України спричинили масове переселення населення, що створює умови, які можуть призвести до зростання торгівлі людьми через особливу вразливість осіб, змушених залишити свої домівки. У наш час це є досить актуальним, бо саме в таких умовах торговці людьми користуються їх ситуацією як для трудової експлуатації, так і сексуальної.

З метою захисту людей, які рятуються від війни в Україні, у 2022 році Платформа солідарності ЄС (заснована Рішенням (ЄС) 2022/382) представила Загальний план боротьби з торгівлею людьми для зниження ризиків торгівлі людьми та підтримки потенційних жертв [7], який базується на Стратегії ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми на 2021-2025 рр. і враховує положення Директиви ЄС 2011/36/ЄС.

План спрямований на досягнення таких завдань: підвищення рівня обізнаності про загрози, пов'язані з торгівлею людьми, та створення спеціальних гарячих ліній допомоги; посилення профілактичних заходів проти торгівлі

людьми; покращення діяльності правоохоронних органів і судової системи у питаннях протидії цьому явищу; удосконалення механізмів раннього виявлення, підтримки та захисту постраждалих; зниження ризиків торгівлі людьми в країнах, що не входять до ЄС, зокрема в Україні та Молдові. Реалізація цих завдань передбачає здійснення конкретних дій на рівні ЄС та надання рекомендацій державам-членам. За впровадження Плану відповідає Координатор ЄС із боротьби з торгівлею людьми у співпраці з національними доповідачами та відповідними механізмами країн ЄС, а також агентствами Євросоюзу [4, с. 45].

Таким чином, розробка міжнародно-правових актів дає можливість створювати механізми боротьби з торгівлею людьми, а державам перспективу використовувати ефективні засоби для протидії цьому злочину та надання допомоги його жертвам.

Заходи боротьби з торгівлею людьми повинні ґрунтуватися на комплексному підході, що передбачає співпрацю між урядовими структурами, міжнародними організаціями та кожним членом суспільства. Тільки завдяки спільним зусиллям можна успішно протидіяти цій проблемі.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Universal Declaration of Human Rights. URL :<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
2. Маньгора Т. В. Правове регулювання протидії торгівлі людьми. *Інформація і право*, 2022. № 2 (41). С. 154 -163.
3. Плахотнюк Н. В. Універсальний механізм ООН у сфері боротьби з торгівлею жінками та дітьми. *Часопис Київського університету права*, 2018. № 1. С. 251-254.
4. Сироїд Т. Л. Організаційно-правовий механізм протидії злочину торгівлі людьми Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*, 2022. № 4. Ч. 3. С. 42-47.
5. Войціховський А. В. Діяльність Європейського Союзу щодо протидії торгівлі людьми. *Право і безпека*, 2016. № 2 (61). С. 18-24.

6. Савчин Г. Я., Цмоць У. О. Сучасні механізми протидії торгівлі людьми: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (4 грудня 2020 року). Львів: ЛьвДУВС, 2020. 180 с.

7. A Common Anti-Trafficking Plan to address the risks of trafficking in human beings and support potential victims among those fleeing the war in Ukraine. URL :[https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Anti-Trafficking%20Plan\\_en.pdf](https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Anti-Trafficking%20Plan_en.pdf)

**Ключові слова:** торгівля людьми, міжнародно-правові договори, міжнародне співробітництво, права людини, конвенції, рабство, злочини.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Федорова Тетяна Сергіївна.**

**Грігуца Яна Сергіївна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ПРАВА ЖІНОК У МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ: МІЖ РЕЛІГІЄЮ ТА ЗАКОНОМ**

Права жінок у мусульманських країнах є складним і багатогранним питанням, що охоплює різні аспекти релігійних, культурних і правових норм. Іслам як релігія має значний вплив на формування суспільних відносин, у тому числі на статус жінок. Водночас існують значні відмінності в тлумаченні та застосуванні ісламського права в різних мусульманських країнах, що впливають на права жінок.

Ісламські релігійні тексти, такі як Коран і хадиси, містять положення про права та обов'язки жінок. Коран визнає рівність чоловіків і жінок перед Богом,

але також визначає різні ролі чоловіків і жінок у суспільстві. Коран є першим джерелом ісламського права, це священна книга, запис одкровенень Аллаха, переданих через Пророка Мухаммада. Коран містить два положення. Перше – це детальний набір правил, що стосуються, наприклад, шлюбу, спадщини та сім'ї. Друге містить основні принципи і загальні цілі, які мають лежати в основі певних рішень. Наприклад, жінки мають право на освіту, власність і спадщину, але їхні права можуть бути обмежені в питаннях шлюбу, розлучення та опіки над дітьми. Хадиси – це записи висловлювань пророка Мухаммада.

Правовий статус жінок у мусульманських країнах значною мірою залежить від того, як держава тлумачить і застосовує ісламське право (шаріат). У деяких країнах, таких як Саудівська Аравія та Іран, де шаріат є основою правової системи, права жінок сильно обмежені [6].

З іншого боку, такі країни, як Туреччина і Туніс, мають більш світські правові системи, де права жінок захищені законом. У Тунісі, наприклад, жінки мають такі ж права, як і чоловіки, у питаннях шлюбу, розлучення та опіки над дітьми.

Останніми роками світ був шокований ситуацією в Афганістані. Після захоплення влади в країні талібами (екстремістський рух, що виник у 1994 році і прийшов до влади в серпні 2021 року) правовий статус жінок назвали «цвинтарем жіночих мрій» [1]. Наприкінці серпня 2024 року «Талібан» видав новий релігійний закон, який забороняє жінкам публічно читати священну книгу ісламу – Коран.

Новий закон, затверджений верховним лідером Талібану Хібатуллою Ахунзадою, передбачає, що жінки повинні закривати своє тіло, в тому числі обличчя, щільним одягом у громадських місцях, «щоб не спонукати чоловіків до гріха і аморальності» [1]. Жіночі голоси також розглядаються як знаряддя зла, і тому їх не можна чути в громадських місцях згідно з новими обмеженнями. Жінкам також заборонено співати або читати вголос, навіть у приватній обстановці власного будинку.

Згідно з новим законом, «доросла жінка зобов'язана прикривати свій голос, обличчя і тіло, коли вона виходить на вулицю без необхідності» [1]. Крім того, жінки не повинні дивитися в очі чоловікам, окрім близьких родичів, а водії таксі будуть покарані, якщо погодяться перевозити жінок без присутності чоловіка.

Жінки і дівчата, які не дотримуються цих обмежень, можуть бути затримані і покарані на власний розсуд представниками Талібану, відповідальними за виконання нового закону.

«Поліція моралі» Талібану, що розглядається як продовження найбільш консервативних структур режиму, отримала безпрецедентні повноваження в столиці Кабулі та інших містах. Офіцери спостерігають за автобусними зупинками і торговими центрами, шукаючи тих, хто порушує суворий «дрес-код», сміється або підвищує голос. У п'ятницю, святий день для мусульман, співробітники «поліції моралі» переслідують жінок у різних частинах Кабула (столиці Афганістану). Афганців звинувачують у тому, що вони заважають чоловікові, який керує магазином, вчасно потрапити до мечеті на молитву [3]. Жінки також почали рідше з'являються на афганському телебаченні.

Невдовзі після того, як таліби прийшли до влади, вони заборонили дівчатам ходити до школи після шостого класу. Водночас жінки втратили можливість навчатися в університетах. Незважаючи на суворі обмеження, деякі жінки продовжували відвідувати деякі заняття, зокрема з англійської мови. Однак пізніше «поліція моралі» Талібану винесла попередження вчителям [3].

Роза Отунбаєва, Спеціальна посланниця ООН в Афганістані, засудила цю заборону, заявивши, що «Талібан» розширив свої «неприйнятні обмеження» прав жінок і дівчат, відколи захопив владу в серпні 2021 року [2].

Таліби стверджують, що їхні закони засновані на шаріаті (ісламському праві). Але існує багато інтерпретацій шаріату, і не всі мусульмани погоджуються з радикальним підходом талібів. Багато ісламських вчених кажуть, що деякі обмеження, накладені Талібаном, є надмірними і не мають достатнього релігійного обґрунтування [1].

Іслам підкреслює важливість співчуття, толерантності та справедливості. Однак багато законів Талібану, особливо щодо жінок і меншин, суперечать цим принципам. Заборони на освіту та працевлаштування жінок і жорстоке поводження з етнічними меншинами суперечать ісламському вченню про те, що всі люди рівні перед Богом.

Ісламське право традиційно формулюється після консультацій з улемами (ісламськими вченими). Таліби часто приймають рішення одноосібно, без консультацій з уповноваженими ісламськими лідерами [1].

Афганістан ратифікував низку міжнародних договорів з прав людини, в тому числі Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Законодавство Талібану суперечить багатьом положенням цих пактів.

У Загальній Декларації прав людини ( яку в 1948 році підтримав Афганістан та інші країни мусульманського світу) містяться у статтях з 1 по 11 природні права людини. До них відносяться: право на життя, на свободу, особисту недоторканність, репутації, честі, недоторканності житла, право на захист своїх прав, рівності усіх людей без дискримінації [5, с. 105]. Не зважаючи на підтримку декларації, мусульманські країни активно її порушують, особливо це стосується статті 1 – «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства, та статті», та статті 2 – «кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища». Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті тощо [4].

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, підписана Афганістаном 14 серпня 1980 року і ратифікована 5 березня 2003 року, забороняє всі форми дискримінації щодо жінок. Законодавство Талібану прямо порушує цю Конвенцію і систематично дискримінує жінок у всіх аспектах життя [6].

Окрім цього, жінки зазнають дискримінації і в інших мусульманських країнах:

Саудівська Аравія: жінкам було заборонено водити автомобіль до 2018 року, для подорожей, відкриття банківського рахунку або отримання медичної допомоги жінки повинні мати дозвіл чоловіка-опікуна, носіння хіджабу або абаї (довга чорна мантія).

Іран: зобов'язання носити хіджаб (жіночий одяг в ісламі, призначений для приховування тіла, фігури) у публічних місцях, обмеження в навчанні і професійній діяльності.

Пакистан: практикування вбивства за поведінку, яка є «ганьбою для сім'ї» жінки, відсутність права обирати собі чоловіка, примус до шлюбу.

Судан: носіння традиційного ісламського одягу, обмеження щодо професійної діяльності [6].

Перелік мусульманських країн в яких жінки та дівчата обмежуються в правах є доволі великим та вражаючим для сприйняття сучасної людини. Незважаючи на всесвітній розголос питання прав жінок та розвиток феміністичного руху, жінки зазнають дискримінації та цькування кожен день, і незважаючи на стрімкий рух цивілізованого суспільства до рівності та поваги до людей незалежно від статі, раси, кольору шкіри тощо, в багатьох країнах порушуються всі можливі норми, права та свободи людини.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Annie Kelly, Zahra Joya. Frightening Taliban law bans women from speaking in public». URL :<https://www.theguardian.com/global-development/article/2024/aug/26/taliban-bar-on-afghan-women-speaking-in-public-un-afghanistan>



2. Diego A. Ruiz Palmer. «Діяльність НАТО в Афганістані, 2003-2021 роки: погляд планувальника». NATO review. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2023/06/20/dyal-nst-nato-v-afganstan-2003-2021-roki-poglyad-planuval-nika/>

3. Rick Noack. «Taliban begins enforcing new draconian laws, and Afghan women despair». The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2024/09/15/taliban-afghanistan-laws-women-rights>

4. Загальна декларація прав людини.ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)

5. Міжнародне публічне право: основи теорії : навчально-методичний посібник / Х. Н. Бехруз, С. С. Андрейченко, М. В. Грушко та ін. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 252 с.

6. Гринчак А. А., Гринчак С. В. Права людини в ісламському праві й інтеграція мусульман у європейських державах. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 162.

**Ключові слова:** мусульманство, іслам, шаріат, права жінок, талібан, обмеження, заборона, Коран.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

*Дідух Анастасія Сергіївна*

*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЛЬ РАДИ ЄВРОПИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

Рада Європи (РЕ), заснована у 1949 році, є однією з найстаріших і найвпливовіших міжнародних організацій, покликаних сприяти захисту прав людини, демократії та верховенства права на континенті.

Основою її діяльності є Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ), ухвалена у 1950 році, яка стала першим міжнародним документом, що юридично зобов'язує держави-члени дотримуватися прав і свобод своїх громадян.

Сьогодні, у контексті нових викликів, таких як конфлікти, тероризм, цифрові загрози, міграційна криза та підйом авторитаризму, Рада Європи зіштовхується з новими випробуваннями у своїй місії захисту прав людини [1, с.34].

Головним механізмом захисту прав людини в рамках Ради Європи є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), який розглядає індивідуальні скарги на порушення ЄКПЛ. Це унікальний орган, який надає громадянам країн-членів можливість оскаржувати дії своєї держави. За допомогою рішень ЄСПЛ, Рада Європи забезпечує приведення національних правових систем у відповідність до стандартів захисту прав людини.

Окрім цього, Рада Європи використовує низку інструментів для моніторингу ситуації в країнах-членах [2, с.56]. Наприклад, Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ECRI) відслідковує порушення у сфері дискримінації, а Європейський комітет з питань запобігання катуванням (CPT) проводить інспекції в установах утримання під вартою, забезпечуючи захист від катувань та жорстокого поводження.

Однак сучасні виклики вимагають від Ради Європи оновлення підходів до захисту прав людини. Одним з таких викликів є посилення авторитарних

тенденцій у ряді країн-членів, що призводить до обмеження свободи слова, знищення незалежних ЗМІ та переслідування опозиції. Рада Європи має складне завдання знайти баланс між повагою до суверенітету держав і ефективним захистом прав людини.

Другим важливим викликом є цифрові загрози. У сучасному світі значна частина прав людини, зокрема право на приватність, реалізується в інтернет-просторі.

Рада Європи працює над удосконаленням правових інструментів для захисту громадян від кібератак, поширення дезінформації, порушення конфіденційності та інших загроз у цифровій сфері. У 2022 році був ухвалений Протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який розширює можливості міжнародного співробітництва у боротьбі з кібератаками [3, с.88].

Третій ключовий виклик – це масова міграція та біженці. Військові конфлікти, економічні кризи та природні катастрофи створюють хвилі мігрантів, що потребують правового захисту. Рада Європи має забезпечувати дотримання прав біженців та мігрантів, зокрема права на життя, гуманітарну допомогу та захист від дискримінації.

Окремо варто згадати роль Ради Європи у контексті війни Росії проти України. Україна стала членом Ради Європи в 1995 році.

Ця організація активно підтримує зусилля країни щодо гармонізації її законодавства, інститутів та практик з європейськими стандартами в сфері прав людини, верховенства права та демократії, а також допомагає Україні виконувати свої зобов'язання як держави-члена. Рада Європи стала першою організацією, яка оперативнo й рішуче відреагувала на повномасштабну агресію Російської Федерації проти України, і вже через місяць виключила Росію з числа своїх членів. Після цього почалася робота над конкретними заходами підтримки України, що стало основою для плану дій «Стійкість, відновлення та відбудова», розробленого на період 2023-2026 років.

На початку широкомасштабного вторгнення діяльність Офісу Ради Європи була призупинена через близькість російських військ до Києва. Однак, після того

як загроза була усунена, Офіс оперативно відновив свою роботу. План дій «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023-2026 роки включає проекти, спрямовані на досягнення найвищих європейських стандартів у дотриманні прав людини, збереженні демократії та верховенства права.

У відповідь на грубі порушення міжнародного права та прав людини з боку Російської Федерації, Рада Європи вжила безпрецедентні заходи – призупинення членства Росії та її подальше виключення з організації у 2022 році. Рада також активно підтримує Україну у відновленні правопорядку та захисті прав людини в умовах війни. Наразі ЄСПЛ розглядає численні справи, пов'язані з воєнними злочинами на українських територіях, окупованих Росією, що ще більше підкреслює роль Ради Європи у захисті жертв конфлікту.

Отож, Рада Європи залишається ключовим міжнародним гравцем у сфері захисту прав людини, незважаючи на сучасні виклики, що постають перед її діяльністю. Адаптуючи свої механізми та інструменти до нових загроз, таких як цифрові ризики, міграційна криза та авторитаризм, Рада Європи доводить свою готовність продовжувати ефективно працювати для забезпечення прав людини на європейському континенті та за його межами.

### **СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. І. А. Шуміло. Київ: ФОП Голембовська О.О. 2021. 168 с.
2. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародний захист прав людини: Навчальний посібник. Х.: Право, 2019. 310 с.
3. Міжнародний захист прав людини : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. О. Б. Онишко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 540 с.

***Ключові слова:** Рада Європи, Європейська конвенція з прав людини, Європейський суд з прав людини, захист прав людини, сучасні виклики, головний механізм захисту прав людини, удосконалення правових інструментів захисту.*

*Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.*

**Дробот Вікторія Вікторівна**

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**

Проблема захисту прав національних меншин є однією з найактуальніших у сучасному світі. Між національними меншинами існують відмінності в мові, культурних цінностях, релігійних переконаннях та етнічній приналежності. Важливим питанням сучасності є збереження їхньої ідентичності. Захист прав національних меншин допомагає зберегти культурне різноманіття, яке є одним із найцінніших скарбів людства. Зростання етнічної різноманітності, міграційні процеси та глобалізація посилюють необхідність ефективного захисту прав представників національних меншин. У цьому контексті особливої уваги потребує роль міжнародних організацій, які за своєю сутністю покликані забезпечувати дотримання універсальних стандартів прав людини.

Міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі та Рада Європи, розробляють і впроваджують норми для захисту прав національних меншин.

ООН є основним гарантом прав людини на міжнародному рівні. Проте досліджуючи діяльність ООН можна дійти висновку, що питанню значущості захисту прав національних меншин не завжди приділялось достатньо уваги, особливо на початку своєї діяльності, а саме можна стверджувати про певний «символічний» розгляд цих питань [1]. Проте у 1947р. в Комісії ООН з прав

людини створили Підкомісію з попередження дискримінації і захисту расових, національних, релігійних і мовних меншин. Почали приділяти увагу фактам дискримінації меншин та підготовці рекомендацій щодо її подолання, а також визначили такі поняття, як «етнічна меншина» і «національна меншина». Вже в 1948р. прийняли «Конвенцію про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього», в якій вперше визначили поняття «національна, етнічна група», як міжнародно-правову категорію. Припускається, що саме цей документ за час діяльності ООН вперше звернувся до питання про групові права етнічних та національних меншин [2].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966р. закріпив спеціальну норму щодо захисту прав етнічних та мовних меншин. Стаття 27 містить: «У тих країнах, де існують етнічні, релігійні і мовні меншини, особам, що належать до таких меншин, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою» [3]. На підставі Пакту діє Комітет із прав людини ООН, що зараз вважається одним із найвпливовіших міжнародних інститутів захисту прав людини, який займається захистом прав національних меншин.

Ще одним важливим здобутком ООН в сфері захисту прав національних меншин є Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, що була прийнята резолюцією ГА ООН 18 грудня 1992р. Вона встановлює загальновизнані стандарти для захисту прав меншин, якими можуть користуватися як самі меншини, так і держави. Багато країн використовують положення Декларації як основу для національного законодавства, покладаючи на себе обов'язок захищати на своїх територіях існування та самобутність національних меншин.

Європейську систему захисту прав національних меншин, що включає ОБСЄ, ЄС та Раду Європи, вважають найефективнішою. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. містить статтю, де наголошується: «Користування правами та свободами, визнаними в цій

Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою з ознак» [4]. Варто зазначити, що Конвенція вперше в практиці регіональних і універсальних міжнародних договорів з прав людини зазначила, що саме «належність до національних меншин» є однією з основних ознак, за якою категорично забороняється дискримінація осіб та обмеження їхніх прав [5].

Діяльність ОБСЄ в сфері захисту прав національних меншин полягає у формуванні стандартів та рекомендацій, які не мають юридичної сили, але мають політичний вплив на учасників організації.

Важливим кроком в сфері захисту прав національних меншин було створення посади Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин. Верховний комісар призначається на три роки, але повноваження можна продовжити ще на один строк. Основним завданням комісара є попередження і запобігання конфліктів, та залучання його до вирішення тих питань, які впливають на безпеку. Верховний комісар на основі своєї діяльності публікує Рекомендації та Директиви, які містять консультації щодо загальних викликів і передового досвіду.

Європейський Союз поширює ідеї демократії, свободи, рівності і захисту прав меншин. ЄС створює регіональні стандарти, яких країни-члени повинні дотримуватись, створюючи в своєму законодавстві норми про рівність.

Рада Європи – це провідна європейська організація, яка займається захистом прав людини. РЄ розробила фундаментальний документ, що визначає стандарти захисту прав національних меншин, а саме Рамкову конвенцію про захист прав національних меншин. На цій підставі був створений Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин при Комітеті Міністрів Ради Європи. Комітет оцінює стан дотримання прав меншин на основі офіційних звітів урядів та інформації від громадських організацій. РЄ володіє комплексом

механізмів для захисту гарантування прав меншин, зокрема це Європейська хартія регіональних мов та мов меншин, що прийнята 1992 року [6].

Захист прав національних меншин було і залишається одним із найважливіших завдань сучасності. Міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ, Рада Європи та ЄС, відіграють беззаперечно важливу роль у розробці та впровадженні стандартів захисту прав меншин. Хоча досягнуто значних результатів, зокрема, ухвалення міжнародних документів та створення спеціальних механізмів моніторингу, проблема захисту прав національних меншин залишається актуальною. Для ефективного вирішення проблем, пов'язаних із захистом прав національних меншин, необхідно посилити міжнародне співробітництво, забезпечити належне фінансування відповідних програм та залучати до цього процесу як уряди, так і громадянське суспільство.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Ковний Ю. Є. Історичні аспекти становлення правового регулювання у сфері етнонаціональної політики. *Публічне право № 4 (48)*, 2022. С 228-234. URL : <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/48/26.pdf>
2. Картунов О. В. Політико-правовий аналіз діяльності ООН щодо підвищення статусу національних меншин. *Maricteriум. Вип. 10. Політичні студії*. Київ, 2002. С. 78-87. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13998>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#o132](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#o132)
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
5. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин. *Навчальний посібник*. Київ, 2018. С. 124. URL : [https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc\\_5\\_copy.pdf](https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_5_copy.pdf)



6. Шамраєва В.М. захист окремих груп осіб на рівні ООН та в рамках регіональних систем захисту прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Випуск 76: частина 2. 2023. С. 278-284. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/05/46.pdf>

**Ключові слова:** захист прав, міжнародні організації, національні меншини, ООН, ОБСЄ, Рада Європи, ЄС, права людини.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

**Жилка Анастасія Миколаївна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ПРОБЛЕМА СМЕРТНОЇ КАРИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ**

Смертна кара є однією з найдавніших форм покарання, яка, однак, продовжує викликати гострі суперечки в сучасному світі. Упродовж останніх десятиліть питання смертної кари вийшло на міжнародну арену і стало важливою темою обговорення в межах міжнародного права. Різні країни та міжнародні організації висловлюють суперечливі позиції щодо її законності та моральної допустимості. Смертна кара залишається предметом постійних дискусій між прихильниками повної заборони та тими, хто вважає її необхідним заходом у боротьбі з особливо тяжкими злочинами.

Міжнародне право, зокрема в межах Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Ради Європи, послідовно прагне обмежити та скасувати смертну кару. Ключовими документами в цьому контексті є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (далі – МПГПП) 1966 року та Другий

факультативний протокол до нього, спрямований на повну заборону смертної кари. МПГПП визнає можливість застосування смертної кари лише як виняткового заходу за «найтяжчі злочини», але водночас підкреслює важливість захисту права на життя (стаття 6) [1].

Рада Європи зробила вагомий крок до скасування смертної кари, ухваливши Протокол № 6 до Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ) 1983 року, який передбачає заборону смертної кари в мирний час. А Протокол № 13, ухвалений у 2002 році, встановив повну заборону смертної кари, навіть у випадку воєнних дій.

На регіональному рівні також існують ініціативи щодо скасування смертної кари. Наприклад, в Африці Африканська хартія прав людини і народів (1981 р.) містить положення про захист права на життя, що сприяє скороченню застосування смертної кари.

Одним з головних аргументів проти смертної кари є порушення основного права людини – права на життя [2]. Багато прихильників скасування смертної кари стверджують, що жодна держава не має права позбавляти людину життя, навіть у випадку важких злочинів, оскільки це суперечить гуманістичним принципам та міжнародним стандартам.

Другий важливий аспект полягає у можливості судових помилок. Навіть у найкращих судових системах можливі випадки, коли засуджений до смертної кари виявляється невинним [3, с.167]. Помилка в таких справах є непоправною, оскільки страта є остаточним рішенням, що не підлягає виправленню.

Смертна кара також ставить під сумнів ефективність такого покарання. Дослідження показують, що в країнах, де застосовується смертна кара, не спостерігається зниження рівня злочинності порівняно з тими, де її скасовано [4, с.45]. Це підриває аргумент прихильників смертної кари про її стримуючий ефект.

Крім того, смертна кара часто супроводжується порушеннями прав людини під час проведення страти. У ряді країн засуджені піддаються жорстоким і

нелюдським методам страти, що суперечить міжнародним нормам і принципам гуманності.

Прихильники смертної кари стверджують, що вона є справедливим покаранням для осіб, які вчинили особливо жорстокі злочини, такі як масові вбивства або тероризм. З точки зору прихильників, смертна кара є правом держави на захист суспільства від найнебезпечніших злочинців і забезпечує відновлення справедливості.

Інший аргумент полягає в тому, що смертна кара може мати стримуючий ефект. Існує думка, що загроза смертної кари може змусити потенційних злочинців утриматися від скоєння тяжких злочинів [5, с.78].

Деякі країни також посилаються на національні або культурні особливості, пояснюючи збереження смертної кари в їхній правовій системі. Наприклад, у деяких країнах Близького Сходу смертна кара підтримується релігійними нормами та традиціями.

На сьогодні, згідно з даними Amnesty International, понад 140 країн скасували смертну кару або не застосовують її на практиці. Однак значна кількість країн, зокрема Китай, Іран, Саудівська Аравія та США, продовжують її використовувати. Особливо вражаючим є те, що в деяких з цих країн страти відбуваються за злочини, які не є «найтяжчими», включаючи наркозлочини чи релігійні проступки [6].

ООН і міжнародні організації продовжують наполягати на необхідності глобального мораторію на смертну кару, з метою її остаточного скасування. Генеральна Асамблея ООН вже кілька разів ухвалювала резолюції із закликом до припинення застосування смертної кари, що відображає світову тенденцію до гуманізації кримінального правосуддя.

Отож, смертна кара залишається суперечливим питанням у міжнародному праві. Хоча дедалі більше країн відмовляються від цього виду покарання, багато держав усе ще вважають його необхідним інструментом боротьби зі злочинністю. Міжнародне право поступово рухається в напрямку повної заборони смертної кари, проте реальність свідчить про те, що цей процес ще не завершено. Рішення

про збереження чи скасування смертної кари залежить від багатьох чинників – правових, культурних та політичних, і тому майбутнє цього виду покарання залишається відкритим.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Стрельцов Є. Право на життя, смертна кара і властивості кримінального права. LexInform. Юридичні новини України. URL :<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pravo-na-zhyttyasmertna-kara-i-vlastyvosti-kryminalnogoprava/>
2. Толстенко Ю.О. Проблема смертної кари у міжнародному праві. URL : <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15155/1/Tolstenko.Pdf>
3. Толстенко Ю. О. Проблема смертної кари у міжнародному праві. *Права людини і демократія : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф.*, м. Харків, 15 трав. 2018 р. Харків, 2018. С. 165-169.
4. Войціховський, А. В. Міжнародне право : підручник. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.
5. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. Київ : Знання, 2012. 631 с.
6. Death penalty. Excerpt from the UNDG Guidance Note on Human Rights for Resident Coordinators and UN Country Teams. 2017. URL: <https://undg.org/wp-content/uploads/2017/12/DEATH-PENALTY.pdf>

**Ключові слова:** смертна кара, життя, покарання, ефективність, міжнародний документ.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.

**Жук Станіслав Сергійович**  
здобувач 1-го курсу магістратури  
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності  
Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ІНДИВІД ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНИХ ЗНОСИН**

Проблематика визначення індивіда як суб'єкта міжнародного права є предметом дискусії серед науковців протягом багатьох років. По-перше, відсутнє єдине розуміння того, хто є суб'єктом міжнародного права та якими ознаками має володіти для того, аби бути учасником таких відносин, по-друге, відсутні міжнародні договори та угоди, які б визначали людину як суб'єкта міжнародного права. Проте, варто наголосити на тому, що з розвитком суспільних відносин ми можемо виділити індивіда як учасника таких відносин в рамках юрисдикції Міжнародного суду з прав людини, Міжнародного кримінального суду тощо.

Ще однією важливою проблемою є те, що людина як така має різні правові статуси (людина, громадянин, фізична особа, службова або посадова особа і т.п.), що у свою чергу ускладнює виділення її як учасника міжнародних зносин.

Дослідженням питання міжнародної правосуб'єктності займалися такі вчені як: В. Буткевич, А. І. Дмитрієв, Н. Зелінська, Н. Мугерва, та ін.

У доктрині міжнародного права відсутнє єдине визначення суб'єктів міжнародного права, так суб'єкти міжнародного права – це учасники міжнародних відносин, які володіють міжнародними правами й обов'язками, та несуть міжнародно-правову відповідальність [1, ст. 65].

Дослідники зазначають, що суб'єкти міжнародного права поділяються на первинні та похідні [2].

Первинні суб'єкти міжнародного права – це держави та нації, які борються за незалежність. Похідні – міжнародні та міжурядові організації, а також індивіди [3, ст.35].

Процес надання людині статусу учасника міжнародних відносин займає вже не одне десятиліття, і є прихильники як надання, так і ненадання індивіду статусу учасника міжнародних зносин.

Аргумент для визначення людини як суб'єкта міжнародного права, міститься в ст. 6 Загальної декларації прав людини: «Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності» [4].

В чинних міжнародних договорах і угодах йдеться саме про людину. Однак, на сьогодні склалася така ситуація, коли поняття «людини» ототожнюють з особою, фізичною особою, громадянином. Ряд вчених зазначає, що це лише диференціація нашого статусу для відповідних відносин і ніяк не впливає на наш обсяг прав та обов'язків, інші ж вчені та юристи-практики зазначають, що кожен з цих статусів має різних обсяг прав та обов'язків.

Так, за п. 1 ст 1 Закону України (далі – ЗУ) «Про режим іноземного інвестування» фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності [5].

За ст. 24 Цивільного кодексу: «Людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою» [6].

Однак виникає питання, на яке немає відповіді: «Як і ким вважається?». Тобто спостерігається певна заміна понять: у науковій літературі автори пишуть статті саме за визначення фізичної особи як учасника міжнародних правідносин, але посилаються на цитування рішень Міжнародного суду з прав людини, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, де використовуються поняття «людина», «громадянин».

За ЗУ «Про громадянство України» громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України [7].

Проаналізувавши ці нормативно правові акти, ми можемо дійти висновків: в ЗУ «Про громадянство України» немає посилання на фізичних осіб, тобто ці питання не є тотожними, в ЗУ «Про режим іноземного інвестування» поняття

фізичної особи надається, але в даному визначенні немає згадки про громадян України.

У свою чергу в Цивільному кодексі використовують термін: «вважається», маємо місце оціночному судженню, але як і ким ця оцінка надається, в чинному законодавстві та літературі цьому питанню не приділено належної уваги. Повертаючись до питання визначення міжнародної правосуб'єктності ми маємо наступне: якщо людина вважається фізичною особою чи може вона претендувати на статус учасника таких правовідносин, або поширення на себе прав і гарантій, закріплених міжнародними договорами і угодами?

Провівши аналіз міжнародної практики, ми можемо стверджувати, що індивід може виступати суб'єктом міжнародних зносин у випадках судового розгляду, де як раз таки людина є рівною державі і виступає стороною у провадженні. Однак, така ситуація можлива, тільки якщо юрисдикція такого суду поширюється на дану державу, тобто наразі людина може виступати суб'єктом тільки якщо на це буде надана згода держави.

Підсумовуючи усе вищевикладене, ми можемо дійти наступних висновків: з розвитком суспільних відносин нерозривно пов'язаний розвиток права. І якщо раніше індивід не визнавався суб'єктом узагалі, як у доктрині міжнародного права так і практиці, то зараз ця тенденція змінюється.

Також проблемою визначення людини як учасника відносин є різниця її правових статусів їх визначення та підтвердження. Пропонуємо законодавцю надати тлумачення щодо визначення таких статусів, або доповнити відповідні статті законів, де ці питання було б унормовано.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.
2. Окопник О. М. Проблемні питання щодо визнання фізичної особи суб'єктом міжнародного права. *Вісник Луганського державного університету*

*внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2022. Т. 1, № 97. С. 23–30.*  
URL : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.97.23-30>

3. Дахно І. І. Міжнародне економічне право : Курс лекцій. Київ : МАУП, 2000. 160 с.

4. Загальна декларація прав людини (рос/укр) : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)

5. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР : станом на 3 верес. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр#Text> (дата звернення: 08.10.2024).

6. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

7. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III : станом на 25 серп. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>

**Ключові слова:** *індивід, правові статуси, міжнародні відносини, посвідчення особи, Загальна декларація прав людини, суб'єкт міжнародних зносин.*

**Науковий керівник:** *асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Бугасць Альона Сергіївна.*



**Іваськова Дарія Сергіївна**  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: НОВІ СТАНДАРТИ ТА ВИКЛИКИ**

Глобалізація, як процес інтеграції національних економік, культур та політичних систем, докорінно змінює сучасний світ. Вона прискорює обмін інформацією, капіталом, товарами та послугами, сприяє інтернаціоналізації суспільного життя та впливає на правові системи держав. Однак разом із позитивними змінами глобалізація породжує низку викликів, зокрема для захисту прав людини. Традиційні підходи до правозахисної діяльності більше не є достатніми для ефективного захисту в умовах глобальних перетворень.

Концепція прав людини зазнала істотних змін протягом століть. Якщо в античності права людини були привілеєм певних груп, то вже в епоху Просвітництва з'являються ідеї про рівність усіх людей перед законом. Основою сучасної системи прав людини стали міжнародні документи, прийняті після Другої світової війни, зокрема Загальна декларація прав людини (1948р.), яка заклала основи міжнародного правозахисту.

У другій половині XX століття міжнародні правозахисні механізми стали складнішою системою, охоплюючи політичні, соціальні, економічні, культурні права та права меншин. Утворення таких міжнародних інституцій, як ООН, Європейський суд з прав людини та Міжнародний кримінальний суд, дало змогу ефективніше стежити за дотриманням прав людини на глобальному рівні.

Глобалізація має неоднозначний вплив на права людини. З одного боку, вона сприяє поширенню демократичних цінностей, інтеграції правових систем та розвитку міжнародного права, а з іншого – створює нові виклики, такі як

посилення соціальної нерівності, ерозія національного суверенітету та зростання впливу неконтрольованих глобальних суб'єктів.

Глобалізація впливає на розширення стандартів прав людини, зокрема у сфері соціальних і економічних прав. Такі документи, як Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966р.), встановлюють вимоги до держав щодо забезпечення справедливого доступу до ресурсів, освіти, охорони здоров'я та інших базових прав. Проте глобалізація створює нові вимоги до цих стандартів, зокрема у сфері захисту прав трудових мігрантів, прав на захист від негативних наслідків глобальної економічної кризи та інше [1].

Інтенсивний процес глобалізації, що спостерігається протягом останніх десятиліть, викликає багато дискусій серед науковців різних галузей. Проблемам глобалізації та її наслідкам присвячено багато сучасних досліджень. Науковці детально зупиняються на таких аспектах глобалізації, як: геополітичні зміни сучасного середовища; глобальні трансформації та безпека розвитку політичних, економічних, соціальних систем; еволюція міжнародних відносин; співвідношення глобальних та національних факторів; проблеми глобальних трансформацій; міжнародна економічна безпека, міжнародний тероризм та інші

Значна частина відповідальності за дотримання прав людини в умовах глобалізації лягає на міжнародні організації, такі як ООН, Міжнародна організація праці (МОП) та інші. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні глобального моніторингу та впровадженні стандартів прав людини, зокрема у сфері трудових прав, права на свободу вираження, захисту біженців та інших вразливих груп.

Глобалізація сприяє економічному зростанню, але водночас поглиблює соціальну нерівність як всередині країн, так і між ними. Багаті країни та транснаціональні корпорації отримують значні вигоди, тоді як бідні регіони залишаються маргіналізованими. Це створює виклики для захисту соціальних і економічних прав, включаючи доступ до охорони здоров'я, освіти, працевлаштування та інших базових послуг.

Розвиток інформаційних технологій став новим етапом в еволюції прав людини. Інтернет, мобільні технології та соціальні мережі сприяють вільному

обміну інформацією, але водночас порушують питання конфіденційності, права на приватне життя та свободу вираження. Зловживання державами та корпораціями можливостями масового стеження, цензури і контролю за особистими даними створює нові загрози для прав людини [2].

В умовах глобалізації транснаціональні корпорації часто діють незалежно від національних правових систем, що може призводити до порушень прав людини. Використання дешевої робочої сили в країнах, що розвиваються, недотримання трудових прав та екологічних стандартів є серйозними проблемами. Це піднімає питання щодо відповідальності корпорацій перед міжнародним правом та необхідності більш жорсткого регулювання їх діяльності.

На тлі викликів, які постають перед сучасним світом, міжнародне співтовариство працює над розробкою нових механізмів для забезпечення прав людини в умовах глобалізації. Важливим напрямом є інтеграція прав людини у глобальні економічні процеси, посилення ролі міжнародних організацій та розробка нових правозахисних механізмів на цифровому рівні.

Також важливим аспектом є розробка норм і стандартів, що регулюють діяльність транснаціональних корпорацій, та посилення відповідальності за порушення прав людини у глобальному масштабі. Глобальні соціальні рухи, які підтримують права людини, сприяють демократизації міжнародного порядку, протидіють нерівності та несправедливості, також відіграють значну роль у формуванні нової глобальної парадигми захисту прав.

Сучасний процес глобалізації є неминучим і відображає наслідки рішень, ухвалених людьми, які його формують. Однак цей процес може і повинен бути змінений таким чином, щоб стати демократичним, зосередженим на участі людей. Ми, представники різних поколінь, особливо молодь, яка є майбутнім, вимагаємо підтримки цього транснаціонального громадянського суспільства, яке вже зараз формується на світовій арені через безпрецедентні угоди, взаємозв'язки, співпрацю та обміни між народами, групами, громадами та організаціями. Перед нами постає нова суспільна свідомість, що ґрунтується на цінностях миру, рівності, свободи, соціальної справедливості, демократії та забезпечення прав

людини. Кожна людина володіє гідністю, є цінною і заслуговує на визнання, повагу та захист своїх невід'ємних прав [1].

Отже, глобалізація призводить до значних змін у сфері прав людини. Вона відкриває нові можливості для співпраці держав, розвитку міжнародних стандартів та механізмів захисту прав людини, але також створює серйозні виклики. Щоб забезпечити ефективний захист прав людини в умовах глобалізації, необхідно розробити нові підходи, враховуючи соціальні, економічні та технологічні зміни. Міжнародне співтовариство повинно адаптувати свої правозахисні механізми до нових реалій, забезпечуючи справедливість та рівність для всіх.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Бірюков Р.М. Національна правова система в умовах глобалізації (основні напрямки трансформації) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2011. 20 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1775>

2. Волошенюк О.В. Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 3-7. URL : [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/Pis\\_2015\\_4\(4\)\\_\\_3.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pis_2015_4(4)__3.pdf)

**Ключові слова:** міжнародне право, глобалізація, демократія, свободи, захист, Європейський суд з прав людини.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гриб Ганна Миколаївна.

*Каліновська Катерина Станіславівна*  
*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПІ**

У серці Страсбурга, міста, що стало символом європейської єдності, височіє величний Палац прав людини. Ця будівля, з її характерною скляною ротондою, є домівкою для Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) – інституції, яка за більш ніж півстоліття своєї діяльності перетворилася на незамінний елемент європейської правової системи.

ЄСПЛ – це не просто судова установа. Це живий організм, який пульсує в унісон з європейським суспільством, реагуючи на його потреби, виклики та прагнення. Створений у далекому 1959 році, цей суд став втіленням мрії про Європу, де права кожної людини захищені, де панує верховенство права, і де справедливість доступна кожному.

Історія ЄСПЛ – це історія європейської інтеграції та прогресу у сфері прав людини. Від моменту свого заснування суд пройшов довгий шлях трансформацій. Спочатку це була невелика установа з сімома суддями, яка розглядала лише кілька справ на рік. Сьогодні ж це потужний механізм правосуддя з 47 суддями (по одному від кожної країни-члена Ради Європи) та сотнями співробітників, який щороку розглядає десятки тисяч заяв.

Ключовим моментом у розвитку ЄСПЛ стало прийняття Протоколу №11 у 1998 році. Цей документ радикально змінив структуру суду, зробивши його постійно діючим органом та надавши право індивідуального звернення громадянам усіх країн-членів Ради Європи. Це був революційний крок, який наблизив міжнародне правосуддя до пересічних громадян.

Однак зі зростанням популярності ЄСПЛ зіткнувся з новими викликами. Величезний наплив справ призвів до затримок у їх розгляді, що загрожувало ефективності суду. У відповідь на це у 2010 році був прийнятий Протокол №14, який запровадив нові механізми фільтрації справ та спростив процедуру розгляду повторюваних порушень.

ЄСПЛ продовжує еволюціонувати. У 2018 році була запущена амбітна програма «Суд майбутнього», спрямована на подальшу модернізацію роботи суду. Ця ініціатива передбачає широке впровадження цифрових технологій, удосконалення процесу комунікації з національними судами та підвищення прозорості діяльності ЄСПЛ.

Унікальність ЄСПЛ полягає в його доступності для звичайних громадян. Будь-яка людина, яка вважає, що її права, гарантовані Європейською конвенцією з прав людини, були порушені, може звернутися до суду після вичерпання всіх національних засобів правового захисту. Це робить ЄСПЛ потужним інструментом для захисту прав людини на індивідуальному рівні.

Процедура звернення до ЄСПЛ проста та зрозуміла. Заявник може подати скаргу самостійно, без необхідності залучення адвоката на початковому етапі. Суд навіть розробив спеціальний формуляр заяви, який можна заповнити онлайн. Ця простота є ключовим фактором, який робить ЄСПЛ доступним для широкого кола людей, включаючи найбільш вразливі групи населення.

Рішення ЄСПЛ мають далекосяжні наслідки. Вони не лише вирішують конкретні справи, але й встановлюють прецеденти, які формують правову практику по всій Європі. Наприклад, справа «Біг Бразер Вотч та інші проти Сполученого Королівства» (2018) встановила межі допустимості масового спостереження в контексті захисту приватності.

Вплив ЄСПЛ на національні правові системи є багатограним. По-перше, рішення суду зобов'язують держави-відповідачі вжити заходів для виправлення виявлених порушень. Це може включати як індивідуальні заходи (наприклад, звільнення несправедливо ув'язненої особи), так і загальні заходи (такі як зміни в законодавстві).

По-друге, рішення ЄСПЛ слугують орієнтиром для національних судів при тлумаченні та застосуванні норм про права людини. Наприклад, після рішення ЄСПЛ у справі «Волков проти України» (2013) Україна провела масштабну судову реформу, спрямовану на забезпечення незалежності суддів.

ЄСПЛ часто стає каталізатором правових реформ у країнах-членах Ради Європи. Виявляючи системні проблеми в національних правових системах, суд стимулює держави до вдосконалення своїх законів та практик. Наприклад, серія рішень ЄСПЛ щодо умов утримання в місцях позбавлення волі призвела до суттєвого поліпшення пенітенціарних систем у багатьох європейських країнах.

Рішення ЄСПЛ характеризуються кількома ключовими аспектами. Перш за все, вони є обов'язковими для виконання країнами-членами. Це означає, що держави зобов'язані не лише виплатити компенсацію, призначену судом, але й вжити заходів для усунення причин порушення та запобігання подібним порушенням у майбутньому.

У разі визнання порушень прав ЄСПЛ має повноваження призначати компенсації жертвам. Ці компенсації, відомі як «справедлива сатисфакція», можуть включати відшкодування матеріальної шкоди, моральної шкоди, а також судових витрат. Хоча суми компенсацій можуть здаватися невеликими порівняно з національними стандартами деяких країн, вони мають важливе символічне значення, підтверджуючи факт порушення прав людини.

Крім того, ЄСПЛ може надавати рекомендації щодо змін у національному законодавстві. Хоча ці рекомендації не є юридично обов'язковими, вони мають значний вплив на правову політику держав-членів. Багато країн враховують ці рекомендації при розробці нових законів або внесенні змін до існуючих, щоб запобігти майбутнім порушенням прав людини.

Однією з важливих особливостей рішень ЄСПЛ є їх доступність для широкої громадськості. Всі рішення суду публікуються і є доступними онлайн, що сприяє прозорості судового процесу та дозволяє науковцям, правозахисникам та громадськості аналізувати та обговорювати ці рішення. Це також допомагає

поширювати знання про права людини та сприяє розвитку правової культури в Європі.

Незважаючи на свою ефективність, ЄСПЛ стикається з низкою викликів. Перевантаженість справами залишається однією з найбільших проблем суду. Станом на кінець 2023 року на розгляді ЄСПЛ перебувало понад 70 000 справ. Ця ситуація не лише знижує ефективність суду, але й може призвести до порушення права на справедливий судовий розгляд у розумні строки.

Іншою серйозною проблемою є складнощі з виконанням рішень деякими країнами-членами. Хоча рішення ЄСПЛ є обов'язковими, механізми забезпечення їх виконання залишаються обмеженими. Деякі держави затягують виконання рішень або виконують їх лише частково, що підриває авторитет суду та ефективність системи захисту прав людини в Європі.

ЄСПЛ також стикається з необхідністю адаптації до нових типів порушень прав людини, зокрема в цифровому просторі. Розвиток технологій створює нові виклики для прав людини, такі як порушення приватності в Інтернеті, кібербулінг, поширення дезінформації. ЄСПЛ повинен розробляти нові підходи до інтерпретації Конвенції, щоб адекватно реагувати на ці виклики.

Глобальні кризи, такі як пандемія COVID-19, також вплинули на роботу суду. ЄСПЛ був змушений адаптувати свої процедури, впроваджуючи відеоконференції для проведення слухань та розширюючи можливості електронного подання документів. Крім того, пандемія породила нові типи справ, пов'язані з обмеженнями прав людини в контексті боротьби з поширенням вірусу.

Для подолання цих викликів ЄСПЛ постійно вдосконалює свої процедури та стратегії. Суд активно впроваджує нові технології для оптимізації розгляду справ. Наприклад, у 2022 році була запущена нова система електронної подачі документів, яка значно спростила процес звернення до суду.

ЄСПЛ також активно співпрацює з національними судами та іншими органами влади. Ця співпраця включає проведення навчань та семінарів для суддів та юристів, обмін досвідом та найкращими практиками. Така взаємодія



сприяє кращому розумінню стандартів Конвенції на національному рівні та полегшує виконання рішень ЄСПЛ.

Важливим напрямком діяльності ЄСПЛ є підвищення обізнаності громадськості про права людини та роботу суду. Суд регулярно публікує інформаційні матеріали, проводить освітні заходи та співпрацює з неурядовими організаціями для поширення знань про права людини. Наприклад, у 2023 році ЄСПЛ запустив серію онлайн-курсів про права людини, доступних для широкої аудиторії.

Європейський суд з прав людини залишається наріжним каменем у системі захисту прав людини в Європі. Його діяльність не лише забезпечує справедливість для окремих громадян, але й сприяє розвитку демократії та верховенства права на континенті. Рішення ЄСПЛ формують правову практику, впливають на законодавство та політику держав, а також сприяють підвищенню стандартів захисту прав людини.

Значення ЄСПЛ виходить далеко за межі вирішення конкретних справ. Суд відіграє важливу роль у розвитку європейської правової культури, сприяючи формуванню спільних цінностей та стандартів у сфері прав людини. Він служить форумом для обговорення складних етичних та правових питань, таких як евтаназія, сурогатне материнство, права ЛГБТ+ спільноти та багато інших.

У світі, де права людини часто опиняються під загрозою, ЄСПЛ залишається потужним захисником справедливості та людської гідності. Його існування нагадує нам, що права людини – це не абстрактне поняття, а реальність, яку можна і потрібно захищати кожного дня. І хоча шлях до повного забезпечення прав людини ще довгий, ЄСПЛ продовжує освітлювати цей шлях, крок за кроком наближаючи нас до ідеалу справедливого суспільства.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950 року (в редакції від 01.08.2021 року). Конвенція про захист прав людини і осн... | від 04.11.1950 (rada.gov.ua).

2. Конституція України. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>]

3. Перевірка війною: рішення, заяви та виклики Європейського суду з прав людини. URL :<https://yur-gazeta.com/golovna/perevirkaviynoyu-rishennya-zayavi-ta-vikliki-evropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini.html>

4. Міжнародний захист прав людини : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. О. Б. Онишко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 540 с. URL :<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5215/1/Онишко%20О.Б.%20--%20Міжнародний%20захист.pdf>]

**Ключові слова:** *Європейський Суд з прав людини, права людини, скарги, вплив рішень, захист прав, національні правові системи, принцип субсидіарності.*

**Науковий керівник :** *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

**Капітоненко Ангеліни Сергіївни**

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЩОДО БІОПІРАТСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ, ЗАХИСТ БІОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ КОРІННИХ НАРОДІВ**

Люди – істоти суспільні, тому не є дивним, що їхні дії впливають на благо всієї людської спільноти. Особливо це стосується таких явищ, як незаконне використання біологічних ресурсів, знань та культурної спадщини корінних народів без їхньої згоди або компенсації [2]. Біопіратство як феномен, зазвичай призводить до втрати економічного фундаменту для місцевих спільнот та порушує їхні права на культурну спадщину. Проте, транснаціональні корпорації

та дослідницькі установи все частіше використовують біологічні ресурси та традиційні знання корінних народів без належної згоди з автохтонами [3, с. 1186]. Подібні питання зачіпають права мільйонів людей всієї земної кулі, зокрема в регіонах з високим рівнем біорізноманіття, таких як Південна Америка, Південно-Східна Азія та Африка.

Таким чином, біопіратство порушує права корінних народів й створює економічну нерівність, яка вимагає ефективного міжнародного правового регулювання для захисту біологічних ресурсів. У зв'язку з цим дослідження біопіратства набуває особливої важливості для сучасного міжнародного права. Тому зважаючи на актуальність теми, у науковій спільноті з'явилося багато дослідників, які вивчають проблематику біопіратства та права корінних народів у контексті міжнародного права. Дослідниця М. Е. ДеГір у своїй праці підкреслює історичний контекст біопіратства, вказуючи на його колоніальну природу та наголошуючи на необхідності реформування міжнародно-правових систем для забезпечення ефективного захисту культурної спадщини корінних народів. Г. Біоні, продовжуючи дослідження реформування правових систем, звертає увагу на серйозні недоліки чинних законодавчих рамок, які ускладнюють охорону біорізноманіття.

Відома дослідниця М. Хавія аналізує сучасні виклики та необхідність встановлення балансу між інноваціями у галузі й контролем корінних народів над їхніми ресурсами. У своєму дослідженні «Біопіратство: міжнародні режими та виклики» вона розглядає міжнародні режими, такі як Конвенція про біорізноманіття та Нагойський протокол, і пропонує шляхи їх вдосконалення. Крім того, Х. В'яс зосереджується на конкретних випадках біопіратства в Індії, підкреслюючи важливість створення національних баз даних для захисту традиційних знань корінних народів. Дослідження біопіратства в міжнародному праві та захист біологічних ресурсів корінних народів цій галузі показують, що названа проблема ґрунтовно вивчалась дослідниками. Зважаючи на численне накопичення фактологічного матеріалу, необхідно провести глибокий аналіз вже

існуючих наукових праць з проблеми. Систематизувати підходи та ефективність у практичній площині юридичної науки.

Біопіратство охоплює не лише незаконне використання біоресурсів, але й відсутність визнання прав корінних народів на їхні традиційні знання. Показово, що коли відбувалось патентування рослини Азадірахта індійська лат. (*Azadirachta indica*), яка традиційно використовується в Індії як панацея від різних хвороб. У 1995 році Європейське патентне відомство (ЕРО) видало патент на протигрибковий продукт з дерева Азадірахта індійська ним компанії W.R. Grace. Уряд Індії оскаржив цей патент, стверджуючи, що традиційний процес використання рослини відомий в Індії понад 2000 років й тому ЕРО анулювало патент [4, с. 138].

Однак не всі правові ситуації мали такий же позитивний фінал. Так, наприклад, випадок із рослиною «Худія» (лат. *Hoodia gordonii*). Вказана рослина традиційно використовувалася автохтонами в Південній Африці для притуплення голоду під час тривалих подорожей пустелею. На початку 1990-х років Південноафриканська рада з наукових та промислових досліджень (CSIR) виявила активний компонент у рослині, який знижував апетит, і подала заявку на патент щодо його використання у продуктах для схуднення. Патент був виданий, і компанії почали розробляти продукти на його основі. Після значного тиску з боку правозахисних організацій та бушменів було досягнуто угоди, за якою вони отримали частку доходів, але сам патент залишився чинним, і контроль над технологією залишився у CSIR [1, с. 794].

Тому випадки біопіратства вказують на необхідність створення більш справедливих механізмів захисту прав корінних народів і їхніх традиційних знань. Важливо, щоб міжнародне законодавство враховувало інтереси автохтонних спільнот і забезпечувало їхнє право на компенсацію, отриману від комерційного використання біоресурсів. Три основні стовпи міжнародного права, які захищають біоресурси корінних народів, включають Конвенцію про біологічне різноманіття (КБР), Нагойський протокол та Угоду ТРІПС (Торговельні аспекти прав інтелектуальної власності). Конвенція про біологічне різноманіття є

міжнародним документом, що регулює доступ до генетичних ресурсів та їх використання, встановлюючи принципи справедливого розподілу вигод і збереження традиційних знань корінних народів [6]. Нагойський протокол, як доповнення до КБР, надає чіткі механізми для забезпечення доступу до генетичних ресурсів, вимагаючи укладення угод з місцевими громадами та надання їм справедливої винагороди за використання їхніх ресурсів. Угода ТРІПС, частина Світової організації торгівлі, визначає рамки для охорони інтелектуальної власності, що стосується біоресурсів, та дозволяє країнам забезпечувати захист традиційних знань корінних народів через різні правові механізми. Однак, незважаючи на перераховані нормативно-правові акти, біопіратство залишається актуальною проблемою.

Серед основних причин, які сприяють цьому феномену, можна виділити недостатню правову базу, оскільки існуючі міжнародні документи, такі як КБР, хоч і формулюють основні принципи, часто виявляються неефективними. Крім того, Угода ТРІПС надає країнам-членам свободу у виборі способів охорони генетичних ресурсів, що призводить до недостатнього захисту прав корінних народів. Нагойський протокол передбачає, що перед використанням біологічних ресурсів мають укладатися угоди з місцевими громадами, і ці угоди мають бути засновані на принципах попередньої вільної згоди (англ. *prior informed consent*) [5]. Проте, часто ці принципи не виконуються на практиці через тиск на автохтонів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що проблема біопіратства та прав корінних народів потребує ефективнішого правового регулювання на міжнародному рівні. Хоча такі документи, як Конвенція про біологічне різноманіття, Нагойський протокол та Угода ТРІПС, встановлюють основи для захисту біологічних ресурсів і прав корінних народів, їх реалізація на практиці залишається обмеженою.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Bioni H.R., Lima L.D.C., Aguiar D.R.C., Belo M.A.d.A. Biodiversity Law: Weaknesses in Fighting Biopiracy of Indigenous Traditional Knowledge.

*International Journal of Science and Research*, 2020. URL :<https://www.ijsr.net/archive/v10i9/SR21913201658.pdf>

2. Javia M. Biopiracy and Intellectual Property Rights in Bioprospecting: Balancing Innovation and Ethical Concerns. *Journal of Biodiversity, Bioprospecting and Development*, 2023. URL : <https://www.intechopen.com/chapters/78249>

3. Biopiracy: International Regimes and Challenges. 2022. *International Journal of Law Management & Humanities*. URL : <https://www.ijlmh.com/wp-content/uploads/Biopiracy-International-Regimes-and-Challenges.pdf>

4. Vyas H. Biopiracy: The Eclipse of Indigenous Knowledge in India. National Law University and Judicial Academy, 2020. URL : <https://www.lawjournals.org/assets/archives/2020/vol6issue4/6-4-24-231.pdf>

5. Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів та справедливий і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання до Конвенції про біологічне різноманіття. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_k03#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k03#Text).

6. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_030#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text).

**Ключові слова:** *біопіратство, корінні народи, міжнародне право, Конвенція про біологічне різноманіття, Нагойський протокол, Торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.*

***Кілярська Діана Вікторівна***

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного  
університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК В АРАБЬСЬКОМУ СВІТІ**

На відміну від багатьох інших регіонів світу, де правові системи засновані на світських принципах, в арабському світі релігія відіграє домінуючу роль у формуванні правових норм. Це найбільше помітно на прикладі правового статусу жінки, який здебільшого визначається положеннями Корану. Життя жінки в країнах, де панівною релігією є іслам диктується культурними та релігійними нормами, які часто обмежують їх права. Дискримінація проявляється в усіх сферах: від кримінального правосуддя до економічних можливостей. Жінка в порівнянні з чоловіком обмежена в більшості випадків в праві на освіту, роботу, особисте життя і найголовніше – у відчутті безпеки. Ранні шлюби, обрізання статевих жіночих органів, заборона показувати навіть шматок шкіри, все це є реаліями з якими стикається жінка в арабському світі. Насильство щодо жінок часто залишається безкарним, а жертви стикаються з соціальним осудом і переслідуванням.

Щоб достатньо зрозуміти сенс цієї проблеми потрібно розглянути конкретні випадки дискримінації жінки в арабському світі. Можна згадати про такий жахливий злочин, як «вбивство честі», коли жінку вбивають за те, що вона закохалась не в того чоловіка, одяглась не так, як треба, або просто не підкорилась волі батька. Точна кількість «вбивств честі» невідома, оскільки багато випадків не фіксуються або описуються як самогубство. За даними Фонду народонаселення ООН, близько 5 тисяч жінок щорічно втрачають життя через «вбивства честі». Ісламське право також встановлює суворі обмеження на шлюб для мусульманок, дозволяючи їм вступати в шлюб лише з мусульманами. Водночас надаючи чоловікам значно більше прав щодо цього, дозволяючи

багатоженство та право на одностороннє розлучення [1]. Отже, іслам вимагає від своїх послідовників беззаперечної віри в Бога, дотримання вчень Корану та моральних принципів, які забезпечують стабільність як індивідуального життя, так і суспільства в цілому. Коран, як і багато середньовічних текстів, звертається переважно до чоловіків. Навіть у Сурі, присвяченій жінці, основні вказівки даються чоловікам, це підсилює традиційне уявлення про підпорядковане становище жінки в суспільстві. Хоча іслам заохочує жінок до вивчення Корану, на практиці жінки часто стикаються з обмеженнями [2].

Говорячи про жінок в ісламі, варто також наголосити на тому, що іслам вніс і значний внесок у захист прав жінок у своєму історичному контексті. Коран у доісламській Аравії ввів «мехру», тобто викуп за наречену, який забезпечував її матеріальну незалежність. Жінкам завдяки Корану було надано право на спадщину, хоча і у менших пропорціях, ніж чоловікам. Коран забороняв чоловікам відбирати у дружин подарунки та безпідставно розлучатись з ними. На чоловіків покладається відповідальність за матеріальне забезпечення сім'ї [3]. Однак, як і будь-яка релігія, іслам піддається різним інтерпретаціям, що призводить до різних результатів у різних культурах і незважаючи на прогресивні положення Корану для того часу становище жінки в сучасному ісламському світі залишається неоднозначним.

Таким чином, роль жінки в ісламі є динамічною і багатогранною. Вона залежить від історичного контексту, культурних традицій та індивідуальних інтерпретацій. Питання захисту прав жінок в арабському світі є одним з найактуальніших у контексті глобальної боротьби за гендерну рівність. Варто зазначити, що незважаючи на такі масштабні проблеми, ситуація може змінюватись і існують рухи, які борються за права жінки в мусульманських країнах. Попри значні культурні та релігійні відмінності, міжнародне співтовариство розробило ряд правових інструментів, спрямованих на забезпечення прав жінок у всьому світі, включаючи арабський регіон.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року стала ключовим документом у боротьбі за рівність жінок. Більшість країн



арабського світу підписали її, взявши на себе зобов'язання боротися з гендерною нерівністю та звітувати про прогрес цієї діяльності перед Комітетом з усунення дискримінації щодо жінок. Цей міжнародний акт слугує основою для розробки та впровадження національної політики спрямованої на захист прав жінок.

Важливим документом в боротьбі з насильством щодо жінок є Резолюція ГА ООН № 63/155. Вона закликає держави активізувати зусилля з ліквідації всіх форм насильства, зокрема розробити стратегії в сферах правоохоронної діяльності, законодавства та допомогти жертвам. Також дуже гострою проблемою є торгівля жінками. Резолюція ГА ООН № 67/145 підкреслює необхідність боротьби з цим явищем, наголошує на необхідності міжнародної співпраці щодо цього питання [4].

Європейський суд з прав людини також відіграє ключову роль у захисті жінок арабського світу, він сприяє встановленню міжнародних стандартів захисту прав жінок. Одним із найважливіших питань, яким приділяє увагу ЄСПЛ, є проблема насильства щодо жінок. У справі «Опуз проти Туреччини» суд встановив, що домашнє насильство є формою дискримінації за статевою ознакою і порушує права людини. Суд підкреслив, що держави зобов'язані вживати ефективних заходів для запобігання домашньому насильству, його розслідуванню та покаранню винних [4].

Необхідно згадати і про Арабську хартію прав людини перша версія якої була прийнята 1994 році. Прийняття цього документу викликало неоднозначну реакцію міжнародної спільноти. Хоча спочатку хартія була схвалена, пізніше Верховний комісар ООН з прав людини та інші міжнародні організації висловили серйозні зауваження щодо деяких положень Хартії, зокрема, щодо підходу до прав жінок. Під тиском міжнародного співтовариства Арабську хартію було оновлено зробивши її більш відповідною міжнародним стандартам, модернізовану версію було прийнято у 2004 році, а ратифіковано у 2008 році. Вона має на меті поставити права людини, зокрема жінок, в центр уваги, однак експерти зазначають, що статут все ще не повністю відповідає міжнародним нормам, хоч він і визнає рівність між чоловіком і жінкою, проте допускає

дискримінацію жінок, яка може бути застосована відповідно до ісламського шариату [4]. Але незважаючи на ці недоліки, це все одно є певним кроком уперед для захисту прав жінок в арабському світі.

Також була розроблена «Арабська стратегія боротьби з насильством щодо жінок». Ця стратегія спрямована на створення єдиної системи захисту жінок від насильства, яку кожна арабська країна може адаптувати відповідно до своїх потреб. Головні цілі, це насамперед захист прав жінок, боротьба з усіма формами насильства та зменшення його наслідків. Стратегія також передбачає створення системи моніторингу для оцінки ефективності заходів захисту жінок [5].

До того ж, було прийнято план дій «Захист арабських жінок: мир і безпека». Цей план передбачає не лише внутрішні зміни в законодавстві та правоохоронній системі, але й активну участь жінок у міжнародних зусиллях щодо розбудови миру та протидії тероризму [5].

У висновку можна сказати, що прогрес останніх десятиліть підвищив правовий статус жінки в арабському світі, завдяки впливу міжнародної спільноти жінка в ісламському середовищі стала більш захищеною. Але попереду ще існує багато проблем, які потрібно буде вирішити, насамперед культурні та релігійні особливості. Ісламські традиції та їх тлумачення обмежують права жінок, створюючи розбіжності між міжнародними стандартами та місцевим законодавством. Авторитарні режими, які існують в більшості арабських країн гальмують демократичні реформи і захист прав жінок. Бідність, безробіття, нерівний доступ до освіти посилює вразливість жінки. Для досягнення гендерної рівності необхідно подолати ці культурні, релігійні та політичні бар'єри. Тому, боротьба за права жінок в арабському світі триває, і лише співпраця цих країн з міжнародною спільнотою для розробки та впровадження ефективних стратегій для захисту прав жінки може цьому допомогти. Створення спеціальних інституцій, проведення конференцій та розвиток жіночих ініціатив можуть стати важливими кроками на цьому шляху.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Сизонюк В.Є., Прихненко М. Проблематика питання дотримання прав жінок в державах арабського світу. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. В. Стуса. 2021. С. 76-80. URL : <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9951>

2. Жінка очима пророка: аналіз Корану та хадисів. Феміністична Майстерня Львів. URL : <https://femwork.org/blog/zhinka-ochima-proroka-analiz-koranu-ta-hadisiv/>

3. О. Б. Петінова, В. Р. Світлицька. Іслам: філософія жінки (стереотипи, міфи, реальність). «Перспективи». Соціально-політичний журнал. 2022. С. 102-109. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt\\_2022\\_4\\_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt_2022_4_17)

4. Мирончук А. Захист прав жінок в арабському світі та міжнародні стандарти : дипломна робота. Київ, 2022. 67 с. URL : <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55423/1/Диплом%20Мирончук%20А.С..pdf>.

5. Гендерні питання в секторі безпеки : посібник. Женева : DCAF/ОБСЄ (БДПІЛ). URL : [https://dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF\\_GS-AnnexEN-V5\\_UKR\\_WEB\\_version.pdf](https://dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_GS-AnnexEN-V5_UKR_WEB_version.pdf)

**Ключові слова:** арабські країни, іслам, мусульманство, захист прав жінок, Коран, міжнародна спільнота, релігія.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Бехруз Хаширатулла Набієвич.

**Курманська Аріна Вадимівна**

здобувачка вищої освіти 3-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ

Захист прав людини є фундаментальним принципом сучасного суспільства, що потребує особливої уваги в реаліях сьогодення. Не є винятком мусульманські країни, де релігійні норми тісно пов'язані з правовою системою. На сьогодні близько мільярда людей у світі є послідовниками ісламу. Чимало країн-члени ООН є мусульманськими державами. Швидкі темпи зростання мусульманської громади помітні й в Європі, зокрема у таких країнах як Франція, Німеччина, Велика Британія тощо. Тому не дивно, що мусульманське право все частіше викликає інтерес з боку як вітчизняних, так і закордонних вчених, більшість з яких стверджують, що попри існування певних зрушень у бік демократичних цінностей у мусульманських країнах, основні принципи шаріату багато в чому не відповідають універсальним міжнародним стандартам прав людини. Ось чому важливо провести теоретичне дослідження системи захисту прав людини в мусульманських країнах, щоб зрозуміти, як вона може розвиватися відповідно до глобальних тенденцій.

Виходячи з цього, теоретичне дослідження системи захисту прав людини в мусульманських країнах є не лише важливим, а й надзвичайно актуальним питанням, аналізом якого займалися А. Давтян «До питання статусу сучасної жінки в ісламі», І. О. Каширіна «Фемінізм в ісламі: перспективи», Ю. Е. Мамедов «Концепція прав дитини в ісламській правовій системі», О. Марченко «Права людини у вимірах західної і східної цивілізацій», А. О. Гавловська «Вплив традицій на прояви гендерно-обумовленого насильства проти жінок: історія та сучасність» та багато інших.

Основними джерелами мусульманського права, зокрема і в питаннях, що стосуються прав людини, є Коран і Сунна, що формують основу ісламського шаріату, а також норми, встановлені за допомогою метода іджтихаду. До того ж є спеціальне вчення – фікх, що займається дослідженням постулатів, які регулюють правила поведінки мусульман. Джерелами фікху, крім Корану та Сунни, є такі правові методи: аналогія (іджма) та історична згода суспільства (кияс). Серед ключових документів, що стосуються прав людини в рамках мусульманської

правової доктрини, варто відзначити Загальну ісламську декларацію прав людини 1981 року, Каїрську декларацію прав людини в ісламі, прийняту в 1990 році, а також Арабську хартію прав людини, ухвалену в 1994 році. На основі вказаних актів, мусульманська концепція прав людини має особливий підхід до індивідуальних прав, де особиста свобода часто підкоряється колективним інтересам умми (сукупності всіх мусульман як релігійної спільноти). З цього, одним з проблемних питань, що викликає наукові дискусії, є співвідношення прав особи та колективу в мусульманському суспільстві. Як зазначає О. Марченко: «Права людини даровані їй Аллахом, а отже, права умми розцінюються як такі, що є вищими та більш значущими, ніж права індивіда» [4]. Наведена цитата підкреслює превалювання умми над правами індивіда, а також вказує на відповідальність особи перед релігійною спільнотою, що створює неоднозначне сприйняття таких підходів з позиції західної правової системи. Ось чому важливо розуміти, що мусульманська модель бачення прав людини, яка представляє складний баланс між релігійними обов'язками та індивідуальними правами, створює певні прогалини у міжнародних стандартах прав людини, особливо щодо універсальності їх застосування.

Мусульманська правова система заснована на врахуванні релігійних, моральних і культурних норм, казуїстичному підході до окремих випадків, а також відмінностях у правах залежно від соціального статусу, статі, та релігійної приналежності. Зосереджуючись на останньому, характерною рисою ісламу є обмеження свободи віросповідання. З цього приводу О. Марченко влучно підкреслює: «У Загальній ісламській декларації, що включила до тексту право на свободу віросповідання, є заборона на вихід з умми (тобто фактично заборона на зміну ісламу на іншу релігію). У проєкті ісламської Конституції 1979 р. йдеться про забезпечення природних основних прав на релігійні та інтелектуальні переконання у межах ісламського закону (шаріату). Каїрська декларація 1990 року взагалі уникає питання про релігійну свободу. В Арабській Хартії 1994 року взагалі не згадується про свободу вибору віри» [4]. Названі акти хоча й визнають певні права на релігійні переконання, але накладають суттєві обмеження на

свободу віросповідання, особливо щодо виходу з ісламу, що підтверджує тезу про відмінності між мусульманськими та міжнародними стандартами прав людини. Важливо зазначити, що такі обмеження не лише відображають релігійний складник мусульманської правової системи, а й створюють прогалини у міжнародному розумінні релігійної свободи.

Щодо питання прав жінок в мусульманських країнах, то в нормах шаріату прослідковується різне правове положення чоловіків та жінок, що проявляється у питаннях освіти, праці, шлюбу, розлучення, правового статусу та вимог до одягу, відображаючи гендерну нерівність. До того ж одним з прикладів впливу релігії на становище жінок в мусульманському суспільстві є «вбивства честі» в Пакистані [1].

Проте останнім часом в мусульманському праві набирає обертів тенденція демократизації положення жінок – І. О. Каширіна стосовно цього питання пише: «Ісламські феміністки борються за те, щоб скасувати примусове носіння жінками хіджабу, молитися в одному приміщенні із чоловіком, а не в спеціально відведеному для цього місці, бути захищеними законом за сексуальне домагання на вулиці, на роботі, працювати в установах, які вони обрали, а не в яких їм дозволяє чоловік, голосувати на виборах, прагнути розвитку у політичній сфері, навіть займати політичні пости нарівні із чоловіками. Найяскравішим прикладом результативності так названого ісламського фемінізму, або як його прозвали «мирний гендерний джихад», є обрання першої жінки-мусульманки до Конгресу США» [2, с. 298] А. Давтян виділяє наступне: «Ставлення ісламу до жінок канонізовано у його ідейних джерелах – Корані, Суні, тафсирі (тлумачення аятів Корану) і теологічній літературі. В ісламі жінкам гарантуються чотири фундаментальних права: право в області норм, пов'язаних з відправленням вимог релігії, право на придбання, право на нерухомість і право на гарантію особистої гідності» [1]. Вищезгадані цитати вказують, що попри те, що в мусульманських країнах все ще існують гендерні нерівності, однак є і позитивні зрушення у напрямку покращення прав жінок. До того ж згадка про ісламських феміністок та їхню боротьбу за рівні права також є доказом того, що мусульманське суспільство

поступово змінюється і жінки починають брати активну участь у політичному та суспільному житті, що є важливим кроком на шляху до рівноправ'я та відновлення соціальної справедливості. Таким чином, сучасні мусульманські жінки – це не звичайні хатні домогосподарки, адже вони прагнуть до самореалізації, поєднуючи духовність та традиційні цінності з власними потребами, беруть участь у суспільних та політичних процесах, досягають успіхів в науці, бізнесі, мистецтві тощо, залишаючи при цьому помітний слід в історії.

Проблема захисту прав дітей у мусульманському праві часто розглядається через призму того, що мусульманська правова система нібито не здатна гарантувати їх належний захист. Однак науковці вказують на глибоке коріння забезпечення цих прав у релігійних і правових системах ісламу. Як стверджує Мамедов: «Сьогодні існує стереотип, що ісламське право суперечить захисту прав дітей. Проте права дітей в ісламському праві є важливою темою, яка охоплює всі аспекти їхнього життя. Ісламське право передбачає як примусові санкції, так і релігійні та соціальні заходи для забезпечення добробуту дітей, а також захищає ненароджену дитину з моменту зачаття» [3]. Це свідчить про те, що мусульманське право не тільки захищає права дітей, але й передбачає соціальні та релігійні механізми для забезпечення їх добробуту. Тому реальність мусульманського права істотно відрізняється від стереотипів, що вимагає перегляду підходів до його оцінки для сучасного світу.

Отже, аналіз мусульманської правової системи показує, що мусульманське законодавство має свої особливості у гарантуванні прав людини, які базуються на релігійних та культурних цінностях. Ці норми не завжди збігаються з міжнародними стандартами прав людини. Особливий інтерес викликають такі питання як обмеження релігійної свободи, гендерна нерівність, співвідношення індивідуальних та колективних прав і т.д. Однак в мусульманських країнах спостерігаються й позитивні зрушення, зокрема у сфері захисту прав жінок та дітей, що свідчить про поступову демократизацію та адаптацію до сучасних вимог. Для поліпшення теорії та практики захисту прав людини в цих країнах важливо проводити порівняльні дослідження між мусульманською та

міжнародною правовими системами. Це допоможе знайти шляхи узгодження національних правових норм зі світовими стандартами прав людини, особливо в галузях гендерної рівності та релігійної свободи.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Гавловська А. О. Вплив традицій на прояви гендерно-обумовленого насильства проти жінок: історія та сучасність. *Професійно-прикладні дидактики*. Кам'янець-Подільський, 2024. № 1. С. 61-65.
2. Давтян А. До питання статусу сучасної жінки в ісламі. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 10-11.06.2021). Дніпро, 2021. С. 291-293.
3. Каширіна І. О. Фемінізм в ісламі: перспективи. *Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення та перспективи* : Матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (ДДУВС, 10-11.06.2021), Дніпро, 2021. С. 298-299.
4. Мамедов Ю. Е. Концепція прав дитини в ісламській правовій системі. *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. пр., м. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 67. С. 168-173.
5. Марченко О. Права людини у вимірах західної і східної цивілізацій. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. (4). Дніпро, 2024. С. 19-27.

**Ключові слова:** захист прав людини, мусульманські країни, ісламське право, шаріат, права жінок в ісламі, релігія, права дитини.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.



***Мазур Анна Андріївна***

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РАДИ ЄВРОПИ**

Правова система Ради Європи є невід’ємною складовою частиною міжнародного права, що формується та функціонує на основі основоположних принципів і норм цього права. Основу її складають норми міжнародного права, які створюються для виконання завдань Ради Європи. Також вона включає специфічні норми, що регулюють внутрішню структуру Ради Європи. Усі ці норми взаємопов’язані та поділені на галузі й інститути, які відповідають аналогічним секторам і інститутам міжнародного права, хоча їхнє застосування обмежене цілями Ради Європи.

Рада Європи є однією з найстаріших міжнародних організацій, що об’єднує країни Європи, і відіграє ключову роль у захисті прав людини, демократії та верховенства права на континенті. Її історія починається після Другої світової війни, коли європейські країни, спустошені війною, прагнули знайти нові шляхи для забезпечення миру та стабільності.

Рада Європи була заснована 5 травня 1949 року в Лондоні. Першими членами організації стали десять країн: Бельгія, Франція, Італія, Люксембург, Нідерланди, Великобританія, Ірландія, Данія, Норвегія та Швеція [1, с.200]. Основною метою створення Ради Європи стало сприяння співпраці між країнами, забезпечення миру, стабільності, безпеки, а також захисту прав і свобод людини. Одним із найважливіших документів, ухвалених на початковому етапі, стала Європейська конвенція з прав людини, підписана в 1950 році в Римі, яка стала основою для формування правозахисної системи в Європі.

Протягом 1950-1960-х років Рада Європи поступово розширювала свій склад. До організації приєдналися нові країни, що підтверджувало її авторитет і важливість на міжнародній арені. Важливими подіями цього періоду стали

ухвалення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у 1953 році, а також заснування Європейського суду з прав людини в 1959 році, який став важливим механізмом для забезпечення дотримання прав людини в країнах-членах [2, с.8].

У 1970-1980-х роках Рада Європи продовжила свою діяльність, розвиваючи нові напрямки, такі як захист культурних і мовних прав меншин, боротьба з расизмом і дискримінацією. В цей період організація почала працювати над питаннями екології, освіти та соціального захисту. Важливою подією стало ухвалення Європейської соціальної хартії у 1961 році, яка закріпила соціальні права і забезпечила новий рівень захисту прав людини.

Після падіння Берлінської стіни і розпаду Радянського Союзу в 1989-1991 роках, Рада Європи відіграла важливу роль у сприянні демократичним перетворенням у Центральній та Східній Європі. Нові країни, які раніше були частиною соціалістичного табору, прагнули інтеграції до європейських структур, і Рада Європи стала першим кроком на цьому шляху. З 1990-х років до організації приєдналися країни, такі як Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, країни Балтії та багато інших [3].

У ХХІ столітті Рада Європи стикається з новими викликами, такими як тероризм, міграція, глобалізація та зміни клімату. Організація продовжує працювати над захистом прав людини в умовах нових загроз, таких як зростання авторитаризму, ксенофобії та дискримінації. Рада Європи активно виступає за верховенство права та демократію в країнах-членах, надаючи підтримку у проведенні реформ та забезпечуючи механізми моніторингу.

Отож, історія створення та розвитку Ради Європи є свідченням прагнення європейських країн до співпраці та спільного захисту прав людини і демократичних цінностей. Протягом своїх 75 років існування Рада Європи відіграла важливу роль у формуванні європейського правозахисного простору і продовжує бути значущим гравцем у забезпеченні миру, стабільності та соціальної справедливості на континенті. У нових умовах, коли світ стикається з

багатьма викликами, Рада Європи залишається важливим інститутом, що працює над створенням кращого майбутнього для всіх європейців.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Святун О. В. Історія становлення і розвитку науки права Ради Європи в Україні. *Європейське право*. 2013. № 1-2. С.196-216.
2. Сурілова О. О. Правові основи діяльності Ради Європи : навч.-метод. посіб. для аспірантів спец. 081 «Право» / укл. О. О. Сурілова, за ред. Х. Н. Бехруза ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. 52 с.
3. Аббакумова Д.В Членство в Раді Європи та захист прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. URL : [http://www.lsej.org.ua/3\\_2020/108.pdf](http://www.lsej.org.ua/3_2020/108.pdf)

**Ключові слова:** Рада Європи, створення та розвиток Ради Європи, міжнародна організація.

**Науковий керівник :** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Мельник Олександріна Олександрівна**

здобувачка вищої освіти 3-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

### **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ УМОВАХ**

Проблема правового статусу біженців має давнє коріння. Міжнародна спільнота не раз намагалася розв'язати це питання, розробляючи та ухвалюючи

універсальні міжнародні угоди, а також вдосконалюючи національне законодавство. У 1950 році в рамках Організації Об'єднаних Націй (далі ООН) було створено Управління Верховного комісара у справах біженців, чия основна мета полягає в наданні підтримки та захисту біженців по всьому світу. Проте ці міжнародні ініціативи не вирішують усіх наявних проблем, пов'язаних із біженцями. У 1951 році була ухвалена Конвенція про статус біженців, яка слугує основним міжнародно-правовим документом для регулювання статусу цієї категорії осіб та захисту їхніх основних прав і свобод [2]. У 1967 році було введено Протокол, що розширив дію Конвенції [3].

«Під терміном «біженець» слід розуміти іноземця (у тому числі й особу без громадянства), що внаслідок обґрунтованих побоювань став жертвою переслідувань за ознаками расової, національної приналежності, відношенням до релігії або громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичними переконаннями, змушений покинути територію держави, громадянином якої він є (або на території якої він постійно проживає), і не може або не бажає користуватися захистом цієї держави внаслідок указаних побоювань. До даної категорії осіб не належать так звані «економічні біженці», що покидають свою країну в пошуках кращого економічного становища» [4].

Права біженців можна розділити на декілька видів:

- «специфічні права, що виникають з механізму міжнародного захисту;
- права, які біженці мають на рівні з громадянами країни, що їх приймає;
- права, що належать біженцям нарівні з іншими іноземцями, які легально перебувають у цій країні» [4, 204].

Перша категорія включає основні права, що забезпечують міжнародний захист біженців. Одним із ключових прав людини, закріплених у статті 14 Загальної декларації прав людини (1948р.), є право на притулок. Однак для перебування на території іншої держави необхідно отримати формальний статус, який дозволяє легально залишатися в країні або переїхати до третьої країни. Тому особи, що шукають притулку, потребують чіткого визначення їх статусу на основі справедливої та об'єктивної процедури, а також отримання документів

(включаючи проїзні), які будуть дійсні як у країні перебування, так і в інших державах. Правове регулювання захисту прав біженців у сучасних міжнародних умовах базується на численних міжнародних угодах, конвенціях і рекомендаціях, які спрямовані на забезпечення їхніх прав та свобод [5, 46]. Найважливішими з них є Конвенція про статус біженців 1951 року та її Протокол 1967 року, які закріплюють основні права біженців і зобов'язують держави забезпечувати їм належний захист [1; 3].

Сьогодні правове регулювання доповнюється також численними регіональними угодами та політиками, що враховують специфічні потреби різних груп біженців. Організації, такі як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (далі УВКБ ООН), відіграють ключову роль у моніторингу дотримання міжнародних стандартів та наданні допомоги біженцям.

В умовах зростання глобальних криз, таких як конфлікти, насильство та зміна клімату, країни часто стикаються з викликами у своїй імміграційній політиці. Деякі держави впроваджують більш жорсткі вимоги до надання статусу біженця, що може призводити до порушення прав осіб, які шукають захист.

Сучасні міжнародні умови також вимагають адаптації правових норм до нових категорій вимушених мігрантів, таких як внутрішньо переміщені особи. Важливим є також розвиток механізмів співпраці між країнами для забезпечення безпеки біженців, їхньої інтеграції та соціального захисту. Для забезпечення ефективного захисту прав біженців у сучасному світі важливо враховувати кілька ключових аспектів.

Одним із головних завдань є інтеграція біженців у суспільства країн притулку. Це передбачає не лише надання статусу, а й забезпечення доступу до освіти, медицини, житла та можливостей працевлаштування. Інтеграційні програми повинні враховувати культурні та соціальні особливості біженців, сприяючи їхній адаптації та активній участі в житті громади.

Міжнародна співпраця також є критично важливою. Країни мають обмінюватися досвідом, практиками та ресурсами для забезпечення ефективної підтримки біженців. Формати, такі як регіональні конференції та платформи для

обміну інформацією, можуть сприяти спільному розв'язуванню проблеми біженців.

Особливої уваги потребують вразливі групи серед біженців, зокрема жінки та діти. Вони часто стикаються з додатковими ризиками, такими як насильство, експлуатація та порушення прав. Міжнародні угоди повинні враховувати ці ризики та забезпечувати спеціальні механізми захисту.

Сучасні виклики, зокрема зміна клімату та природні катастрофи, також вимагають адаптації міжнародних норм. У сучасному світі зміни, викликані глобальними проблемами, такими як зміна клімату, конфлікти, економічні кризи та епідемії, суттєво впливають на міграційні процеси та, відповідно, на ситуацію біженців. Реагування на ці зміни вимагає адаптації чинних правових норм та механізмів, щоб забезпечити ефективний захист прав тих, хто змушений залишити свої домівки. До прикладу, зміна клімату стає все більш значущим чинником, що призводить до переселення людей. Надзвичайні погодні умови, такі як повені, посухи та урагани, можуть змушувати людей залишати свої домівки. На мою думку, необхідно розробити нові міжнародні угоди, які б регулювали права осіб, що переміщуються через екологічні катастрофи, а також країни повинні працювати разом, щоб забезпечити безпечні шляхи для переміщення і підтримку для тих, хто зазнав екологічних катастроф [6].

Важливо також активізувати правозахисну діяльність на рівні національних урядів та міжнародних організацій. Це передбачає моніторинг дотримання прав біженців, реагування на випадки порушень та правову підтримку для осіб, які їх потребують.

Біженцям повинні бути гарантовані всі економічні та соціальні права. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод встановила спеціальний механізм для їх захисту. Основним органом, що відповідає за виконання зобов'язань держав-учасниць Конвенції, є Європейський суд з прав людини (далі ЄСПЛ). ЄСПЛ розглядає справи, в яких біженці стверджують, що їхні права були порушені державами-учасницями [2]. Це може стосуватися: Права

на життя у випадках, коли біженці піддаються небезпеці повернення до своїх країн через загрозу для життя чи здоров'я.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конвенція про статус біженців. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text)

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

2. Протокол щодо статусу біженців. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_363#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text)

1. Права та захист біженців у міжнародному праві: збірка статей / М-Г.О. Лучинець. м. Ужгород. С. 202-207.

1. Проблеми прав біженців та виклики сучасності: навч. посіб. / А. Л. Свящук. Харків : Лисенко І. Б., 2018. 322 с.

2. Чуєнко В.І. Правове регулювання статусу біженців в Європейському Союзі: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Харків : Право, 2023. 284 с.

**Ключові слова:** біженці, мігранти, притулок, захист прав, спеціальні механізми захисту прав.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.

***Окопна Владислава Сергіївна***

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Актуальність захисту прав людини в умовах збройних конфліктів є значною для сучасних дослідників у сфері міжнародного гуманітарного права та прав людини. Вивчення правового забезпечення захисту прав людини під час збройного конфлікту здійснили Р. В. Алямкін, М. М. Гнатовський, О. С. Розумовський, О. В. Сенаторова, М. Г. Щербіна, К. В. Громовенко та інші.

Збройні конфлікти завжди супроводжуються численними порушеннями прав людини, які можуть мати катастрофічні наслідки для цивільного населення. На превеликий жаль, більшість цих порушень ми спостерігаємо під час війни, розв'язаної Росією проти України 24 лютого 2022 року. Протягом тривалого часу було підписано численні міжнародні угоди, які мають на меті захист людей як у мирний час, так і під час збройних конфліктів. Однак в сучасних умовах ці норми не гарантують адекватного захисту прав цивільного населення та військових і не здатні протистояти тиранії авторитарних режимів [1, с. 133].

Основними документами, що регулюють військові конфлікти, безумовно, є Женевські конвенції та їх Додаткові протоколи, які становлять важливу основу для захисту осіб. За словами Д. Казначеева, головною метою чотирьох Женевських конвенцій є визначення гуманітарних норм, яких необхідно дотримуватися під час міжнародних збройних конфліктів [2, с. 82].

Робота численних міжнародних організацій, таких як Міжнародний Комітет Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, заснована на принципах Женевських конвенцій. Основні цілі цих організацій полягають у захисті життя та гідності осіб, які потерпіли від військових конфліктів та насильства, що виникає внаслідок цих конфліктів [3, с. 102]. Дотримання прав людини в умовах війни дійсно є



складним завданням, і під час збройних конфліктів часто відбуваються серйозні порушення. Основні права, які піддаються ризику, включають: право на життя та захист від катувань та нелюдського поводження, право на свободу та особисту недоторканність, право на захист від катувань, право на освіту, права жінок, право на повагу до сімейного та особистого життя та інші. Право на життя є ключовою соціальною цінністю і основою для всіх інших прав. Міжнародне гуманітарне право допускає обмеження цього права для осіб, які беруть участь у бойових діях, враховуючи військову необхідність, щоб підтримувати баланс між сторонами конфлікту та дотримуватись принципів гуманності. Також варто зазначити, що у численних конфліктах сторони, що воюють, свідомо намагаються завдати шкоди мирному населенню, щоб пришвидшити капітуляцію противника або знищити частину людей.

Порушення права на охорону здоров'я мають серйозні наслідки, особливо в зонах, де тривають активні військові дії. Як зазначає Н. Опольська, у таких регіонах спостерігається поширення соціально небезпечних та інфекційних захворювань, зменшуються програми імунізації, а доступ до медичних послуг значно ускладнюється. Незважаючи на норми та звичаї, закріплені міжнародним гуманітарним правом, заклади охорони здоров'я та автомобілі швидкої допомоги стають мішенями для обстрілів, а також існує гостра нестача медичного обладнання та ліків [4, с. 279]. Сторони конфлікту мають дотримуватися певних обов'язків стосовно хворих і поранених. Це включає: ставитися до них з повагою, захищати від наслідків бойових дій, безпеки та несправедливого поводження, забезпечувати гуманне ставлення без будь-якої дискримінації, а також поважати їхнє життя, фізичну і моральну недоторканість.

Особливу увагу варто приділити, примусовому переселенню, яке є серйозним порушенням прав людини, що виникає внаслідок збройних конфліктів. Найбільше страждають жінки, діти та люди похилого віку. Це переміщення населення позбавляє багатьох людей звичних умов життя, домівок, роботи та засобів до існування, що призводить до втрати нормальних умов існування і створює інші труднощі.

Варто підкреслити, що міжнародні угоди з прав людини продовжують залишатися чинними навіть у період збройних конфліктів. У своєму Консультативному висновку Міжнародний Суд ООН наголосив, що захист, передбачений Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, залишається в силі під час війни, за винятком ситуацій, описаних у статті 4 цього Пакту [5, с. 144].

Міжнародна спільнота повинна значно розширити свої зусилля, спрямовані на ефективний захист прав людини в умовах збройних конфліктів. По-перше, слід акцентувати увагу на посиленні економічних і політичних санкцій проти країн та груп, які систематично грубо порушують норми міжнародного гуманітарного права, щоб забезпечити відповідальність і дотримання цих норм. Важливою складовою таких зусиль є також забезпечення гуманітарної допомоги для людей, які страждають від наслідків конфліктів, що повинно включати продовольство, притулок, медичне обслуговування та психологічну підтримку постраждалим особам.

Європейський суд з прав людини, а також Міжнародний кримінальний суд відіграють надзвичайно важливу роль у сфері забезпечення справедливості на міжнародному рівні. Перший займається розглядом справ, пов'язаних із порушенням прав людини в державах-членах Ради Європи, що є фундаментальним у забезпеченні правової протекції громадян цих країн. Другий, в свою чергу, здійснює важливу функцію переслідування осіб, які скоїли воєнні злочини або злочини проти людяності, забезпечуючи, щоб такі діяння не залишалися безкарними. Їхнє завдання полягає у сприянні відновленню миру та встановленню справедливості у постраждалих регіонах, піклуючись про те, щоб гуманність зберігалася навіть у найскладніші моменти історії.

Отже, захист прав людини в умовах збройних конфліктів є комплексним процесом, і існуючі міжнародні норми часто виявляються недостатніми. Важливо постійно працювати над удосконаленням механізмів міжнародного права. Лише колективні зусилля міжнародної спільноти можуть забезпечити ефективний

захист прав людини, що сприятиме збереженню гідності кожної особи під час конфлікту.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ногас Н. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів. 2022. Збірник наукових праць Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. *Актуальні проблеми правознавства*. С. 132-136. URL : <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1508>
2. Казначеев Д. Права людини в умовах збройного конфлікту (війни). *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 11 березня 2022р.). м. Дніпро, 2022. С. 81-84.
3. Громовенко К. В. Особливості захисту прав людини в умовах збройних конфліктів. *Актуальні питання юридичної науки*. 2022. № 17. С. 101-107. URL : [http://legalnovels.in.ua/journal/17\\_2022/14.pdf](http://legalnovels.in.ua/journal/17_2022/14.pdf)
4. Опольська Н. Права дітей, які постраждали в наслідок збройного конфлікту на Україні. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право*. 2015. Вип. 27. С. 278-283.
5. Розумовський О. С. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Вип. 70. С. 141-145.

**Ключові слова:** збройні конфлікти, права людини, захист, конвенції, міжнародне гуманітарне право, цивільне населення, міжнародні організації, держави.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануйлова Катерина Вікторівна.

*Півченко Дарія Анатоліївна та Бондаренко Владислав Мар'янович*

*здобувачі вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ МІГРАЦІЄЮ, ПАНДЕМІЄЮ ТА ВІЙНОЮ**

У сучасному світі виклики, пов'язані з міграцією, пандемією та війною, стали надзвичайно актуальними, поставивши під загрозу основні права і свободи людей. У цьому контексті важливу роль відіграє Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), який виступає гарантом дотримання прав людини в країнах-членах Ради Європи.

Його діяльність не лише вплинула на розвиток правозахисних стандартів, але й стала невід'ємною частиною реагування на нові виклики, що постають перед суспільством.

Проблема міграції в Європі набуває дедалі більшої актуальності, оскільки конфлікти, переслідування та економічні труднощі змушують людей залишати свої домівки. ЄСПЛ відіграє важливу роль у захисті прав мігрантів і біженців.

Його рішення стосуються забезпечення доступу до міжнародного захисту, недопущення колективних депортацій та забезпечення гідних умов утримання мігрантів.

Наприклад, у справі *M.S.S. v. Belgium and Greece* суд визнав, що повернення біженця до Греції без забезпечення його прав може порушувати заборону катування та нелюдського чи принизливого ставлення. Це рішення підкреслює обов'язок держав захищати права осіб, які шукають притулку, і заохочує країни забезпечувати належні умови для мігрантів [1].

Пандемія COVID-19 також стала важливим викликом для прав людини, оскільки уряди запроваджували жорсткі заходи, спрямовані на стримування поширення вірусу. ЄСПЛ аналізує, чи були ці заходи пропорційними та чи не

порушували вони основні права людини, такі як право на свободу, право на приватність та право на свободу зборів.

Наприклад, суд вказав на необхідність забезпечення балансу між правом на здоров'я та іншими правами, підкреслюючи, що обмеження мають бути чітко обґрунтованими та ненадмірними. Це забезпечує правову основу для контролю за діями держав у надзвичайних ситуаціях і наголошує на важливості дотримання прав людини навіть у кризових умовах [2].

В умовах війни, яка супроводжується насильством, порушенням прав людини та гуманітарною катастрофою, роль ЄСПЛ стає ще більш критичною. Суд розглядає справи, пов'язані з військовими конфліктами, і приймає рішення, які стосуються захисту прав осіб, які постраждали від дій держави [3].

У випадках, коли уряди порушують міжнародні гуманітарні норми, ЄСПЛ може визначити, чи є дії держави пропорційними та чи дотримуються права на життя, заборона катування та право на справедливий суд. Суд може вплинути на політику держав, змушуючи їх дотримуватися міжнародних зобов'язань та забезпечувати правову відповідальність за порушення прав людини.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) відіграє критичну роль у забезпеченні захисту прав людини в умовах війни, зокрема в контексті воєнного конфлікту в Україні. Діяльність ЄСПЛ є важливою не лише для відновлення справедливості та захисту постраждалих, але й для сприяння розвитку міжнародних правових норм, що регулюють права людини під час воєнних дій. Війна створює численні виклики для захисту прав людини, особливо щодо дотримання норм міжнародного права, справедливого судового процесу, захисту цивільного населення та забезпечення прав осіб, які постраждали від воєнних дій.

ЄСПЛ є інституцією Ради Європи, створеною для захисту прав людини згідно з Європейською конвенцією з прав людини (ЄКПЛ). В умовах війни ЄСПЛ виконує важливу функцію в забезпеченні дотримання державами-учасницями Конвенції основних прав і свобод людини, навіть у складних умовах воєнного конфлікту. Зокрема, це стосується права на життя (стаття 2), заборони катувань

(стаття 3), права на справедливий суд (стаття 6) та захисту приватного і сімейного життя (стаття 8).

У випадку порушення цих прав громадяни мають право звернутися до ЄСПЛ після вичерпання всіх національних правових засобів. Це особливо актуально під час війни, коли національні судові інституції можуть бути неефективними або перебувати під контролем воюючих сторін.

Одним із основних викликів для ЄСПЛ є забезпечення справедливого розгляду великої кількості позовів, які стосуються порушення прав людини під час воєнних дій. Воєнні конфлікти створюють численні складні випадки, пов'язані з порушенням прав цивільного населення, військових злочинів, незаконних дій військових або цивільних підрозділів. Наприклад, у контексті війни в Україні кількість звернень до ЄСПЛ значно зросла, що викликає необхідність швидкої реакції на ситуації з масовими порушеннями прав людини.

Отож, роль Європейського суду з прав людини у вирішенні викликів, пов'язаних з міграцією, пандемією та війною, є незамінною. Суд не лише захищає права осіб, але й сприяє формуванню правозахисної політики в країнах-членах Ради Європи. У світі, де права людини часто ставляться під загрозу, ЄСПЛ виступає на захист цінностей свободи, справедливості та гідності.

Його рішення та рекомендації сприяють зміцненню правової держави і забезпечують основи для миру та стабільності в регіоні. Тому важливо підтримувати і розвивати діяльність цього суду, щоб він міг продовжувати виконувати свою важливу місію в умовах нових викликів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Справа M.S.S. v. Belgium and Greece. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-117756&filename=CASE%20OF%20M.S.S.%20v.%20BELGIUM%20AND%20GREECE%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.docx&logEvent=False>

2. Яцковина В.В. Міжнародні стандарти у сфері захисту прав людини. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 49-53.

3. Гайдулін Олександр Олександрович. Прецедентне право Європейського суду з прав людини щодо захисту прав уразливих верств населення : навч. посіб. О. О. Гайдулін, В. Ю. Худолей, І. М. Шаркова. Київ: ФОП Голембовська О.О. 2021. 300 с.

**Ключові слова:** *Європейський суд з прав людини, Рада Європи, пандемія, війна, міграція, гуманітарні норми, права людини.*

**Науковий керівник :** *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

**Рудецька Поліна Андріївна**

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*інституту права та безпеки*

*Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ТА ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ: ЗАХИСТ ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ**

Гендерно зумовлене насильство є одним із найпоширеніших порушень прав людини. Цей термін охоплює будь-які шкідливі дії, які вчиняються проти волі особи на основі гендерних відмінностей між чоловіками та жінками. Воно включає такі ознаки, як гендерна дискримінація, відсутність поваги до прав людини, зловживання владою та відсутність згоди.

Згідно зі статтями 33, 34, 35 та 36 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству, виділяють різні види насильства, зокрема економічне, психологічне, фізичне та сексуальне, включаючи зґвалтування [1]. У контексті збройного конфлікту Римський статут,

ратифікований Україною 21 серпня 2024 року, згідно зі статтею 7, визначає зґвалтування та сексуальне рабство як злочини проти людяності [2].

Під час збройних конфліктів ризик ґендерно зумовленого насильства досягає максимального рівня. За статистикою Офісу Генпрокурора України, 72% звернень щодо сексуального насильства походять від жінок, а 28% – від чоловіків [3]; проте офіційна інформація не співпадає з реальною кількістю вчинення злочинів – це пов'язано перш за все із труднощами у зверненні за допомогою, яке тісно відносять із інтенсивністю бойових дій та окупацією територій. Широко розглядаючи ці факти, можна стверджувати, що сексуальне насильство під час конфлікту може бути кваліфіковане як катування або інше жорстоке, нелюдське чи принижуюче гідність поводження, заборонене Конвенцією ООН проти тортур, прийнятою у 1984 році [4].

Аналізуючи практику притягнення винних до відповідальності за акти ґендерно зумовленого та сексуального насильства під час збройних конфліктів, можна відзначити певний прогрес. Наприклад, у справі «Прокурор проти Кунараца, Ковача та Вуковича» [5] Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії став першим, що визнав сексуальне насильство, зґвалтування та примусові акти щодо цивільних осіб як злочини проти людяності.

У справі «Прокурор проти Акаєсу» Міжнародний трибунал щодо Руанди підкреслив, що зґвалтування та сексуальне насильство можуть кваліфікуватися як геноцид, якщо ці дії вчинені з наміром знищити певну групу, частково або повністю. Цей трибунал став першим, що визнав зґвалтування актом геноциду, притягнувши винних до відповідальності за ці злочини [6].

Ситуація зі сексуальним насильством в Україні після повномасштабного вторгнення РФ з 24 лютого 2022 року також викликає занепокоєння. Станом на 7 жовтня 2024 року було зареєстровано 303 факти сексуального насильства [3], але реальна цифра є значно більшою через труднощі звернення за допомогою. Наразі, за підтримки урядів Франції та Бельгії, реалізується пілотний проєкт з невідкладних проміжних репарацій для постраждалих від сексуального



насильства, який має на меті забезпечити жертвам медичну, психосоціальну та фінансову підтримку, а також документувати факти злочинів [7].

Попри позитивні зміни, існують значні труднощі у розслідуванні злочинів сексуального насильства під час конфліктів. По-перше, матеріальні докази можуть бути відсутніми на момент розслідування, а по-друге, потерпілі часто мовчать про факти насильства через стигматизацію цього явища. Аналізуючи все вище сказане, можна дійти висновку, що ризик ґендерно зумовленого насильства під час збройних конфліктів є надто високим і вимагає термінового реагування як з боку держави, так і міжнародних організацій. Забезпечення належної підтримки потерпілих осіб, включаючи медичну, юридичну, соціальну та психологічну допомогу, а також притягнення винних до відповідальності, є критично важливим для цих осіб. Крім того, необхідно посилити законодавство на національному та міжнародному рівнях, щоб гарантувати захист потерпілих осіб і покарання злочинців. Лише об'єднання зусиль усіх акторів, які надають допомогу у протидії ґендерно зумовленому насильству, є ключовим аспектом для забезпечення справедливості та безпеки.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1984 р. : станом на 13 листоп. 1998 р.  
URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_085#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text)

2. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 р. : станом на 21 серп. 2024 р.  
URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text)

3. Головна – Офіс Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/>

4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1984 р. : станом на 13 листоп. 1998 р.  
URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_085#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text)

5. Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Кориневич А. О., Лисик В. М., Поєдинок О. Р., Хендель Н. В. Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, 2017. С. 88 URL : <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/MHP-final.pdf>

6. Міжнародне гуманітарне право – Red Line Initiative. *Red Line Initiative*. URL : <https://www.endcrsv.org/uk/guidebook/мгп/>

7. Головна – Кабінет Міністрів України. URL : <http://surl.li/kxohns>

**Ключові слова:** міжнародне право, збройний конфлікт, гендерно зумовлене насильство, сексуальне насильство під час конфлікту, права людини.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

**Скакун Вікторія Олександрівна**

здобувачка вищої освіти 3-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФРАНЦУЗЬКОГО ЧАСОПISY LE NOUVEL OBSERVATEUR)**

Права дитини – це основа будь-якої цивілізованої системи, особливо в часи збройних конфліктів, коли діти стають одними з найбільш уразливих груп. Згідно з міжнародними нормами, діти мають право на захист, освіту, здоров'я і сімейне життя. Однак, коли починається війна, ці права часто стають недосяжними.

Стаття Марі Ватон (Marie Vatton) «Guerre en Ukraine: Le cauchemar des enfants déportés par la Russie» («Війна в Україні: Кошмар депортованих дітей») у французькому часописі Le Nouvel Observateur розкриває складну ситуацію з

правами дітей в Україні в умовах війни та висвітлює жахливі наслідки примусової депортації дітей в контексті сучасних конфліктів. Згідно з наведеними даними, приблизно 20 000 дітей були насильно переміщені, з яких лише близько 400 повернулися на батьківщину. За свідченнями правозахисних організацій, цей процес відбувався під виглядом гуманітарних місій, але насправді є воєнним злочином, спрямованим на руйнування української національної ідентичності через примусову асиміляцію дітей. Саме це стало основою для видачі ордеру на арешт президента росії Володимира Путіна Міжнародним кримінальним судом (МКС) у 2023 році [5].

З погляду міжнародного права, примусове переселення цивільного населення з окупованих територій є чітким порушенням положень Четвертої Женевської конвенції 1949 року. У статті Марі Ватон відзначено, що діти стали «воєнною здобиччю», яку намагаються русифікувати [5]. Стаття 49 зазначеної Конвенції чітко забороняє насильницьке переміщення осіб, за винятком тимчасової евакуації, що може бути виправдана виключно військовою необхідністю або гуманітарними міркуваннями, пов'язаними із захистом цивільного населення. Депортація дітей з окупованих територій України не підпадає під ці винятки, і тому є явним порушенням. Насильницьке переміщення дітей до країни-агресора несе не лише порушення їхніх прав, але й становить частину стратегії, спрямованої на демографічну та культурну асиміляцію, що є грубим порушенням міжнародних правових норм [2]. Le Nouvel Observateur висвітлює жорстокі реалії, з якими стикаються українські діти під час конфлікту (історії Насті, Дарії, Ксенії, Влада і Сергія, які зазнали психологічних та фізичних тортур), та описує, як діти стають жертвами психологічних маніпуляцій, фальшивих наративів та насильства, що веде до їхнього зникнення або ізоляції [5]. Депортація українських дітей до росії також є порушенням положень Конвенції ООН про права дитини 1989 року, зокрема статей 7 і 8, які гарантують кожній дитині право на збереження своєї національної, культурної ідентичності, а також родинних зв'язків. Відрив дітей від їхніх сімей та насильницька зміна їхньої культурної приналежності є прямим порушенням цих фундаментальних прав. Росія,

переміщуючи дітей з окупованих територій України, не лише порушує право дітей на збереження ідентичності, але й вдається до системного процесу їхньої асиміляції в російське суспільство, що має на меті знищення їхньої української національної свідомості [3].

Зображені у статті дії також суперечать Римському статуту МКС, що визначає воєнні злочини як серйозні порушення Женевських конвенцій, включаючи насильницьке переміщення дітей. Стаття 8(2)(a)(vii) Римського статуту забороняє «незаконне депортування або переміщення», що дає підставу розглядати дії Росії як воєнний злочин. МКС вперше в історії видала ордер на арешт чинного президента держави, і цей прецедент є показовим для міжнародної спільноти, що закликає до посилення відповідальності за подібні злочини [4].

Депортація дітей може бути кваліфікована як складова більш широкої політики етнічного чищення або геноциду, спрямованої на стирання національної ідентичності. Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього (1948 р.) у статті 2(e) визначає, що насильницьке переселення дітей з однієї групи в іншу з метою знищення цієї групи, є формою геноциду. Вказана політика спрямована не лише на асиміляцію дітей, але й на довгострокове ослаблення національної ідентичності українського народу, що порушує основоположні міжнародні норми захисту прав людини [1].

З огляду на ці факти, міжнародна спільнота має активно реагувати на всі порушення. Важливо, щоб організації, як-от ООН, МКС, та інші правозахисні інституції, забезпечили виконання положень міжнародного права та притягнули до відповідальності осіб, винних у порушеннях прав дітей. У статті Марі Ватон прояснюються дії організації «Save Ukraine», яка намагається репатріювати дітей, але зіштовхується з труднощами, включаючи затримання і відмови у поверненні [5]. Ефективні механізми притягнення до відповідальності та реституції мають бути невід'ємною частиною стратегії міжнародної спільноти для боротьби із показаними злочинами.

Примусова депортація українських дітей є не лише воєнним злочином, але й одним із найгрубіших порушень міжнародних правових норм. У французькому

часопису підкреслюється необхідність термінових дій з боку міжнародних інституцій для захисту прав дітей в Україні, а також забезпечення їхньої реінтеграції та відновлення у безпечному середовищі [5]. Захист прав дітей у контексті збройних конфліктів має бути пріоритетним завданням для міжнародної спільноти, яка повинна забезпечити притягнення винних до відповідальності та створення механізмів для запобігання подібним злочинам у майбутньому.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 09.12.1948 : станом на 18 берез. 1954 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_155#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text)
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 : станом на 23 лют. 2023 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text)
3. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 : станом на 16 листоп. 2023 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text)
4. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 21 серп. 2024 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text)
5. Vaton M. Guerre en Ukraine: Le cauchemar des enfants déportés par la Russie. *Le Nouvel Obs (Le Nouvel Observateur)*. 17 Novembre 2023. P. 33-37.

**Ключові слова:** права дитини, збройний конфлікт, примусова депортація, воєнні злочини, міжнародні норми, французький часопис «Le Nouvel Observateur».

**Науковий керівник:** кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія» Іванова Наталія Георгіївна.

*Сорока Тетяна Олександрівна*  
*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЛЕГІТИМНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Однією із основних складових правової системи держави є конституційна легітимність. Вона є гарантом визнання та додержання прав і свобод громадян, забезпечує правову стабільність та впевненість в правовій системі. Основним правовим засобом ефективного захисту прав людини виступає судова влада. Адже, відповідно до ч. 1 ст. 55 Конституції України «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом» [1].

Конституційна легітимність у цивільному судочинстві визначає принципи та правила, за якими функціонує судова система, гарантує права та інтереси учасників цивільних справ. Передбачає взаємодію цивільного законодавства та конституційних норм, що проявляється в тому, що всі процедури, права та обов'язки сторін, рішення суду не мають суперечити нормам Конституції України. Основний закон також передбачає доступність правосуддя для всіх громадян, що поширюється і на цивільне судочинство. Конституційна легітимність у цивільному законодавстві означає відповідність законодавства конституційним стандартам. В цьому випадку якщо нормативно-правовий акт суперечить Конституції, то його визнають недійсним або нечинним [2].

Окрім, національного законодавства важливе місце у правовій системі займають норми міжнародного права. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Норми права, що закріплюють право на судовий захист є результатом імплементації міжнародно-правових норм, що передбачені міжнародними актами.

Загальноприйняті стандарти захисту прав людини закріплені в таких міжнародних документах, як Загальна декларація прав людини 1948р.; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1966р.; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979р.; Конвенція про права дитини 1989р. тощо. Наприклад, Європейська конвенція з прав людини (1950р.) закріплює право на справедливий суд, що безпосередньо стосується цивільного судочинства. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966р.) забезпечує право на ефективний засіб правового захисту. Організацією Об'єднаних Націй було розроблено перелік принципів, що стосуються незалежності судів, їх компетенції та ефективності.

Мета цих стандартів полягає в забезпеченні захисту прав та свобод громадян у цивільних справах та гарантуванні правової відповідності національних законів міжнародним стандартам.

Отже, можна зробити висновок, що міжнародні стандарти конституційної легітимності в собі несуть основу щодо забезпечення справедливості, правової стабільності та захисту прав людини у цивільних справах. Їх мета полягає у визначенні загальних принципів справедливого судочинства, забезпеченні незалежності судів, доступності до правосуддя, ефективного захисту прав та свобод громадян, а також відповідності законодавства конституційним нормам. Ці стандарти виступають не лише як правові принципи, а й як міжнародні зобов'язання, що покладаються на держави.

Міжнародні стандарти конституційної легітимності займають вагоме місце в цивільному судочинстві та є важливим кроком у будівництві справедливого та демократичного суспільства. Запровадження міжнародних стандартів у цивільне законодавство мають сприяти підвищенню довіри до судової системи, забезпечують захист прав та свобод громадян, а також сприяють розвитку правової держави. Тому, вдосконалення міжнародних стандартів в національному законодавстві виведе правову систему держави на більш вищий рівень.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.  
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n5259>

2. Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. Вісник Національної академії правових наук України. 2016 № 1(84). С. 19-29.

**Ключові слова:** *судова влада , цивільне судочинство, легітимність, судовий захист.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Павлова Юлія Сергіївна.*

**Тимошенко Софія Володимирівна**

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету прокуратури та слідства*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

У всьому світі кожен день відчувається тягар соціальної нерівності та дискримінації, які пронизують усі аспекти суспільного життя. Найбільш гостро це проявляється в сфері трудових відносин, адже, зокрема, на робочому місці порушуються фундаментальні права щодо рівного доступу до роботи, рівних можливостей кар'єрного зростання, рівної оплати праці за рівноцінне виконання трудових обов'язків, створення сприятливих умов праці тощо. Це не лише моральна, але й економічна проблема, бо, наприклад, в звіті McKinsey «Discovery Wins: How Inclusion Matters» зазначено, що компанії з гендерно збалансованим керівництвом мають на 25% більше шансів на вищу прибутковість. Такий



результат пояснюється тим, що різноманітність поглядів жінок і чоловіків допомагає приймати більш обґрунтовані рішення та ефективніше вирішувати проблеми, що виникають у бізнесі [1].

Також однією з вагомих проблем гендерної нерівності на ринку праці є асиметрична заробітна плата між чоловіками і жінками на користь перших. Ця тенденція є глобальною і підтверджується міжнародними дослідженнями, зокрема, даними The Global Gender Gap Index [2]. Найбільш очевидним проявом дискримінації в оплаті праці є ситуація, коли жінки та чоловіки, займаючи аналогічні посади, мають різну заробітну плату працюючи у межах одного підприємства. Гендерний розрив у зарплатні, серед іншого, є результатом стереотипів щодо ролі чоловіків і жінок в суспільстві, зокрема те, що призначення жінки полягає у веденні домашнього господарства і вихованні дітей, а також стереотипів щодо розподілення професій на суто «чоловічі» та «жіночі».

Ні для кого не секрет, що при влаштуванні жінок на роботу, роботодавці часто виявляють упередження щодо жінок, які мають сім'ю, вважаючи, що сімейні обов'язки завадять їм повністю віддаватися роботі. Всі ці аспекти заважають ефективній реалізації принципу рівності у трудовому праві на практиці, що призводить до збільшення працюючих чоловіків і зменшення кількості працюючих жінок.

У зв'язку зі всім вищевказаним, вбачається важливим аналіз деяких міжнародно-правових документів щодо забезпечення гендерної рівності в сфері трудових відносин.

Статутом Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) від 26 червня 1945 року вперше було зафіксовано принцип рівноправності чоловіків і жінок як основоположну умову розвитку і покращення умов життя суспільства та закріплено утвердження віри «в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок...» [3].

Сприяння рівноправ'я чоловіків і жінок в сфері трудових відносин знайшло своє відображення в Загальній Декларації прав людини, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 році [4]. Так, у статті 23 закріплено право,

без будь-якої дискримінації, на рівну оплату за рівну працю, на справедливі та сприятливі умови праці та ін. Країни-учасниці взяли на себе зобов'язання забезпечити кожній особі, яка підпадає під їхню юрисдикцію, дієвий захист від будь-яких проявів дискримінації. Цей захист включає можливість звернення до суду та отримання справедливої компенсації за шкоду, завдану внаслідок дискримінаційних дій, які суперечать цій Декларації.

Рівність прав працівників також регламентується Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права [5], яким підкреслено важливість таких прав, як право на роботу, справедливу оплату праці, безпечні умови праці, відпочинок та можливість об'єднуватись в профспілки.

Не менш важливою стала Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [6], яка була підписана в 1979 році в результаті роботи першої Всесвітньої жіночої конференції. В цьому міжнародно-правовому акті вперше було закріплено відповідальність урядів за випадки дискримінації жінок. Зокрема, Конвенція передбачає три основні зобов'язання держав-учасниць: 1) гарантувати, що жодні закони не дискримінуватимуть жінок та забезпечити їх захист шляхом санкціонування дій з боку будь-яких суб'єктів; 2) вживати заходів для забезпечення фактичної рівності жінок шляхом визначення і реалізації конкретних стратегій і програм; 3) подолання глибоко укорінених гендерних стереотипів та усунення дискримінаційних норм і практик, якими обмежуються права жінок [7].

Неможливо оминути значну роль Міжнародної організації праці у забезпеченні гендерної рівності в сфері трудових відносин. В результаті роботи цієї організації було ухвалено, зокрема: Конвенцію №100 «Про рівне винагородження чоловіків та жінок за працю рівної цінності» 1951 року; Конвенцію №111 «Про дискримінацію в галузі праці та занять» 1958 року, яка в ст. 1 закріплює визначення поняття «дискримінація», що охоплює «будь-яке розрізнення, недопущення або перевагу, що робиться за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження або соціального походження і призводить до знищення або порушення рівності

можливостей чи поведження в галузі праці та занять...» [8]; Конвенція № 156 «Про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками» 1981 року, зокрема ст. 4 передбачено, що «для встановлення дійсної рівності ставлення і можливостей для трудящих чоловіків і жінок вживаються всі заходи, що відповідають національним умовам і можливостям, для того щоб трудящі із сімейними обов'язками могли здійснювати своє право на вільний вибір роботи та брались до уваги їхні потреби щодо умов зайнятості й соціального забезпечення» [9] та ін.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що міжнародне співтовариство розробило широкий спектр нормативно-правових актів, які визначають стандарти гендерної рівності у сфері трудових відносин. Аналіз міжнародно-правового регулювання даної теми дозволяє виявити загальні тенденції та кращі практики, які можуть бути використані для вдосконалення національного законодавства. Це створює міцний фундамент для подолання гендерних стереотипів та дискримінації на ринку праці. Однак, незважаючи на ці зусилля, проблема залишається актуальною, що свідчить про необхідність подальших досліджень та розробки ефективних механізмів її вирішення.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Sundiatu Dixon-Fyle. Diversity wins: How inclusion matters. Sundiatu Dixon-Fyle, Kevin Dolan, Sara Prince. 2020. URL : <https://www.mckinsey.com/featured-insights/diversity-and-inclusion/diversity-wins-how-inclusion-matters>.
2. Fair Play: More Equal Laws Boost Female Labor Force Participation / C. Gonzales et al. *Staff Discussion Notes*. 2015. Vol. 15, no. 2. P. 1. URL : <https://doi.org/10.5089/9781498354424.006>
3. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду :Статут Орг. Об'єдн. Націй від 26.06.1945 : станом на 16 верес. 2005 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_010#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text)
4. Загальна декларація прав людини: Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)

5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй від 16 грудня 1966 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_042#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text)

6. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй від 18 грудня 1979 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_207#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text)

7. Клименко М. Гендерна рівність у трудових правовідносинах: міжнародно-правове регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. № 65. С. 173. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/33.pdf>.

8. Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять N 111: Конвенція Міжнар. орг. пр. від 25.06.1958 № 111: станом на 24 черв. 1975 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_161#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161#Text)

9. Про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками: Конвенція Міжнародної організації праці від 23.06.1981 № 156. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_010#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text)

**Ключові слова:** *рівність, гендер, гендерна рівність, дискримінація в сфері трудових відносин, рівна заробітна плата, трудові правовідносини, міжнародно-правові акти.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.*

## **ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У сучасному світі збройні конфлікти, які виникають у різних регіонах планети, продовжують мати серйозні наслідки для мирного населення. Порухення прав людини під час воєнних дій є однією з найбільш актуальних проблем міжнародного права. Особливо це стосується цивільного населення, яке часто стає жертвою не лише військових дій, але й умисних нападів, знищення інфраструктури, незаконних затримань і катувань. У цьому контексті міжнародне гуманітарне право (МГП) відіграє ключову роль, оскільки воно спрямоване на захист осіб, які не беруть або більше не беруть участь у бойових діях. Женевські конвенції та їх додаткові протоколи встановлюють правила поведінки для сторін конфлікту, забороняючи нападати на мирних жителів, застосовувати тортури, знищувати цивільні об'єкти та інші дії, що можуть порушити права людини. Однак, на практиці ці норми часто ігноруються, що призводить до численних порушень, які впливають на життя мільйонів людей [1].

Основою міжнародного гуманітарного права є Женевські конвенції 1949 року та їх додаткові протоколи, які встановлюють норми поведінки під час воєнних дій, спрямовані на обмеження насильства і забезпечення гуманного ставлення до осіб, які не беруть участі в бойових діях, включаючи цивільне населення, медичний персонал та поранених військових. Основні принципи МГП включають принцип розрізнення, який зобов'язує сторони конфлікту відрізняти цивільних осіб і об'єкти від військових, щоб уникати атак на мирне населення. Також діє принцип пропорційності, що забороняє операції, які можуть спричинити надмірну шкоду цивільним об'єктам або населенню у порівнянні з досягнутою військовою перевагою. Принцип гуманного поводження гарантує

захист осіб, що потрапили в полон або під контроль сторони конфлікту, забезпечуючи їм права на життя, гідність, гуманітарну допомогу та захист від жорстокого поводження [2]. Крім того, міжнародне право передбачає спеціальний захист для найбільш вразливих груп, таких як діти, жінки та біженці, які під час війни часто стають жертвами насильства та експлуатації. Міжнародні організації, зокрема ООН і Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ), відіграють ключову роль у моніторингу дотримання цих норм та наданні гуманітарної допомоги. Згідно із Загальною декларацією прав людини, кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканність (стаття 3). Однак під час воєнного стану ці права можуть бути під загрозою. Наприклад, збройні конфлікти, непропорційне використання сили з боку армії чи інших силових структур, терористичні акти або інші форми насильства можуть призвести до загибелі чи поранень як цивільного населення, так і військовослужбовців. Держава, зі свого боку, повинна робити все можливе, щоб мінімізувати ризики для життя цивільних осіб, дотримуючись міжнародного гуманітарного права, однак часто це зобов'язання не виконується. Інше важливе право, що прописане в декларації, – це свобода від катувань, жорстокого чи нелюдського поводження (стаття 5). Воєнний стан часто призводить до збільшення кількості випадків жорстокого поводження як з військовополоненими, так і з цивільним населенням, яке може бути запідозрене у співпраці з ворогом чи нелояльності до режиму. Такі практики є серйозними порушеннями прав людини, і міжнародна спільнота засуджує подібні дії. Держава, яка запроваджує воєнний стан, повинна забезпечити належний захист своїх громадян від подібного поводження, а також гарантувати відповідальність винних осіб [ 3 ].

Воєнні злочини включають цілеспрямовані атаки на мирне населення, руйнування інфраструктури, використання заборонених видів зброї, таких як хімічна чи біологічна, що є грубими порушеннями міжнародних норм. Часто фіксуються випадки порушень прав затриманих і ув'язнених, що включають тортури, незаконне затримання або інші форми насильства. Сексуальне насильство і експлуатація також є серйозними порушеннями прав людини в

умовах воєнного стану; це особливо стосується жінок і дітей, які часто зазнають таких злочинів у зонах конфлікту. Інші поширені порушення включають знищення критичної інфраструктури, лікарень, шкіл та життєво важливих об'єктів, що спричиняє гуманітарні кризи, голод і збільшення кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб. Хартія Європейського Союзу про основні права (Хартія ЄС є одним із ключових документів, що гарантує основні права громадян у межах ЄС. Ця хартія містить важливі положення щодо прав і свобод, які повинні дотримуватися навіть у часи воєнного стану. По-перше, стаття 2 Хартії ЄС гарантує право кожної людини на життя, а стаття 3 – право на фізичну та психічну недоторканність. У контексті воєнного стану існує велика ймовірність порушення цих прав, оскільки збройні конфлікти та надзвичайні заходи, прийняті владою, можуть загрожувати життю та здоров'ю цивільного населення. По-друге, стаття 4 Хартії ЄС забороняє тортури, нелюдське або принизливе поводження або покарання. Під час воєнного стану, особливо в умовах конфліктів, випадки порушення цієї статті можуть ставати частішими. Стаття 6 Хартії ЄС також гарантує право на свободу та особисту недоторканність. Під час воєнного стану держава може вводити заходи, що передбачають затримання осіб без судового розгляду або обмеження свободи пересування. Хоча подібні обмеження можуть бути виправданими з точки зору національної безпеки, вони мають застосовуватися лише на тимчасовій основі та в суворій відповідності до закону. Примусове затримання або порушення процедурних прав, таких як відмова у праві на адвоката або на справедливий суд, є прямим порушенням Хартії ЄС. Стаття 47 Хартії ЄС гарантує право на справедливий судовий розгляд і ефективний засіб правового захисту. Під час воєнного стану держава зобов'язана забезпечити, щоб усі громадяни, незалежно від обставин, мали доступ до справедливого правосуддя та могли захищати свої права. Однак на практиці судові процеси можуть затягуватися, або ж людям відмовляють у доступі до суду через надзвичайні умови. Це порушує основні принципи верховенства права і є прямим порушенням Хартії [4].

Одним із ключових органів, що здійснює юрисдикцію щодо воєнних злочинів, є Міжнародний кримінальний суд (МКС). МКС розслідує злочини геноциду, воєнні злочини та злочини проти людяності, які часто відбуваються під час збройних конфліктів. Судові розгляди можуть ініціюватися на основі звернень від держав або рішень Ради Безпеки ООН. Крім того, міжнародні організації, такі як ООН та Європейський Союз, можуть вводити санкції проти держав чи окремих осіб, що порушують міжнародні норми. Окрім санкцій, вони застосовують дипломатичний тиск для зміни поведінки сторін конфлікту. Миротворчі місії ООН також активно залучаються до забезпечення безпеки, моніторингу порушень та надання гуманітарної допомоги цивільному населенню у зонах конфлікту.

Таким чином, міжнародне право та міжнародне співтовариство роблять значні зусилля для забезпечення захисту прав людини та протидії воєнним злочинам, однак досі існують серйозні виклики, пов'язані з політичною волею, браком ресурсів та складністю реалізації міжнародних заходів у практичному контексті. Порушення прав людини в умовах збройних конфліктів залишаються однією з найбільших проблем сучасного міжнародного права. Незважаючи на наявність розвинених правових механізмів, таких як Женевські конвенції та діяльність Міжнародного кримінального суду (МКС), у світі продовжують відбуватися серйозні порушення, що впливають на цивільне населення. Збройні конфлікти, на жаль, не тільки ставлять під загрозу життя та безпеку людей, але й призводять до довготривалих гуманітарних і соціально-економічних криз, що мають глобальні наслідки.

Існуюча міжнародно-правова база надає чіткі та детальні норми, спрямовані на обмеження насильства та захист цивільного населення. Проте основним викликом залишається проблема дотримання цих норм на практиці. Багато держав та недержавних акторів ігнорують встановлені правила через власні військово-політичні інтереси або через слабку систему міжнародного правосуддя, яка не завжди здатна ефективно реагувати на порушення. Міжнародне співтовариство часто стикається з труднощами в реалізації санкцій або



притягненні винних до відповідальності через політичні перешкоди або відсутність координації між державами.

Успішне забезпечення прав людини в умовах воєнного стану вимагає тісної співпраці між державами, міжнародними організаціями та неурядовими структурами. Необхідно вдосконалювати механізми моніторингу та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права, зокрема шляхом підвищення ефективності роботи МКС, підтримки незалежних розслідувань і підвищення прозорості в їх проведенні. Важливим є також розвиток превентивних механізмів, які дозволили б знижувати ризик ескалації конфліктів та мінімізувати втрати серед цивільного населення ще на початкових етапах конфлікту.

Таким чином, для ефективного протистояння порушенням прав людини під час збройних конфліктів необхідна консолідована міжнародна відповідь, яка поєднує правові, дипломатичні та гуманітарні заходи. Тільки спільними зусиллями міжнародних організацій, урядів, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін можна досягти сталого миру та захисту основоположних прав людини навіть у найскладніших умовах збройних конфліктів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Іванов І. П. Міжнародне гуманітарне право: основи захисту цивільного населення. Київ: Наукове видавництво, 2022. 54 с.
2. Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text)
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)
4. Хартія ЄС про основні права від 7 грудня 2000 року. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303>

**Ключові слова:** права людини, збройний конфлікт, МКС, гуманітарне право, міжнародні організації, ООН, Європейський Союз.

*Науковий керівник: асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.*

*Шаркова Діана Дмитрівна*

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ З ДИСКРИМІНАЦІЄЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

Дискримінація залишається однією з головних проблем сучасного суспільства. Європейський Союз прагне досягти високих стандартів у сфері прав людини та соціальної рівності, тому приділяє велику увагу боротьбі з дискримінацією.

Термін «дискримінація» походить від латинського «discriminatio» – «розрізнення», тобто будь-яке обмеження, виняток або позбавлення прав певних категорій громадян, засноване на характеристиках, що не є прийнятними. Тобто це процес нерівного ставлення до певних осіб за ознакою статі, раси, віку, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, національного чи соціального походження тощо.

Антидискримінаційні норми на міжнародному рівні закріплені у ст. 1 Загальної декларації прав людини 1948р., яка передбачає, що «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» [1], у Статуті ООН 1945р., Конвенції РЄ про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., Конвенції ООН про рівну винагороду чоловіків і жінок за працю рівної цінності 1951р., Міжнародному пакті ООН про громадянські і політичні права 1966р., Міжнародному пакті ООН про економічні, соціальні і культурні права 1966р., Декларації ООН про ліквідацію дискримінації щодо жінок 1967р. тощо.

Більшість європейських країн поступово запровадили антидискримінаційне законодавство, спрямоване на забезпечення «рівного ставлення» та реалізацію антидискримінаційних принципів. Антидискримінаційне законодавство виступає як система правових норм, спрямованих на усунення та недопущення будь-яких форм дискримінації як у публічній, так і приватній сферах життя і є результатом активної боротьби людей за свої права та свободи [2].

Окремо передбачено заборону дискримінації щодо соціальних та економічних прав у Європейській соціальній хартії 1961р. У преамбулі Хартії зазначається, що здійснення соціальних прав має забезпечуватися без дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, національного чи соціального походження [3].

У межах ЄС базовим документом з питань прав людини виступає Хартія Європейського Союзу про основні права, 2000р. Стаття 21 стосується рівності та дискримінації. Це відкрита заборона усіх форм дискримінації [4]. Проте Хартія діє тільки в рамках права ЄС і, таким чином, вона буде застосовуватися лише на території держав-членів Європейського Союзу.

Важливим антидискримінаційним актом є також Рамкова конвенція про захист національних меншин 1998 року. Стаття 4 (2) цієї Конвенції передбачає: «з метою досягнення у всіх сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення. У цьому зв'язку, вони належним чином враховують конкретне становище осіб, які належать до національних меншин» [5]. Ця стаття зобов'язує країни-члени вжити належних заходів щодо протидії дискримінації за національною ознакою.

Також норми щодо заборони та протидії дискримінації у ЄС викладені у таких документах:

– Рекомендація Комісії 92/131/ЕЕС про захист гідності жінок та чоловіків у трудових відносинах (27 листопада 1991 року);

– Декларація Ради про реалізацію Рекомендації Комісії про захист гідності жінок та чоловіків у трудових відносинах, включаючи кодекс практик щодо боротьби із сексуальним переслідуванням 1991 року;

– Директива Ради 79/7/ЕЕС про поступове запровадження принципу однакового підходу до чоловіків та жінок у сфері соціального забезпечення 1978р.

– Директива Ради 2000/78/ЕС про встановлення загальної системи рівного відношення у сфері зайнятості та професійної діяльності 2000р.

Серед актів антидискримінаційного законодавства важливе місце займає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950), а саме ст. 14, яка забороняє дискримінацію – «користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою» і така, яка дозволяє захистити свої права та свободи у Європейському суді з прав людини [6].

Беручи до уваги значну роль Європейського суду з прав людини (далі – Суд, ЄСПЛ) щодо тлумачення і застосування положень Конвенції, актуальним є аналіз практики Суду щодо визначення поняття «дискримінація».

Термін «дискримінація» ЄСПЛ визначив по рішенні по справі «Вілліс проти Сполученого Королівства», вказавши, що дискримінація виявляється у нерівному ставленні до осіб, які перебувають у подібних ситуаціях, без обґрунтованих та об'єктивних підстав. Таке ставлення обумовлюється наявністю в особи певної характеристики [7]. При цьому варто зазначити, що у Конвенції представлено невичерпний перелік характеристик. Так, спостерігається тенденція, коли Суд розглядає справи щодо заборони дискримінації на основі тих ознак, які не передбачено у статті 14, наприклад, сексуальна орієнтація.

У справі «Тлімменос проти Греції», Суд вказав: «...право на захист від дискримінації порушено під час застосування однакового підходу до осіб, які перебувають у різних ситуаціях, за умови, що таке поводження не виправдане об'єктивною чи розумною метою...» [8]. Таким чином, Суд підкреслює, що

дискримінація може виникати не лише тоді, коли до осіб, що знаходяться в аналогічних ситуаціях ставляться по-різному без обґрунтованих на те підстав, але й тоді, коли до осіб, чії ситуації відрізняються [9].

Отже, боротьба з дискримінацією вимагає поєднання різних правових інструментів, таких як міжнародні конвенції, пакти, хартії, директиви. Діяльність ЄСПЛ відіграє важливу роль у протидії дискримінації, виступає основним органом, що визначає зміст та обсяг правових механізмів боротьби з дискримінацією, вказує, що держави мають активно вживати заходів для забезпечення рівності. Таким чином, правовий механізм боротьби з дискримінацією повинен включати багаторівневу систему нормативного регулювання, що дозволяє максимально захистити права та свободи людини.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Загальна декларація прав людини : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text).
2. Pozharova O., Pozharov Y. The concept of discrimination under international acts and legislation of Ukraine. «*International humanitarian university herald. jurisprudence*». 2022. No. 56. P. 60-65. URL : <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc56/13.pdf>
3. Європейська соціальна хартія (ETS N 35): Хартія Ради Європи від 18.10.1961 № ETS N 35 : станом на 3 трав. 1996 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_300#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_300#Text)
4. Хартія основних прав Європейського Союзу : Хартія Європ. Союзу від 07.12.2000. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_524#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text)
5. Рамкова конвенція про захист національних меншин : Конвенція Ради Європи від 01.02.1995 : станом на 9 груд. 1997 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_055#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text)
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

7. Рішення палати у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства»: Справа Європ. суду з прав людини від 11.06.2002.  
URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_170#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_170#Text)

1. Thlimmenos v. greece. *Human rights case digest*. 2000. Vol. 11, no. 3-4. P. 173-176. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58561%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58561%22]})

2. Мандель Р. Я. Практика європейського суду з прав людини у справах щодо заборони дискримінації. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Наука та практика сучасної юриспруденції»* : Всеукр. наук. конф., м. Харків, 10 трав. – 10 черв. 2016 р. Харків, 2016.

**Ключові слова:** дискримінація, антидискримінаційне законодавство, міжнародні акти, Європейський Союз, Європейський суд з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ООН.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Шевель Юлія Олегівна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

Навчально-наукового інституту права Київського національного університету  
ім. Тараса Шевченка

## **МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ У ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

На тлі розв’язаної рф війни проти України, значна увага приділяється забезпеченню дотримання міжнародних гуманітарних норм та адаптації національного законодавства до вимог міжнародного права. Сьогодні необхідність у гарантуванні прав і свобод людини не викликає сумнівів.

За останнє десятиліття світ зіткнувся з жорстокими військовими конфліктами, які забрали життя мільйонів людей. Упродовж багатьох років укладалися міжнародні договори, спрямовані на захист прав людини під час збройних конфліктів [7, с. 133].

Важливим кроком для України була ратифікація Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни. Відповідно до положень, які містять ці Конвенції, особовий склад збройних сил та інші особи, які є пораненими або хворими, повинні користуватися повагою та захистом за будь-яких обставин. Суворо забороняються замахы на життя захисників чи будь-яке насилля над особистістю; зокрема, їх заборонено вбивати або знищувати, піддавати тортурам чи біологічним дослідом, залишати умисно без медичної допомоги та обслуговування або умисно створювати умови для їхнього зараження чи інфікування. До жінок повинні ставитися з усією особливою повагою, яка відповідає їхній статі [4].

Норми статті 3 Конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі передбачають заборону застосування насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, каліцтва, жорстоке ставлення, тортури та катування, наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе ставлення [5].

Тотожні положення містить стаття 3 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими. Відповідно до цієї статі, заборонено застосовувати насилля над життям та особистістю, зокрема, всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури, наругу над людською гідністю, особливо образливе та принизливе поводження до військовополонених [3]. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни, містить схожі норми щодо захисту прав людини у період збройного конфлікту у питаннях, які стосуються цивільного населення та має тотожні заборони [2].

У національному законодавстві містяться норми щодо захисту прав і свобод людини, обмеження яких заборонене як у мирний час, так і в період збройного конфлікту. У статті 27 Конституції України вказано, що кожна людина має

невід’ємне право на життя і держава покладає на себе обов’язок захищати це право. Статтю 28 Конституцію України можна ототожнити з нормами Женевських конвенції, а саме право на повагу до гідності. Так, відповідно до цієї статті, ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [1].

Проте, сьогодні ми можемо спостерігати численні порушення цих норм. Яскравим прикладом є знущання російських військ з громадян України на тимчасово окупованих територіях. Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну кількість жертв насильства з боку російських окупантів постійно збільшується. Відповідно до даних Офісу Генерального прокурора станом на 25.10.2024 р., зареєстровано 146692 злочинів агресії та воєнних злочинів. Сюди можемо віднести порушення законів та звичаїв війни, пропаганда війни, планування, підготовка або розв’язання та ведення агресивної війни. Також зареєстровано злочини проти дітей (без повного врахування з місць активних військових дій). Відповідно до цієї статистики під час збройного конфлікту загинуло 581 дітей, поранено 1650 дитини [6].

Отже, розглянуті законодавчі акти закріплюють заборони порушення особистих немайнових прав людини під час збройних конфліктів. Норми міжнародного та національного законодавства, які спрямовані на захист прав людей, повинні покращуватись постійно. Світ змінюється, розробляються новітні технології, розширюється свідомість людей, і під впливом цих факторів варто переглядати, оновлювати ці норми та вводити суворі санкції за їх недотримання. Навіть під час збройного конфлікту військові, цивільне населення, органи державної влади зобов’язані дотримуватись положень міжнародного та національного законодавства, захищаючи права і свободи людини. Така пропаганда сприятиме зміцненню суспільства і дотриманню відповідних норм міжнародного гуманітарного права та національного законодавства. До жодної людини не повинні бути застосовані насильницькі дії, утиски та обмеження особистих немайнових прав, засудження за її погляди, інтереси через збройний конфлікт між державами.



## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/iepa>
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : Конв. Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949р.: станом на 25.10.2024 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text)
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конв. Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949р.: станом на 25.10.2024 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_153#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text)
4. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях: Конв. Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р.: станом на 25.10.2024 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_151#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text)
5. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі: Конв. Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949р.: станом на 25.10.2024р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_152#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text)
6. Вебсайт: Кількість воєнних злочинів армії росії в Україні досягла майже 125 тисяч. АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/02/06/kilkist-voyennyh-zlochyniv-armiyi-rosiyi-v-ukrayini-dosyagla-majzhe-125-tysyach/>
7. Ногас Н. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. Вип. 4. С. 132-136. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1508>

**Ключові слова:** міжнародне законодавство, Женевські конвенції, права людини, збройний конфлікт, воєнні злочини, цивільне населення, санкції.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Білик Олександра Олегівна.

**Boiko Veronika**

*a first-year master's student*

*of the Faculty of Judicial and International Law,*

*the National University «Odesa Law Academy»*

## **THE ROLE OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT (ICC) IN THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS**

In today's world, where conflicts and human rights violations have taken on new forms, the role of the International Criminal Court is critical. The threat of mass crimes affecting huge numbers of people remains relevant, especially in the context of armed conflicts in Syria, Ukraine, Sudan and other countries. Many state structures are unable or unwilling to bring the guilty parties to justice, which gives rise to the need for international justice. The ICC acts as a last resort to ensure justice when national systems are not functioning properly. In addition, the court's activities are important for the protection of basic human rights and the strengthening of the international legal system aimed at overcoming impunity and ensuring justice for victims of international crimes.

The International Criminal Court (ICC) plays a key role in ensuring justice for victims of the most serious international crimes, such as genocide, war crimes, crimes against humanity and aggression. Established under the Rome Statute in 1998, the ICC became the first permanent international court responsible for investigating and prosecuting those responsible for these crimes [1].

The purpose of the court's activity is not only to punish the guilty, but also to prevent new acts of violence, to promote international peace and stability. The role of the ICC is becoming more and more important against the background of the growing number of conflicts and violations of human rights in various parts of the world [1]. A key task of the ICC is the fight against impunity for serious violations of human rights, especially during armed conflicts. The Court acts as an international mechanism to bring to justice those who commit crimes in circumstances where national legal systems

are unable or unwilling to prosecute the perpetrators. This allows to protect the rights of victims and ensure justice.

It is also necessary to take into account the opinion of the researcher A.M. Ivanytskyi, who in his writings focuses on the role of the International Criminal Court (ICC) as an important international body dealing with the most serious crimes, such as genocide, crimes against humanity, war crimes and aggression. Ivanytskyi emphasizes the need to prosecute those guilty of these crimes as an important step to ensure human rights and maintain international security [2, p. 84]. The author claims that the ICC serves as an important tool in international law that complements national judicial systems. This means that the ICC intervenes in cases only when states are unable or unwilling to consider them. Thanks to this approach, the ICC helps to fill the gaps in justice, ensuring that criminals do not avoid responsibility for their actions [2, p. 84].

The jurisdiction of the ICC, as detailed in the Rome Statute, is based on the basic principle of complementarity. This principle provides that the International Criminal Court intervenes only in the case of the inability or unwillingness of national courts to effectively perform their functions. That is, if there is a conflict of jurisdiction between the International Court of Justice and national courts, preference is given to national institutions, since the International Court of Justice does not replace, but only supports, national legal systems, taking effect only in case of their inaction [3, p.158].

The jurisdiction of the International Criminal Court (ICC) is limited to consideration of four categories of crimes that have special international significance. These categories include crimes of genocide, crimes against humanity, war crimes and crimes of aggression. The ICC was created to investigate and bring to justice those who committed these serious crimes, which are a threat to international peace and security. The limitation of jurisdiction to only these four types of crimes emphasizes the importance of the court's role in the fight against the most severe violations of human rights.

According to Article 6 of the Rome Statute, acts aimed at the total or partial destruction of any national, ethnic, racial or religious group as such are considered genocide. Such actions include, in particular, the killing of group members; causing

them serious physical or mental injuries; creation of living conditions that contribute to the complete or partial extermination of the group; measures that prevent the birth of children in the group; as well as the forced transfer of children from one group to another. Each of these actions aims at the deliberate destruction or weakening of a group, which is the essence of the crime of genocide. This crime is the most serious among international crimes and falls under the special attention of international justice [1].

Crimes against humanity are governed by Article 7 of the Rome Statute, which includes several clauses detailing the elements of this crime. The first paragraph provides a list of actions that can be qualified as crimes against humanity, which includes murder, enslavement, deportation, torture, rape, forced labor and other acts committed as part of large-scale or systematic attacks on the civilian population [1].

The ICC also plays an important role in protecting the rights of victims of international crimes. In particular, the court provides mechanisms for the participation of victims in the judicial process and provides an opportunity to receive compensation for damages, which includes both material compensation and measures for the rehabilitation of victims, helping them to rebuild their lives after the traumas they have experienced. In addition, the ICC contributes to preserving the memory of the victims, establishing responsibility for their suffering and giving them a voice in the international arena [4, p. 56].

In addition to punishing committed crimes, the ICC has a preventive role. Its activities are aimed at preventing future human rights violations, as trials and verdicts set legal precedents that affect the international community. Judgments of the ICC not only punish criminals, but also serve as a warning to other individuals and states that violations of international legal norms will not go unpunished, which creates conditions for maintaining peace and stability in the long term.

For the effective implementation of its mission, the ISS actively cooperates with other international and regional organizations dealing with issues of human rights protection, including the United Nations (UN), the African Union and the European Union, as well as non-governmental organizations. Thanks to this cooperation, the court

has the opportunity to receive the necessary information, support and resources for the effective performance of its tasks. This interaction strengthens the global system of human rights protection and contributes to the coordination of international efforts in the fight against violations [3, p.158].

The International Criminal Court plays a fundamental role in ensuring international justice. Through trials and investigations, the ICC sets the standard for justice in cases involving the most serious crimes, such as genocide and war crimes. The court provides an opportunity not only to prosecute individuals, but also to contribute to the development of international law, which ensures equality before the law for all, regardless of their status or positions [4, p. 56].

In connection with the Russian Federation's full-scale invasion of Ukraine in February 2022, the International Criminal Court launched an investigation into possible war crimes and crimes against humanity committed on the territory of Ukraine. This decision became a landmark example of how the ICC fulfills its function in the protection of human rights in the conditions of a large-scale military conflict. The ICC started the investigation already in March 2022, after the appeal of 39 member countries of the Rome Statute. Among the main crimes considered by the ICC are mass killings of civilians, rape, child abduction and other violations of international humanitarian law. The ICC's activity in this case demonstrates its ability to quickly respond to serious violations of human rights and provide international legal support to countries that suffer from aggression [5].

In March 2023, the International Criminal Court issued an arrest warrant for the President of the Russian Federation, Vladimir Putin, and the Commissioner for Children's Rights, Maria Lvova-Belova. They were accused of organizing the forced transfer of Ukrainian children to Russia, which is a violation of international law and classified as a war crime. The decision set a precedent, as it was the first time in the history of the ICC that an arrest warrant had been issued for a sitting head of state, underscoring the importance of the court's independence and its ability to prosecute even the highest officials for crimes against humanity. This case illustrates the capacity

of the ICC to protect children's rights and advocate for victims in a conflict in which children have become one of the most vulnerable categories.

Consequently, the International Criminal Court (ICC) plays an important role in the protection of human rights by ensuring international accountability for the most serious crimes such as genocide, war crimes, crimes against humanity and aggression. The intervention of the ICC is especially relevant in the context of modern conflicts, in particular during the war in Ukraine, where the court investigates numerous violations of human rights, including mass murders, sexual violence and forced displacement of children. The importance of the ICC is that it gives victims access to justice, helps strengthen international law and ensures that perpetrators do not escape punishment, even if they are high-ranking officials or leaders of states. The ICC's investigation during the war in Ukraine is a clear example of its ability to respond to global threats to human rights, protecting the most vulnerable population groups.

#### **LIST OF USED SOURCES:**

1. Rome Statute of the International Criminal Court: Statute dated 07.17.1998.  
URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text)

2. Ivanytskyi A. M. Activity of the International Criminal Court as an international legal instrument for the protection of human rights. Protection of human rights in Ukraine: current state and prospects for improvement: coll. scientific-practical theses round table dedicated to the 74th anniversary of the Universal Declaration of Human Rights (Khmelnyskyi, December 9, 2022). P. 83-85 URL : [https://web.ccu.gov.ua/sites/default/files/library/zbirnyk\\_2022.pdf#page=83](https://web.ccu.gov.ua/sites/default/files/library/zbirnyk_2022.pdf#page=83)

3. Bereznyak V. Regarding the peculiarities of the jurisdiction of the International Criminal Court: an analysis of certain provisions of the Rome Statute. Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. 2022. No. 1. P. 157-158.

4. Hrushko M. V. Cooperation between the International Criminal Court and Ukraine in connection with the international armed conflict. Academic visions. 2023. No. 23. URL : <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/67>

5. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine On the Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Ukraine's recognition of the jurisdiction of the International Criminal Court regarding the commission of crimes against humanity and war crimes by high-ranking officials of the Russian Federation and leaders of the terrorist organizations «DPR» and «LPR», which led to particularly serious consequences and mass murder of Ukrainian citizens» dated February 4, 2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text>

**Key words:** *international criminal court, human rights, genocide, war crimes, crimes against humanity, jurisdiction, responsibility.*

**Scientific adviser:** *Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International and European Law, National University «Odesa Law Academy» Kanenberg-Sandul Oksana.*

## СЕКЦІЯ № 4

### МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

*Загребнюк Дар'я Михайлівна*  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

### МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ЗМІНА КЛІМАТУ

В умовах сучасних глобальних викликів зміна клімату стала однією з найбільших загроз з безпеки для людства та стабільності міжнародних відносин. Міжнародне право відіграє ключову роль у формуванні зобов'язань держав щодо боротьби зі змінами клімату, зокрема через укладення міжнародних договорів. Держави зобов'язані вживати активні заходи для зменшення шкідливого впливу на клімат, проте в умовах екологічних викликів постає питання щодо ефективності наявних механізмів та їх удосконалення для досягнення сталого розвитку.

Одним із фундаментальних міжнародних договорів, який регулює питання зміни клімату є Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, яка набула чинності 21 березня 1994 року. Головною метою Конвенції є запобігання небезпечному антропогенному впливу на кліматичну систему шляхом стимулювання скорочення викидів парникових газів, і таким чином уникнути небезпечних кліматичних змін [1]. Однак проблематикою даної Конвенції було те, що вона юридично не зобов'язувала підписантів скорочувати викиди парникових газів і не містила цільових показників або графіків для цього. Але вимагала частих зустрічей між ратифікуючими країнами, відомих як Конференція сторін [2].

Конвенція закріплює два фундаментальних принципи – «спільної, але диференційованої відповідальності» та «належної обачності». Що стосується першого принципу, то він означає, що всі країни мають спільну відповідальність



за боротьбу зі зміною клімату, однак розподіляється вона неоднаково, оскільки вважається, що розвинені країни зробили більший внесок у забруднення атмосфери. А принцип «належної обачності» вказує на те, що країни повинні вживати попереджувальні заходи, а в разі загрози значної шкоди, держави повинні вживати заходів для її запобігання, навіть якщо існує недостатня наукова визначеність [1].

Для усунення прогалин та розширення Конвенції був прийнятий у 1997 року Кіотський протокол, який набув чинності у 2005 році, та став першим юридично обов'язковим кліматичним договором [3]. Він визначив основні механізми, що мають застосовувати країни для досягнення намічених у Конвенції цілей та створив систему моніторингу прогресу країн.

Ще одним міжнародним договором, який регулює питання зміни клімату є Паризька угода 2015 року, яка є найзначнішою глобальною кліматичною угодою на сьогодні [4]. Вона вимагає від усіх країн взяти зобов'язання щодо скорочення викидів, з метою запобігання підвищення глобальної середньої температури. Угода зобов'язує усіх сторін докладати максимум зусиль через свої національні плани дій щодо клімату, тобто «національно визначені внески». Що включає вимогу щодо звітування про свої викиди та глобальне підбиття підсумків кожні 5 років [5].

У контексті Європейської конвенції з прав людини, регулювання зміни клімату розглядається крізь призму захисту прав людини [6]. При цьому хоча Конвенція безпосередньо не містить прямих положень щодо екології, однак Європейський суд з прав людини поступово розширює свою юрисдикцію, розглядаючи екологічні справи, зокрема і ті, які пов'язані зі зміною клімату.

При цьому, при поданні заяви до Суду посилаються на порушення статі 2 та статті 8 Конвенції. Що стосується 2 статті, то вона гарантує право на життя і кліматичні кризи можуть бути розглянуті як загроза зазначеному праву. А щодо положень статті 8 – право на приватне та сімейне життя, то це право може бути порушено, шляхом впливу на безпечне середовище проживання та здоров'я

громадян, у випадках, коли держава не вживає заходів для захисту населення від екологічних загроз.

Одним із прикладів того, як зміни клімату можуть впливати на права людини є справа за заявою швейцарської асоціації Verein KlimaSeniorinnen Schweiz та інших проти Швейцарії, в якій стверджувалося, що країна не вжила належних заходів для пом'якшення наслідків зміни клімату. Зрештою ЄСПЛ встановив, що стаття 8 Конвенції охоплює право осіб на ефективний захист державними органами від серйозних негативних наслідків зміни клімату для їх життя, здоров'я, добробуту та якості життя. Суд встановив, що основним обов'язком держави є ухвалення та застосування правил і заходів, здатних пом'якшити існуючі та майбутні наслідки зміни клімату [7].

А також Суд встановив деякі конкретні обов'язки держав, а саме (i) прийняття цільових показників скорочення викидів парникових газів; (ii) надання доказів дотримання таких цілей; (iii) діяти своєчасно, відповідним і послідовним чином під час розробки та впровадження заходів; та (iv) публічне оприлюднення важливої інформації щодо державних заходів щодо боротьби зі зміною клімату [8].

В цьому рішенні Суд конкретизував поняття «потерпілі» у контексті зміни клімату, а саме вказав на те, що необхідно довести, що існує висока інтенсивність впливу негативних наслідків зміни клімату на заявників, а також нагальна потреба у забезпеченні індивідуального захисту заявників [8].

Крім того, варто звернути увагу на достатньо відому справу Duarte Agostinho та інші проти Португалії та 32 інших держав, де група молодих людей звинуватила уряди у недостатніх діях щодо боротьби зі зміною клімату. Позивачі стверджували, що нездатність урядів вжити достатні заходи для запобігання зміні клімату є порушення їхніх прав, які гарантовані Конвенцією. Однак ЄСПЛ визнав скаргу неприйнятно, так як заявники не вичерпали всіх національних засобів правового захисту. А також Суд вказав, що у даній справі не було підстав для екстериторіальної юрисдикції [9].

Отже, зміна клімату є одним із найважливіших викликів для сучасного світу, що впливає не лише на планету, а й на права людини. Міжнародне право, зокрема шляхом укладення договорів, спрямоване на стимулювання країн до активної боротьби з цією загрозою. Проте ефективність цих механізмів викликає сумніви, так як така глобальна проблема як зміна клімату, потребує систематичних та термінових дій, які можуть зупинитися через відсутність належних правових механізмів. Таким чином, на держави покладається обов'язок не лише приймати нормативні документи, що спрямовані на регулювання проблематики зміни клімату, а також активно діяти, для забезпечення екологічної безпеки та захисту осіб від наслідків кліматичних змін.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Рамкова Конвенція ООН про зміни клімату. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_044#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text)
2. Timeline: UN Climate Talks. Council on Foreign Relations. URL : <https://www.cfr.org/timeline/un-climate-talks>
3. Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_801#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text)
4. Паризька угода. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_161#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text)
5. Key aspects of the Paris Agreement. UNCC. URL : <https://unfccc.int/most-requested/key-aspects-of-the-paris-agreement>
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
7. Case of Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland (Application no. 53600/20) : Judgment European Court of Human Rights, 9 April 2024. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-233206>
8. EU Court Deems Climate Inaction Amounts to Violation of Human Rights / G. Elliott et al. Home | Jones Day. URL : <https://www.jonesday.com/en/insights/2024/05/european-court-landmark-ruling-deems-climate-inaction>

9. Case of Duarte Agostinho and others v. Portugal and 32 others (Application no. 39371/20) : Judgment European Court of Human Rights, 9 April 2024 . URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-233261>

**Ключові слова:** зміна клімату, міжнародне право, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, Кіотський протокол, Паризька угода, Європейська конвенція з прав людини, Європейський суд з прав людини, права людини.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.

**Степаненко Руслана Андріївна**

здобувачка вищої освіти 3-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

Глобальна зміна клімату є однією з найсерйозніших загроз для людства і впливає на всі аспекти життя на Землі [6]. Зміна клімату спричиняє екстремальні погодні явища, підвищення рівня моря, втрату біорізноманіття та інші негативні наслідки. Міжнародна спільнота визнала необхідність узгоджених зусиль для боротьби зі зміною клімату і підписала низку міжнародних угод та конвенцій [6].

Одним з ключових інструментів є Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (РКЗК ООН), прийнята в 1992 році. Її мета – стабілізувати концентрацію парникових газів в атмосфері на рівні, який не матиме небезпечного антропогенного впливу на клімат Землі. РКЗК ООН базується на принципі спільної, але диференційованої відповідальності за зміну клімату [2].

Київський протокол, прийнятий у 1997 році, доповнює Рамкову конвенцію про зміну клімату і спрямований на боротьбу з глобальним потеплінням шляхом скорочення викидів і концентрації парникових газів в атмосфері до рівнів, які запобігають небезпечному антропогенному впливу на кліматичну систему [1].

Паризька угода, прийнята у 2015 році, є ще одним важливим міжнародним інструментом, спрямованим на обмеження глобального потепління на 2°C нижче доіндустріального рівня. Угода встановлює зобов'язання країн щодо скорочення викидів парникових газів та адаптації до наслідків зміни клімату, а також створює механізми фінансової підтримки для країн, що розвиваються [3].

Водночас війна в Україні має значний вплив на клімат і довкілля України та інших європейських країн. Руйнування інфраструктури, зокрема Каховської ГЕС, призвело до втрати Каховського водосховища та посилення континентальності клімату. Це означає підвищення температури навесні та в першій половині літа, зміну початку теплого періоду, літа, вегетації та активного вегетаційного періоду. Військові дії також вплинули на режим зволоження сусідніх територій, зменшивши вміст вологи в атмосфері, хмарність і кількість опадів. Як наслідок, значні території стали більш сухими та спустеленими, збільшився ризик виникнення пилових бур, суховіїв та екстремальних пожеж [7].

Війна також зруйнувала природне середовище України, знищивши ліси, степи та водні ресурси. Бомбардування нафтобаз і промислових підприємств призвело до забруднення ґрунту і ґрунтових вод важкими металами. Пожежі в лісах і луках знищують місця проживання рідкісних видів флори і фауни. Захоплення і бомбардування атомних електростанцій, розміщення військової техніки та вибухи боєприпасів спричиняють техногенні катастрофи і роблять регіон непридатним для життя.

Знищуються також зелені насадження, що виконують захисні функції. У 60-70-х роках минулого століття лісосмуги захищали поля та населені пункти від піщаних буревіїв [7]. Сьогодні значна частина цих лісосмуг знищується, а частота та інтенсивність пилових бур, які можуть зачепити не лише Україну, а й Європу, зростає.

Війна в Україні вже завдала величезних екологічних збитків, які обчислюються сотнями мільярдів гривень. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України разом з екологами ретельно збирає докази екологічних злочинів, щоб притягнути росію до відповідальності за знищення довкілля.

У 2019 році Україна продовжила розвивати законодавство у сфері кліматичної політики. Зокрема, було схвалено Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Ініціатива спрямована на посилення інституційної спроможності щодо формування державної політики у цій сфері та забезпечення її реалізації, запобігання зміні клімату шляхом скорочення антропогенних викидів та збільшення абсорбції парникових газів, а також забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку в країні. Закон визначає основні напрями державної екологічної політики, зокрема охорону атмосферного повітря, водних та ґрунтових ресурсів, біорізноманіття та ландшафтів [4].

Крім того, у 2023 році до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» були внесені зміни щодо посилення контролю за дотриманням природоохоронного законодавства в умовах воєнного стану. Зокрема, запроваджено нові вимоги до підприємств щодо зменшення викидів забруднюючих речовин у повітря та воду, а також посилено відповідальність за порушення природоохоронного законодавства [5].

Глобальна зміна клімату є однією з найсерйозніших загроз для людства і вимагає термінових і рішучих дій. Вона впливає на всі аспекти життя, включаючи навколишнє середовище, економіку, здоров'я та безпеку. Для ефективної боротьби зі зміною клімату необхідно впроваджувати інноваційні технології, скорочувати викиди парникових газів та адаптуватися до нових умов. Також важливо підвищувати обізнаність громадськості та залучати її до боротьби з екологічними проблемами [6].

Тільки спільними зусиллями ми зможемо забезпечити стає майбутнє для наступних поколінь. Це стосується не лише дій урядів та міжнародних

організацій, а й активної участі кожного з нас у зменшенні впливу на довкілля. Важливо усвідомлювати, що внесок кожної людини має значення і що невеликі зміни в нашому повсякденному житті можуть мати значний вплив у глобальному масштабі. Лише працюючи разом, ми можемо протистояти викликам зміни клімату та створити безпечний і здоровий світ для майбутніх поколінь.

Водночас війна в Україні має величезний вплив на клімат і навколишнє середовище. Руйнування інфраструктури, забруднення ґрунтів і водних ресурсів, знищення лісів і степів, техногенні катастрофи спричиняють серйозні екологічні проблеми [7]. Українське законодавство враховує ці виклики і встановлює заходи для зменшення негативного впливу на довкілля та відновлення природного середовища постраждалих територій. Тому боротьба зі зміною клімату та подолання її наслідків потребує комплексного підходу та тісної співпраці на всіх рівнях.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Протокол; ООН від 11.12.1997. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_801#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text)
2. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Конвенція; ООН від 09.05.1992. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_044#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text)
3. Паризька угода: Угода; ООН від 12.12.2015. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_l61#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text)
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України; Стратегія від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
6. Іванюта, С. П., «Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації». *Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень*. 2020.

7. Nataliia Pashkevych, Mikhail Rusin, Oleksii Vasyliuk, Eugene A. Simonov, Ukraine War Environmental Consequences Work Group. *Журнал про екологічні наслідки війни*. 2023. Випуск 10.

**Ключові слова:** зміна клімату, Паризька угода, Кіотський протокол, Рамкова конвенція, війна в Україні, екологічні збитки, державна екологічна політика.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.



## СЕКЦІЯ № 5

### МІГРАЦІЙНЕ ПРАВО

*Андрущенко Анна Олександрівна*

*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

#### ПРОБЛЕМА НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ТА БОРОТЬБА З НЕЮ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Термін «нелегальна міграція» є загальноприйнятим для позначення переміщення людей через державні кордони з порушенням правових норм. Його часто вживають як синонім до поняття «незаконна міграція». Водночас, «незаконна міграція» переважно використовується в офіційних документах, тоді як «нелегальна міграція» частіше зустрічається в наукових дослідженнях та публіцистичних матеріалах [2, с.7].

Проблема нелегальної міграції є одним із найскладніших викликів сучасного світу, який зачіпає не лише окремі держави, а й міжнародне співтовариство загалом. Вона має економічні, соціальні, політичні та гуманітарні аспекти, що вимагають комплексного підходу до її вирішення. Нелегальна міграція полягає у переміщенні людей через державні кордони без належних дозволів, документів або з порушенням візових режимів. Нелегальна міграція часто пов'язана з такими чинниками, як політична нестабільність, конфлікти, релігійні або етнічні переслідування. Україна, розташована на перетині ключових міграційних маршрутів, стикається з цією проблемою як у ролі транзитної, так і приймаючої країни. Мігранти, які перетинають кордон без відповідних документів або дозволів, можуть опинитися у кримінальному середовищі чи стати жертвами злочинів, таких як торгівля людьми, експлуатація та насильство. Крім того, нелегальний в'їзд може становити ризик для громадського здоров'я, оскільки

мігранти здатні поширювати інфекційні захворювання, що є викликом для медичної системи та суспільства загалом. Це питання особливо актуалізувалося на тлі пандемії COVID-19 та досвіду запровадження карантинних обмежень [1, с.6].

Нелегальна міграція має як позитивні, так і негативні наслідки для країн походження, транзиту та призначення. З одного боку, мігранти можуть задовольняти попит на робочу силу, особливо у сфері некваліфікованої праці, та сприяти економічному розвитку. Проте з іншого боку, нелегальна міграція створює значні проблеми для приймаючих країн, зокрема збільшення соціальної напруги, навантаження на соціальні та медичні служби, підвищення рівня злочинності та розвиток тіньової економіки. Для держав походження масовий відтік населення може призвести до «відпливу мізків» та втрати робочої сили, що поглиблює соціально-економічні проблеми. Крім того, мігранти часто стикаються з експлуатацією, дискримінацією та порушенням прав людини як під час переміщення, так і в країнах призначення.

Міжнародне співтовариство вже тривалий час шукає шляхи ефективної боротьби з нелегальною міграцією та мінімізації її негативних наслідків. Одним із ключових інструментів є розробка міжнародних угод і конвенцій, спрямованих на регулювання міграційних потоків та захист прав мігрантів. Зокрема, важливими є діяльність Міжнародної організації з міграції (МОМ) – МОМ є провідною міжурядовою організацією в сфері міграції та тісно працює з урядовими, міжурядовими та неурядовими партнерами [3], Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), а також низка двосторонніх та багатосторонніх угод між державами. Однією з основних міжнародних угод у цій сфері є Глобальний договір про безпечну, впорядковану та легальну міграцію, ухвалений у 2018 році. Він спрямований на забезпечення прав мігрантів, боротьбу з нелегальною міграцією та запобігання торгівлі людьми.

Національні уряди також запроваджують різноманітні заходи для боротьби з нелегальною міграцією. До них належать посилення прикордонного контролю, використання сучасних технологій для моніторингу кордонів, створення центрів

утримання для нелегальних мігрантів та депортація осіб, що перебувають у країні незаконно. Проте одні лише обмежувальні заходи не можуть розв'язати проблему комплексно, адже корені нелегальної міграції лежать у бідності, конфліктах і нерівності. Відтак, важливим компонентом міжнародної боротьби з нелегальною міграцією є також надання гуманітарної допомоги, підтримка розвитку у країнах походження мігрантів та сприяння врегулюванню конфліктів.

Боротьба з нелегальною міграцією нерозривно пов'язана з проблемою торгівлі людьми, адже значна частина нелегальних мігрантів стає жертвами експлуатації. Міжнародні організації та уряди держав співпрацюють у розробці програм протидії цьому явищу, включаючи просвітницькі кампанії, створення гарячих ліній та захист жертв експлуатації. Важливу роль відіграє також співпраця між правоохоронними органами різних країн для боротьби з організованою злочинністю, яка контролює канали нелегальної міграції та торгівлю людьми.

Також існують певні заходи боротьби з нелегальною міграцією. Заходи протидії нелегальній міграції повинні відповідати принципам захисту прав людини та мати превентивний, тобто профілактичний і попереджувальний характер. Профілактика нелегальної міграції є ключовим елементом у комплексі заходів, спрямованих на боротьбу з цим явищем. Враховуючи напружену ситуацію в Україні, необхідно постійно шукати нові ефективні механізми для запобігання нелегальній міграції, підвищувати ефективність управління міграційними процесами та мінімізувати її негативний вплив на соціально-економічний стан України й сусідніх країн. Важливим також є розвиток регіонального та міжнародного співробітництва для попередження, зменшення й припинення цього негативного явища [4].

Інший важливий аспект – інтеграція мігрантів у приймаючі суспільства. Ефективна політика інтеграції може допомогти зменшити соціальну напругу та уникнути відчуження іммігрантів, що є передумовою для розвитку злочинності та радикалізації. Держави, що приймають значні потоки мігрантів, розробляють програми з надання доступу до освіти, охорони здоров'я, ринку праці та житла.

Однак ці зусилля нерідко викликають суспільне невдоволення, особливо в умовах економічних труднощів та зростання безробіття. Це підкреслює необхідність балансу між захистом прав мігрантів та інтересами місцевого населення.

Як висновок слід зазначити, що проблема нелегальної міграції потребує комплексного підходу, що враховує як національні інтереси держав, так і міжнародні зобов'язання. Боротися з цим явищем лише засобами обмеження або контролю кордонів неможливо. Необхідно усувати причини, що змушують людей шукати нелегальні шляхи міграції, шляхом розвитку співпраці між державами, забезпечення миру та економічної стабільності. Водночас важливо гарантувати дотримання прав людини, незалежно від статусу мігранта, та створювати умови для інтеграції тих, хто залишив свої країни у пошуках безпеки або кращих можливостей.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соколовський А. Сутність та особливості нелегальної міграції в Україні як об'єкту адміністративно-правового впливу. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 1, № 31. С. 757–765. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3b2f1761-b6a8-43b5-8d7f-b265981739c2/content>
2. Казьміркевич П., Шаповалова Н., Чумак В. Політика України у сфері контролю над нелегальною міграцією. Київ : Міжнар. центр перспект. дослідж., 2006. 56 с. URL : [https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/migration\\_policy\\_ukr.pdf](https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/migration_policy_ukr.pdf)
3. Про MOM | IOM Ukraine. IOM Ukraine. URL : <https://ukraine.iom.int/uk/promom>
4. Заходи протидії нелегальній міграції. e-Pidruchniki.com. URL : [https://e-pidruchniki.com/content/1931\\_4\\_zahodi\\_protidii\\_nelegalnii\\_migracii.html](https://e-pidruchniki.com/content/1931_4_zahodi_protidii_nelegalnii_migracii.html)

**Ключові слова:** Нелегальна міграція, міграція, мігранти, MOM, міжнародні організації, УВКБ ООН, країни.

*Науковий керівник: доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.*

***Басюк Вікторія Вікторівна***

*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕГУЛЮВАННІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Міграційні процеси стали ключовим викликом сучасного глобалізованого світу. Вони охоплюють як добровільні переселення, так і вимушену міграцію через збройні конфлікти, економічні кризи, екологічні катастрофи чи політичні переслідування. Управління міграційними потоками виходить за рамки національних інтересів і потребує координації на міжнародному рівні. Міжнародні організації відіграють важливу роль у цьому процесі, сприяючи виробленню спільних підходів, моніторингу ситуації та підтримці як країн-донорів, так і країн-реципієнтів [1, с. 125].

Одним із ключових гравців у регулюванні міграційних процесів є Міжнародна організація з міграції (МОМ). Заснована у 1951 році, вона нині працює у понад 100 країнах, надаючи всебічну підтримку урядам та мігрантам. Діяльність МОМ включає гуманітарну допомогу біженцям, внутрішньо переміщеним особам та особам, які постраждали від природних катастроф чи конфліктів. МОМ координує програми добровільного повернення мігрантів до країн їхнього походження та забезпечує фінансову підтримку для їхньої реінтеграції. Організація проводить професійне навчання та підтримує розвиток малих підприємств серед мігрантів, стимулюючи економічний розвиток у країнах, з яких вони походять. У співпраці з урядами та міжнародними партнерами МОМ

працює над зменшенням негативних наслідків нерегульованої міграції, попереджаючи нелегальне переміщення людей та торгівлю ними [2, с. 109].

Організація Об'єднаних Націй також відіграє фундаментальну роль у регулюванні міграційних процесів та через свої спеціалізовані установи забезпечує захист прав мігрантів та координацію міжнародних зусиль, як-от Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та Міжнародна організація праці (МОП). УВКБ ООН зосереджує зусилля на захисті прав біженців і шукачів притулку, а також на пошуку довгострокових рішень для переміщених осіб. Це включає інтеграцію біженців у країни, які їх приймають, репатріацію в безпечні регіони чи переселення в треті країни. Міжнародна організація праці (МОП) сприяє дотриманню прав трудових мігрантів та їх соціальному захисту. Також, допомагає запобігати трудовій експлуатації та дискримінації, розробляючи міжнародні стандарти у сфері праці. Організація підтримує ратифікацію конвенцій про трудову міграцію та стимулює національні уряди створювати умови для гідної праці [3, с 79].

На регіональному рівні функціонують ефективні механізми регулювання міграції. Прикладом комплексної політики є діяльність Європейського Союзу (ЄС). ЄС поєднує захист прав людини з контролем за міграційними потоками, зокрема через систему квот та механізми перерозподілу біженців між країнами-членами. Дублінська система визначає, яка держава відповідає за розгляд заявки на притулок, що дозволяє уникнути дублювання процедур. Крім управління внутрішніми потоками, ЄС активно співпрацює з країнами походження та транзиту мігрантів. Спеціальні угоди та партнерства спрямовані на усунення причин вимушеної міграції. Наприклад, угода між ЄС і Туреччиною передбачає утримання частини біженців на території Туреччини в обмін на фінансову підтримку та контроль за міграційними потоками в Європу.

Іншим важливим аспектом діяльності міжнародних організацій є боротьба з нелегальною міграцією та торгівлею людьми. Спільно з національними урядами та правоохоронними органами такі організації, як МОМ і ООН, розробляють механізми протидії злочинним мережам, які займаються контрабандою мігрантів.

Важливим кроком у цьому напрямку є Глобальний договір про безпечну, упорядковану та регульовану міграцію, прийнятий ООН у 2018 році. Він передбачає створення механізмів для боротьби з незаконною міграцією, захисту прав мігрантів та посилення міжнародного співробітництва [3, с. 101].

Інтеграція мігрантів у приймаючі суспільства є важливою умовою для забезпечення стабільності та соціальної згуртованості. Міжнародні організації розробляють програми, що сприяють включенню мігрантів у ринок праці, забезпечують доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. Програми культурного обміну допомагають зменшити напругу між місцевими громадами та новоприбулими, сприяючи формуванню позитивного ставлення до мігрантів. Зокрема, МОМ та УВКБ ООН підтримують навчальні ініціативи для мігрантів, включаючи курси мови та підвищення професійної кваліфікації. Це підвищує конкурентоспроможність мігрантів на ринку праці та полегшує їхню адаптацію в новому середовищі. Уряди отримують від міжнародних організацій фінансову та експертну підтримку для розробки національних планів інтеграції, що забезпечує ефективність інтеграційних процесів на місцях [4, с. 26].

Отже, роль міжнародних організацій у регулюванні міграційних процесів є багатогранною та критично важливою. Вони сприяють координації зусиль між державами, забезпечують гуманітарну допомогу, захист прав мігрантів і розробку політик для зменшення негативних наслідків міграції. Спільна праця на глобальному та регіональному рівнях є запорукою ефективного управління міграцією, яка, з одного боку, збагачує суспільства, а з іншого – допомагає уникати соціальної напруги та конфліктів. Завдяки міжнародному співробітництву стає можливим перетворити міграцію з виклику на можливість для розвитку як окремих держав, так і всього світу.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Мануїлова К. В. Інституційна система регулювання міжнародної міграції. *Правова держава*. 2019. № 34. С. 125-130. URL : <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.34.169550>

2. Співробітництво з МОМ. Державна міграційна служба України. URL : <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobitnicztvo/spivrobitnicztvo-z-mom.html>

3. Стахова Н. В., Іващук І. О., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси : навч. посіб. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 204 с.

4. Костенніков Д. М. Розробка механізмів заохочення іммігрантів до офіційного працевлаштування в Україні. 2023. No. 1. С. 22-39. URL : <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2023-1-02>

**Ключові слова:** міграційні процеси, МОМ, мігранти, ООН, МОП, міграційні потоки, міжнародне співробітництво.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.

**Бєлова Лідія Максимівна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ПРАВО НА ПРИТУЛОК У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ КРИЗ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Право на притулок є одним із ключових прав людини, закріплених у міжнародних актах, таких як Загальна декларація прав людини 1948 року (ст. 14) та Конвенція про статус біженців 1951 року. Це право передбачає можливість для осіб, які стикаються з переслідуваннями або загрозою для життя, отримати захист у безпечній країні. Однак сучасні міграційні кризи, спричинені війнами, економічною нестабільністю, змінами клімату та іншими факторами, ставлять міжнародну систему надання притулку перед серйозними викликами. Мільйони



людей змушені шукати захисту за межами своїх країн, створюючи нові проблеми для держав-реципієнтів, які намагаються балансувати між міжнародними зобов'язаннями та внутрішніми ресурсами.

Норвегія є прикладом країни, що дотримується своїх міжнародних зобов'язань у сфері надання притулку, хоча й змушена адаптувати свою політику до реалій сучасної міграційної кризи. У рамках співпраці з міжнародними організаціями, такими як УВКБ ООН, Норвегія намагається дотримуватися принципів гуманітарного права, зокрема щодо захисту вразливих груп. Проте після міграційної кризи 2015 року країна, як і багато інших європейських держав, посилила контроль за міграційними потоками, запровадивши обмеження щодо прийому мігрантів з «безпечних» країн.

Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року є основою міжнародного права у сфері захисту біженців. Конвенція визначає, хто може вважатися біженцем, і закріплює права, які мають отримати такі особи в країнах, що надали їм притулок. Протокол 1967 року розширив дію Конвенції на біженців у будь-якій точці світу, незалежно від дати або географічного розташування конфлікту [1].

Принцип невислання (non-refoulement), закріплений у ст. 33 Конвенції, забороняє примусове повернення біженців до країн, де їхньому життю чи свободі загрожує небезпека через расу, релігію, національність, політичні погляди або приналежність до певної соціальної групи. Цей принцип став одним із центральних у міжнародному праві щодо захисту прав біженців, оскільки гарантує безпеку осіб, які шукають притулку, та запобігає можливим переслідуванням. У багатьох країнах цей принцип також визнається нормою міжнародного звичаєвого права, що зобов'язує дотримуватися його навіть тих держав, які не підписали Конвенцію [2].

Міграційна криза 2015 року в Європі виявила низку серйозних проблем у системах надання притулку. Однією з головних є нерівномірний розподіл мігрантів між країнами ЄС. За Дублінським регламентом відповідальність за розгляд заяви на притулок несе країна першого в'їзду, що створює надмірний

тиск на прикордонні країни, такі як Греція та Італія. Це призводить до перевантаження національних систем та нерівномірного розподілу обов'язків у межах ЄС. Інші країни, як-от Норвегія, також зазнають тиску через масовий наплив мігрантів, що змушує уряди посилювати політику надання притулку [3].

Політичні розбіжності між країнами-членами ЄС щодо розподілу мігрантів ускладнюють спроби реформувати міграційну політику. Деякі країни східної Європи, зокрема Польща та Угорщина, відмовляються приймати велику кількість мігрантів, тоді як держави західної Європи, такі як Німеччина, закликають до більш рівномірного розподілу відповідальності. Це політичне протистояння гальмує реформи та робить систему надання притулку менш ефективною [4].

Ще однією серйозною проблемою є зростання ксенофобії та популізму, що проявляється у багатьох європейських країнах. Ці фактори сприяють поширенню антимігрантських настроїв, що в свою чергу ускладнює впровадження гуманітарних політик. Це негативно впливає на здатність держав виконувати свої міжнародні зобов'язання щодо захисту біженців.

Норвегія, яка не є членом ЄС, однак бере активну участь у міжнародній системі захисту біженців, застосовує правові механізми, засновані на Конвенції 1951 року. Країна підтримує принцип невислання, що гарантує біженцям захист від переслідувань у країнах походження. Політика Норвегії заснована на міжнародних гуманітарних зобов'язаннях, але після кризи 2015 року уряд ввів ряд обмежувальних заходів, включаючи жорсткіші критерії для надання притулку шукачам з «безпечних» країн [5].

Активна співпраця Норвегії з міжнародними організаціями, такими як УВКБ ООН і Міжнародна організація з міграції (ІОМ), допомагає країні брати участь у європейських і глобальних ініціативах з переселення вразливих груп. Зокрема, Норвегія активно приймає дітей-біженців та осіб з особливими потребами, сприяючи їх інтеграції в норвезьке суспільство [6].

Для ефективного вирішення проблем міграційної кризи необхідно оновити міжнародну систему надання притулку. Одним із ключових кроків є гармонізація стандартів надання притулку між країнами, що допоможе зменшити нерівномірне

навантаження на національні системи. Норвегія демонструє приклад того, як можна адаптувати процедури надання притулку, забезпечуючи швидке та прозоре розглядання заяв для вразливих груп, таких як діти та жінки.

Ще одним важливим напрямком є розширення гуманітарних програм та підвищення міжнародної фінансової підтримки для країн, що приймають велику кількість біженців. Норвегія активно впроваджує інноваційні підходи до інтеграції біженців, такі як програми навчання, адаптації до місцевого ринку праці та розширення соціальних послуг). Ці нововведення сприяють кращій інтеграції мігрантів і забезпечують їхню соціальну та економічну адаптацію.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року. UNHCR. URL : <https://www.unhcr.org/refugee-convention>
2. Принцип невислання в міжнародному праві. URL : <https://www.refworld.org/non-refoulement>
3. Council on Foreign Relations. Europe's Migration Crisis. CFR. URL : <https://www.cfr.org/migration-crisis-europe>
4. European Union Agency for Asylum. Дублінський регламент і нерівномірний розподіл мігрантів. URL : <https://www.euaa.europa.eu/dublin-regulation>
5. Life in Norway. Norway's Asylum Policy. URL : <https://www.lifeinnorway.net/asylum-policy>
6. UNICEF. Norway's Cooperation with UNHCR and IOM. URL : <https://www.unicef.org/norway-cooperation>

**Ключові слова:** *право на притулок, міжнародне право, Конвенція про статус біженців, принцип невислання, міграційна криза, Норвегія, переселення вразливих груп, міжнародна система надання притулку, гуманітарні програми, інтеграція біженців, реформи системи надання притулку, УВКБ ООН (Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців).*

*Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Дронов Владислав Юрійович.*

*Бойко Альона Сергіївна*

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету цивільної та господарської юстиції*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЩОДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ БІЖЕНЦІВ ТА МІГРАНТІВ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Дослідження теми міжнародно-правового захисту біженців та мігрантів є надзвичайно актуальною, особливо в умовах сучасних глобальних викликів, спричинених військовими протистояннями у різних регіонах світу. Конфлікти, які виникають у різних регіонах, таких як Сирія, Україна, Афганістан, призводять до масових переселень людей, що змушені шукати притулку в інших країнах [1]. В умовах війни права цих людей часто порушуються, що вимагає чіткого регулювання на міжнародному рівні.

Міжнародно-правовий захист біженців базується на ключових правових інструментах. Основою цього захисту є такі важливі документи, як Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року, що закріплюють основні права біженців і визначають їхній правовий статус на міжнародному рівні. Важливість цих документів важко переоцінити, оскільки вони регулюють надання захисту особам, які тікають від переслідувань і збройних конфліктів, зобов'язуючи держави надавати їм притулок та доступ до базових прав і послуг [2, с. 1].

Проте в умовах сучасних збройних конфліктів ці інструменти потребують адаптації до нових викликів, таких як масові переміщення населення та нові форми воєнних дій, зокрема гібридні війни. Біженці часто стають жертвами воєнних злочинів, включаючи напади на цивільне населення та насильницькі

переміщення. Сучасні конфлікти вимагають вдосконалення існуючих механізмів міжнародного захисту біженців та мігрантів, включаючи розширення кола осіб, що підпадають під дію цих міжнародно-правових актів. Відповідно, міжнародне співтовариство повинно посилити зусилля з впровадження механізмів відповідальності за такі порушення, наприклад, через Міжнародний кримінальний суд або інші міжнародні трибунали [3].

Значну роль у захисті біженців та мігрантів відіграє також міжнародне гуманітарне право. Воно встановлює норми, що регулюють захист цивільних осіб під час збройних конфліктів, зокрема положення Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів 1977 року, які захищають осіб, що опинилися на території, де ведуться бойові дії [4], Гаазькі конвенції 1899 і 1907 років про закони і звичаї сухопутної війни, про відкриття воєнних дій, про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у разі сухопутної і морської війни, Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954р. Основні їх ідеї розвиваються в рамках ООН та інших організацій. Так, 1980 року прийнято Конвенцію про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, Конвенцію про заборону розроблення, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 року [5, с. 87].

Також значну роль у захисті прав біженців під час конфліктів відіграють регіональні системи, такі як Європейська Конвенція з прав людини та діяльність Європейського суду з прав людини. Рішення цього суду встановлюють важливі прецеденти щодо захисту біженців від вислання до країн, де їм загрожує небезпека.

Однак проблеми захисту навіть сьогодні доповнюються проблемами визначення статусу біженців та мігрантів. У міжнародному праві наявні чіткі визначення понять «біженець» та «мігрант», зокрема в Конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколі 1967 року зазначено, що Біженець – це особа, яка має «обґрунтовані підстави для страху переслідування» через расу, релігію, національність, належність до певної соціальної групи або політичні переконання

і не може або не бажає користуватися захистом своєї країни [2, с. 2]. Мігранти ж зазвичай шукають кращих економічних можливостей і не завжди потрапляють під ту ж категорію захисту.

Проте під час збройних конфліктів різниця між цими категоріями часто стає розмитою. Багато осіб переміщуються з причин, які можуть не вписуватися у вузькі юридичні рамки цих документів. Це створює правову невизначеність щодо їхнього захисту.

Міжнародне право містить чіткі положення щодо біженців, однак стосовно мігрантів таких конкретних норм немає. Міграційні потоки, спричинені конфліктами, часто змішуються з іншими формами міграції, що ускладнює правове регулювання їхнього статусу. Проблема стає ще гострішою через політичні міркування, коли країни прийому не бажають визнавати великий наплив осіб як біженців через потенційні соціально-економічні наслідки.

За даними дослідження УВКБ ООН, багато країн не дотримуються міжнародних стандартів у забезпеченні прав біженців та мігрантів, особливо в контексті масових переселень, спричинених війною. Це ґрунтується на ряді серйозних проблем.

По-перше, існує таке явище як міграційні кризи, які виникають унаслідок військових конфліктів. Вони є складними викликами як для міжнародного права, так і для держав, залучених до цих процесів. Відповідальність держав у сфері захисту біженців та мігрантів під час таких криз є однією з ключових проблем, що вимагають глобальної солідарності та ефективної співпраці на всіх рівнях.

В умовах військових конфліктів питання захисту біженців часто вимагає термінових дій на глобальному рівні. Міжнародні організації, такі як ООН та Європейський Союз, намагаються розробляти колективні рішення для розподілу відповідальності між державами. Проте в багатьох випадках це призводить до конфліктів між державами щодо того, хто повинен брати на себе більшу частку цього тягаря.

Питання міграційних криз та захисту біженців є актуальним і для України. Воєнні дії на Донбасі та анексія Криму призвели до того, що понад мільйон

українців стали внутрішньо переміщеними особами, тоді як багато інших шукали притулок за кордоном. Український уряд змушений був розробляти національні механізми підтримки внутрішньо переміщених осіб, хоча міжнародні організації, такі як УВКБ ООН, також відігравали важливу роль у забезпеченні гуманітарної допомоги.

З іншого боку, Україна також стала транзитною країною для багатьох мігрантів, що ускладнює її становище в контексті регіональних міграційних процесів.

По-друге, одним із найважливіших питань, з якими стикаються країни, що приймають біженців, є економічний тягар. Прийняття великої кількості людей, особливо під час кризової ситуації, створює додаткове навантаження на державні ресурси. Наприклад, країни Близького Сходу, такі як Йорданія, яка прийняла понад 1 мільйон біженців із Сирії, витрачають значні кошти на підтримку біженців, що призводить до бюджетного дефіциту та інфляції.

Висвітлення теми захисту біженців під час збройних конфліктів має особливе значення і для України, яка з 2014 року зіткнулася з внутрішньо переміщеними особами через російську агресію на сході країни та в Криму. Українське законодавство, зокрема Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», передбачає правовий механізм захисту таких осіб, проте практична реалізація залишається викликом через відсутність достатніх ресурсів і нерозвиненість інфраструктури [6, с. 1].

Українські дослідники, такі як Селіхов Д. А., зазначають, що важливою умовою ефективної реалізації прав внутрішньо переміщених осіб є постійне вдосконалення законодавчої бази та її адаптація до змінних умов і потреб внутрішньо переміщених осіб [7, с. 105]. Для захисту прав біженців необхідно забезпечити більш тісну співпрацю між міжнародними організаціями та національними органами влади, а також удосконалити законодавчу базу в Україні відповідно до міжнародних стандартів.

Підсумовуючи, варто зазначити, що захист прав людини та біженців під час збройних конфліктів вимагає комплексного підходу, який поєднує міжнародне

гуманітарне право, права людини та міжнародне право біженців. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, держави та правозахисні організації. З огляду на кількість сучасних збройних конфліктів та масштабність переселень людей, питання міжнародно-правового захисту біженців та мігрантів є невід'ємною частиною глобальної безпеки.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. УВКБ ООН, Звіт про глобальні тенденції 2023. URL : <https://www.unhcr.org/ua/34573-звіт-увкб-оон-про-глобальні-тренди-сві.html>
2. Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text)
3. Феллер Е. Роль УВКБ ООН у просуванні міжнародного права щодо біженців, 2001. URL : [https://help.unhcr.org/ukraine/uk/about\\_unhcr\\_ukr/](https://help.unhcr.org/ukraine/uk/about_unhcr_ukr/)
4. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи 1977 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text)
5. Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності. Навчальний посібник 2018. 86 с. URL : [https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd\\_2\\_copy.pdf](https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_2_copy.pdf)
6. Закон України Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
7. Селіхов Д. А. Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Том 1. № 84. 2024. С. 105. URL : <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/issue/view/18356>

**Ключові слова:** біженці, мігранти, збройні конфлікти, права людини, захист, держава, міжнародні організації.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануйлова Катерина Вікторівна.



*Димура Катерина Володимирівна*  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету цивільної та господарської юстиції*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІГРАЦІЙНА КРИЗА В ЄС: ПОШУК БАЛАНСУ МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ**

Міграційна криза, яка охопила Європейський Союз (ЄС) протягом останніх десятиліть, викликала численні суперечки щодо забезпечення прав людини та підтримання національної безпеки. Стрімке збільшення кількості мігрантів і біженців, які шукають притулку в Європі, призвело до необхідності розробки комплексної політики для управління міграційними потоками.

Питання міграції, що має різні аспекти та виклики, стало центральною темою обговорення на рівні ЄС, оскільки держави-члени шукають оптимальний баланс між правом на захист національних кордонів і дотриманням міжнародних зобов'язань щодо прав людини.

В контексті розмови про сучасний стан міграційної кризи в ЄС, закономірним є те, що за останні кілька років у ЄС спостерігається зростання міграційних потоків, спричинених військовими конфліктами, політичною нестабільністю, економічними труднощами та зміною клімату [1]. Основними країнами, з яких виходять мігранти, є Сирія, Афганістан, Ірак та країни Північної Африки, де тривають військові дії або спостерігається відсутність базових умов для життя. Наприклад, конфлікт у Сирії, що почався у 2011 році, призвів до масової хвилі біженців, багато з яких прагнули потрапити до ЄС, рятуючись від насильства та небезпеки.

Іншим прикладом є Афганістан, де після виведення військ США та повернення до влади «Талібану» багато громадян були змушені шукати притулку за межами країни через загрозу репресій та порушень прав людини [6]. Аналогічно, мігранти з африканських країн часто залишають свої домівки через тривалі політичні конфлікти та бідність, намагаючись дістатися Європи через

Середземне море, що робить їх уразливими до небезпек, пов'язаних із нелегальним перетиним кордону та експлуатацією з боку контрабандистів.

Говорячи про проблеми забезпечення прав людини в умовах міграційної кризи, важливо зазначити, що міграційна криза породила складні виклики у сфері дотримання прав людини[2]. З одного боку, держави-члени ЄС зобов'язані дотримуватися міжнародних договорів, таких як Конвенція ООН про статус біженців 1951 року та Європейська конвенція з прав людини, які гарантують право на захист і надання притулку. З іншого боку, у багатьох країнах посилюються настрої щодо посилення контролю за міграційними потоками через побоювання щодо тероризму, злочинності та соціального тиску на національні системи соціального захисту.

Прикладом невідповідності між обов'язками ЄС та дійсністю є ситуація в Греції та Італії, куди прибуває значна частина мігрантів через Середземне море. Табори для біженців, такі як «Морія» на острові Лесбос, стикаються з перенаселеністю, антисанітарними умовами та обмеженим доступом до медичної допомоги, що створює серйозні ризики для здоров'я та безпеки мешканців [3]. Подібні проблеми мають місце і в інших країнах ЄС, де виникають труднощі з розміщенням та інтеграцією мігрантів.

ЄС реалізує низку заходів для управління міграційними потоками, включаючи посилення контролю на зовнішніх кордонах, розвиток співпраці з країнами походження та транзиту мігрантів, а також реформу системи надання притулку. Одним із таких заходів є укладення угод із третіми країнами, наприклад, з Туреччиною у 2016 році, що дозволило значно скоротити кількість нелегальних перетинів через Егейське море [5]. Проте, такі домовленості часто піддаються критиці за те, що вони створюють ризик порушення прав мігрантів, оскільки країни, які приймають мігрантів назад, не завжди забезпечують належний рівень захисту.

Іншою важливою ініціативою ЄС є розвиток системи «спільної відповідальності», що полягає у розподілі біженців між державами-членами для зниження навантаження на окремі країни, які найбільше потерпають від

міграційної кризи. Однак реалізація цієї системи нашоюхується на опір з боку деяких країн, які відмовляються брати участь у розподілі квот, посилаючись на внутрішні політичні обставини та загрози національній безпеці.

Для вирішення міграційної кризи та збереження прав людини, ЄС має знайти підходящий баланс між забезпеченням безпеки та виконанням своїх міжнародних зобов'язань. Одним із ключових аспектів цієї політики має бути посилення контролю за зовнішніми кордонами у поєднанні з дотриманням стандартів прав людини. Це включає надання гуманітарної допомоги мігрантам на кордонах, зокрема в пунктах прийому, а також забезпечення можливості легального в'їзду до ЄС для тих, хто потребує міжнародного захисту.

Для запобігання нелегальній міграції та зменшення ризиків для життя мігрантів, необхідно розвивати шляхи легальної міграції, зокрема програми переселення та гуманітарних віз. Це дозволить створити безпечніші умови для тих, хто шукає притулку, та зменшити навантаження на країни, через які проходять основні міграційні маршрути [4]. При цьому важливо дотримуватися принципу неповернення (non-refoulement), що забороняє повернення людей до країн, де їм загрожує небезпека.

Підсумовуючи, важливо сказати, що міграційна криза в ЄС є складним багатогранним викликом, який потребує зваженого підходу для захисту прав людини та забезпечення національної безпеки. Незважаючи на значні труднощі, з якими стикається ЄС, існують можливості для вдосконалення політики, спрямованої на ефективне управління міграцією, дотримання міжнародних зобов'язань та підтримку стабільності в регіоні. Запровадження комплексних рішень, які враховують інтереси як мігрантів, так і країн-членів ЄС, є ключовим для вирішення проблем міграційної кризи та забезпечення стабільного майбутнього для Європи.

Отже, міграційна політика міцно посідає своє місце у фокусі європейської інтеграції. Однак зважаючи не те, що ключові питання в цій сфері все ще залишаються у компетенції національних урядів, спільна міграційна політика й надалі буде складним процесом узгоджень та компромісів

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Намонюк Ч. І. Міграційна криза як загроза політичній єдності держав Євросоюзу. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». КНУ ім.Т.Шевченка, Інститут міжнародних відносин.* 2015. №9. URL : [http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol\\_n/article/view/2643/2349](http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2643/2349)
2. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. НІСД, 2018. 472 с. URL : [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Migration\\_Politic\\_Print-fin-3178a.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf)
3. Солодько А., Фітісова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики. URL : <https://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yesstatystyka-taanaliz-polityky>
4. Чайковський Ю. В. Вплив сучасних конфліктів на зміну міграційної політики сусідніх держав: міжнародно-правові аспекти. *Актуальні проблеми політики.* 2018. URL : <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/16d1ee63-ef77-42f6-bc27-79dc7eab8643/content>
5. Саракуца М. О., Пілюк С. В. Правове регулювання боротьби з нелегальною міграцією в ЄС у сучасних умовах. *Альманах міжнародного права.* 2020. Вип. 23. С. 37-45. URL : <https://doi.org/10.32841/ILA>
6. Чуєнко В. І., Данелюк І. Г. Правова характеристика причин європейської кризи біженців 2021 року та пропозиції щодо подолання. *Історія політичних і правових учень.* 2021. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/209>

**Ключові слова:** міграційна криза, безпека, права людини, Європейський Союз.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

***Костенко Іван Віталійович***

*здобувач вищої освіти 3-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У БОРОТЬБІ З НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ**

Міграція є невід’ємною частиною людської історії, раніше люди мігрували з метою знаходження їжі, води, корисних ресурсів, більш сприятливих умов для життя свого та своїх дітей. У наші часи мало що змінилося, люди мігрують щоб заробити гроші, врятуватись від війни чи природних катаклізмів. Протягом останніх років глобалізація значно вплинула на міграційні процеси у світі, таке явище кидає виклик сучасному світу та міжнародному праву. Поширюється торгівля людьми, незаконна міграція, зростає соціальна напруженість у різних країнах, як наслідок це може призвести до проникнення терористів, злочинців виникнення терактів, путчів та інших проблем. Це вимагає міжнародної співпраці для надання допомоги та вирішення корінних причин проблеми. Тож, для того щоб віднайти вектор вирішення цього питання, треба проаналізувати діяльність міжнародних організацій та їх співробітництво у боротьбі з незаконною міграцією, визначити його ефективність та запропонувати шляхи вдосконалення. Це дозволить знайти оптимальні рішення для зменшення негативних наслідків міграційних процесів та забезпечення стабільності і безпеки у світі.

Одну з ключових ролей в питанні подолання незаконної міграції відіграє Організація Об’єднаних Націй (ООН). Їх діяльність охоплює багато напрямків. Перш за все ООН займається розробкою міжнародних стандартів та угод, таких як глобальний договір про безпечну, впорядковану та легальну міграцію, це в свою чергу сприяє уніфікації міжнародного міграційного права та дозволяє покращити механізми законної міграції. Також, одним з інструментів ООН в подоланні нелегальної міграції є координація зусиль міжнародних організацій. ООН активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як

Міжнародна організація з міграції (МОМ) та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), для координації зусиль у боротьбі з незаконною міграцією. Це включає обмін інформацією, проведення спільних операцій та надання технічної допомоги країнам. Не менш важливим аспектом діяльності ООН є також підтримка національних урядів. Організація надає підтримку національним урядам у розробці та впровадженні ефективних міграційних політик. Це включає надання експертної допомоги, навчання та фінансування проектів, спрямованих на зміцнення національних систем управління міграцією [1, с. 525-527].

Іншим ключовим актором в питаннях подолання незаконної міграції є Міжнародна Організація з Міграції. Як провідна міжурядова організація у сфері міграції, МОМ, Агентство ООН з питань міграції, забезпечує впорядковане та гуманне управління міграцією, сприяє міжнародному співробітництву з міграційних питань та допомагає у пошуку практичних рішень міграційних проблем. Основними напрямками міжнародного співробітництва МОМ у прикордонній сфері є інтегроване управління кордонами, розвиток системи прикордонного контролю, протидія транскордонній злочинності та корупції, розбудова прикордонної інфраструктури, удосконалення управління персоналом та системи навчання, впровадження сучасних ІТ-рішень для оптимізації роботи та забезпечення належної ідентифікації та онлайн обміну даними. Це дозволяє органам з питань міграції та управління кордонами обмінюватися даними в режимі реального часу та швидко ідентифікувати іноземців за їхніми біометричними даними. Прикладом співробітництва МОМ з Урядом України є допомога Організації в оптимізації системи попередньої інформації про пасажирів. Завдяки такій співпраці Державна прикордонна служба змогла покращити ідентифікацію пасажирів у власних базах даних, а також у базах даних Інтерполу. Після реєстрації особи на рейс до України в іншій країні, прикордонники отримують інформацію про ім'я пасажирів, паспортні дані та аеропорт призначення [2, с. 5-12].

Не менш важливий вклад в подолання незаконної міграції, робить Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Воно відіграє ключову роль у боротьбі з незаконною міграцією, забезпечуючи захист прав біженців та шукачів притулку. Незаконна міграція часто пов'язана з ризиками для життя та безпеки мігрантів, а також з порушенням їхніх прав. УВКБ ООН працює над тим, щоб забезпечити гуманітарну допомогу та правовий захист для тих, хто змушений залишити свої домівки через конфлікти, переслідування або інші небезпеки. Інформаційні кампанії, які проводить УВКБ ООН, спрямовані на підвищення обізнаності про ризики незаконної міграції та можливості легальної міграції. Це допомагає зменшити кількість людей, які наражаються на небезпеку, намагаючись перетнути кордони нелегально [3].

Проаналізувавши діяльність вищенаведених організацій, можна дійти до висновку, що основними інструментами впливу та регулювання незаконної міграції є:

- Розробка та впровадження міжнародних договорів та угод, таких як Глобальний договір про безпечну, впорядковану та законну міграцію.
- Надання обладнання, навчання та експертної підтримки для зміцнення національних систем контролю за міграцією.
- Інформаційні кампанії та підвищення обізнаності про ризики незаконної міграції та можливості легальної міграції [4, с. 168-170].

У підсумку, аналіз інструментів боротьби з незаконною міграцією показує, що міжнародні організації, такі як ООН та МОМ, відіграють ключову роль у координації зусиль різних країн. Вони забезпечують правову базу та підтримку для розробки національних стратегій, спрямованих на зменшення масштабів незаконної міграції. Проте, ефективність цих інструментів часто залежить від політичної волі та ресурсів окремих держав. З одного боку, міжнародні угоди та програми допомагають зміцнити кордони та покращити умови для легальної міграції. З іншого боку, недостатнє фінансування та відсутність координації між країнами можуть знижувати ефективність цих заходів. Таким чином, для

досягнення стійких результатів необхідно посилити міжнародну співпрацю та забезпечити належне фінансування програм боротьби з незаконною міграцією.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kovaliv S. V., Yesimov S. S. Activities of the UN General Assembly regarding the fight against illegal transportation of migrants. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. № 2. P. 525-528. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/124>
2. Nikiforenko V., Anh N. International cooperation as migration management instrument. *Migration & Law*. 2021. V. 1, № 2. P. 5-18. URL : <https://doi.org/10.32752/2786-5185-2021-1-2-5-18>
3. Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. Bing. URL : <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=2e2b736f4635a6c4JmltdHM9MTcyODg2NDAwMCZpZ3VpZD0wYmRlOGJmYy00M2RkLTY0ZmEtMmVkYS05YWU1NDIxMTY1ZjUmaW5zaWQ9NTMyNA&p=3&ver=2&hsh=3&p;fclid=0bde8bfc-43dd-64fa-2eda-9ae5421165f5&psq=Office+of+the+United+Nations+High+Commissioner+for+Refugees&u=a1aHR0cHM6Ly93d3cudW4ub3JnL3lvdXRoZW52b3kvMjAxMy8wOS9vZmZpY2Utb2YtdGhlLXVuaXRlZC1uYXRpb25zLWZpZ2gtY29tbWlzc2lrbmVybWZvc1lyZWZ1Z2Vlcy8&ntb=1>
4. Ratushny S. International migration law: historical and legal aspects of establishment. *Scientific Notes Series Law*. 2023. V. 1, № 13. P. 166-171. URL : <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-13-166-171>

**Ключові слова:** *незаконна міграція, міжнародні організації, Організація Об'єднаних націй.*

**Науковий керівник:** *доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.*



**Крутієва Катерина Анатоліївна**  
*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЕВОЛЮЦІЯ МІГРАЦІЙНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ**

Відправна точка у розвитку української міграційної політики почалася у 1991 році. Розвал СРСР змінив концепцію закритої міграційної політики на ліберальну та демократичну. Цей шлях покликав за собою багато змін: по-перше, науковці отримали можливість зламати соціалістичні гешталти, розвивати табуйовані теми; по-друге, самостійній та незалежній Україні було необхідно швидко «збудувати» свій міграційний механізм. Що саме вийшло з 33-річного шляху України до модернізації системи вільного та безперешкодного пересування?

Після розпаду СРСР почалися масові зовнішні міграції, для українських вчених ця тематика стала «відкритим полем», яке потребувало чимало коригувань. Нестача досвіду, науковців та ресурсів – те, з чим стикнулися при формуванні нової міграційної політики. Багато країн вже давно існувало в іншому вимірі, де питання про виїзд в іншу країну не було питанням «зради батьківщини». Незалежна Україна потребувала ліквідацію усталених радянських заборон щодо пересування за межі союзу. Першим кроком до лібералізації системи міграційних процесів стало введення першого спеціалізованого органу – Міністерства України у справах національностей та міграції у 1993 році. Тривалий та тяжкий процес набуття самостійності в регулюванні міграційної системи перервала нова проблема. Економічна ситуація України перші 15 років незалежності була критичною, через це відбувався масовий виїзд українського народу у західні країни. Розбіжності між Верховною Радою та Президентом України сильно впливали на розвиток у сфері міграції. Велика кількість законопроектів не була підтримана. Навіть у 2007 та 2008 роках РНБО надала невтішний висновок щодо розвитку країни у цьому напрямі. Нерішучість, невизначеність та відсутність цілей, завдань та принципів – фундаментальні

прогалини в системі міграційної політики. Вже у 2010-х роках почався інтенсивний процес розвитку у цій сфері державної політики. Створення Державної міграційної служби стало успішним кроком до систематичного регулювання міграційних процесів. За три роки Уряд ухвалив чимало законів, які в свою чергу досі функціонують та являються основними в системі переселенських циклів. Інтерпретування європейських цінностей та засобів щодо регулювання еміграції та імміграції людей стали позитивним кроком у бік безперешкодного перетину кордону. Активні дії у поетапному виконанні Плану дій з лібералізації Європейським Союзом безвізового режиму для України завершилися підписанням угоди з ЄС стосовно безвізового режиму.

З 2017 року спостерігається стрімка динаміка трудової міграції молодих людей в країни ЄС. Багато науковців наголошують на проблемі втрати висококваліфікованих спеціалістів, одним із дієвих способів стимуляції повернення в Україну – економічний фактор. Це можуть бути певні пільги на купівлю житла або оплату комунальних послуг, гарантоване робоче місце з високою заробітною платою або стартове фінансування малих та середніх бізнесів. Хоча Верховна Рада України працює над введенням певних стимуляційних засобів з 2012 року, але ситуація щодо цього аспекту стала гіршою.

Висновки. Україна, при набранні статусу незалежності, поринула у вирішення економічних проблем. Нерішучість та неготовність до самостійного розвитку незалежної держави стали основними негативними критеріями повільного розвитку у всіх сферах життя. Оновлення міграційної системи не було основним напрямком розвитку на початку здобуття незалежності. 2010-ті роки стали початком для розвитку міграційної політики, яке почалося з формування спеціалізованих органів регулювання державної політики у цій сфері, продовжилося введенням законів та певний план дій наперед. Нововведення в систему державного управління міграційних процесів, отримання досвіду від зарубіжних правників, співпраця з країнами Європи та врешті-решт збалансоване регулювання імміграції та еміграції. Можна остаточно зазначити, що Україна

ліквідувала політику СРСР та наблизилася до тісного співробітництва з країнами Заходу. Цей шлях неоднозначно впливає на економічну політику, але при появі оптимального рішення однієї ситуації – з'являється, зазвичай, інша проблема вже в іншій сфері.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Угода між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз : Угода Україна від 23.07.2012 р. : станом на 22 берез. 2013 р.  
URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b15#Text)
2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI:станом на 5 жов. 2024 р.  
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
3. Малиновська О. А. Міграційні дослідження радянського періоду та їх вплив на сучасне міграцієзнавство в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2013. № 2 (20). С. 156-166.
4. Малиновська О. А. Розвиток міграційних процесів в умовах фінансово економічної кризи: деякі можливі наслідки для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Вип. 87. ч. 1. С. 60-68.
5. Малиновська О. А. Сучасна міграційна ситуація в Україні та формування міграційної політики держави. *Університет*. 2008. № 2. С. 11-29.

**Ключові слова:** міграція, міграційні процеси, безвізовий режим.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.

*Ліфєрова Владислава Владиславівна*  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету прокуратури та слідства*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ОСОБИСТИЙ ЗАКОН УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ В НІМЕЧЧИНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У зв'язку з агресією РФ проти України, мільйони українців були змушені покинути свої домівки та шукати притулку в інших країнах, зокрема в Німеччині. Це створює нові правові виклики в контексті застосування особистого закону до українських біженців, зокрема щодо їх правового статусу, шлюбних та сімейних правовідносин, майнових питань тощо. В умовах воєнного стану в Україні особистий закон може мати специфічне значення для вирішення різних правових питань, пов'язаних з правами біженців, їхнім статусом, можливостями повернення до України, а також правовими наслідками їх перебування за кордоном.

За інформацією Міжнародної Організації з Міграції (МОМ), приблизно 3,7 мільйона людей стали внутрішніми біженцями в Україні (станом на вересень 2023 року), що свідчить про масштаб міграції всередині країни через конфлікт. Ці дані підкреслюють суттєвий вплив російсько-української війни на міграційні процеси. Повертаючись до аналізу тенденцій, слід зазначити, що багато українців, обравши Німеччину своєю новою домівкою, стикаються з труднощами адаптації та організації свого життя [1, с. 58].

Проблеми, пов'язані з житлом, соціальним захистом та інтеграцією на місцевому рівні, протягом останнього року залишаються невирішеними для багатьох вимушених переселенців. Станом на березень 2023 року в Німеччині проживає понад один мільйон українців, які залишили свої домівки в пошуках захисту. Багато з тих, хто прибуває до Німеччини, стикаються з труднощами під

час первинної реєстрації та подачі необхідних документів до органів місцевого захисту населення [2, с. 42].

Особистий закон українських біженців в Німеччині охоплює багато аспектів їхнього життя, зокрема сімейні стосунки, майнові права, питання усиновлення та розлучення. Коли люди залишають свою країну, важливо, щоб їхні особисті права та статус були захищені, а правові питання могли бути вирішені в нових умовах. Німеччина має потужну правову систему, що передбачає захист прав біженців. Однак, незважаючи на це, українці, які опинилися в Німеччині, можуть стикатися з труднощами в реалізації своїх прав через різницю в законодавствах, мовні бар'єри та інші фактори. Особливо це стосується сімейних прав, які можуть бути врегульовані як українським, так і німецьким законодавством.

Імміграційні процеси стосуються не лише питань безпеки та умов перебування мігрантів, а й питання адаптації. У сучасних полікультурних суспільствах дедалі більше людей взаємодіє з різноманітними культурами через безпрецедентне зростання міжнародної міграції. Це спонукає до дослідження адаптації іммігрантів у різних сферах життя, вимог до роботи з різними культурними сценаріями та того, як іммігранти можуть успішно впоратися з різноманітними культурними вимогами [3, с. 105].

Особистий закон фізичної особи визначається за її громадянством (ч. 1 ст. 16 Закон України «Про міжнародне приватне право»). Відповідно до ч. 4 ст. 16 Закону України «Про міжнародне приватне право», біженці, які тимчасово проживають в іноземній державі, у правовідносинах керуються правом держави перебування [4]. Це положення надає правову основу для регулювання відносин українських біженців у Німеччині. Так, Основний закон Німеччини та законодавчі акти ЄС визначають, що українські біженці мають певні права та обов'язки, які регулюються німецьким правом. У випадку конфлікту між особистим законом (українським законодавством) і нормами країни перебування, перевагу мають норми німецького права.

Однією з важливих сфер, де українські біженці можуть використовувати німецьке законодавство, є сфера праці. Згідно із законодавством Німеччини,

українські біженці, які отримали статус тимчасового захисту (за Директивою 2001/55/ЄС ЄС про тимчасовий захист), мають право на працевлаштування [5]. Це право регулюється німецьким правом, зокрема Законом про працю, а не українським законодавством, яке визначає трудові відносини. Наприклад, український біженець, який працює в Німеччині, підпадає під дію норм німецького трудового права. Це включає, зокрема, положення щодо оплати праці, умов робочого часу, захисту прав працівників. У той час як за українським законодавством можуть діяти інші норми (наприклад, щодо мінімальної зарплати), в Німеччині діє місцеве законодавство, що передбачає, наприклад, мінімальну погодинну оплату праці у 12 євро на годину (станом на 2024 рік).

В умовах воєнного стану українські біженці стикаються з необхідністю дотримання як українського, так і німецького законодавства. Однак у деяких випадках, наприклад, при укладанні трудових договорів, перевага надається законодавству Німеччини, оскільки це дозволяє більш ефективно забезпечити права та інтереси біженців на території країни їхнього перебування.

Усвідомлення важливості особистого закону українських біженців в Німеччині в умовах воєнного стану є необхідним кроком для забезпечення їхніх прав і свобод. В умовах конфлікту, мобільності та нових правових реалій ця тема стає не лише теоретичною, а й практично важливою. Підтримка з боку держави, правозахисних організацій і суспільства загалом є необхідною для того, щоб українські біженці могли відчувати себе захищеними і вільними в нових умовах. Тільки таким чином можна забезпечити їхнє успішне інтегрування в німецьке суспільство та створити умови для відновлення їхнього життя.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Беззубченко Ю. Я. Міграційна політика ФРН щодо громадян України в умовах російської агресії. Diss. *Маріупольський державний університет*, 2024. С. 117.

2. Ольга Лихошест, Сергій Сухомлінов, Ірина Батарейна Підтримка та супровід українців в умовах воєнного стану. *Українознавчий альманах* 33 (2023). С. 41-47.

3. Швець С. Л. Виклики адаптації українських біженців. *Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 30 квітня 2024 р.). Одеса : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Центр соціально-політичних досліджень «Politicus», 2024. С. 105-107.

4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.12.2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

5. Директива 2001/55/ЄС ЄС про тимчасовий захист. URL : [https://www.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/war/Direkt\\_ES\\_2001\\_55.pdf](https://www.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf)

**Ключові слова:** особистий закон, біженці, агресія, право, Німеччина, правовий статус, іммігранти, Україна.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Цибульська Ольга Юріївна.

**Пугач Марина Віталіївна**  
*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНЕ МІГРАЦІЙНЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ**

Міжнародне міграційне право є однією з найважливіших галузей сучасного права, що регулює права та обов'язки держав і осіб, пов'язаних із переміщенням через національні кордони. В умовах глобальних криз, таких як збройні конфлікти, кліматичні зміни, пандемії та економічні катастрофи, питання регулювання міграції набувають особливої гостроти. Ці кризи створюють нові виклики для захисту прав людини та забезпечення справедливого поводження з мігрантами.

Збройні конфлікти є однією з основних причин масової міграції у сучасному світі. Війни та внутрішні конфлікти призводять до дестабілізації країн, змушуючи мільйони людей шукати безпеку за межами своїх домівок. Більшість з них стають біженцями або внутрішньо переміщеними особами (ВПО)[5]. Біженці часто прямують до найближчих сусідніх держав, що створює додаткове навантаження на соціальні системи, інфраструктуру та економіку цих країн. Приймаючі держави стикаються з викликами інтеграції біженців, що часто призводить до напруги у місцевих громадах, зростання безробіття та посилення конкуренції за ресурси. Країни, що стикаються з великими міграційними потоками, змушені змінювати свою політику у сфері міграції та безпеки, що може призводити до посилення контролю на кордонах та обмеження прийому мігрантів.

«Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, за даними ООН, нашу країну покинули понад 6,9 млн осіб, а повернулися 2,1 млн осіб (станом на 1.06.2022 р.)» [1]. «Це свідчить про сплеск міграційної кризи у Європейському Союзі, країни якого найбільш активно приймають біженців з України» [2, с. 140].



Захист прав біженців регулюється міжнародним правом, зокрема, Конвенцією ООН про статус біженців 1951 року [4]. Цей документ гарантує, що біженці мають право на притулок та не можуть бути повернені до країн, де їхньому життю загрожує небезпека (принцип невисилання). Однак держави часто стикаються з викликами щодо дотримання цих норм через масові потоки мігрантів [7, с. 91].

Масова еміграція через війни має серйозні наслідки для держав, з яких біжать люди. Втрата робочої сили та інтелектуального потенціалу, адже еміграція часто забирає кваліфікованих працівників та освічених людей, що уповільнює економічне та соціальне відновлення країни після конфлікту. Також конфлікти роз'єднують сім'ї та громади, що ускладнює процес реінтеграції після завершення війни.

Проблема глобальних змін клімату є однією з ключових тем на сучасній міжнародній політичній арені. Суспільство все частіше стикається з наслідками кліматичних змін, серед яких особливо виділяється міжнародна кліматична міграція, яка потребує вирішення складних питань, пов'язаних із переселенням людей через екологічні зміни. МОМ (Міжнародна організація з міграції) запропонувала термін «environmental migrants» для позначення тих, хто через екологічні загрози змушений мігрувати.

Підвищення рівня моря та частіші екстремальні погодні явища, як-от засухи й повені, призводять до значного соціально-економічного й екологічного впливу, змушуючи мільйони людей залишати свої домівки. З огляду на ці виклики, зміна клімату стала рушійною силою для розвитку кліматичної дипломатії, яка відіграє ключову роль у забезпеченні світової стабільності та сталого розвитку. Вона сприяє укладанню міжнародних домовленостей і співпраці між державами, дозволяючи спільними зусиллями знижувати викиди парникових газів і адаптуватися до нових кліматичних умов. «Завдяки кліматичній дипломатії були укладені такі значущі угоди, як Паризька угода 2015 року, яка визначає цілі щодо обмеження глобального потепління. Ця дипломатія також допомагає мобілізувати фінансову та технічну підтримку для країн, що розвиваються, які найбільше

страждають від наслідків кліматичних змін, але мають найменші ресурси для боротьби з ними. Завдяки взаємодії і діалогу в рамках кліматичної дипломатії світове співтовариство має шанс спільно вирішити одну з найгостріших проблем сучасності» [3].

Пандемія COVID-19 також суттєво змінила процеси міграції, зокрема через закриття кордонів і жорсткі обмеження на пересування, які ввели багато країн для стримування поширення вірусу. Це призвело до зворотної міграції: частина іноземних працівників була змушена повернутися на батьківщину, що спричинило нестачу робочої сили в країнах-реципієнтах та підвищення рівня безробіття в країнах, куди вони повернулися. Крім того, обмеження на в'їзд та спад економічної активності зменшили попит на нових іммігрантів, а пандемія стала додатковим стимулом для роботодавців автоматизувати робочі процеси, зменшуючи таким чином потребу в людській праці [6, с. 18].

У контексті глобальних криз міжнародне міграційне право виступає як критично важливий інструмент для регулювання міграційних процесів та захисту прав людей.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. How many Ukrainians have fled their homes and where have they gone? URL : <https://www.bbc.com/news/world-60555472>
2. Адамик Вікторія, Наталія Стахова. Трансформація європейської міграційної політики в умовах глобальних і регіональних викликів. *Вісник Економіки*. № 3, 2022. С. 137-51. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1395/1519>
3. Кліматична дипломатія в ЄС: висновки та рекомендації для України. Аналітичний документ. Експертно-дорадчий центр «Правова аналітика». (б.д.) URL : <https://www.rac.org.ua/uploads/content/371/files/climate-diplomacy.pdf>
4. Конвенція про статус біженців (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 28.07.1951р. : станом на 10 січ. 2002 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text)

5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011р. №3671-VI. Дата оновлення: 03.03.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/3671-17>

6. Садикова Я. М., Бондарєв В.В. Передумови впливу міграції на правосвідомість і правову поведінку українських трудових мігрантів. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2020. № 1. С. 15-21

7. Толкачова І. А. Особливості міграційних процесів в Україні. *Юридичний вісник*. Повітряне і космічне право. 2016. № 3. С. 90-94.

**Ключові слова:** біженці, внутрішньо переміщені особи, еміграція, міграційні процеси.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.

**Batsalai Iryna**

*3rd year student*

*of the Faculty of Judicial and International Law,  
the National University «Odesa Law Academy»*

## **PECULIARITIES OF REGULATION OF MIGRATION PROCESSES IN THE EUROPEAN UNION**

Over the past few decades, migration has become one of the most pressing issues in the political and social spheres of Europe. The European Union (hereinafter – the EU) has faced enormous challenges related to the influx of migrants, in particular due to conflicts, economic crises and climate change, which lead to the movement of people. In this regard, the legal regulation of migration processes has become not only a matter of controlling external borders, but also an important element of ensuring human rights.

European institutions are trying to find a balance between the need to maintain internal security and the responsibility to protect the rights and freedoms of persons seeking asylum or better living conditions.

The peculiarities of migration regulation in the EU are manifested through a number of specific legal norms and policy initiatives aimed at ensuring control, integration and protection of migrants' rights.

Firstly, one of the main features is the common visa and asylum policy, which is based on the principles of solidarity and division of responsibilities between the Member States [2, p. 123]. It is also important to emphasize that coordination between Member States is an important element of regulating migration processes. The EU is implementing a comprehensive strategy aimed at ensuring the rights and freedoms of migrants, as the importance of ensuring human rights is a key element of migration policy.

The directives and regulations adopted by the European Union establish clear rules that protect the rights of migrants, in particular in matters of legal stay, access to education, healthcare services, as well as the right to a fair trial and protection from discrimination.

In particular, under Directive 2003/109/EC on the Reception of Refugees, Member States are obliged to ensure decent living conditions for refugees, including access to housing, food, healthcare and education [4]. This indicates that the EU seeks to strike a balance between border control and human rights in its migration policy. These commitments not only ensure the protection of the rights of asylum seekers, but also contribute to the successful integration of migrants into society. This approach is critical to ensuring social stability and economic growth in the EU.

It should be noted that the EU's migration policy also provides for mechanisms to monitor and control the observance of migrants' rights. An important role in this is played by organizations such as the European Agency for Fundamental Rights, which conducts research and analyzes the situation with migrants' rights in the EU [3, p. 84]. This allows to identify human rights violations and formulate recommendations for member states to correct them.

Secondly, the EU is actively developing policies to combat illegal migration, which include both preventive measures and mechanisms for the return of illegal migrants. The EU is implementing a comprehensive strategy aimed at ensuring effective cooperation between countries in the fight against illegal migration and supporting legal routes of movement. This involves setting common standards for member states in controlling external borders, preventing migrants from being illegally turned into victims of human trafficking, and cooperating with third countries to improve the management of migration flows.

To this end, joint mechanisms are being created that allow states to coordinate their actions and resources. This includes the creation of a network of immigration officials that ensures the exchange of information on migration flows, risks, and the latest management practices [6].

Furthermore, joint border control operations enable member states to respond effectively to the challenges posed by illegal migration by conducting joint patrols, inspections and training for border services.

As a result of this coordination, states can share experiences and best practices, which contributes to a common approach to migration policy within the EU. This, in turn, increases the level of security at external borders, ensures proper protection of migrants' rights and helps reduce the risks associated with illegal migration and human trafficking.

In addition, cooperation with international organizations, such as the UN and the International Organization for Migration, is an important component of regulating migration processes [1, p. 112]. This cooperation is critical for ensuring a comprehensive approach to managing migration flows, as it allows for the exchange of experience, knowledge and resources, which contributes to a better understanding of global trends and challenges.

Cooperation with international organizations also allows the EU to adapt its policies to changes in the global migration situation, taking into account not only legislative aspects but also social, economic and cultural factors. This integrated migration management involves examining the reasons why people leave their

countries, as well as the conditions in which they seek asylum or better living opportunities.

Through joint programs and initiatives, international organizations provide technical assistance and training that improves the capacity of member states to combat irregular migration and ensure the rights of migrants. This, in turn, contributes to the formation of fairer policies that meet international standards.

To summarize, the regulation of migration processes in the EU is a complex and multifaceted process that demonstrates the need to balance security, human rights and socio-economic interests.

Through joint efforts, the EU seeks to create a unified approach to combating irregular migration, which includes not only control at external borders, but also awareness campaigns, economic assistance to countries of origin and promotion of legal migration routes [6]. This cooperation is important for achieving common goals, such as improving the management of migration flows, ensuring migrants' rights and supporting social integration.

Thus, successful regulation of migration processes in the EU requires constant monitoring and adaptation of policies in response to changing challenges. The key is the ability of member states to work together, ensuring not only security but also compliance with humanitarian standards. This approach, in turn, contributes to the formation of a stable and secure European space, where migration is perceived as a component of development and social dynamics, and not just a problem to be solved.

#### **LIST OF REFERENCES:**

1. Костенко В. О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 106-114.
2. Саракуца М. О., Рабінович М. Л. Спільна міграційна політика ЄС: засади та перспективи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 101(1). С. 120-128.

3. Ярмачі В. Х. Міграційна політика Європейського Союзу як засіб протидії нелегальній міграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 3. С. 82-85.

4. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/109/oj>

5. European Pact on Immigration and Asylum. URL : [https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum\\_en](https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en)

6. The European Commission's website about migration. URL : [https://home-affairs.ec.europa.eu/index\\_en](https://home-affairs.ec.europa.eu/index_en)

**Keywords:** *European Union, migration processes, irregular migration, protection of migrants' rights, legal regulation of migration, International Organization for Migration, coordination of EU member states.*

**Scientific adviser:** *PhD, Assistant of the Department of European and International Law Dmytro Hrebeniuk.*

**СЕКЦІЯ № 6**  
**МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО**

*Александрова Наталія Сергіївна*  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету цивільної та господарської юстиції*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО  
ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА**

Протягом усієї історії людства відбувалося безліч кровопролитних конфліктів, що призводили до загибелі сотень тисяч невинних людей, руйнування міст і селищ, знищення цілих країн, народів і націй. Звернувшись до історії, можна зазначити безліч збройних конфліктів, прикладами яких є Столітня війна між Францією та Англією 1337-1453 роки, Тридцятилітня війна у Європі 1618–1648 роки, Перша світова війна 1914-1918 роки, Друга світова війна 1939-1945 роки, війни в Кореї і В'єтнамі, вторгнення США в Гренаду 1983 рік, багаторічна війна Ізраїлю проти арабських держав, Російсько-українська війна починаючи з 2014 року і російське вторгнення в Україну 2022 року по сьогоднішній день. І це лише певний, не повний перелік війн, які забрали мільйони людських життів.

Актуальність даної теми зумовлена саме проблематикою війн та міжнародною відповідальністю за їх розв'язання, адже наразі ми спостерігаємо, як Російська Федерація відкрито ігнорує та грубо порушує основні принципи міжнародного гуманітарного права під час безпідставної збройної агресії проти України. Таким чином, тема відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права розкриває саме проблемні питання забезпечення ефективних механізмів впливу на державу, що розпочала війну і порушує мир, нехтуючи принципами міжнародного гуманітарного права, основними правами людини та принципами мирного співіснування між народами і державами. До основних



принципів міжнародного гуманітарного права належать: принцип гуманності, принцип пропорційності, принцип розрізнення (між комбатантами і цивільними особами), принцип заборони колективних покарань і використання заборонених методів ведення війни (наприклад, хімічної або біологічної зброї).

Аналізуючи наукові статті, можна зазначити, що з війною пов'язані саме три поняття: право війни (*jus in bello*), міжнародне гуманітарне право, право на війну (*jus ad bellum*). Тому доцільно більш детально розглянути ці поняття. Право війни (*jus in bello*) – це сукупність норм, які визначають правила ведення війни та поведінку сторін у вже існуючому конфлікті. На думку Н. В. Пронюк, міжнародне гуманітарне право представляє собою комплекс міжнародно-правових норм і принципів, орієнтованих на зменшення страждань під час збройних конфліктів, зокрема шляхом забезпечення захисту та надання допомоги всім особам, які постраждали внаслідок таких конфліктів, в межах можливого [1, с. 5]. Це право регулює специфічні методи і засоби ведення збройного конфлікту та застосовується до всіх учасників конфлікту, незалежно від причин його виникнення або легітимності протистояння. Право на війну (*jus ad bellum*) охоплює загальні умови, за яких держава має право ініціювати війну або застосовувати збройну силу. Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року передбачає, що Організація Об'єднаних Націй дозволяє використання такої сили або самооборони, що є ключовим компонентом *jus ad bellum*.

Міжнародне право передбачає, що відповідальність держави настає лише з моменту вчинення нею агресії проти іншої держави, а також з моменту виникнення збройного конфлікту та оголошення війни, тобто вчинення державою міжнародного правопорушення. Міжнародне правопорушення – це дія або бездіяльність держави чи іншого міжнародного суб'єкта, яка суперечить його зобов'язанням за міжнародними угодами, договорами чи іншими нормами міжнародного права (наприклад, збройний конфлікт, порушення договірних зобов'язань, агресія, війна, посягання на територіальну цілісність та політичну незалежність). Важливим є те, що міжнародні правопорушення можуть бути

об'єктом розгляду міжнародними судами або трибуналами, і держава, яка їх вчинила, може бути притягнута до міжнародної відповідальності.

Формами порушення міжнародного гуманітарного права можуть бути такі діяння як: атакування цивільних осіб та об'єктів, використання заборонених засобів і методів ведення війни, насильство над військовополоненими, примусове переселення населення, а також незаконне поводження з пораненими та хворими. Тому починаючи ще з XIX століття на міжнародних форумах, Паризькому конгресі 1856 року та Гаазьких конференціях світу в 1899 і 1907 роках, були прийняті перші договірні норми, для полегшення долі жертв війни, пом'якшення наслідків збройної агресії, виключення необґрунтованих людських втрат, обмеження засобів і методів ведення війни.

Виходячи з цього, держави несуть відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права, відповідно до міжнародних договорів, основою яких є «право Женеви» і «право Гааги». Так зване Женевське право передбачає норми із захисту жертв конфліктів, а Гаазьке право охоплює норми, які визначають правила використання засобів і методів ведення бойових дій, зокрема, обмеження щодо застосування певних видів зброї, тактики та технік у збройних конфліктах, з метою мінімізації шкоди для цивільного населення та збереження основних принципів гуманності в умовах війни.

У міжнародному гуманітарному праві розрізняють два основні типи відповідальності за порушення його норм: колективну та індивідуальну. Розглянемо спочатку колективну відповідальність, тобто відповідальність несуть всі особи, які були причетні до міжнародного правопорушення. Відповідальність можуть нести керівники міністерств, головнокомандувачі збройними силами держав-агресорів, а також окремі міжнародні організації, які брали участь у порушенні міжнародних норм, як, наприклад, під час Нюрнберзького та Токійського процесів. Індивідуальна відповідальність є специфічною формою юридичної відповідальності, що поширюється на особу, яка під час вчинення злочину перебувала на державній посаді або діяла як представник державної влади. Така відповідальність передбачає, що особа, яка вчинила протиправні дії,

нести персональну відповідальність незалежно від її офіційного статусу, і не може бути звільнена від відповідальності на підставі її політичного або державного становища. Прикладом такої відповідальності є судовий процес над колишнім президентом Югославії Слободаном Мілошевичем. Важливе місце при вирішенні індивідуальної відповідальності також займають Міжнародні воєнні трибунали. Це спеціалізовані суди, юрисдикцією яких є розслідування та притягнення до відповідальності осіб, що вчинили воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та інші серйозні порушення міжнародного права. Міжнародні трибунали грають ключову роль у боротьбі з безкарністю за найтяжчі злочини, які порушують міжнародне гуманітарне право, забезпечуючи справедливість для жертв і попереджаючи можливі майбутні порушення.

За нормами міжнародного гуманітарного права, кожна сторона збройного конфлікту зобов'язана забезпечити притягнення до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення. Це включає зобов'язання держав не лише вести розслідування таких правопорушень, а й здійснювати судове переслідування та притягнення винних до відповідальності. У цьому контексті національне законодавство повинно включати в себе норми, що регулюють відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права. Ці норми мають бути інтегровані в національні правові системи на обов'язковій основі, забезпечуючи ефективний механізм правосуддя на рівні держави і сприяючи дотриманню міжнародних стандартів прав людини і міжнародного гуманітарного права.

Якщо винних осіб не можна притягнути до відповідальності на національному рівні, міжнародне право передбачає систему міжнародної кримінальної відповідальності, яка дозволяє судити осіб, причетних до воєнних злочинів, агресії, злочинів проти людяності та геноциду. За скоєння воєнних злочинів настає дисциплінарна та кримінальна відповідальність. Командири можуть бути притягнуті до відповідальності за воєнні злочини, скоєні їхніми підлеглими, у випадку неналежного контролю або недбалого ставлення до виконання наказів. Водночас, підлеглі несуть відповідальність за виконання незаконних наказів, що ведуть до порушення норм міжнародного гуманітарного

права, оскільки кожна особа зобов'язана діяти у межах правових норм, незалежно від відданих їй команд. При здійсненні воєнних злочинів скоєних збройними силами, міжнародно-правову відповідальність несе держава, тому результатом для такої держави може бути позбавлення міжнародної підтримки, застосування санкцій, притягнення держави до відповідальності в міжнародних судах і трибуналах, також держава може бути зобов'язана компенсувати матеріальні та нематеріальні збитки, завдані внаслідок воєнних злочинів, включаючи відшкодування цивільним особам або іншим країнам, які постраждали.

Отже, можна зробити висновок, що міжнародне гуманітарне право відіграє важливу роль у глобальній політиці та забезпеченні порядку. Завдяки цьому праву можливо притягати до відповідальності тих, хто під час конфліктів здійснював агресивні дії, знищував населення, руйнував міста і вчиняв інші варварські акти. Хоча норми міжнародного гуманітарного права не є ідеальними, вони значною мірою сприяють збереженню життів під час війни, а також допомагають зменшити кількість конфліктів, які можуть призвести до серйозних демографічних, політичних і економічних наслідків. Відповідальність держав за порушення цих норм є важливим фактором для підтримки міжнародного миру і безпеки. У цьому контексті важливою є роль міжнародних судів та внутрішньої політики держав, спрямованої на дотримання прав людини і гуманітарних стандартів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Витяг з публікації ICRC «International humanitarian law: answers to your questions». What are jus ad bellum and jus in bello? Переклад з англ. М. Гуменюк. 2017. URL : <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0>
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 року. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_199#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text)

3. Жукорська Я.М., Мудрик К.А. Роль міжнародних кримінальних трибуналів у сучасному міжнародному праві. *Вісник Запорізького національного університету*, 2016. С. 29-37. URL : <https://www.law.journalsofznu.zp.ua/visnik-2-2016>

4. Короткий Т.Р. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права. Довідник. Одеса, 2017. URL : [https://fsfr.org/wp-content/uploads/2017/06/Zvich\\_Normi.pdf](https://fsfr.org/wp-content/uploads/2017/06/Zvich_Normi.pdf)

5. Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни міжнародне право. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016. URL : [https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture\\_7.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_7.html)

6. М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-е вид., Одеса, 2015. С. 5-17. URL : <http://surl.li/owdotv>

**Ключові слова:** міжнародне гуманітарне право, війна, відповідальність, індивідуальна, колективна, держава-агресор, право війни, збройний конфлікт, міжнародне право, норми, правопорушення, право Женеви, право Гааги, трибунал.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануйлова Катерина Вікторівна.

**Бабійчук Анастасія Андріївна**  
*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ**

Фундаментальні людські цінності, серед яких право на життя і свободу, а також свободу від тортур та нелюдського поводження, порушуються у багатьох країнах світу. Особливо поширеними такі порушення є під час війни та збройних конфліктів, що самі по собі є найбільшою загрозою для усіх людських цінностей. У таких умовах велике значення для забезпечення міжнародних стандартів прав людини набуває функціонування ефективного механізму їх захисту. Ці стандарти передбачені міжнародними договорами, конвенціями, деклараціями та іншими міжнародними документами і є системою міжнародних норм, принципів та організаційних засобів для забезпечення прав і свобод людини. Справедливим є твердження, що незалежно від наявності збройних конфліктів необхідно завжди реалізовувати заходи підтримки, спрямовані на зміцнення довіри та поваги до прав людини. Міжнародні стандарти є нормами, які вважаються правильними з принципової та практичної точок зору. Це нормативний мінімум, який встановлює належний рівень державного визнання та захисту прав і свобод людини. Вони також передбачають позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення та санкції за порушення [7; с. 205].

Міжнародне та національне право чітко визначає і класифікує воєнні злочини та допомагає забезпечити відповідальність за такі діяння. Основні положення про воєнні злочини містяться в низці міжнародних документів, включно з Женевськими конвенціями 1949 року [1] та Додатковими протоколами до них, а також Римським статутом Міжнародного кримінального суду (МКС). Ці документи визначають дії, що порушують закони та звичаї війни, як-от убивство,

катування, захоплення заручників і напади на цивільне населення та невійськові об'єкти. Воєнні злочини класифікуються за різними критеріями, включно з типом злочину та його тяжкістю. Найпоширенішими категоріями є злочини проти цивільного населення, злочини проти військовополонених, злочини проти гуманітарного захисту та злочини проти культурних цінностей.

Важливою відмінністю воєнних злочинів від інших злочинів є контекст, у якому вони вчиняються. Воєнні злочини відбуваються під час збройного конфлікту і містить в собі дії, що порушують закони й звичаї війни. Злочини проти людяності, наприклад, можуть вчинятися в мирний час або під час війни та охоплюють організовані напади на цивільне населення [4]. Геноцид також належить до категорії, відмінної від воєнних злочинів. Він визначається як навмисне знищення всієї або частини національної, етнічної, расової або релігійної групи. Сюди входять вбивства, заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, створення умов життя, розрахованих на фізичне знищення групи, примусова стерилізація та інші дії, спрямовані на знищення групи.

Розслідування і переслідування воєнних злочинів містить у собі складні процеси збору доказів, допиту свідків і проведення судових розглядів. На міжнародному рівні ці процеси зазвичай здійснюються в тісній співпраці з національною владою та міжнародними організаціями. Міжнародні трибунали, такі як Міжнародний кримінальний суд, відіграють важливу роль у цьому процесі, забезпечуючи притягнення до відповідальності осіб, винних у серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права. Національні механізми також важливі [2]. Держави можуть використовувати свої внутрішні системи правосуддя для переслідування воєнних злочинців, зокрема шляхом застосування законів, що інтегрують міжнародне право. Це включає визнання і виконання рішень міжнародних трибуналів на національному рівні, а також проведення розслідувань і судових процесів на території держави.

Міжнародна система відповідальності за воєнні злочини необхідна для забезпечення правосуддя і запобігання подібним злочинам у майбутньому. Роль Міжнародного кримінального суду лежить в основі цієї системи. МКС був

заснований Римським статутом 1998 року і почав функціонувати з 2002 року. Основна мета Суду – переслідування осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, як-от геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності. Крім того, що юрисдикція МКС поширюється на злочини, вчинені на території держави-члена або громадянами держави-члена, він може розглядати справи, передані йому Радою Безпеки ООН [6]. Це означає, що особи, які вчинили воєнні злочини, можуть бути притягнуті до відповідальності незалежно від їхнього громадянства або місця вчинення злочинів. Принцип універсальної юрисдикції дає змогу судити воєнні злочини на міжнародному рівні та є більш ефективним у боротьбі з безкарністю. Найвідомішим прикладом роботи МКС є суд над лідером конголезького руху Томасом Лубангою, який був засуджений за використання дітей-солдатів.

Інші міжнародні трибунали також відіграють важливу роль у переслідуванні воєнних злочинів. Наприклад, Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (МТКЮ) був створений 1993 року для розслідування злочинів, скоєних під час війни на Балканах. МТКЮ засудив кількох високопосадовців, причетних до геноциду та етнічних чисток, включно з Радованом Караджичем та Ратко Младичем [3]. Аналогічним чином, Міжнародний кримінальний трибунал у Руанді (МКТР) був створений 1994 року для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид у Руанді. МКТР засудив багатьох політичних і військових лідерів, причетних до геноциду і злочинів проти людяності.

Процедури розслідування воєнних злочинів на міжнародному рівні включають збір доказів, допит свідків і проведення судових процесів. Розслідування часто проводять у тісній співпраці з місцевою владою та міжнародними організаціями. У МКС є своя команда слідчих і прокурорів, які збирають докази й готують справи до судового розгляду на місцях. Після завершення розслідування справу передають до Суду. Процес містить відкрите судові засідання, на якому обвинувачений має право захищати себе. Судові



розгляди часто тривають кілька років через складність справи й необхідність гарантувати всі процесуальні права учасників [5].

Важливою особливістю міжнародних трибуналів є те, що вони наділені правом застосовувати принцип універсальної юрисдикції. Цей принцип має ключове значення для боротьби з безкарністю та забезпечення правосуддя в глобальному масштабі. Рішення міжнародних трибуналів мають значний вплив на розвиток міжнародного права. Вони створюють прецеденти й встановлюють стандарти для національних судових систем. Крім того, робота міжнародних трибуналів сприяє зміцненню міжнародної правової системи й поліпшенню становища з правами людини.

Вивчаючи національні механізми притягнення до відповідальності за воєнні злочини, можна зазначити, що вони є невід'ємною частиною системи правосуддя. Кожна держава зобов'язана забезпечити судове переслідування воєнних злочинців за допомогою внутрішніх правових механізмів. Ці системи охоплюють кримінальне законодавство, спеціальні закони й процедури, а також спеціальні правоохоронні підрозділи, що займаються розслідуванням воєнних злочинів. Багато держав мають у своєму кримінальному законодавстві положення, які чітко визначають воєнні злочини та передбачають покарання за них. Наприклад, у Німеччині такі злочини визначені у статті 8 Кримінального кодексу, а у Франції – у статті 212-1 Кримінального кодексу. Ці положення є основою для притягнення до відповідальності осіб, винних у серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права. Крім того, багато держав створили у своїх правоохоронних органах спеціалізовані підрозділи для розслідування воєнних злочинів. До прикладу, у Великій Британії у військовій поліції є спеціальний підрозділ, що займається розслідуванням воєнних злочинів. У Канаді у складі Королівської канадської кінної поліції є спеціальний підрозділ, що займається подібними питаннями.

Судочинство також є важливою частиною державного апарату. Держава забезпечує відкриті судові слухання, де обвинувачений має право захищати себе і дотримуються всі процесуальні права. Це включає в себе право на адвоката, право

на справедливий і неупереджений судовий розгляд і право на апеляцію. Взаємодія міжнародних і національних механізмів відіграє важливу роль у боротьбі з безкарністю. Міжнародні організації, такі як ООН і Міжнародний кримінальний суд, надають значну підтримку національним системам правосуддя [2]. Це охоплює технічну допомогу, навчання правоохоронних органів і суддів, а також підтримку в проведенні розслідувань і зборі доказів. Різноманітні принципи надають змогу державам вести переслідування та забезпечити правосуддя в глобальному масштабі. Наприклад, у 2015 році Радован Караджич був засуджений у Норвегії за злочини, скоєні в Боснії та Герцеговині.

Міжнародні трибунали також відіграють важливу роль у взаємодії з національними системами правосуддя. Вони надають можливість притягнути до відповідальності тих, хто не може бути притягнутий до відповідальності у своїй країні. Національні судові системи також можуть передавати справи в міжнародні трибунали, якщо вони не в змозі адекватно переслідувати злочинців. Це зміцнює міжнародну правову систему і сприяє забезпеченню більш справедливого судового розгляду.

Отже, взаємодія між міжнародними та національними механізмами є ключем до боротьби з безкарністю та забезпечення справедливості для жертв воєнних злочинів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Женевські конвенції. URL: <https://ihl.databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/375?OpenDocument>
2. Міжнародний кримінальний суд. URL: <https://www.icc-cpi.int/>
3. Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії. URL: <https://www.icty.org/>
4. Поняття та склад воєнного злочину в контексті положень міжнародного кримінального права. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6863/1/%D0%B7%D1%83%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf>

5. Посібник із розслідування воєнних злочинів: що є законним під час війни? – Інститут Розвитку Регіональної Преси (ІРРП). URL: [irrp.org.ua](http://irrp.org.ua)

6. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: <https://www.icc-cpi.int/resourcelibrary/official-journal/rome-statute.aspx>

7. Міжнародний кримінальний суд у механізмі захисту міжнародних стандартів прав людини. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/fc28461b-518a-4162-93db-50de3edfbadd>

**Ключові слова:** *МКС, принципи, відповідальність, міжнародний трибунал, міжнародне право, національне право, військові злочини.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.*

**Гребенюк Марія Іванівна**

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА**

Чітке розуміння правового статусу учасників збройних конфліктів є необхідною умовою для дотримання міжнародного гуманітарного права. Це дозволяє встановити межі допустимих дій під час війни та забезпечити захист прав як військовослужбовців, так і цивільних осіб. Такий підхід сприяє гуманізації збройних конфліктів та мінімізації страждань цивільного населення.

Міжнародне гуманітарне право поділяє усіх осіб, які беруть участь у збройних конфліктах, на дві основні категорії: учасників та неучасників. При

цьому, цей поділ здійснюється залежно від характеру конфлікту – міжнародного чи неміжнародного [1].

Учасниками збройних конфліктів є як державні, так і недержавні структури, які безпосередньо залучені до військових зіткнень. До них належать різноманітні формування, включаючи держави, міжнародні організації, недержавні воєнні формування або ж терористичні організації.

Неучасники збройних конфліктів – це особи або групи осіб, які не беруть безпосередню участь у збройних зіткненнях. Вони можуть бути цивільними особами, військовополоненими, медичним персоналом і тд [1].

З огляду на вищезазначене можна класифікувати учасників збройного конфлікту за певними критеріями. Наприклад, з огляду на їхній статус, можна виділити держави, міжнародні організації та недержавні утворення. Залежно від рівня залученості до бойових дій, учасники поділяються на активних та потенційних. Крім того, важливим аспектом є відповідність дій учасників нормам міжнародного гуманітарного права і відповідно до цього критерію можна виділити законних та незаконних учасників.

До категорії законних учасників збройних конфліктів належать комбатанти. Це окрема група осіб, які мають право брати участь у міжнародних збройних конфліктах. Їхній особливий статус визначає конкретні права та обов'язки під час ведення бойових дій [1].

Аналізуючи Женевські конвенції та додаткові протоколи, можна визначити ключові характеристики комбатанта. Згідно з Додатковим протоколом I, комбатантом вважається особа, яка є членом збройних сил сторони, що бере участь у конфлікті. Отже, основною ознакою комбатанта є його належність до збройних сил [1, 5].

Учасники збройних конфліктів володіють особливим набором прав та обов'язків. Вони мають право на застосування зброї в рамках збройного протистояння та на захист своїх прав. Разом з тим, комбатанти зобов'язані дотримуватися встановлених міжнародним гуманітарним правом норм та правил ведення війни. Зокрема, вони повинні чітко відрізняти себе від цивільного

населення за допомогою спеціальних знаків, емблем, прапорів або стрічок. Виконання цього обов'язку є вкрай важливим для того, щоб їх можна було ідентифікувати як комбатантів, а не цивільних осіб [1, 5].

Варто зауважити, що комбатанти не несуть кримінальної відповідальності за участь у законних бойових діях, навіть якщо ці дії в мирний час вважалися б злочином. Однак, вони несуть відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, встановлених міжнародним гуманітарним правом.

Окрім цього досить важливим є те, що комбатанти, які потрапляють в полон набувають статусу військовополонених. Це означає, що вони мають право на гуманне поводження, харчування, медичну допомогу, зв'язок з родиною тощо [2].

До категорії військовополонених належать не лише регулярні війська (комбатанти), а й інші особи, які брали участь у бойових діях або підтримували збройні сили, за умови дотримання ними вимог міжнародного гуманітарного права щодо носіння розрізнявальних знаків, відкритого носіння зброї та інших правил ведення війни [1, 3].

Поняття «незаконний комбатант» є скоріше теоретичним конструктом, який застосовується до осіб, які беруть участь у бойових діях, але не відповідають критеріям для надання їм статусу комбатанта або військовополоненого.

До даної категорії належать шпигуни, найманці, цивільні особи, що беруть безпосередню участь у воєнних діях. Шпигуном вважається особа, яка шляхом обману таємно збирає інформацію, перебуваючи на території, контрольованій протилежною стороною, з метою передачі такої інформації супротивнику. Вони, як правило, діють під прикриттям і не носять чіткої військової форми. Найманцем, у свою чергу, є особа, яка спеціально завербована для участі у бойових діях за винагороду, але безпосередньо не пов'язана з регулярною армією. Шпигуни та найманці є особливою категорією осіб, які хоч і беруть участь у збройних конфліктах, але не мають права на статус військовополоненого. Це пов'язано з тим, що їхні дії виходять за межі дозволених міжнародним гуманітарним правом дій комбатантів. Тобто, при захопленні в полон вони не користуються «привілеями» даного статусу [4].

Міжнародне гуманітарне право надає особливий захист особам, які не є учасниками збройних конфліктів. Цей захист поширюється як на цивільне населення загалом, так і на окремі категорії осіб, такі як медики, релігійні діячі та гуманітарні працівники. Правові основи такого захисту містяться в Женевських конвенціях та додаткових протоколах. Неучасники збройних конфліктів у свою чергу поділяються на некомбатантів та підзахисних осіб [3, 6].

До некомбатантів належать особи, що входять до складу збройних сил сторони конфлікту, але участі у воєнних діях не беруть – це духовний і медичний персонал. Вони надають медичну допомогу пораненим та хворим, а також здійснюють духовну і моральну підтримку військовослужбовців.

До іншої ж категорії осіб, які підлягають особливому захисту під час збройних конфліктів відповідно до Женевських конвенцій, належать також поранені та хворі, особи, які зазнали корабельної аварії, військовополонені, цивільне населення, зокрема журналісти, парламентарії, працівники гуманітарних організацій та особи, що займаються охороною культурних цінностей. Ця категорія визначається міжнародним правом як «підзахисні» особи [1].

Правовий статус цієї категорії осіб визначається насамперед тим, що воюючі сторони зобов'язані не тільки не нападати на них, але й несуть обов'язок захищати дану категорію. Норми міжнародного права встановлюють декілька принципів такого захисту: окупуюча держава зобов'язана забезпечувати порядок і захищати їх на окупованій території, а ті, хто потрапили під владу противника, мають право на гуманне поводження, включаючи право на життя, недоторканність особи, медичну допомогу та гуманітарну допомогу [3, 5].

З огляду на викладені норми міжнародного гуманітарного права, можна констатувати, що особи, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях, мають право на захист від будь-яких форм насильства. Це означає, що їхнє життя, здоров'я та майно мають бути захищені. Такий підхід є фундаментальним принципом міжнародного гуманітарного права, спрямованим на зменшення страждань цивільного населення під час збройних конфліктів та сприяння встановленню миру. Дотримання цих норм усіма сторонами конфлікту є

ключовою умовою ефективного захисту як комбатантів, так і цивільних осіб. Саме тому визначення точного правового статусу осіб, які беруть участь у бойових діях, є ключовим для забезпечення їхніх прав та гарантування гуманного поводження.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с.
2. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (Женевська конвенція III 1949 року). URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_153#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text)
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (Женевська конвенція IV 1949 року). URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text)
4. Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців від 04.12.1989 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_103#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_103#Text)
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 р. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://goo.gl/WjGDUL>.
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 08.06.1977 р. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_199#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text)

**Ключові слова:** міжнародне гуманітарне право, цивільне населення, збройний конфлікт.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

*Дмитренко Ольга Олексіївна*

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ЩОДО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: УКРАЇНА ТА РФ**

Сучасний етап розвитку людства характеризується гуманізацією всіх правових сфер, зокрема знайшовши відображення й у різноманітних галузях міжнародного права. Міжнародне гуманітарне право виступає яскравим прикладом результату цієї світової тенденції процесу гуманізації: воно закріпило певну систему міжнародно-правових норм, які підлягають застосуванню під час різних видів збройних конфліктів, встановило низку прав і зобов'язань для відповідних суб'єктів міжнародного права у сфері обмежень та заборон використання деяких методів і засобів ведення збройної боротьби. Поруч з цим, основні нормативно-правові акти міжнародного гуманітарного права покликані на захист жертв таких збройних конфліктів, а отже встановлюють відповідальність за порушення відповідних норм [6, с.5], [2].

До основної правової бази «права збройних конфліктів» відносять Женевські конвенції, які регулюють питання захисту різних категорій суб'єктів – жертв війни. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (далі Конвенція) була ратифікована Україною, а на той час УРСР, у 1954 році.

Відповідно до положень Конвенції за загальним правилом статусу військовополоненого може набути особовий склад, члени ополчення чи добровольчих загонів, які в свою чергу є безпосередньо складовою частиною цих збройних сил сторони конфлікту, які потрапили в полон до супротивника. За наявності відповідних умов військовополоненими можуть визнаватись і члени інших ополчень та добровольчих загонів; члени особового складу регулярних збройних сил; супроводжуючі збройні сили сторони конфлікту особи, які тим не



менш фактично не входять до їх складу; члени екіпажів суден торговельного флоту; жителі неокупованої території держави, що озброїлись під час наближення ворога з подальшою метою чинити опір силам загарбника.

Наразі актуальність питання застосування норм Конвенції пов'язана з Указом Президента України «Про введення воєнного стану» від 24.02.2022 року, яким на території України було запроваджено правовий режим воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. У статті 2 Конвенції визначено можливість виконання її положень як у мирний час, так і у всіх випадках оголошеної війни або ж будь-якого іншого збройного конфлікту, навіть у тому випадку коли одна зі сторін не визнає стану війни на території держави.. У реаліях сьогодення зазначення невизнання стану війни «лише однією стороною» відіграє важливу роль, одночасно роблячи питання застосування норм даної Конвенції дійсно дискусійним. Правовий режим воєнного стану на території України не є тотожним стану війни, про що свідчить положення Конституції. На території РФ стан війни також оголошено не було, натомість визначаючи такий акт агресії проти України «спеціальною воєнною операцією». Наразі ми маємо ситуацію, де збройний конфлікт за своїми ознаками повністю відповідає визначенню війни, однак жодна зі сторін на території своєї держави її не проголошує. Звідси впливає наступне питання: яким є статус українських військовополонених та військовополонених РФ? [1-4].

Окрім Конвенції, яка закріплює низку основних гарантій дотримання прав військовополонених, Кабінетом міністрів від імені України було затверджено Порядок тримання військовополонених, а МОУ «Інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України». Запровадження нормативно правових актів, які установлюють загальні вимоги щодо тримання військовополонених відповідно до норм міжнародного права та регулюють порядок їх виконання, а також обладнання спеціальних місць тримання військовополонених відповідає положенням Женевської конвенції та свідчить про дотримання Україною норм міжнародного гуманітарного права. Обміни військовополоненими відбуваються на основі положень Конвенції, хоча

виходячи з положень зазначеного міжнародно-правового акту питання набуття статусу військовополонених є питанням спірним. З боку РФ вбачається порушення більшої частини норм Конвенції, включаючи розстріли військовополонених. Тим не менш, жодна зі сторін прямо не заперечує проти виконання положень Женевської конвенції про поводження з військовополоненими і вважає осіб, які потрапили в полон до супротивника, військовополоненими [2, 5].

З урахуванням зазначеного є доцільним стверджувати, що дослідження норм міжнародного гуманітарного права щодо військовополонених України та РФ є необхідним і потребує подальших наукових розробок в майбутньому.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_153#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text)
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» від 5 квітня 2022 р. № 413. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text>
4. Указ Президента України «Про введення воєнного стану» від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
5. Наказ Міністерств оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України» від 23 березня 2017 року № 164. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#n632>
6. Гнатовський М.М., Короткий Т.Р., Кориневич А.О., Лисик В.М., Поєдинок О.Р., Хендель Н.В. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. с. 5.

**Ключові слова:** *військовополонені, воєнний стан, війна, збройні конфлікти, міжнародне гуманітарне право, право збройних конфліктів, Женевська конвенція.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри Національного університету «Одеська юридична академія» Цибульська Ольга Юрївна.*

**Єрофєєва Ольга Сергіївна**

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету прокуратури та слідства*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ**

Розпочата широкомасштабна збройна агресія рф проти України вплинула на всі сфери життя нашого народу. На жаль, кожен з нас ніколи не зможе забути ті жахливі події, які відбувалися і надалі відбуваються в Україні. Воєнні злочини, що вчиняються військовослужбовцями рф на території нашої держави, порушують міжнародне гуманітарне право. Проблема катувань українських військовополонених має широкомасштабний характер. Діяльність органів слідства спрямована на виявлення цих злочинів та їх документування значно ускладнюється сучасними умовами ведення воєнних дій.

Основним критерієм поводження з військовополоненими, наскільки це можливо під час війни, є принципи гуманності. Норми про гарантування прав полонених найбільш повною мірою законодавчо закріплені у Женевських Конвенціях від 12 серпня 1949р.: «Про поліпшення долі поранених та хворих у діючих арміях»; «Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб зі складу збройних сил на морі, які потерпіли корабельну аварію»; «Про поводження з військовополоненими»; «Про захист цивільного населення під час війни».

У статті III, статті 4 Женевської Конвенції (далі – Конвенція) до категорій осіб, які є військовополоненими під контролем ворога, відносяться :

1) «члени збройних сил сторін конфлікту, а також члени ополчень або добровольці, що належать до цих збройних сил, – збройні сили держав.

2) члени інших збройних формувань і добровольчих сил, зокрема організованих рухів опору, які належать до ЗК і діють на її території чи за її межами, навіть якщо ця територія окупована» [1].

Міжнародне гуманітарне право передбачає надання полоненим військовим та цивільним дещо різних рівнів та режимів захисту. Особливою проблемою, що потребує міжнародної уваги, є порушення прав військовополонених, яке представлено у декількох аспектах. Зокрема, однією з актуальних проблем є недотримання міжнародних стандартів щодо поводження з військовополоненими під час війни, зокрема відбувається порушення:

- статті 13 Женевської конвенції «жодного військовополоненого не можна піддавати фізичному каліченню або медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру...» [1]. Як приклад, у 120-й виправній колонії в окупованому Донецьку до українських військовополонених застосовували тортури (систематично били, зв'язували руки і ноги колючою проволокою). Страти військовополонених не є поодиноким випадком, зокрема, даних Генеральної прокуратури України зафіксовано щонайменше 93 випадки страт, з них 80% здійснені у 2024 році;

- статті 17 Конвенції, яка забороняє будь-які форми фізичних чи моральних тортур або будь-який примус до військовополонених з метою отримання від них будь-яких відомостей. Для полонених українських військових не створено спеціальних таборів, у зв'язку із чим військовополонені утримуються здебільшого у місцях позбавлення волі пенітенціарної системи країни-агресора. Звільнені з полону українські військові повідомляють про факти катувань, фізичного та психологічного насильства. Ставлення до полонених подекуди значно гірше, ніж до ув'язнених там осіб. Також порушенням цього права є ситуація, коли «на початку квітня в Маріуполі окупанти піддали катуванню, а потім стратили

офіцера Національної гвардії України, після того як він відмовився надати пароль до радіостанції, яку використовували українські військові» [3, с. 8];

- статті 18 Конвенції, яка гарантує майнові права військовополонених. Систематично військовослужбовці рф забирають не лише речі особистого користування полонених, а й речі першої необхідності, зокрема ліки;

- статті 19 Конвенції, де йдеться про необхідність евакуації полонених від зони активних бойових дій. Згідно статті 23 Конвенції «жодного військовополоненого не можна будь-коли відправити в такий район, в якому йому загрожував би вогонь із зони боїв, або тримати його там...» [1]; Порухення норм цих статей спостерігаємо під час утримання військовополонених у прифронтовій Оленівці;

- законного утримання в полоні. Під цим розуміється зокрема і незаконне захоплення військовополонених, викрадення їх або ж утримання в неналежних умовах;

- статей 23-32 Конвенції щодо відсутності медичної допомоги, нормального харчування та інших основних потреб. Спостерігається різке зниження ваги, проблеми зі здоров'ям у військових, які повертаються з полону. Все це і є свідченням не дотримання окупантами елементарних норм міжнародного гуманітарного права;

- статей 79-81 Конвенції щодо представників військовополонених.

Крім того, рф не допускає спостерігачів ООН з прав людини до місць утримання військовополонених під вартою. За словами голови Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні Матильди Богнер, є випадки, коли полонених у деяких місцях утримання під вартою змушували пробігати між двома шеренгами охоронців, які жорстоко їх били [2, с. 27].

До дещо проблематичного питання, на нашу думку, можна віднести також низький рівень міжнародного тиску та відповідальність до країн-порушників дотримання міжнародного гуманітарного права. Необхідно забезпечити безперервний моніторинг порушень у поводженні з військовополоненими, ефективні засоби притягнення винних до відповідальності.

На прикладі російсько-української війни, можна дійти висновку в необхідності перегляду підходів правового становища військовополонених у сфері міжнародного гуманітарного права, зважаючи на реалії сьогодення. Існує значна різниця між умовами утримання військовополонених українською стороною та стороною країни-агресора. У наш час, українські військовополонені не мають впевненості у застосуванні до них в повному обсязі норм міжнародного права. Задля забезпечення законного поводження з військовополоненими насамперед необхідно мати механізми для зв'язку з міжнародними гуманітарними організаціями (Міжнародний Комітет Червоного Хреста) та правозахисними групами.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. URL : [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_153](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_153)
2. Березняк В.С. Демичева А.В. Права людини в умовах широкомасштабного збройного конфлікту в Україні: аналітичний огляд. Дніпро. ДДУВС. 2023. С.27.
3. Upravlinnia Verkhovnoho komisara OON (2023), povodzhennia z viiskopolonenymy ta osobamy, yaki prypynyly uchast u voiennykh diiakh, v konteksti zbroinoho napadu rosiiskoi federatsii na Ukrainu 24 liutoho 2022 roku – 23 liutoho 2023 roku, 24 bereznia 2023 roku.

**Ключові слова:** війна, військовополонені, збройні формування, збройна агресія, міжнародне гуманітарне право, Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, законність.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Пасечник Олена Владиславівна.

*Костюк Дарія Сергіївна*  
*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету прокуратури та слідства*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ХХІ СТОЛІТТЯ**

В суспільстві існують різні думки, щодо застосування норм міжнародного гуманітарного права в сучасних умовах введення війни. Деякі науковців та практики стверджують, що міжнародне право мертво, інші навпаки вважають, що зараз відбувається період корінних змін у розвитку міжнародного права. Питання дійсно дискусійне, адже про правила введення війни можна говорити не лише в контексті обмежень поведінки суб'єктів міжнародного права, а й в аспекті оцінки наслідків.

*Jus ad bellum* з латинської мови «право на війну», якщо зануритися в історичний екскурс, то варто розпочати з того, що саме Друга світова війна мала найбільший вплив на сучасне міжнародне право. Наслідки, судові процеси, які тривають ще сьогодні, це все звичайно залишило свій відбиток. Ми маємо можливість звертатися до Міжнародного кримінального суду, застосовувати практику кримінальних трибуналів, користуватися Конвенцією, але ми також повинні розуміти, що суспільство розвивається, а в останні роки навіть дуже стрімко і з цього випливає те, що міжнародні норми вже не актуальні для темпів розвитку інновацій, зокрема у військовій сфері. Модернізація створює нові запити та оновлення підходів міжнародного права.

Збройний конфлікт в Україні є викликом для існуючої системи міжнародного гуманітарного права. Не врегульованих аспектів дуже багато, зокрема більше п'ятнадцяти років йдуть дискусії серед країн про потребу врегулювання застосування дронів з воєнною метою. І на сьогоднішній день немає узгодженої позиції з цього питання, водночас саме цілеспрямовані атаки за допомогою дронів

під час збройного конфлікту дозволяють кардинально змінити хід подій. Кібернапади на критичну інфраструктуру та системи управління державами, вони не тільки порушують міжнародне право, а й створюють гуманітарні кризи, коли цивільне населення втрачає доступ до основних послуг і таких аспектів ще дуже багато, всі вони в умовах сьогодення є викликами для міжнародного гуманітарного права [1].

Одна з найактуальніших проблем – це щодо наслідків. Так збройний конфлікт ще триває і кожного дня він спричиняє ряд злочинів. Потрібно також пам'ятати, що на території України воєнні злочини вчиняються ще з 2014 року. Факти вчинених вищезгаданих правопорушень за офіційною статистикою налічують десятки тисяч. «Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на справедливий суд», тобто, «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом», в даному аспекті кожна жертва збройного конфлікту має бути почута. І кожна історія повинна впливати на механізм зміни міжнародного гуманітарного права [2].

Щодо роботи Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), на жаль дана інстанція не зможе охопити всі факти вчинення злочинів. На сьогоднішній день можна побачити, що розслідування МКС злочинів російської федерації на території України в деяких випадках безперспективні. До прикладу події які відбувалися в Бучі, Ірпені, Гостомелі, Бородянці до цих пір не врегульовані та на публічних майданчиках триває дискусія чи має місце геноцид. Наступний приклад – це щодо незаконної депортації та переміщення українських дітей з окупованих територій України до Росії. На перший погляд, це знову ж виглядає як геноцид. Але Міжнародний кримінальний суд кваліфікував ці дії Путіна та Львової-Белової як різновид воєнних злочинів та видав відповідні ордери на арешт цих осіб, але чи вдасться притягнути до відповідальності питання залишається відкритим [5]. Також важливо зазначити, що «Верховна Рада України прийняла на засіданні 21 серпня 2024 року Закон України про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправки



до нього, внесені Президентом України Володимиром Зеленським (реєстр. №0285 від 15.08.2024)». Саме ратифікація вищезазначеного міжнародного договору дозволить Україні притягувати російських злочинців до відповідальності. Під час свого розслідування Міжнародний кримінальний суд (МКС) співпрацює з Генеральною прокуратурою України, національними органами, спільною слідчою групою (JIT) та Євроюстом. Перші рішення МКС щодо ситуації в Україні вже ухвалені, і вони вселяють надію. Зокрема, 17 березня 2023 року Палата попереднього провадження видала ордери на арешт президента росії Володимира Путіна та уповноваженої з прав дитини при президентові рф Марії Львової-Бєлової. Відтепер, у разі прибуття цих осіб до однієї зі 124 країн, що є учасницями Римського статуту, їх мають заарештувати та передати під слідство. Це дуже важливий крок, оскільки МКС не може розглядати справи без присутності обвинувачених [4, 6].

Отже, поки війна триває, активні бойові дії суттєво ускладнюють процеси законотворчості та правосуддя. Однак уже зрозуміло, що більшість світу стане на бік правосуддя для України. За плечима ми маємо весь досвід та історію міжнародного права, події сьогодення – війна, яка продовжується, а попереду – складний шлях, на якому доведеться визначати, як і якими темпами має розвиватися не лише українське правосуддя, а й система міжнародного гуманітарного права. Встановлення справедливого світового порядку неможливе без розробки чіткого кодексу поведінки держав на міжнародній арені. Реформування повинно супроводжуватися створенням нових, ефективних і навіть жорстких механізмів впливу на країни, що порушують правила [3].

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Міжнародне гуманітарне право: чи є у нього майбутнє? URL : <https://justtalk.com.ua/post/mizhnarodne-gumanitarne-pravo-chi-e-u-nogo-majbutne>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950р. База даних «Законодавство України». URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

3. Широкова-Мурараш О.Г. Особливості співвідношення міжнародного права та моралі в умовах сучасних викликів. Правова держава. 2020. С. 177-185.
4. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. База даних «Законодавство України». URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text)
5. Злочини РФ в Україні: виклики притягнення винних до відповідальності. URL : <https://unba.org.ua/publications/print/8055-zlochini-rf-v-ukraini-vikliki-prityagnennya-vinnih-do-vidpovidal-nosti.html>
6. Верховна Рада України ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду та поправки до нього. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. Опубліковано 21 серпня 2024, о 17:04. URL : <https://griml.com/B1ym5>

**Ключові слова:** *норми міжнародного гуманітарного права, Міжнародний Кримінальний суд, Римський статут, збройний конфлікт, воєнні злочини.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.*

**Куліченко Аліна Василівна**

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету цивільної та господарської юстиції*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ**

Вивчаючи окремі аспекти регулювання міжнародним правом захисту людини варто звернути увагу на осіб із статусом військовополонених. Такі особи є важливим елементом в системі міжнародного гуманітарного права. Також потрібно підкреслити актуальність теми на сьогодні, адже військовий стан в

Україні продовжується. Саме тому важливо знати і розуміти норми міжнародного права, що регулюють статус військовополонених і реагувати на порушення в цій сфері. Наразі в Україні діє низка органів, що спеціалізується на захисті, пошуку та обміну військовополонених. До них входять координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, Національна поліція України, Міністерство оборони України, Національне інформаційне бюро для звернень щодо військовополонених або військових, місцезнаходження яких невідоме, Центральне агенство розшуку Міжнародного комітету Червоного Хреста тощо.

В розумінні міжнародного гуманітарного права військовополонений – це комбатант, що під час збройного конфлікту потрапив в полон до противника. Розвідники, військові збройних сил держави, найманці які є пораненими та хворими, що потрапили до рук ворогуючої сторони набувають того ж статусу [2] Женевська конвенція також вказує на їх категорії: особовий склад збройних сил, а також члени ополчення чи добровольчих загонів; членів регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові чи владі, що не визнані державою, яка їх затримує; члени екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права; жителі неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носить зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [1]

Однією з головних особливостей міжнародно-правових положень щодо статусу військовополонених є заборона репресій і розправи щодо таких осіб. Країни, які їх утримують, зобов'язані забезпечити безпеку, гуманне поводження та повагу до людської гідності таких осіб. Зокрема, забороняється застосовувати тілесні покарання, тортури чи інші жорстокі методи впливу на військовополонених.

Третя Женевська конвенція передбачає, що військовополонені повинні бути звільнені та репаровані після закінчення військових дій. Військовополонені не

можуть бути покарані за участь у збройному конфлікті, якщо вони діяли відповідно до законів і звичаїв війни. Проте, вони можуть бути притягнуті до відповідальності за воєнні злочини або інші серйозні порушення міжнародного права.

Згідно з міжнародним правом, військовополонені мають право на гідні умови утримання. Вони повинні отримувати харчування, воду, медичну допомогу та засоби для особистої гігієни в обсязі, необхідному для підтримки здоров'я та виживання. Також заборонено використовувати їх як рабів або примушувати до небезпечної роботи [3]

Особливо важливою є заборона на примусові зізнання. Військовополонені мають право відмовитися відповідати на запитання, які не стосуються їх персональних даних. Примус до співпраці чи зізнання є порушенням міжнародного гуманітарного права. Тиск з боку затримуючої сторони не може використовуватися для збору інформації військового характеру. Військовополонені також мають право постати перед судом, якщо їх звинувачують у вчиненні злочину. Судові процеси мають бути справедливими та відповідати міжнародним судовим стандартам. Це включає право на захист, право бути поінформованим про звинувачення та право на оскарження. Важливим аспектом є повага до культури і віросповідання військовополонених та надання можливості притримуватися обрядів.

Статус військовополонених передбачає захист і в разі переміщення. Їх не можна депортувати або примусово переселяти без поважних підстав. Переміщення повинно відбуватися у відповідних умовах, що забезпечують безпеку і здоров'я військовополонених. Важливо також, що всі військовополонені мають право на однакове поводження, незалежно від їхнього звання, національності, раси, релігії чи інших характеристик. Дискримінація військовополонених за будь-якими ознаками суворо заборонена. Також міжнародними конвенціями регулюється заборона використання їх для пропаганди або на полі бою як солдатів чи живі щити. Важливим є також надання можливості спілкування з сім'єю. Їм повинні дозволяти надсилати та отримувати

листи, а також отримувати посилки з продуктами харчування та речами першої необхідності [4]

Проте, з початком повномасштабної війни можна спостерігати протилежні дії армії окупантів щодо військовополонених українців. Статистика показує 92 % задокументованих випадків катування та жорстокого поводження з полоненими солдатами. Неодноразово це підтверджується автентичними відеороликами, аудіозаписами та фотографіями, що ширяться мережею Інтернет. Також наявні офіційні дані щодо відкриття кримінальних проваджень щодо таких злочинів. Окупанти застосовують різноманітні способи фізичного і психічного насилля та катувань. Також відомо, що військовополонених утримують в неналежних умовах без надання речей першої необхідності та медичних послуг. Найбільшим порушенням є вбивства та геноцид українських військовополонених. Статистика щодо України показує близько 49% (станом на 2023 рік) випадків жорстокого поводження з полоненими солдатами [5]

Країни, які утримують військовополонених, зобов'язані повідомити їх імена, дати народження та інші персональні дані до центрального агентства у справах військовополонених, створеного Міжнародним комітетом Червоного Хреста. Також дана організація повинна мати доступ до таких осіб, оглядати їх та надавати допомогу.

Нажаль, Україна зіткнулася з протилежним, що створює проблемну ситуацію. Тому, міжнародні організації, включаючи Червоний Хрест повинні допускатися до військовополонених окупантами та мати повну інформацію щодо них, а також слідкувати та реагувати на порушення міжнародного гуманітарного права в сфері захисту осіб зі статусом військовополонених.

Отже, слід зазначити, що незважаючи на воєнний стан в Україні, стан військовополонених, які перебувають у полоні України ґрунтується на прихильності України до норм міжнародного гуманітарного права та міжнародних конвенцій, які захищають ці права, забезпечується дотримання прав людини, повагу людської гідності та верховенство права. Окрім цього, актуальним питанням є статус військовополонених країни-агресора, тобто

неможливості отримувати інформацію про них відповідно до норм міжнародних і національних агентств, жорстоке та нелюдське поводження та перспектива подальших рішень та дій для захисту військовополонених, їх обміну, тощо.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_153#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text)
2. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_151#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text)
3. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_222#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text)
4. Жаровська І., Шевчук Я. (2023). Правове регулювання статусу військовополонених відповідно до норм міжнародного гуманітарного права: історична та сучасна ретроспектива. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Т. 10. № 4(40). С. 20-27.
5. Управління верховного комісар ООН. Поводження з військовополоненими та особами, які припинили участь у воєнних діях, в контексті збройного нападу Російської федерації на Україну : доп. Упр. Верхов. комісара ООН з прав людини. 2023. 40 с.

**Ключові слова:** *військовополонені, міжнародне право, Червоний Хрест, порушення гуманітарних норм, права людини, заборона катувань, жорстоке поводження, захист військовополонених.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Канєнберг-Сандул Оксана Костянтинівна.*

**Миколюк Софія Ігорівна**  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ**

В умовах збройного конфлікту на сході України та анексії Криму питання правового статусу та захисту прав осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях, є надзвичайно актуальним. Окуповані території – це не лише зони правового вакууму, де національне законодавство не має повної сили, але й території, де порушуються основні права людини. Водночас міжнародне право, національні нормативні акти та різні механізми захисту надають певні інструменти для захисту прав таких осіб.

На окупованих територіях особи не мають повного доступу до української правової системи. Це обмежує їх можливості реалізовувати свої права та звертатися до судових органів [1, с.51]. Крім того, місцеві органи влади, які функціонують під контролем окупаційної влади, часто не визнають українське законодавство. Однією з особливостей статусу осіб на окупованих територіях є те, що окупаційні режими часто примушують до отримання громадянства окупаючої держави. Відмова від цього може призвести до дискримінації або обмеження в реалізації прав, таких як право на роботу, охорону здоров'я чи освіти.

Окупаційні режими обмежують економічні права осіб, забороняючи ведення бізнесу за українським законодавством або примушуючи реєструватися відповідно до законодавства окупаючої держави. Крім того, громадяни часто стикаються з економічними санкціями, блокуванням банківських рахунків та обмеженням у використанні фінансових послуг. Окуповані території є зоною, де рух громадян суворо контролюється [2, с.433]. Люди, які бажають виїхати з таких територій, часто стикаються з адміністративними та фізичними перешкодами, що

ускладнює можливість евакуації, пошуку захисту чи отримання гуманітарної допомоги.

Однією з найсерйозніших проблем на окупованих територіях є обмеження свободи слова, преси та зібрань. Окупаційні режими систематично придушують будь-які прояви незгоди, використовуючи репресії, залякування та арешти. Міжнародні організації, зокрема ООН, неодноразово звітували про численні випадки незаконних арештів, утримання в ізоляції та застосування катувань до осіб, яких окупаційні власті підозрюють у співпраці з Україною або проукраїнських поглядах.

Важливим аспектом є порушення права на освіту, оскільки українська система освіти на окупованих територіях майже повністю замінена системою окупантів. Це призводить до того, що діти отримують іншу освіту, яка не визнається на міжнародному рівні, а їхні можливості вступу до українських вищих навчальних закладів значно обмежені.

Міжнародне гуманітарне право та право прав людини передбачають захист осіб на окупованих територіях. Зокрема, Четверта Женевська конвенція 1949 року зобов'язує окупаційну владу забезпечити захист прав цивільних осіб. Україна також активно використовує інструменти міжнародного права для притягнення агресора до відповідальності. Такі організації, як ООН, ОБСЄ та Європейський суд з прав людини, продовжують документувати порушення прав людини на окупованих територіях та надавати підтримку жертвам таких порушень. Вони також тиснуть на міжнародну спільноту, щоб та вжила відповідних заходів щодо агресора.

Українська держава створила ряд програм для підтримки своїх громадян, які перебувають на окупованих територіях або вимушені їх залишити. Ці програми включають соціальну підтримку, правову допомогу, гуманітарну допомогу та освітні програми для молоді. Українські правозахисні організації активно залучені до захисту прав осіб з окупованих територій. Вони допомагають громадянам звертатися до національних та міжнародних судових інстанцій з



метою притягнення винних до відповідальності та отримання компенсацій за порушені права.

Відтак, проблема захисту прав осіб, які проживають на окупованих територіях України, є складною та багатогранною. Ці особи знаходяться у ситуації правового вакууму, де порушення їхніх прав є систематичним та безкарним. Водночас існують певні інструменти міжнародного права, державної підтримки та діяльності правозахисних організацій, що надають можливості для захисту цих осіб [3, с.16]. Подальша боротьба за їхні права потребує постійної уваги міжнародної спільноти та посилення зусиль України в цьому напрямку.

Підсумовуючи слід констатувати, що держава підтримує громадян, які залишились на окупованій території, шляхом прийняття відповідних спеціальних законів у сфері прав людини і громадянина, однак люди користуються не всім комплексом прав і свобод, а правовий статус цих осіб є усіченим. Висновки та пропозиції сформовані у даній статі можуть бути використані у наукових дослідженнях щодо прав громадянина та удосконаленні чинного законодавства. Збройні конфлікти, на жаль, продовжуються не тільки на території України, однак і в інших країнах.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Громовчук М.В. Правивий статус особи: загальні нормативістські засади, 2020. №4. С. 51-53.
2. Кресін О. В., Кресіна І. О. Особливості статусу та захисту прав осіб, які проживають на окупованих територіях. *Правова держава*. 2021. Вип. 32. С. 433-446.
3. Катеринчук К.В, Бортняк К.В. Проблеми захисту прав людини на тимчасово окупованих територіях. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Том 33 (72). № 1. 2022 С. 15-17.
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 Офіційний

веб-сайт Верховної Ради України. URL :  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

5. Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL :  
[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text)

6. Половинкіна Р.Ю. Правовий статус громадянина на тимчасово окупованих територіях України, 2023.

7. Кушнір Я.О. Особливості правового статусу тимчасово окупованих територій : порівняльно-правовий аспект. 2021.

**Ключові слова:** *окуповані території, захист прав, міжнародне гуманітарне право, окупаційні режими, механізми захисту.*

**Науковий керівник:** *асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.*

**Петровський Володимир Володимирович**

*здобувач 1-го курсу магістратури*

*факультету цивільної та господарської юстиції*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Відповідно до наявної практики останніх часів, сучасні збройні конфлікти через свою комплексну нову природу ставлять перед міжнародним гуманітарним правом серйозні виклики.

Посилаючись на основні принципи міжнародного права та положення Статуту ООН, держави повинні вирішувати міжнародні спори мирними засобами [1], але це не завжди є можливим. Саме через такі випадки міжнародне

право надає правомірну можливість застосовувати збройні сили для захисту, до прикладу: самозахист від агресії, застосування збройних сил ООН, реалізація права на самовизначення [2, с. 200].

Окремо потрібно наголосити на тому, що держава, яка стала жертвою нападу, також не повинна зловживати таким правом. Її пріоритетним завданням завжди повинно бути захист людського життя та людської гідності, елементів суспільства, що під час війни як ніколи перебувають під загрозою.

Європейська конвенція з прав людини встановлює, що у держави виникає обов'язок утримуватися від неправомірного втручання у права та свободи та гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, ефективне використання прав і свобод та його відновлення в разі порушення [3].

Проблематика міжнародно-правового регулювання під час збройних конфліктів впливає із декількох факторів, більшість з яких з'явилася через «динамічність» збройних конфліктів у світі.

По-перше, існують деякі проблемні аспекти з наявністю досить широкого спектру тлумачення дефініцій, що використовуються під час визначення збройних конфліктів та їх складових. В сучасному світі прояви агресії в подібних конфліктах супроводжуються використанням як збройних так і незбройних засобів ведення дій (наприклад використання інформаційних технологій, дезінформації, кібератак, інформаційних атак тощо), які в сукупності утворюють «гібридну війну» та не підпадають під точну класифікацію, через що іноді звернутися до міжнародно-правових норм або складно, або навіть неможливо.

По-друге, в сучасних збройних конфліктах в більшості випадків приймають участь ізольовані від міжнародно-правового кола суб'єкти (збройні групи або терористичні організації), з якими важко встановити домовленості посиляючись на норми та принципи міжнародного гуманітарного права або міжнародного права прав людини.

Більш практичним питанням стоїть реальна імплементація механізмів регулювання зафіксованих наслідків збройних конфліктів. Досить просто

зрозуміти, що процес притягнення іншої держави до відповідальності – є дуже складним та довгостроковим.

На прикладі активної війни в Україні, яка стала неймовірно знаковою та показовою подією для міжнародного права та права в цілому, можна зауважити, що ці механізми недопрацьовують та потребують змін, які зробити досить важко.

Наприклад, коли мова йде про захист прав людини, важливою інстанцією слід вважати Європейський суд з прав людини, який, посилаючись на Конвенцію про захист прав та основоположних свобод людини, забезпечує розгляд справ що стосуються таких питань. На превеликий жаль, цей механізм захисту в контексті війни в Україні так не працює, тому що Російська Федерація більше не є учасницею конвенції. Наявний механізм захисту передбачає звернення до судів України щодо відшкодування збитків Росією з подальшим зверненням із заявою до Реєстру збитків для України в Гаазі. Однак потрібно наголосити, що цей процес є дуже складним, а імплементація змін, які б його поліпшили та прискорили відбувається дуже повільно (до 2 квітня 2024 року навіть при наявності рішення суду про відшкодування, його неможливо було реально виконати).

Все ще розглядаючи судові питання, але відходячи від відшкодування шкоди, слід виділити неналежне, або ж неповне законодавче закріплення злочинів проти людяності, що може унеможливлювати притягнення до кримінальної відповідальності російських військових посилаючись на національне законодавство [4, с. 570].

Такі приклади «відумерлого» захисту є не єдиними. Окремою увагою слід наділити питання пакетів санкцій проти РФ, що були запроваджені міжнародною спільнотою. Як показує практика, основна проблема полягає не в тому, що їх недостатньо (хоча на це теж слід звернути увагу), а в дотриманні їх виконання.

Міжнародні відносини є дуже комплексним явищем, яке створює купу політичних та дипломатичних зв'язків між країнами, але саме війна України проти Росії показала масштабність прогалин, які дозволяють обходити такі, як здавалося б, серйозні бар'єри. Росії достатньо було всього декілька країн, щоб

налагодити нові обхідні торгові шляхи та отримувати заборонені санкціями товари та послуги. Більш того, іноді було достатньо лише зареєстрованих в інших країнах юридичних осіб.

Чому так відбувається? Це відсилає нас до іншого аспекту, який пов'язує велику кількість проблем міжнародно-правового регулювання – відсутність необхідних чітких доказів, що у свою чергу пов'язано з ізолюваністю великої кількості інформації через наявність збройного конфлікту. Для того, щоб притягнути когось до відповідальності, потрібно мати докази, які у свою чергу повинні бути вагомими та конкретними. Враховуючи те, що мова йде про відповідальність держави, їх також повинна бути відповідна кількість. Дуже часто зібрати такі об'єми фактичної інформації просто не є можливим. Причини цього можуть різнитися: починаючи від наявності прямої перешкоди (знищені або втрачені дані) до відсутності причинно-наслідкових зв'язків. У свою чергу міжнародне право в питанні аналізу доказової бази та доведення визначеності тих чи інших позицій з приводу встановлення будь-яких фактів є дуже жорстким та не припускає абстрактних доводів. В реаліях сучасних війн такий підхід може бути як дуже справедливим, так і навпаки: постраждалі люди та інші суб'єкти можливо ніколи не зможуть отримати заслуженої справедливості.

Підводячи підсумки можна зазначити, що міжнародно-правове регулювання під час збройних конфліктів є важливою темою сьогодення. Проблематика викладених питань в більшості полягає в швидкому динамічному розвитку різноманітних технологічних суспільних реалій та досить консервативному підходу до їх опанування з правової точки зору. Залишаючи нюанси, пов'язані з соціально-політичним тиском на міжнародній арені, основні складнощі полягають в тому, щоб забезпечити сталий баланс під час врегулювання гострих питань справедливості, які потребують рішучих та радикальних дій, при цьому не порушуючи норми що стосуються прав держав, людини та інших суб'єктів міжнародного права.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року.  
URL : [https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter\\_Ukrainian.pdf](https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf)
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04 листопада 1950 року.  
URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
3. Щербаков В. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів та їх прояви на території України. *Національний юридичний університет імені Ярослава мудрого*. 2020.
4. Корабель М.Г., Поляков А. О. Правові аспекти кваліфікації злочинів проти людяності в умовах війни Російської федерації проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023.

**Ключові слова:** міжнародно-правове регулювання, збройні конфлікти, людське життя, міжнародне гуманітарне право, Європейська конвенція з прав людини.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

**Савченко Маргарита Олегівна**  
*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

У сучасному світі збройні конфлікти викликають значні труднощі для реалізації норм міжнародного гуманітарного права. Зокрема, збільшення кількості конфліктів, гібридних війн, а також використання нових технологій, таких як дрони, ставлять під питання ефективність застосування встановлених правил.

Перш ніж починати наше дослідження необхідно розібратися з тим що являє собою МГП. «Міжнародне гуманітарне право – самостійна галузь міжнародного публічного права, принципи і норми якої регулюють допустимість засобів і методів ведення війни, забезпечують захист жертв збройних конфліктів, встановлюють взаємостосунки між воюючими і невоюючими державами. Міжнародне гуманітарне право характеризується системою договірних і звичаєвих міжнародно-правових норм, що застосовуються як у міжнародних, так і у внутрішніх збройних конфліктах, визначають взаємні права та обов'язки учасників збройних конфліктів щодо заборони або обмеження застосування певних засобів і методів ведення збройної боротьби та забезпечують захист жертв збройного конфлікту» [2, с. 9].

У сучасних умовах у МГП та його реалізації виникають деякі проблеми, які пов'язані з розвитком війн та прагненням держав уникнути кваліфікації своїх дій як ведення війни. Річ йде про гібридні війни, поняття яких не надано в міжнародному праві та які характеризуються стиранням меж між миром та війною. Її основною ознакою є маскування агресивних дій, шляхом підтримки проксі сил, через створення і підтримки псевдореспублік, постачання їм зброї й техніки, залучення «добровольців», а на ділі військових-контрактників. Частіше

всього війна маскується під громадянську війну всередині країни. Через те, що в МГП не міститься положень про гібридні війни, їх регуляцію та кваліфікацію виникають проблеми для міжнародного регулювання. Оскільки в гібридних війнах часто поєднуються військові та невійськові методи, такі як кібератаки, економічний тиск та інформаційні операції, це ускладнює визначення дійсних сторін конфлікту та відповідальності за порушення МГП.

Ще одною проблемою для застосування і реалізації принципів та норм Гуманітарного права є технологічний розвиток зброї та засобів ведення війни, зокрема вироблення таких, в яких не вимагається участь людини, та якими замість людей управляє штучний інтелект (ШІ). Прикладами такої зброї є безпілотні літальні апарати, або як кажуть в народі безпілотники.

«Військові інженери світу працюють над розробкою, впровадженням і використанням ШІ у системах озброєнь. Не всі з цих систем реалізовані, але вони здатні з часом істотно вплинути на діяльність збройних сил країн та глобальну світову безпеку. Занепокоєння з приводу використання ШІ у військових системах змусило деяких активістів закликати до заборони або регулювання розвитку таких систем озброєння. Є повідомлення про випадки, коли весь процес прийняття рішення, від отримання інформації про ціль до її летального ураження зброєю, проходив без участі людини, що свідчить про існування технологій повністю автономного озброєння. Масова їх поява на полях битв виглядає справою найближчого майбутнього» [1, с. 786].

Вже сьогодні є БПЛА з високим рівнем автономності, які працюють по цілях автоматично. Хто і як буде відповідати за те, що у дрона стався збій і він поцілив у заборонену ціль, наприклад у цивільний будинок? Гуманітарне право відповіді на це питання не дає. Наразі прийняті акти які мають лише рекомендаційний та декларативний характер, наприклад резолюція Європарламенту, у якій зазначено, що використання автономних систем озброєння повинно бути заборонено.

Наступною, напевно, найсерйознішою проблемою є недосконалість механізму реалізації МГП, наприклад механізму притягнення до відповідальності. Міжнародний кримінальний суд притягує до відповідальності осіб, які здійснили



геноцид, воєнні злочини й злочини проти людяності – основні порушення МГП. Проблема органу в тому, що основну засаду його діяльності – Римський статут не підписали, або підписали, але не ратифікували найвпливовіші країни (США, Росія, Китай, Індія, Туреччина) та ще близько 70 країн. Це означає, що юрисдикція цього суду не розповсюджується на їх територію. До того, авторитет суду настільки низький, що навіть Монголія, країна яка і підписала і ратифікувала Римський статут приймала у себе головного воєнного злочинця сучасності – В. Путіна та не здійснила в відношенні нього ніяких дій, хоча на нього є ордер на арешт, в цьому виявляється ще одна проблема – це політика, Монголія знехтувала своїми обов'язками, через тісний політичний зв'язок з РФ. Якщо говорити прямо, то Путіна практично неможливо притягнути до відповідальності, тому що він може просто не відвідувати країни, які статут підписали, або відвідувати тільки ті, які позитивно ставляться до його політики. Також проблемою є збір доказів, а саме складність цього процесу, тому що, докази воєнних злочинів і інших порушень зазвичай знаходяться на окупованих територіях, куди у Прокуратури МКС немає доступу, з часом ці докази просто зникають, або злочинці встигають їх приховати, а без доказів, керуючись принципом презумпції невинуватості, притягнути до відповідальності людину не можна, про що говорить факт того, що Путін відповідно МКС не є воєнним злочинцем, його обвинувачують лише у насильному вивезенні дітей з України, що є складовою геноциду. Але знову ж таки навіть якщо Прокуратура знайде всі докази, які свідчать про вину людини постає питання як її притягнути до відповідальності, якщо немає органу, який би доставив підозрюваного у Гаагу.

У результаті аналізу деяких проблем міжнародного гуманітарного права ми дійшли висновку, що сучасна система потребує реформації. Основні виклики, такі як гібридні війни, технологічний прогрес у військовій сфері, недосконалість механізмів притягнення до відповідальності, вимагають доповнення норм МГП. Це дозволить забезпечити належний захист прав людини та сприяти дотриманню міжнародних стандартів у ситуаціях збройного конфлікту.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Fedchuk T. Y. Control of compliance with norms of international humanitarian law when using weapons controlled by artificial intelligence. Analytical and Comparative Jurisprudence. 2024. No. 2. P. 785-791. URL : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.129>
2. Міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник / М. В. Грушко, В. В. Музика, Т. С. Федорова, В. В. Владишевська / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с.
3. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998р. : станом на 21 серп. 2024р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text)
4. Жаровська І. М. Проблеми та недоліки норм міжнародного гуманітарного права. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Law sciences*. 2023. № 12. С. 13-17. URL : <https://doi.org/10.36477/2616-7611-2022-12-02>

**Ключові слова:** міжнародне гуманітарне право, збройні конфлікти, гібридні війни, технологічний прогрес, автономні системи озброєння, відповідальність, Міжнародний кримінальний суд.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

**Сєбова Юлія Миколаївна**

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЩОДО ЗАБОРОНЕНИХ МЕТОДІВ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ**

Загальновідомим є факт повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, у зв'язку з чим цілком доцільно розглянути питання щодо заборонених методів ведення бойових дій та дотримання норм права збройних конфліктів.

В аспекті сучасного Міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) поняття методів ведення бойових дій впливає з поняття засобів ведення бойових дій, тобто зброї, що використовується під час збройних конфліктів, в свою чергу, методи ведення бойових дій являються застосуванням вказаних засобів.

На сьогоднішній день у низці міжнародних конвенцій вже сформульовані та закріплені універсальні норми щодо допустимих засобів і методів ведення бойових дій, які базуються на таких фундаментальних цінностях, як повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та права людини.

Так, існує доволі широке коло різноманітних методів ведення війни, проте слід звернути увагу на такі методи, як: віроломство, віддання наказу не залишати нікого в живих, отруйна та хімічна зброя, напади та використання цивільних осіб, вчинення актів насильства, використання голоду – все це відноситься до методів ведення бойових дій, що визнаються забороненими в міжнародному праві.

Віроломство – це навмисна зрада або порушення довіри шляхом обману чи невиконання обіцянок. У контексті міжнародного гуманітарного права це стосується випадків, коли під час збройного конфлікту одна зі сторін використовує обман для здобуття переваги, наприклад, удаючи намір здатися, щоб атакувати противника. Така практика заборонена і вважається серйозним порушенням правил війни.

В свою чергу, використання голоду як способу ведення війни є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права. Це заборонено статтею 54 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 року. Такий метод передбачає навмисне позбавлення цивільного населення їжі або засобів для її виробництва з метою змусити людей здатися, послабити їхній опір або завдати шкоди [1].

Голодування як інструмент війни не лише жорстоке, але й грубо порушує права людини, зокрема право на життя, і суперечить основним гуманітарним принципам захисту цивільних під час конфліктів.

Щодо отруйної та хімічної зброї слід відмітити, що отруйна та хімічна зброя є видами зброї масового ураження, що використовують токсичні речовини або отруйні сполуки для нанесення шкоди людям та живим організмам. Обидва типи зброї несуть не лише фізичну загрозу, але й мають потужний психологічний вплив на людей.

«Незважаючи на це в роки Першої світової війни широко використовувався невідомий на той час вид зброї – хімічна. Наслідками застосування хімічної зброї були значні людські втрати: уражено 1,3 мільйони людей, із яких майже 100 тисяч загинули» [2, с. 229].

Так, станом на сьогодні, хімічна зброя заборонена міжнародним законодавством, зокрема Конвенцією про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення (1993р.).

Вищенаведена конвенція була відкрита для підписання у 1972 році та набула чинності у 1975 році. Отже, це був перший міжнародний договір, спрямований на запобігання розповсюдженню біологічної зброї. Країни, які приєдналися до Конвенції, зобов'язуються не розробляти, не виробляти, не отримувати та не зберігати небезпечні для людей, тварин та рослин мікроорганізми, якщо вони не використовуються в мирних цілях, таких як наукові дослідження чи захист. Також забороняється виготовлення обладнання та засобів доставки для використання цих мікроорганізмів у збройних конфліктах або незаконних діях. Конвенція

вимагає знищення або перенаправлення на мирні цілі наявних у держав мікроорганізмів, обладнання та засобів доставки, що підпадають під її дію [3].

Напади на цивільних осіб та їх використання у збройних конфліктах є ще одним досить серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права. Так як, цивільне населення має бути захищене від прямих атак і не повинне використовуватися як інструмент або жертва у війні. Незважаючи на це, у багатьох конфліктах цивільні стають мішенню або використовуються воюючими сторонами для досягнення своїх військових цілей.

Відання наказу не залишати нікого в живих або як ще називають наказ про повне знищення, вважається одним з найжорстокіших методів ведення бойових дій та вважається забороненим в міжнародному гуманітарному праві. Так, Женевські конвенції забороняють навмисне знищення цивільного населення, військовополонених та тих, хто не бере активної участі у бойових діях. Відповідальність за такі дії можуть нести як командири, що видають подібні накази, так і виконавці, навіть якщо вони діють за наказом [1].

У лютому 2022 року численна кількість громадян України приєдналися до лав Збройних Сил України, задля протистояння масштабній збройній агресії з боку російської федерації, демонструючи свою готовність захищати свій дім, землю та незалежність.

Ще до початку повномасштабного вторгнення в Україні було ініційовано розробку документа, який слугуватиме орієнтиром для військовослужбовців у дотриманні законів та звичаїв ведення війни – Інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, що затверджена наказом Міністерства оборони України №164 від 23.03.2017 року [4].

Підсумовуючи, варто зазначити, що Женевські конвенції 1949 року, Додаткові протоколи до Женевських конвенцій, Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років, Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї 1980 року, Конвенція про заборону біологічної та токсинної зброї 1972 року, Конвенція про заборону хімічної зброї 1993 року та інші є основними міжнародно-правовими актами, що визначають заборонені методи ведення

бойових дій, які повинні виконуватись країнами-учасниками в обов'язковому порядку. Проте, дивлячись на ситуацію сьогодення досить складно стверджувати про повне виконання вищенаведених міжнародно-правових актів країною-агресором.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_199#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text)
2. Сурілова О.О., Ківалова Т.С. Обмеження засобів та методів ведення війни в системі сучасного міжнародного права. *Право та державне управління*. С.227-232.
3. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_182#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text)
4. Наказ Міністерства оборони України №164 від 23.03.2017 року Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>

**Ключові слова:** міжнародне гуманітарне право, ведення бойових дій, віроломство, хімічна зброя, отруєна зброя, збройні конфлікти, методи.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануйлова Катерина Вікторівна.

**Собко Ростислав Олексійович**  
*здобувач 1-го курсу магістратури*  
*факультету цивільної та господарської юстиції*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРАВОВИЙ СТАТУС ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ**

Комбатанти. Одним із фундаментальних принципів міжнародного гуманітарного права є відмінність між комбатантами та цивільними особами. Цивільні особи мають право на захист від наслідків збройного конфлікту, але не мають права активно залучатися до нього., це право мають лише комбатанти. Водночас поняття «комбатант» не тотожне поняттю «військовий», оскільки сили сторін збройного конфлікту включають в себе як комбатанти, так і некомбатанти.

Комбатанти – це особи у збройних силах, які уповноважені брати безпосередню участь у військових діях, тобто їх функцією є використання зброї [1, с. 24].

Залишок військовослужбовців мають статус «некомбатантів», статус яких визначається національним законодавством відповідно до міжнародно-правових принципів (наприклад, військові журналісти, військові судді, тощо) [4, с. 43].

Міжнародне гуманітарне право також передбачає, що медичний і психіатричний персонал збройних сил після захоплення користується всіма правами та привілеями військовополонених [3. с. 33].

В той час як комбатанти не несуть відповідальності за участь у збройному конфлікті та мають статус військовополоненого, інші особи, які беруть участь в конфлікті незаконним чином, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

До комбатантів історично відносять певні категорії осіб:

- 1) Збройні сили та їх ополченці (окрім медичного та духовного персоналу);
- 2) цивільні особи, котрі беруть участь у масовому призові (жителі неокупованих

територій, які при наближенні ворога озброюються проти армій загарбників, не встигнувши сформувати регулярні війська, за умови відкритого носіння зброї, дотримання законів і звичаїв війни);

3) Рухи опору, які не є регулярними силами, але відповідають деяким вимогам.

Відповідно до статті 5 ЖК III передбачено, що якщо є сумніви щодо того, чи є особи, які приймали участь у бойових діях і опинилися в руках у ворога, учасниками бойових дій (а отже, чи мають вони право на статус військовополонених), то їхній статус не повинен визначатися компетентним судом, персонал захищається міжнародним гуманітарним правом як військовополонені [4. с. 47].

Військовополонені. Статус військовополоненого має лише особовий склад збройних сил та законні комбатанти. Правопорядок військового полону – детально кодифікований інститут міжнародного гуманітарного права, положення якого закріплені у ЖК III.

Зasadницькі норми базуються на принципах гуманності, вони передбачають, що: держава, яка утримує військовополонених, несе відповідальність за їхнє поводження; з ними необхідно поводитися гуманно та забезпечувати всебічний захист; військовополонені за будь-яких обставин мають право на повагу до їхньої особистості та гідності; їм повинна бути надана безоплатна медична допомога; заборонено застосовувати дискримінацію за ознаками, забороненими міжнародним правом, такими як раса, національність, релігія, віросповідання або політичні погляди [3. с. 20].

Поранені та хворі комбатанти. Захист поранених та хворих учасників бойових дій був одним із перших завдань міжнародного гуманітарного права. Женевські конвенції I та II встановлюють детальні правила для захисту тих комбатантів, які припинили участь у конфлікті через поранення, хворобу чи корабельну аварію. Вони включають два основні обов'язки: по-перше, заборону атакувати таких осіб, і по-друге, вимогу гуманного поводження з ними, що охоплює повагу до осіб, які опинилися під контролем супротивної сторони, та



їхній захист. Повагу до поранених, хворих або тих, хто зазнав корабельної аварії, означає уникнення будь-яких ворожих дій проти них, зокрема погроз, залякувань і насильства. Захист таких осіб має активний характер і полягає в убезпеченні їх від різних загроз, спричинених збройним конфліктом, хворобами або природними умовами. Також важливою складовою гуманного ставлення є обов'язок надавати їм медичну допомогу.

Додатковими протоколами встановлено особливі емблеми: Червоний Хрест, Червоний Півмісяць, Червоний Лев і Сонце (вийшла з ужитку) та Червоний Кристал (червона рамка у формі квадрата, що стоїть на куті). Ці емблеми призначені виключно для конкретних цілей і не можуть використовуватися в інших випадках, окрім як національними товариствами Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Кристала) та Міжнародним комітетом Червоного Хреста. Ці організації можуть застосовувати емблеми навіть у невоєнний час для маркування, наприклад, пунктів швидкої допомоги або місць надання допомоги пораненим і хворим. Держави повинні гарантувати належне використання емблем та запобігати їхньому зловживанню [5. с. 181].

Цивільні особи під час збройного конфлікту особи потребують захисту міжнародного гуманітарного права у двох напрямках:

1) у період активних бойових дій – для запобігання перетворенню їх на мішені для збройних нападів та захисту від наслідків застосування сили проти військових об'єктів і комбатантів супротивної сторони;

2) коли вони опиняються під контролем супротивної сторони (наприклад, якщо опиняються на території ворожої держави або на окупованій території). У першому випадку мається на увазі дотримання принципів розрізнення та пропорційності. У другому основним джерелом міжнародного гуманітарного права є Женевська конвенція IV, яка надає захист особам, які в будь-який час і за будь-яких обставин під час конфлікту або окупації опиняються під контролем сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами якої вони не є [1. с. 27].

Право військової окупації є складним інститутом міжнародного гуманітарного права, основою якого є Женевська конвенція IV, Гаазькі правила

1907 року та міжнародні звичаї. Міжнародне право прав людини також відіграє значну роль у врегулюванні відносин, які виникають в умовах військової окупації. Окупаційна держава несе численні обов'язки, зокрема збереження довоєнного стану на окупованій території (забезпечення чинного громадського порядку, законодавства, інституцій та ін.), а також забезпечення захисту та поваги до цивільного населення [1. с. 28].

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Гнатовський М.М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, н. В. Хендель. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015.
2. Додатковий протокол I. URL : [https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/ru/assets/files/2013/ap\\_i\\_rus.pdf](https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/ru/assets/files/2013/ap_i_rus.pdf)
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_153#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text)
4. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_222#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text)
5. Сенаторова Оксана Василівна. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. / О. В. Сенаторова. Київ: ФОП Голембовська О.О.

**Ключові слова:** міжнародне гуманітарне право, комбатанти, інші особи, права, конфлікти, гуманно, правила, Женевська конвенція, людини.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

**Соловей Вікторія Вікторівна**  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету цивільної та господарської юстиції*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **УКРАЇНА ТА РИМСЬКИЙ СТАТУТ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ РАТИФІКАЦІЇ**

Як відомо, 21 серпня 2024 року Україна ратифікувала Римський статут, що в цілому сприяє підзвітності та відповідає обраній спрямованості уряду України на дотримання положень міжнародного правосуддя, однак такий крок тягне за собою і певні негативні наслідки.

Ратифікація Римського статуту сприятиме посиленню співпраці з Міжнародним кримінальним судом та є необхідною умовою для прискорення, взятого Україною європейського та євроатлантичного курсу.

Варто зазначити, що для загального розуміння перспектив ратифікації необхідно звернути увагу на витoki причин, чому Україна 24 роки не ратифікувала Римський статут. Так, ще 20 січня 2000 року президентом Леонідом Кучмою підписано Римський статут. Наступного ж року за поданням президента Конституційний Суд України ухвалив рішення про неконституційність положень Римського статуту, а саме стосовно того, що «Міжнародний кримінальний суд ... доповнює національні органи кримінальної юстиції», адже стаття 124 Конституції України забороняє доповнювати судову систему, а тому приєднання України до цього Статуту відповідно до ч. 2 ст. 9 Основного Закону можливе лише після внесення до неї відповідних змін [1].

У 2016 році до цієї статті було внесено зміни, усунувши те, що вважалося перешкодою для ратифікації, а саме було додано, що «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду» [2].

Питання стало більш актуальним, коли армія РФ вторглася на територію України, а саме в Крим, Луганщину та Донеччину у 2014 році, але влада вирішила звернутися замість ратифікації з окремими заявами про визнання юрисдикції до МКС, зокрема було дві таких заяви щодо ймовірних злочинів за Римським статутом, які відбуваються на території України [3]. Перша заява, подана урядом України, визнала юрисдикцію МКС щодо ймовірних злочинів, скоєних на території України з 21 листопада 2013 року до 22 лютого 2014 року. Друга заява продовжила цей період на безстроковій основі, щоб охопити злочини, скоєні протягом усього періоду, на території України з 20 лютого 2014 року.

У серпні 2019 року заступник голови Офісу президента зазначив, що ратифікація є пріоритетним напрямом, тому законопроект був поданий до Офісу президента у вересні 2019 року, але потім був відкликаний. Починаючи з 2022 року, у міжнародній спільноті посилися роздуми стосовно необхідності ратифікації Римського статуту України з огляду на повномасштабне вторгнення РФ, адже це дозволить притягнути до відповідальності конкретних людей, що вчинили найтяжчі міжнародні злочини, які передбачені у Римському статуті: злочини проти людяності, воєнні злочини, геноцид та злочини агресії.

В цілому ідея пришвидшення ратифікації виникла з огляду на збройну агресію РФ проти України, однак, як швидко розпочалося обговорення ратифікації, так само і активно почали розповсюджуватися думки стосовно того, що ратифікацію Римського статуту потрібно відкласти принаймні до закінчення війни. Так, заступник голови Офісу Президента щодо судоустрою Андрій Смирнов

у наданому інтерв'ю зазначив: «Я б, як мінімум, під час війни, до перемоги України питання ратифікації Римського статуту відклав би. Тому що, згідно з Римським статутом, спеціальні компетентні органи іноземних країн отримують купу заяв країни-агресора про начебто злочини, які вчиняються нашими військовими. І той самий Міжнародний кримінальний суд зобов'язаний буде давати оцінку цим подіям» [3].

У зв'язку з побоюванням того, що українських військових може бути притягнуто за нібито вчинені ними злочини за заявою РФ, Україна ратифікувала Римський статут з умовою, що Міжнародний кримінальний суд не розглядатиме справи стосовно притягнення до відповідальності українських військових найближчі 7 років з розрахунку на те, що до цього часу війна закінчиться.

Нині можна спостерігати розділення думок світу стосовно такої умови: одні вважають, що це є правильним з огляду на ситуацію, яка склалася в Україні та недовіру до уряду РФ а інші засуджують таке рішення уряду, що впливає на репутацію України як суб'єкта міжнародного права на міжнародній арені та виникають питання, чи дійсно Україна буде дотримуватися міжнародних стандартів, якщо відмовляється брати на себе відповідальність.

Прибічники другої думки погоджуються з загальною ідеєю висловлювання, яку зазначила старший директор з досліджень адвокації, політики та кампаній, Amnesty International Еріка Гевара Росас: «Народ України заслуговує на справедливість, але ефективне правосуддя не може бути вибіркоvim. Вітаючи ратифікацію Україною, Amnesty International закликає Україну терміново переглянути свій намір обмежити юрисдикцію МКС протягом семи років щодо ймовірних воєнних злочинів, скоєних її громадянами, як із принципових питань, так і для того, щоб уникнути загрози ключовим зусиллям міжнародного правосуддя в Суді» [3].

Для імплементації норм Римського статуту в українське законодавство ще потрібно багато допрацювань. Кримінальний кодекс України не містить усіх необхідних елементів про воєнні злочини та злочини проти людяності, адже Україна не воювала з моменту здобуття незалежності, тому непотрібно було тлумачити, як будуть розглядатися злочини, пов'язані з війною. Наприклад, Кримінальний кодекс України не містить відповідальності за злочини, які є порушенням звичаєвого, а не договірного міжнародного гуманітарного права, що значно звужує перелік злочинів, за які можуть бути притягнені винні особі до відповідальності у воєнний час [5].

Таким чином, враховуючи переваги та недоліки ратифікації Україною Римського статуту, викладені вище, можна зробити висновок, що ратифікація підтвердила наміри України щодо вступу до ЄС, члени якого визнають юрисдикцію МКС та дозволить притягнути до відповідальності російських військових, але водночас посилюються гострі дискусії стосовно скасування умови ратифікації, яка забезпечує захист українських військовослужбовців, що може в цілому негативно вплинути на їх подальше майбутнє в контексті притягнення до відповідальності Міжнародним кримінальним судом.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) : Висновок Конституційного суду України від 11.07.2001 № 3-в/2001 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/v003v710-01>
2. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Магуряк І. Україна ратифікувала Римський статут: що це означає та чи є загрози для наших військових. *24 Канал*. URL : [https://24tv.ua/ukrayina-ratifikuvala-rimskiy-statut-shho-za-dokument-yaki-ye\\_n2622990#4](https://24tv.ua/ukrayina-ratifikuvala-rimskiy-statut-shho-za-dokument-yaki-ye_n2622990#4)
4. Ukraine: Ratifying the Rome Statute a welcome step, but limitations must be addressed. *Amnesty International*. URL : <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/08/ukraine-ratifying-the-rome-statute-a-welcome-step-but-limitations-must-be-addressed/>
5. Savva M. Ukraine Has Finally Ratified the Rome Statute: Why?. *Wilson Center*. URL : <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/ukraine-has-finally-ratified-rome-statute-why>

**Ключові слова:** *ратифікація, Римський статут, Міжнародний кримінальний суд, злочини, скоєні російськими військовими, злочини, скоєні українськими військовими, міжнародне правосуддя, воєнні злочини.*

**Науковий керівник:** *асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.*

**Юрченко Дар'я Володимирівна**  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЩОДО ГУМАНІТАРНОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ росії ПРОТИ УКРАЇНИ**

Міжнародно-правове регулювання проблематики гуманітарної інтервенції є досить складним та суперечливим, оскільки повинно охоплювати конфлікт між двома основним принципами міжнародного права: суверенітету держав та захисту прав людини.

Передусім слід вказати, що термін «гуманітарна інтервенція», з одного боку, передбачає втручання в справи іншої держави з метою запобігання або зупинення масових порушень прав людини, як-от геноцид чи етнічні чистки. З іншого боку, застосування гуманітарної інтервенції є винятком з основного принципу міжнародного права про неприпустимість втручання у внутрішні справи держави, що закріплено у положеннях Статуту ООН, та може порушувати суверенітет держави [1]. Отже, головним змістом концепту гуманітарної інтервенції є делегітимізація державного суверенітету у разі грубих та систематичних порушень державою прав і свобод людини на її території.

Зазначимо, що науковими розробками, які охоплюють питання правових аспектів гуманітарної інтервенції, збройних конфліктів та міжнародного права в

контексті агресії росії проти України займалися такі теоретики та практики, як: О. Задорожній, М. Гнатовський, І. Кресін, В. Василенко, Р. Петров, Т. Сліпачук та інші. При цьому, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, які мають вагоме теоретичне та практичне значення для розуміння правових та політичних наслідків таких конфліктів, а також шляхів щодо їх подолання, залишилось чимало не досліджених питань, пов'язаних із проблематикою гуманітарної інтервенції росії проти України. У зв'язку із чим в українських реаліях проведене дослідження може бути використано як чинник підвищення ефективності правового регулювання проблематики гуманітарної інтервенції росії проти України та прогнозованих трансформаційних змін у вказаній сфері.

Видається, досить переконливою є позиція Б. Глотова та Л. Калитюк, які вказують, що прагнення в обмеженні суверенітету держави є нічим іншим, як створенням умов для інакшого тлумачення міжнародного права з огляду на певних суб'єктів, які мають до цього інтерес [2]. Сказане досить чітко відображає сучасні реалії, в умовах яких з упевненістю можна говорити про прагнення росії виправдати свої агресивні дії перед міжнародною спільнотою, тлумачити по-своєму норми міжнародного гуманітарного права, використовувати так зване право на ведення війни (*jus ad bellum*) для досягнення своєї мети.

І в цьому аспекті досить важливо акцентувати увагу на позиції Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерреша, який зазначив, що геноцид на Донбасі є штучною оманою [3], створеною ще дуже давно для збройної агресії проти Грузії, України, Молдови.

Вбачається, вчинки рф варто розцінювати як геноцид українського народу, адже своїми діями вони призводять до знищення, не беручи до уваги ні етнічну групу, ні мову. Вони забирають у людей базові права, яких закріплено статтею 3 Загальної декларації прав людини – право на життя, право на свободу і особисту недоторканість тощо [4].

Слід також вказати, що у контексті глобалізаційних процесів, загальнонаціональних викликів та численних багатовекторних трансформаційних перетворень, а також цілої низки внутрішніх та зовнішніх загроз, зокрема,



збройної агресії з боку російської федерації, наявності окупованих територій та гуманітарної інтервенції росії, перед Україною постали чергові надважливі завдання щодо гарантування сталого суспільного розвитку, забезпечення вільного розвитку кожного окремого громадянина та можливостей реалізовувати закріплені на конституційному рівні його права, свободи та інтереси, а також всебічного укріплення суверенітету. Адже згідно положень статті 1 Конституції України, нашу країну проголошено демократичною, соціальною, правовою державою [6]. Зазначене обумовлює нагальність утвердження та захисту механізмів функціонування саме такої держави.

Між тим, на теперішній час ситуація, яка склалася в Україні, призвела до змін в конституційно-правовій політиці, зумовила нагальність потреби в удосконаленні законодавства та спричинила метаморфози у галузях міжнародного права. Беззаперечно, чимало проблемних питань досі стоять «ребром», наразі можемо спостерігати випадки масових порушень конституційних засад, як-от примусова зміна громадянства або ж так звана «депортація».

Разом із тим, не можна не вказати, що у сучасному розумінні термін «депортація» – це примусове видворення особи з території іноземної держави у зв'язку з порушенням цією особою законодавства держави, на території якої вона перебуває. Варто звернути увагу і на те, що термін «депортація» корелюють з виселенням країною з недемократичним режимом за свої межі своїх громадян, з позбавленням останніх громадянства.

Повертаючись до попередньої дилеми, слід вказати, що на теперішній час суспільство досить стривожене тим, що не зважаючи на численні випадки, поняття масового примусового вивезення державою іноземних громадян у межах «гуманітарної інтервенції» досі не знайшло свого належного відображення та правового закріплення у положеннях чинного законодавства. У той же час, значення конфлікту для міжнародного співтовариства та подальші дії для відновлення миру стали ще більш гострими питаннями [5].

Узагальнюючи, відмітимо, що маючи на меті порушити територіальну цілісність нашої держави, дестабілізувати економіку, похитнути суспільно-

політичну стабільність з метою загарбання території, зниження життєвого рівня населення, а також вжиття заходів, що призводять до виникнення загроз енергетичній, критичній, екологічній та інформаційній безпеці України, країна-агресор виправдовує свої дії «гуманітарною інтервенцією», якої спрямовано на захист російськомовного населення.

Між тим, вказана «гуманітарна інтервенція» росії не санкціонована ООН чи іншими міжнародними організаціями. Більш того, на теренах міжнародного простору вказані дії розглядаються як порушення суверенітету України. А зважаючи на відсутність факту явної гуманітарної катастрофи, доказів масових порушень прав людини з боку України чи геноциду, беззаперечно, «гуманітарна інтервенція» росії проти України є незаконною з точки зору норм та принципів міжнародного права у сфері дотримання та захисту прав та свобод людини як фундаменту сучасного міжнародного правопорядку.

І в цьому аспекті необхідно відмітити важливість правових підстав для проведення гуманітарної інтервенції як вимушеного заходу та дотримання міжнародних стандартів, зокрема, урахування вказівок ООН. Адже не випадково вказаний засіб захисту прав людини є одним із найбільш суперечливих у сучасній теорії та практиці міжнародного права. Для росії ж, не зважаючи на проголошені мотиви втручання (захист прав людини), «гуманітарна інтервенція», йдучи у розріз з міжнародними нормами та стандартами про права людини, стала лише формальним приводом для виправдання широкомасштабного військового нападу на Україну як суверенну державу.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. UN Charter\_Ukrainian.pdf. URL: [https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter\\_Ukrainian.pdf](https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf)
2. Глотов Б., Калитюк Л. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: український контекст. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 4. С. 6-14.

3. Генсек ООН: на Донбасі немає геноциду, а росіяни – не миротворці. URL : [https://lb.ua/world/022/02/23/506432\\_gensek\\_oon\\_donbasi\\_nemaie.html](https://lb.ua/world/022/02/23/506432_gensek_oon_donbasi_nemaie.html)
4. Загальна декларація прав людини. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)
5. How Russia's Invasions of Ukraine Violates International Law. URL: <https://www.cfr.org/article/how-russias-invasion-violates-international-law>
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.

**Ключові слова:** гуманітарна інтервенція, агресія, депортація, ООН, права людини.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

## СЕКЦІЯ № 7

# НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

*Масловська Єлизавета Денисівна*

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Відповідно до статті 1 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (1974), агресія визначається як використання збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави [1]. Проте, незважаючи на чітке визначення, практична реалізація цього положення виявляється складною, оскільки міжнародні організації часто виявляються неготовими до оперативного реагування.

По-перше, міжнародні організації, такі як ООН, часто стикаються з бюрократичними перепонами та затримками у прийнятті рішень. Це пов'язано з необхідністю консенсусу серед держав-членів, що може затягувати процес реагування на кризу. Наприклад, у випадку з агресією Росії проти України, питання про введення санкцій чи військову допомогу ухвалювалося з великими труднощами, оскільки деякі країни мали свої інтереси, які заважали колективному рішення.

По-друге, існує проблема недосконалості механізмів збору та аналізу інформації про збройні конфлікти. Часто відсутня достовірна інформація про масштаби агресії та її наслідки, що ускладнює формулювання адекватних відповідей з боку міжнародної спільноти. Також важливо врахувати, що деякі

держави можуть використовувати дезінформацію для створення замішання і відволікання уваги від своїх дій.

По-третє, політична воля ключових гравців на міжнародній арені також грає важливу роль. Якщо постійні члени Ради Безпеки, такі як Росія чи Китай, мають свої стратегічні інтереси у підтримці агресора, це може призвести до блокування дій ООН. Така ситуація обмежує можливості для швидкого та ефективного реагування на агресію, що в свою чергу заважає забезпеченню міжнародної безпеки.

Римським Статутом передбачений перелік злочинів проти людяності та воєнних злочинів, зокрема велика кількість яких вчинялися РФ до України. Проте, Суд може здійснювати свою юрисдикцію лише стосовно злочинів, вчинених після набрання чинності цим Статутом для держави [2]. Отже, Суд міжнародного кримінального суду (Міжнародний кримінальний суд, МКС) стикається з проблемами юрисдикції та виконання своїх рішень, оскільки РФ не є стороною Римського статуту.

Міжнародні суди та трибунали, такі як Міжнародний суд ООН, мають важливу роль у вирішенні спірних питань між державами, проте їх рішення не завжди призводять до реальних змін у поведінці учасників конфлікту. Це особливо помітно в контексті справи «Україна проти Росії», порушеної в 2017 році.

У своєму запиті про застосування тимчасових заходів Україна просить Суд зобов'язати Російську Федерацію припинити порушення міжнародного права. Зокрема, Україна просить Суд зобов'язати Російську Федерацію [3]:

- ефективно контролювати свої кордони
- припинити постачання зброї в Україну;
- припинити підтримку незаконних збройних формувань, які завдають шкоди українському цивільному населенню;
- не допускати подальших актів етнічної дискримінації в окупованому Криму.

Міжнародний суд ООН в Гаазі зазначив, що РФ повинна утриматися від обмежень відносно Меджлісу кримськотатарського народу та поновити його діяльність. Також суд закликає забезпечити доступність освіти українською мовою у Криму.

Згодом Суд установив, що Росія порушила дані запобіжні заходи.

Цей випадок підкреслює значні виклики, з якими стикається міжнародне право в питаннях захисту прав людини та національних меншин. Незважаючи на чіткі рішення Міжнародного суду ООН, фактична реалізація цих рекомендацій часто залишається під загрозою через відсутність механізмів примусу та ефективних механізмів контролю за виконанням рішень.

Крім того, ситуація в Криму показує, як політичні інтереси держав можуть переважати над зобов'язаннями щодо дотримання міжнародного права. Ця проблема не є унікальною; в багатьох регіонах світу ми спостерігаємо подібні тенденції, де національні інтереси стають перешкодою для реалізації міжнародних зобов'язань.

Отже, проблема ефективності міжнародного права в контексті збройної агресії Російської Федерації проти України підкреслює серйозні недоліки в механізмах захисту прав і свобод держав та народів. Незважаючи на існування міжнародних норм, що забороняють агресію, реальність свідчить про обмежену здатність міжнародних інститутів забезпечувати їх дотримання.

Відсутність дієвих санкцій і механізмів примусу дозволяє агресорам продовжувати свої дії без серйозних наслідків. Це ставить під сумнів легітимність міжнародного права як інструмента для підтримання миру і безпеки. У зв'язку з цим, важливо не лише вдосконалити правову базу, але й створити ефективні механізми для реалізації рішень міжнародних судів, посилення дипломатичних ініціатив і колективних дій на глобальному рівні.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Resolutions adopted by the General Assembly at its 29th session. Бібліотека імені Дага Гаммаршельда. URL : *29th Session (1974-1975) – UN General Assembly Resolutions Tables – Research Guides at United Nations Dag Hammarskjöld Library*

2. Римський Статут Міжнародного кримінального суду: чинне законодавство : Офіц. переклад. Київ: Алерта, 2024.

3. Коментар МЗС України у зв'язку з початком слухань у Міжнародному Суді ООН про застосування запобіжних заходів у справі Україна проти Російської Федерації. Міністерство закордонних справ України.

**Ключові слова:** ООН, Міжнародний Суд ООН, Рада Безпеки, Міжнародний кримінальний суд, Римський Статут.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

**Неменуца Дарія Вадимівна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

## ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНОЮ: ВИКЛИКИ МИРНОГО ТА ЗБРОЙНОГО ЧАСУ

В сучасному світі міжнародні зобов'язання грають важливу роль у формуванні відносин між державами. Для України яка прагне інтеграції до європейських і світових структур є надзвичайно важливим, особливо в умовах, що змінюються. Починаючи з 2014 року, Україна зіштовхнулася з новими викликами у вигляді збройного конфлікту, що ставить під загрозу не лише безпеку країни, але й її міжнародні зобов'язання.

Україна, як суверенна держава, є учасником численних міжнародних договорів, які регулюють різноманітні питання: права людини, екологію, торгівлю, безпеку, економічну співпрацю тощо. В мирний час виконання міжнародних договорів підпорядковується певним правовим та процедурним нормами. Через це можна виділити основні принципи виконання міжнародних договорів, які є важливими для України. Верховенство міжнародного права є одним з фундаментальних принципів виконання міжнародних зобов'язань України. Відповідно до Конституції України (ст. 9), чинні міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою, є частиною національного законодавства [1]. Це означає, що міжнародні зобов'язання мають юридичну силу на території України і повинні виконуватись як державними органами, так і громадянами. Другий принцип стосується дотримання процедур ратифікації міжнародних договорів. Після підписання міжнародного договору представниками виконавчої влади, його обов'язково має ратифікувати Верховна Рада України. Третій принцип – гармонізація національного законодавства з міжнародними зобов'язаннями. Останнім важливим принципом є контроль та моніторинг виконання міжнародних договорів. Виконання міжнародних договорів контролюється державними органами, такими як Міністерство закордонних справ, Міністерство юстиції, Верховна Рада тощо. Установи мають контролювати виконання умов договорів, а також забезпечувати їх дотримання з боку державних органів і громадян.

У часи збройних конфліктів Україна зобов'язана дотримуватись міжнародного права війни, включно з міжнародними гуманітарними угодами та договорами щодо захисту прав людини. Це є критично важливим для захисту цивільного населення, військовополонених та забезпечення гуманітарної допомоги. Основні договори та принципи, які регулюють зобов'язання:

- Женевські конвенції 1949 року та додаткові протоколи є основоположними документами міжнародного гуманітарного права [2], які регулюють правила ведення збройних конфліктів і захист жертв війни. Україна, як учасниця цих конвенцій, зобов'язана захищати цивільних, військовополонених, поранених, хворих та медичний персонал під час конфліктів. Додаткові протоколи



конкретизують права та обов'язки сторін конфлікту щодо захисту мирного населення та гуманітарних працівників у сучасних умовах війни;

- Міжнародне право прав людини в час війни не втрачає своєї чинності під час збройних конфліктів. Навіть під час ведення бойових дій держава зобов'язана дотримуватися міжнародних угод щодо прав людини, зокрема Європейської конвенції з прав людини [3]. Однак, деякі права можуть бути обмежені під час військового стану, за умов, що такі обмеження відповідають міжнародному праву;

- Гаазькі конвенції займають важливе місце серед міжнародних угод, що регулюють правила ведення війни, зокрема захист культурних цінностей під час збройних конфліктів [4]. Україна, ратифікувавши ці конвенції, взяла на себе зобов'язання забезпечувати збереження культурної спадщини навіть під час війни;

- Згідно з Конвенцією про статус біженців 1951 року, Україна зобов'язана надавати захист особам, які шукають притулку через переслідування або збройний конфлікт [5]. Крім того, через війну з'явилося багато внутрішньо переміщених осіб, і держава зобов'язана забезпечувати їх права відповідно до міжнародних стандартів. Україна прийняла Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який передбачає соціальний захист і допомогу цим особам [6].

Під час війни виконання міжнародних договорів має низку особливостей, пов'язаних з надзвичайними обставинами та необхідністю забезпечення захисту цивільного населення, прав людини та дотримання гуманітарних принципів. Однією з таких особливостей є обмеження прав громадян. У воєнний час держава може тимчасово обмежувати певні права і свободи громадян, такі як свобода пересування чи свобода вираження поглядів. Проте ці обмеження повинні здійснюватися у суворій відповідності до міжнародних зобов'язань України, зокрема положень таких документів, як Європейська конвенція з прав людини. Україна може тимчасово призупинити дію деяких прав, але це повинно бути виправдано ситуацією, необхідністю національної безпеки та пропорційно загрозам, що виникають у зв'язку з війною.

Ще однією вимогою міжнародних договорів є забезпечення гуманітарних коридорів і надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало від конфлікту. Україна зобов'язана створювати умови для безпечної евакуації цивільних осіб із зон активних бойових дій та забезпечувати доступ міжнародних гуманітарних організацій до постраждалих територій для доставки продовольства, медичних засобів та іншої необхідної допомоги. Це передбачено, зокрема, Женевськими конвенціями та їхніми додатковими протоколами, які встановлюють правила захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту. Гуманітарні коридори повинні функціонувати безперешкодно, щоб мінімізувати людські втрати та забезпечити захист найуразливіших верств населення.

Важливим аспектом міжнародних договорів є також відповідальність за їх порушення. Недотримання Україною своїх міжнародних зобов'язань під час війни може призвести до серйозних наслідків, включаючи можливість застосування міжнародних санкцій або розгляд конкретних випадків порушення міжнародного гуманітарного права на рівні міжнародних судових інстанцій. Україна як держава, що ратифікувала відповідні міжнародні договори, повинна дотримуватися стандартів, передбачених Женевськими та Гаазькими конвенціями, а також Конвенції про геноцид 1948 року [8].

Виклики виконання міжнародних договорів під час збройного конфлікту мають суттєвий вплив на здатність держави виконувати свої міжнародні зобов'язання. Одним із головних викликів є затримка або обмеження в можливостях виконання зобов'язань, що виникає через військові дії. Збройний конфлікт створює реальні перешкоди для виконання багатьох зобов'язань це може порушувати графік виконання міжнародних угод та викликати певну напругу у відносинах з іншими країнами-учасниками цих договорів. Суттєвим викликом є необхідність залучення міжнародної спільноти для підтримки виконання міжнародних зобов'язань. У збройний час Україна може звертатися до міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Організація з безпеки і співробітництва в Європі або Міжнародний комітет Червоного Хреста,

для забезпечення дотримання норм міжнародного права, зокрема міжнародного гуманітарного права та прав людини. Ці організації можуть виступати як нейтральні посередники, слідкуючи за дотриманням правил ведення війни, наданням гуманітарної допомоги та захистом цивільного населення [7].

Незалежно від ситуації, Україна зобов'язана виконувати свої міжнародні зобов'язання як у мирний, так і у збройний час. У мирний час акцент робиться на виконанні міжнародних угод, які стосуються прав людини, економічної співпраці та охорони навколишнього середовища. Проте під час збройного конфлікту на перший план виходять міжнародне гуманітарне право, захист цивільного населення та дотримання правил ведення бойових дій.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949р.
3. Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод: Офіційний текст. Рада Європи. Прийнята 1950р., ратифікована Україною у 1997р.
4. Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року: Офіційний текст. Прийнята 1954р., ратифікована Україною у 1957р.
5. Конвенція про статус біженців 1951 року: Офіційний текст. Верховний комісар ООН у справах біженців. Прийнята 1951р., ратифікована Україною у 2002р.
6. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014р. № 1706-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1.
7. Мурашин О. М. Міжнародне право: основи та сучасні виклики. Харків: Право, 2020.

8. Марочкін І. Є. Міжнародне гуманітарне право: сучасний стан та перспективи розвитку. Одеса: Фенікс, 2020.

***Ключові слова:** ООН, міжнародні зобов'язання, збройний конфлікт, зобов'язання під час війни, внутрішньо переміщені особи, міжнародні санкції, міжнародна відповідальність.*

***Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.*

***Решетило Яна Сергіївна**  
здобувачка 1-го курсу магістратури  
факультету цивільної та господарської юстиції  
Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **КОНВЕНЦІЯ МОНТРЕ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ**

Чорне море відіграє ключову роль у забезпеченні економічних, стратегічних та екологічних інтересів як причорноморських країн, так і всього світу. Воно є важливим транспортним коридором, який з'єднує Європу, Азію та Близький Схід, а його порти, такі як Одеса та Чорноморськ, забезпечують торговельні протоки. Багаті природні ресурси та геополітичне значення роблять контроль над Чорним морем ключовою метою для держав, зокрема РФ. Але Туреччина, контролюючи протоки Босфор і Дарданелли згідно із Конвенцією Монтре 1936 року, має вирішальний вплив на регіон, оскільки може блокувати військові чи торгові шляхи, ізолюючи флот і обмежуючи його потенціал.

Насамперед слід зазначити, що Туреччина, через своє розташування на стику різних цивілізаційних і культурних впливів, завжди відігравала важливу роль у глобальних процесах. Як держава-посередник між «Сходом» і «Заходом», вона

має можливість ефективно маневрувати між конфліктуючими сторонами. Саме принципи зовнішньої політики, розроблені Ахметом Давутоглу, такі як «нуль проблем із сусідами», і концепція «мир у державі, мир у всьому світі», закріплені Кемалем Ататюрком, стали основою миротворчих зусиль Анкари [1]. І саме повномасштабне вторгнення РФ в Україну дозволило Туреччині зміцнити свій статус посередника в регіоні, демонструючи активну дипломатію та вплив у Чорноморському басейні.

28 лютого 2022 року Туреччина, яка дотримується принципів нейтралітету в конфліктах, ухвалила рішення закрити протоки для військових кораблів Росії та інших держав, що беруть участь у війні, що позитивно вплинуло на ситуацію в Україні, але цим вона затвердила і власну безпеку, запобігаючи подальшій ескалації в Сирії. Зокрема, це зупинило можливе використання проток російськими кораблями для підтримки операцій через «Сирійський експрес». Але слід зазначити, що Туреччина, як член НАТО, балансує між підтримкою міжнародних правових норм і збереженням стабільних відносин із Росією [2].

Як зазначалося раніше, саме Конвенція Монтре надає Туреччині контроль над проходом військових кораблів через Босфор і Дарданелли під час війни, особливо для держав, які не є чорноморськими. Стаття 19 Конвенції проголошує, що військові судна воюючих держав не мають права проходити через Протоки, за винятком випадків, що виникають із застосування статті 25, а також у разі надання допомоги державі, яка є жертвою агресії, у силу договору про взаємну допомогу, який є обов'язковим для Туреччини, укладеного у рамках Статуту Ліги Націй. Також у документі містяться й інші обставини, які можуть обмежувати прохід військових кораблів протоками: статті 20 та 21 Конвенції, коли Туреччина є воюючою стороною та коли їй загрожує безпосередня небезпека війни відповідно [3].

Закриття проток суттєво змінило баланс сил у Чорному морі. Хоча Росія зберігає військово-морські бази, такі як у Севастополі (тимчасово окупований Крим), вона втратила можливість посилити свій Чорноморський флот кораблями з інших військових територій. Це суттєво ускладнило подальшу військову

активність РФ у чорноморському регіоні, зокрема у питаннях блокади українських портів та контролю за морськими шляхами.

Але є й певні недоліки для України у перекритті проток. Наприклад, Міноборони України, відповідно до угоди з Великою Британією, започаткувало формування морського протимінного угруповання у Чорному морі. Два кораблі класу «Sandown» – «Черкаси» та «Чернігів», передані Україні британським флотом, відіграють критичну роль у розмінуванні акваторії після завершення війни. Проте, через обмеження Конвенції Монтре, вони поки не можуть бути доставлені до українських вод. Але екіпажі вже проходять навчання за стандартами НАТО, готуючись до участі в міжнародних навчаннях, що підтвердить їх сумісність із протимінними силами Альянсу.

Цей проєкт підтримує стратегічні зусилля України з підвищення безпеки у Чорному морі, відновлюючи здатність захищати свої інтереси у регіоні. Особливу роль у цьому процесі відіграє Велика Британія, яка стала лідером у відновленні спроможностей ВМС України, закладаючи основи для співпраці в чорноморському регіоні [4].

Також дуже важливою є роль держав-сусідок України по Чорному морю. На Другій Чорноморській безпековій конференції було підкреслено функції НАТО, зокрема Болгарії, Румунії та Туреччини, у зміцненні оборонних можливостей. Болгарія активно співпрацює з НАТО, модернізує флот та встановлює системи ППО в портах, а також допомагає Україні у боротьбі з мінною небезпекою. Важливою частиною цієї дискусії стала тема розширення мандату протимінної групи на Чорному морі для патрулювання та розмінування.

Відповідно до стратегії оборонного розвитку, НАТО планує розгортання нових бойових груп у Болгарії та Румунії, що зміцнить захист чорноморського флангу. При цьому Туреччина продовжує зберігати свою позицію щодо заборони проходження військових кораблів нечорноморських країн Альянсу через протоки. Рішення Туреччини щодо застосування положень Конвенції Монтре дозволяє їй ефективно контролювати Чорне море, балансуючи між власними інтересами та безпекою регіону.

Зміцнення обороноздатності в Чорному морі, зокрема протимінних сил, стало важливим фактором стабілізації регіону. Україна отримала британські тральщики, про що зазначалося раніше, а також очікує ще три протимінні кораблі від Нідерландів та Бельгії, проте їх переміщення у Чорне море наразі обмежене через дію Конвенції Монтре. Незважаючи на це, Україна продовжує розвивати співпрацю з партнерами та нарощувати свій потенціал у рамках протимінної операції, що триватиме кілька років після завершення війни [5].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що Конвенція Монтре 1936 року, яка регулює прохід чорноморськими протоками, залишається ключовим інструментом для збереження контролю над військовими та торговими шляхами в Чорному морі, особливо в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Закриття проток для військових кораблів РФ змінило баланс сил на користь нашої держави, обмеживши російську військову активність. Однак дані обмеження також впливають на здатність України швидко наростити свої військово-морські спроможності. У цьому контексті співпраця з НАТО і державами-союзниками стає вирішальним фактором для безпеки регіону.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Юрченко О. Стратегічна культура Туреччини: забуття і відродження | ADASTRA. *ADASTRA I Аналітичний центр*. URL : <https://adastra.org.ua/blog/strategichna-kultura-turechchini-zabuttya-i-vidrozhennya>
2. Назарчук І. Застосування конвенції Монтре за умов російсько-української війни Юридична газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zastosuvannya-konvenciyi-montre-za-umov-rosiyskoukrayinskoyi-viyni.html>
3. Конвенція про режим проток (укр/рос) : Конвенція Респ. Болгарія від 20.07.1936 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_228#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_228#Text)
4. Міноборони започатковує угруповання протимінних сил у Чорному морі. *Міністерство оборони України*. URL :

<https://www.mil.gov.ua/news/2024/02/16/minoboroni-zapochatkovue-ugrupovannya-protiminnih-sil-u-chornomu-mori/>

5. Назарчук І. Чи готуються сусідки України по Чорному морю протистояти російській збройній агресії?. *Радіо Свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/chorne-more-agresiya/32914578.html>

**Ключові слова:** Україна, Туреччина, Конвенція Монтре, НАТО, Чорне море, чорноморські протоки, повномасштабне вторгнення.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.



## СЕКЦІЯ № 8

### ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

*Оглу Рані Володимирівна*  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

#### ПРАВОВА ОСНОВА СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗ'ЯДЕРНИХ ЗОН

Без'ядерні зони є важливим інструментом міжнародного права, спрямованим на зміцнення глобальної безпеки та нерозповсюдження ядерної зброї. Вони являють собою території, де згідно з міжнародними угодами заборонено розміщення, виробництво, транспортування та використання ядерної зброї. Введення таких зон сприяє зниженню напруженості між державами та сприяє мирному співіснуванню.

Основою для створення без'ядерних зон є міжнародні договори, що відображають зобов'язання держав-учасниць не розміщувати ядерну зброю в межах певних територій. Головним документом у сфері нерозповсюдження ядерної зброї є Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), ухвалений у 1968 році [1]. Стаття VII цього договору передбачає право держав створювати без'ядерні зони як спосіб зміцнення регіональної та міжнародної безпеки.

Іншим важливим документом є Договір про заборону ядерної зброї, прийнятий у 2017 році, який, хоча й не набув широкого визнання, забороняє використання, розробку та транспортування ядерної зброї на території держав-учасниць. Він доповнює ДНЯЗ і посилює концепцію без'ядерних зон [2].

Одним із найефективніших механізмів забезпечення без'ядерного статусу окремих територій є укладання регіональних угод, що створюють такі зони. На

сьогодні існує кілька важливих регіональних договорів, які визначають правовий статус без'ядерних зон:

Договір Тлателолко (1967 рік) створив першу у світі без'ядерну зону в Латинській Америці та Карибському басейні. Він забороняє будь-яке розміщення ядерної зброї в регіоні та зобов'язує держави не брати участі в її розробці та використанні [3, с.45].

Договір Раротонга (1985 рік) встановив без'ядерну зону в південній частині Тихого океану, охоплюючи Австралію, Нову Зеландію та інші острівні держави. Він також передбачає обмеження на випробування ядерної зброї та захоронення ядерних відходів [4, с.56].

Договір Пеліндаба (1996 рік) встановлює без'ядерну зону в Африці. Цей договір передбачає контроль за дотриманням зобов'язань за допомогою механізмів Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ), а також забороняє будь-які форми військової діяльності, пов'язані з ядерною зброєю, на африканському континенті [4, с.90].

Договір про Антарктику (1959 рік) оголошує Антарктиду без'ядерною зоною, забороняючи будь-яку військову діяльність і розміщення ядерної зброї на цьому континенті.

Ці угоди відіграють важливу роль у зниженні глобальної ядерної загрози, оскільки сприяють зміцненню взаємної довіри між державами та забезпечують правові механізми для контролю і моніторингу виконання зобов'язань.

Для ефективного функціонування без'ядерних зон необхідні чіткі механізми контролю та верифікації. Одним із головних міжнародних органів, відповідальних за забезпечення дотримання договорів у сфері нерозповсюдження ядерної зброї, є МАГАТЕ. Його інспекції забезпечують перевірку виконання державами-учасниками зобов'язань щодо ядерного роззброєння [5, с. 23].

Крім того, деякі регіональні договори передбачають власні органи контролю. Наприклад, Африканська комісія з ядерної енергії (AFCONE) відповідає за моніторинг дотримання Договору Пеліндаба в Африці. Такі органи сприяють

виконанню договорів на регіональному рівні та забезпечують координацію дій між державами [6, с.87].

Незважаючи на значні досягнення в створенні без'ядерних зон, цей процес стикається з певними викликами. Зокрема, питання про створення без'ядерної зони на Близькому Сході залишається невирішеним через геополітичну напруженість і відсутність консенсусу між державами регіону.

Крім того, зростає потреба в адаптації міжнародних договорів до сучасних реалій [7, с. 44]. Розвиток нових видів озброєнь, таких як кіберзброя або штучний інтелект у військовій сфері, може вплинути на зобов'язання щодо ядерного роззброєння та вимагатиме оновлення існуючих правових механізмів.

Отож, правова основа створення та функціонування без'ядерних зон спирається на міжнародні та регіональні договори, що забезпечують заборону розміщення та використання ядерної зброї на певних територіях. Успішне функціонування без'ядерних зон сприяє зміцненню глобальної безпеки та підтримці режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Однак, для подальшого розвитку цієї концепції необхідні ефективні механізми контролю, а також політична воля держав для співпраці в умовах зростаючих викликів у сфері міжнародної безпеки.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Міжнародне публічне право: підручн. / В.Ф.Антипенко Л.Д. Тимченко О., Беглий О.А., Радзівілл (та інш.): відп.ред.В.Ф.Антипенко. В 3-х томах: Т.2. Видавництво Нацюавіац.ун-ту «НАУ-друк», 2012.
2. Льовін А.В. Міжнародно-правове регулювання передач ядерних матеріалів: нормативний аспект. К., 2011.
3. Гашимов Е. Право міжнародної безпеки. *Віче*. 2008. №15. С.45-46.
4. Міжнародне публічне право: основи теорії : навчально-методичний посібник / Х. Н. Бехруз, С. С. Андрейченко, М. В. Грушко та ін. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 252 с.

5. Войціховський А.В. Міжнародне право : підручник. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 544 с.
6. Мицик В.В., Буроменський М.В., Буткевич О.В. Міжнародне публічне право : підручник / під ред. В.В. Мицика. Харків : Право. Т. 1. Основи теорії. 2019. 416 с.
7. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.

**Ключові слова:** без'ядерні зони, правовий статус без'ядерних зон, глобальна безпека, міжнародні договори, Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Договір Тлателолко, органи контролю.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.

**Путята Віталій Олегович**

здобувач 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ**

В епоху турбулентності на арені міжнародно-правових відносин дуже важливо розвивати та використовувати інститути ненасильницького впливу на держави. Адже це є основною запорукою уникнення нових збройних конфліктів та можливим стимулом для завершення існуючих.

Економічні санкції не є новелою для міжнародних правовідносин. У тих чи інших формах важелі економічного впливу застосовувалися ще з часів давньої Греції, проте вони набули статусу дійсно потужних примусових заходів впливу

невоєнного характеру у XX ст., коли стрімкий економічний розвиток диктував необхідність тісної економічної співпраці між країнами, а відтак викликав взаємну економічну залежність.

У міжвоєнний та післявоєнний періоди Ліга націй та ООН відповідно застосовували санкції до порушників міжнародного правопорядку, а країни для досягнення політичного та/або економічного результату. Досвід можна назвати змішаним, адже є позитивні приклади, які досягли результату (Санкції проти ПАР у другій половині XX ст.), так і негативні (Абіссинська криза 30-х років XX ст.) [1, с. 13].

Відтак, зважаючи на неабиякий рівень глобалізації та взаємної інтеграції у XXI ст. постає питання: чи можуть економічні санкції замінити, або хоча б відкинути на другий план заходи насильницького впливу та стати ультимативним інструментом забезпечення міжнародної безпеки? Саме відповідь на це питання є ключем до визначення їх статусу в дипломатичному інструментарії сучасних держав.

Перш ніж перейти до аналізу впливу та ефективності санкцій слід розглянути існуючі види та визначити безпосередній об'єкт дослідження. Так, при класифікації за суб'єктами застосування, можна виділити односторонні, колективні та санкції міжнародних організацій:

Односторонні, як правило, вводяться однією країною проти іншої, без схвалення міжнародних організацій або домовленості з іншими країнами. Метою таких заходів зазвичай виступає досягнення власного політичного та/або економічного результату. Найяскравішим прикладом буде США, які як дуже важливий актор на міжнародній арені, достатньо часто звертаються до такого інструменту впливу [2, с. 21].

Колективні та санкції міжнародних організацій в межах цього дослідження доцільно об'єднати в одну категорію. Вони передбачають, що підстава або бажаний результат є спільним для декількох країн, відтак запровадження відбувається спільно з метою посилення впливу на «мішень». Введення економічних санкцій може відбуватися під егідою міжнародної організації або в

межах дипломатичної співпраці між країнами. І саме колективні санкції, особливо запроваджені під приводом впливових міжнародних організацій, частіше за все виступають інструментом забезпечення міжнародної безпеки, адже переслідують за мету реальний вплив на порушника міжнародного правопорядку [2, с. 21].

Відтак увагу слід зосередити на колективних. Крім того, за останні три декади реальні новели відбулися в суб'єктно-об'єктному складі, адже класичну формулу держава-держава доповнили фізичні та юридичні особи. Тому слід акцентувати увагу на підвищення важливості індивідуальних санкції, в яких, на відміну від класичних, об'єктом виступає не інша держава, а фізична чи юридична особа, або об'єднання таких осіб. Ще важливого значення набуває тенденція, коли суб'єктом накладання санкції виступає не країна, а юридичні особи, в першу чергу впливові транснаціональні корпорації, для яких відкрита співпраця з країною-порушником тягне великі репутаційні збитки. Отже, для досягнення бажаних результатів також важлива співпраця з великими корпораціями.

Також для розгляду економічних санкції як реального інструменту забезпечення міжнародної безпеки світової спільноти, а не як способу досягнення економіко-політичних цілей окремо взятих країн важливі об'єктивні підстави, легітимна мета та ефективний механізм застосування.

Механізм застосування колективних санкції є досить складним. Наразі можна визначити два основні рівні запровадження санкції:

1. На рівні ООН, як найвпливовішої міжнародної організації. Основний механізм застосування колективних санкцій діє в рамках Ради Безпеки ООН, що передбачено Статутом ООН. Відповідно до розділу VII Статуту, Рада Безпеки може застосовувати санкції як ненасильницький засіб підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки [3, ст. ст. 39-51].

2. На рівні інших міжнародних організацій. Найяскравішим прикладом є ЄС, де діє дуже розвинений інститут санкцій, який передбачає ініціацію, розгляд та введення санкцій на колективному рівні (Європейською комісією, Радою ЄС,

Європарламентом) і реалізацією державами членами під колективним наглядом [4, с. 161-165].

Розглядаючи досвід застосування санкцій неможливо не згадати найяскравіший кейс, який безпосередньо стосується України. Мова звичайно про Росію та заходи, які західні країни застосовували в наслідок брутального порушення міжнародного права, яке почалося у 2014 році і продовжується до тепер. Тут наші партнери притримувалися тактики «поступового посилення тиску», яка полягає в тому, що кількість та жорстокість санкцій поступово збільшується у випадку якщо порушник не припиняє своїх діянь і має на меті заохотити відмовитися від вже вчинених порушень та утриматися від нових [5, с. 2-4].

Про політичну ефективність та стримуючий ефект «довоєнних» санкцій говорить факт повномасштабного вторгнення у 2022 році. В свою чергу оцінити реальний вплив на економіку допоможе основний економічний показник – реальне зростання ВВП за рік за даними МВФ.

Необхідно пам'ятати, що більшість економічних санкцій мають довготривалий економічний ефект. Зважаючи на факт нафтоорієнтованості економіки, щоб уникнути необ'єктивної оцінки впливу санкції паралельно слід розглядати графік цін на нафту. Як можна побачити на графіку 1 та графіку 2 (в додатку) санкції, зміна цін на нафту та коронавірусна криза дійсно мали великий вплив на економіку агресора і значно спинили розвиток, проте недостатньо для унеможливлення ведення війни [5, с. 9-11].

Так чи інакше країни-союзники все ще притримуються обраної тактики і вводять санкції поступово, «пакетами», наразі введено 14 пакетів санкцій, останній з яких датується 24 червнем 2024 року [6].

Отже, ми бачимо, що авторитарні режими готові жертвувати економічними показниками задля досягнення власних цілей. Авторитарні режими зі стійкою вертикаллю влади та сильною силовою системою не вийде змінити за допомогою таких методів впливу. Тому під час застосування санкції проти зазначених режимів важливо визначати першочерговою метою не зміну політичного устрою

держави-порушника, а максимальне гальмування економічного, технологічного та військового розвитку.

Окрім того, дуже послаблюють ефект колективних санкцій політичні режими, які керуються принципом «realpolitics» і замість довготривалого впливу на порушника міжнародного права обирають сьогочасну вигоду. Тому важлива наявність механізму колективного контролю за дотриманням встановлених обмежень.

Відтак, можна зробити висновки, що станом на сьогодні економічні санкції можуть бути як ефективним інструментом ненасильницького впливу, так і суто формальними заходами без жодного результату. Так, велике значення має сценарій, мета та спосіб застосування. Адже односторонні санкції націлені на досягнення мети окремої країни є набагато простіші у ефективній реалізації, ніж колективні, направлені на забезпечення колективної безпеки. Досвід останніх років це підтверджує і вказує на те, що лише тісна міжнародна співпраця, дотримання принципів міжнародного права та розроблення ефективних та загальнообов'язкових норм може дозволити розглядати економічні санкції як першочерговий інструмент забезпечення міжнародної безпеки.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Панченко В. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики в контексті реалізації національних інтересів. *Інвестиції: практика та досвід*. Дніпро 2017. № 17. С. 10-16.
2. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика : Монографія. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 411 с.
3. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_010#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text) (дата звернення: 11.10.2024).
4. Абдуллаєв Р. А. Правове регулювання санкцій у праві Європейського Союзу : дисертація. Одеса, 2022. 198 с.



5. Schott J. J. Economic sanctions against Russia: How effective? How durable?. Peterson Institute for International Economics Policy Brief. 2023. № 23-3. P. 12.

6. Загарбницька війна Росії проти України – у межах всебічного 14-ого пакету санкцій ЄС ухвалює жорсткі заходи щодо ухилення від санкцій та в сфері енергетики. EEAS. URL : [https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/загарбницька-війна-росії-проти-україни-у-межах-всебічного-14-ого-пакету-санкцій-єс-ухвалює-жорсткі\\_uk](https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/загарбницька-війна-росії-проти-україни-у-межах-всебічного-14-ого-пакету-санкцій-єс-ухвалює-жорсткі_uk)

7. Графік 1: GDP per capita, current prices. International Monetary Fund (Міжнародний валютний фонд). URL : <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/RUS?year=2024>

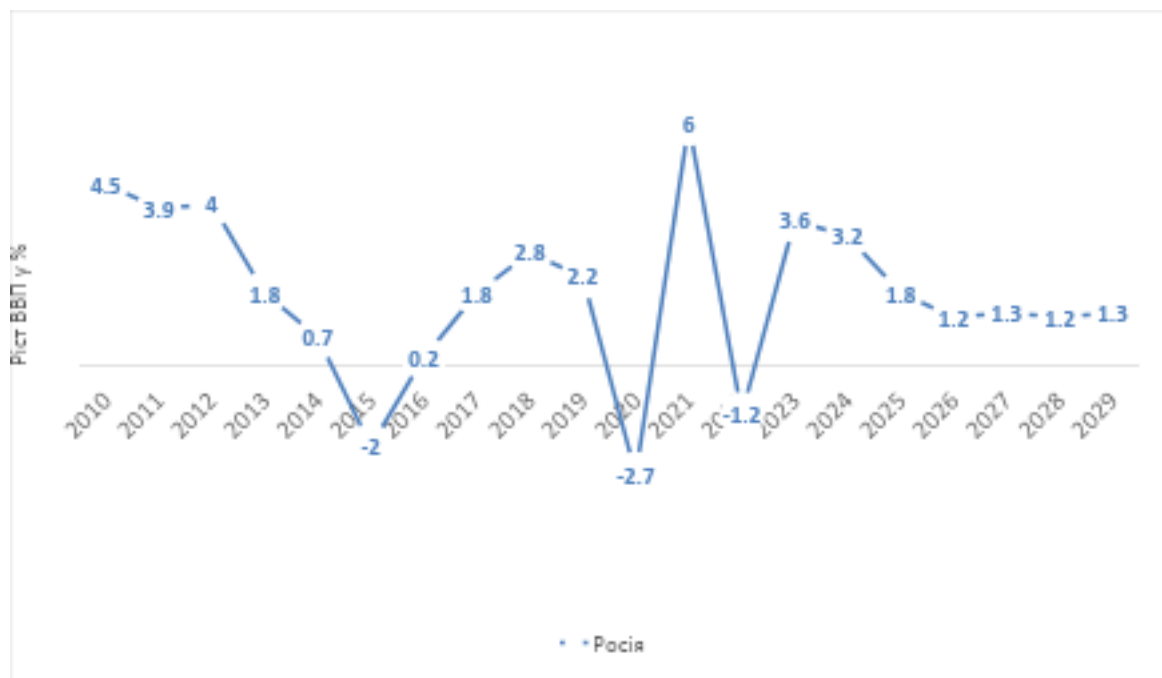
8. Графік 2: Crude Oil – Price (Період 2014.01.01-2024.07.01) TRADING ECONOMICS. URL : <https://tradingeconomics.com/commodity/crude-oil>

**Ключові слова:** міжнародна безпека, міжнародне право, економічні санкції, економіка, дипломатичні інструменти, колективні заходи, вплив на порушників.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануйлова Катерина Вікторівна.

## Додатки:

Графік 1



Графік 2

Crude Oil WTI



source: tradingeconomics.com

***Разбітнов Євген Сергійович***

*здобувач вищої освіти 3-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ГІБРИДНИХ ВІЙН В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ**

Гібридні війни відносно новий тип збройних конфліктів, кваліфікація яких викликає багато сумнівів та оповита різними проблемами, частіше всього пов'язані з особливостями ведення такого виду війни. Актуальністю теми нашого дослідження є факт того, що все частіше з метою уникнення відповідальності використовуються саме методи гібридної війни.

Перед тим як перейти до основної частини нашого дослідження слід зазначити поняття та ознаки гібридної війни, через те що в міжнародному праві вони не закріплені необхідно звернутися до наукової думки.

«Гібридна війна – війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які зазвичай досягаються звичайною війною» [1], з можливим використання дипломатичних, інформаційних, економічних та інших методів.

Ознаки:

1. Поєднання військових та невійськових засобів (використанням як традиційних військових операцій, так і інформаційних, економічних та дипломатичних методів. Такий підхід дозволяє державі-агресору діяти комплексно, мінімізуючи використання відкритої сили);
2. Закритість дій (уникнення визнання своєї приналежності до конфлікту);
3. Маніпуляція міжнародним правом (використання невизначеності, прогалин у міжнародному праві, щоб уникати відповідальності за свої дії);
4. Створення умов для внутрішньої дестабілізації;

## 5. Відсутність чітких меж між миром і війною.

Аналізуючи проблеми кваліфікації можна виділити декілька: перша проблема це відсутність нормативної регуляції гібридних війн, що призводить до невизначеності кваліфікації в рамках сучасного міжнародного законодавства. Це полягає в неможливості чіткого визначення того, які саме дії підпадають під цей термін, а також які правові механізми мають бути застосовані для захисту держав від таких форм агресії. Така ситуація створює значні правові прогалини, оскільки традиційний збройний конфлікт не охоплює всіх можливих компонентів гібридної війни, зокрема, кібератак, дезінформаційних кампаній.

Наступною проблемою є сам характер гібридних війн. При веденні такого виду конфлікту розмиваються межі між миром та війною, саме з метою ускладнення процесу кваліфікації. Зазвичай гібридна війна починається під виглядом внутрішнього збройного конфлікту, й при цьому справжній агресор підтримує сторону своїх проксі-сил, задля певних цілей, це може бути як повалення влади, так і влаштування хаосу у країні. Яскравим прикладом гібридної війни є збройний конфлікт на Сході України, де Росія утворила «ДНР» та «ЛНР» під виглядом самостійних республік, та здійснювала економічну, ідеологічну, політичну, військову підтримку, в тому числі посиляла свої регулярні війська під виглядом добровольців. При цьому на офіційному рівні Росія заявляла що дві псевдореспубліки являються самостійними та утворилися з причин в яких винна Україна, тобто навіть на дипломатичному рівні здійснювалися дії ради того, щоб заподіювати шкоду.

Ще однією проблемою кваліфікації гібридних війн є використання нерегулярних форм збройних сил або військових організацій, які діють під виглядом учасників внутрішнього збройного конфлікту. Це створює додаткові складнощі в питанні визначення сторін конфлікту та їхнього правового статусу. Оскільки такі групи можуть не використовувати розпізнавальні знаки, що є порушенням правил війни, міжнародна спільнота стикається з труднощами в ідентифікації реальних агресорів та їхньої участі у конфлікті. Таким чином, існує

проблема встановлення відповідальності за дії, вчинені цими суб'єктами, адже не завжди можна визначити їх приналежність.

Крім того, у гібридних війнах значна роль відводиться кіберзлочинам та інформаційним атакам, які ще не врегульовані міжнародним правом. Використання кіберзасобів для завдання шкоди інфраструктурі країни-опонента, впливу на громадську думку або навіть втручання в демократичні процеси, не підпадає під класичне визначення актів агресії. Це ускладнює міжнародну реакцію на подібні дії. До того ж гібридні війни нерідко супроводжуються активними дезінформаційними кампаніями, які націлені на підрив морального духу населення, ослаблення державних інститутів чи на віру у непричетність країни-агресора до збройного конфлікту.

На основі проведеного дослідження, можна дійти висновку що для того, щоб ефективно протидіяти такій формі агресії й забезпечити міжнародну безпеку, необхідно вдосконалити чинне міжнародне право. Це включає введення нових норм, які б чітко визначали правовий статус дій у гібридних війнах, ідентифікацію сторін конфлікту, механізми реагування, а також встановлення чітких критеріїв відповідальності. Лише таким чином можна забезпечити належну кваліфікацію збройних конфліктів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Війна «гібридна». Політологічний енциклопедичний словник / Уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін [За ред. М. П. Требіна]. Харків: Право, 2015. 816 с.
2. Жаровська І. М. Проблеми та недоліки норм міжнародного гуманітарного права. Herald of Lviv University of Trade and Economics Law sciences. 2023. № 12. С. 13-17. URL: <https://doi.org/10.36477/2616-7611-2022-12-02>
3. Концепція «гібридної» війни та її складові. Center for Security Studies. URL : <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/>

4. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / М. В. Грушко, В. В. Музика, Т. С. Федорова, В. В. Владишевська / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с.

***Ключові слова:** гібридна війна, засоби війни, проблеми правового регулювання, проксі-сили, дестабілізація, маніпуляція правом, розмиття меж.*

***Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.*

***Соловей Анна Олегівна***

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету цивільної та господарської юстиції*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

На сучасному етапі формування правового суспільства все більше набувають значення питання щодо встановлення міжнародно-правової відповідальності. Особливого значення дане питання набуває через факт видозміни міжнародних відносин та зв'язків, політичної та економічної ситуації у світі, а також завдяки впливу інших, не менш важливих чинників.

Питання встановлення міжнародно-правової відповідальності безумовно є актуальним і на сьогодні, оскільки передбачає за собою наявність великої кількості необхідних дій, що можуть фактично впливати на політичну обстановку не лише на теренах окремої країни, а й політичній арені світу. Загалом, дана тема прямо та суміжно, досліджувалась достатньою кількістю науковців та вчених у сфері права та міжнародного права. Прикладом можуть послугувати праці таких вчених, як: Важна К.А. у роботі «Концепція суб'єктивної та концепція

об'єктивної міжнародно-правової відповідальності держави», Андрейченко С.С. «Співвідношення міжнародно-правової відповідальності держав та міжнародної кримінальної відповідальності індивідів», Грабович Т.А. «Гене́за концепції міжнародної відповідальності держав», Громовенко К.В. та Тицька Я.О. «Міжнародно-правова відповідальність держав як засіб забезпечення дотримання норм міжнародного права: від теорії до практики» та інші [1-4].

Загалом, якщо говорити про сучасне розуміння міжнародно-правової відповідальності, то можна зазначити, що це певне зобов'язання, що виникає перед суб'єктом міжнародного права, направлене на виправлення порушеного ним становища повністю, або частково, враховуючи усі можливі шляхи та способи покращення ситуації. Основною, базовою проблематикою питання встановлення відповідальності є співмірність її агресії, загрози миру та безпеки, оскільки у зв'язку з розвитком науки та техніки, підходи до дій у конфліктах стають більш небезпечними та такими, що становлять загрозу великому масиву країн [5, с.163].

Практикою та багаторічним досвідом вже сформовано яскраві приклади встановлення міжнародно-правової відповідальності, однак, спірним питанням є те, чи можливо дані моделі використовувати на сьогодні. Прикладом може послугувати встановлення відповідальності для Німеччини у післявоєнний період, за яким було визначено матеріальне та нематеріальне зобов'язання для цієї країни. Однак, постає питання доречності застосування даної моделі в умовах сьогодення, особливо враховуючи ситуацію, що сталась на теренах нашої країни.

Перш за все, варто звернути увагу на проблематику встановлення відповідальності за злочини, вчинені окремими особами з боку країни агресора. Неможливість доступу до окупованих територій унеможлиблює проведення криміналістичних дій щодо встановлення обставин злочину. В свою чергу, встановити конкретну особу та її причетність до окремого злочину створює перепони до притягнення до відповідальності даних осіб. Так, можна оглядати дане питання в контексті накладення відповідальності на країну-агресора, у рамках колективної відповідальності, проте це спонукає більшу проблематику.

Сутність другої перепони полягає у небажанні видачі країною-агресором осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень, а саме злочинів. Навіть за фактом встановлення причетності індивіда до злочину, практично неможливо стверджувати на створенні відповідальності для таких осіб повною мірою. Також, тут прослідковується прогалина функціонування міжнародних інституцій, а саме відсутність органу, у повноваження якого міг би входити контроль за дотриманням виконання міри відповідальності. Враховуючи суспільно-політичну обстановку у світі, а також наявність великої кількості конфліктів, в тому числі і збройних, створення окремого інституту відповідальності, з певним планом виконання та вирішення проблемних питань встановлення відповідальності, а також окремим органом, що міг би функціонувати для виправлення прогалин порушення норм міжнародного права, могло б сприяти запобіганню виникнення нових конфліктів або ж зменшення їх розповсюдження.

Вищезазначені тези свідчать про відповідальність індивіда з можливою перехідною відповідальністю держави. Проте, в аспекті даної теми варто також говорити про недоліки відповідальності саме держав та шляхів реалізації такого зобов'язання. Важливо зазначити про процес реалізації, що не наділений примусом до виконання. Дійсно, для країн, в умовах сучасності, існують певні стримуючі фактори, до прикладу, такі, як накладення колективних санкцій з дозволу Ради Безпеки ООН. Яскравим прикладом послугувало накладення санкцій на Російську Федерацію з боку країн Європейського союзу, котре лише частково заморозило здійснення певних дій зі сторони країни-агресора. Такі запобіжні дії з боку держав за характером є стримуючими, однак не запобіжними, а тому їх ефективність визначити доволі складно [5, с. 164].

Окремо, важливо зазначити про актуальність питання щодо винесення рішення про відповідальність держави без надання згоди на це Радою Безпеки ООН. У праці Падалка М.А. «Актуальні питання проблемності притягнення до міжнародної відповідальності держави за вчинення акту агресії» було висвітлено позицію Касинюка І.В., котрий назвав дане явище «недемократичним



анакронізмом», що визначає певну «природу» явища сьогодні. Оскільки блокування будь-якого рішення за відсутності згоди усіх 5 обов'язкових голосів держав-учасниць є перешкодою для встановлення консенсусу та здійснення окремої дії, є потреба у перегляді процедури винесення рішень Радою Безпеки ООН або ж встановлення певних правил, які б могли навіть за відсутності 1 голосу створювати наслідки за фактом розгляду певного питання. Особливо важливо це проявляється у світлі вираження країнами агресії, яка, як наслідок, завдає шкоду не лише інфраструктурі, а й посягає на життя та здоров'я людей [5, с. 164].

Вище зазначалось про небажання країни-агресора видавати осіб для визначення і накладення відповідальності. В аспекті даного тезису важливо наголосити також на перспективі небажання здійснювати дії по виконанню обов'язку відповідальності. Вона може бути накладена у різних формах, зокрема, у вигляді репарацій. І за аналізу поведінки країни, що вчиняє агресію, існує ризик несплати репарацій або ж неповного виконання даного зобов'язання. Вирішення даної проблематики є дискусійним питанням, але, однією із перспектив вирішення даного питання може слугувати направлення до бюджету нашої країни активів, що є замороженими іншими державами, що наклали санкції на Російську Федерацію. Проте, процедура є складною та довготривалою, що ускладнює перебіг встановлення відповідальності.

Підсумовуючи, важливо сказати про надзвичайне значення питання міжнародно-правової відповідальності в умовах сучасності, оскільки встановлення даного зобов'язання для країни, з боку якої виражено акт неправомірної поведінки, забезпечує підвищення рівня міжнародної безпеки та забезпечує функціонування міжнародного права на достатньому рівні.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Важна К.А. (2018). Концепція суб'єктивної та концепція об'єктивної міжнародно-правової відповідальності держави. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, (1). С. 150-163.

2. Андрейченко С.С. Співвідношення міжнародно-правової відповідальності держав та міжнародної кримінальної відповідальності індивідів. *Науковий редактор*. С. 13-16

3. Грабович Т. А. Генеза концепції міжнародної відповідальності держав. *Правова держава*. 39. (2020). С 55-61.

4. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Міжнародно-правова відповідальність держав як засіб забезпечення дотримання норм міжнародного права: від теорії до практики. International legal responsibility of states as a means of ensuring compliance with the norms of international law: from theory to practice. (2023).

5. Падалка М. А. «Актуальні питання проблемності притягнення до міжнародної відповідальності держави за вчинення акту агресії.» *Наукові записки. Серія: Право* 13 (2022): 161-166.

**Ключові слова:** міжнародне право, відповідальність, право, політична обстановка, міжнародно-правова арена.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

**Тарасенко Марія Леонідівна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ**

Штучний інтелект (далі- ШІ) став одним з найбільш важливих технологічних досягнень 21 століття, що суттєво змінює світ, оскільки ШІ прогресує та постійно вдосконалюється, то створюється певна проблематика щодо здійснення правових,

етичних та соціальних питань, які вимагають ефективного міжнародного регулювання. Актуальність цієї теми лише зростає в умовах глобалізації, переходу або впровадження цифрових інструментів.

Міжнародна спільнота все частіше звертає увагу на використання ШІ в міжнародних відносинах, зазнаючи перспективу даного технологічного напрямку, проте не заперечує і суттєві виклики, які виникнуть під час впровадження даного напрямку.

Як влучно зазначала Прохазка Г.А.: «До основних проблем, які наразі фіксуються при використанні ШІ відносять неможливість чітко визначити характер, межі та інтенсивність застосування новітніх технологій, можливості яких ще не вивчені до кінця; позбавлення можливості використання досягнень науково-технологічної галузі для країн з менш розвинутою технологічною (кібернетичною) галуззю; недосконалість або навіть відсутність законодавчої бази підвищує рівень та обумовлює появу нових ризиків правопорушень у цій сфері суспільних відносин, що створює загрозу для національного та міжнародного правопорядку» [6].

Однією з основних проблем, що стоять перед міжнародним співтовариством, є відсутність єдиного визначення терміна «штучний інтелект». Це ускладнює формування правових норм та стандартів, адже різні країни можуть мати свої підходи до класифікації та застосування ШІ. Наприклад: «у Регламенті ЄС ШІ визначається як машинна система, яка розроблена для функціонування з різним рівнем автономності і яка може для явних чи прихованих цілей створювати результати, такі як прогнози, рекомендації або рішення, що впливають на фізичне чи віртуальне середовище. У Рекомендації CM/Rec Комітету Міністрів Ради Європи ШІ розцінюється як результат математичних обчислень, поєднаних із діяльністю алгоритмічних систем у реальному часі. Концепція розвитку ШІ в Україні визначає ШІ як організовану сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання, шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів оброблення інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також

створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» [5]. Це призводить до ситуацій, коли розробники та компанії, що займаються ШІ, можуть бути не в змозі ефективно врахувати різноманітні вимоги, що може негативно вплинути на безпеку і ефективність технологій.

Важливим аспектом міжнародного регулювання є етика застосування ШІ. Зокрема, розробка алгоритмів, які приймають рішення, може призводити до упереджень або дискримінації певних груп населення. Такі ситуації вимагають ретельного моніторингу і формування етичних норм, що забезпечують справедливість та рівність у використанні ШІ. Принципи, визначені в рамках ініціатив, таких як «OECD Principles on Artificial Intelligence», акцентують на прозорості, відповідальності та безпеці [3]. Ці принципи можуть слугувати основою для створення більш детальних міжнародних стандартів.

Досі існує також проблема технологічного відставання країн, що розвиваються. Відсутність ресурсів та інфраструктури для впровадження новітніх технологій може призвести до ще більшої нерівності в глобальному масштабі, тому UNESCO затвердив певні рекомендації щодо таких країн [4]. Таким чином, важливо не лише регулювати ШІ в розвинених країнах, але й забезпечити підтримку для країн, що знаходяться на етапі розвитку, аби вони могли ефективно впроваджувати технології та відповідати міжнародним стандартам.

Серед існуючих ініціатив міжнародного регулювання варто зазначити «G20 AI Principles», які були ухвалені під час зустрічі держав-учасниць G20. Ці принципи підкреслюють необхідність міжнародного співробітництва у сфері розвитку ШІ та закликають до створення нормативних актів, які забезпечують безпечне та етичне використання технологій [2]. Окрім того, UNESCO випустила рекомендації щодо етики використання ШІ, які містять положення, що акцентують увагу на правах людини та соціальній відповідальності. Ці документи можуть стати основою для розробки національних і регіональних законодавств, що регулюють використання ШІ.

Створювалось все більше документів щодо регламентації використання ШІ, але єдиного унікованого документа не було, саме тому, з метою розробки такого документа в Раді Європи був створений Комітет зі штучного інтелекту, який з 2021 року працював над Конвенцією. 17 травня 2024 року Комітет Міністрів Ради Європи ухвалив Конвенцію зі штучного інтелекту, прав людини, демократії та верховенства права [5] Ця Конвенція стала першим міжнародним договором у сфері штучного інтелекту, відкритим для всіх країн світу.

Станом на сьогодні Європейський Союз активно розробляє Регламент, спрямований на врегулювання ключових аспектів використання штучного інтелекту (ШІ). Основною метою цього Регламенту є сприяння впровадженню орієнтованого на людину та надійного ШІ, що забезпечує високий рівень захисту здоров'я, безпеки, основоположних прав, демократії, верховенства права та довкілля від можливих шкідливих впливів технологій.

Очікується, що цей Регламент буде ухвалений і вступить у силу у 2025 році, що підкреслює важливість належного регулювання інноваційних технологій на рівні ЄС. Це стане важливим кроком у напрямку створення безпечного і етичного середовища для впровадження штучного інтелекту, що відповідає потребам суспільства [7].

Отже, можна підсумувати, що міжнародна спільнота все більше звертає увагу на потребу регулювання ШІ, та приймає законодавчі акти, аби повністю регламентувати порядок його використання та в майбутньому це буде зроблено, тому що світ технологічно лише прогресує.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. European Commission. White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust. 2021. URL :[https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust\\_en](https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en)

2. G20 AI Principles. 2019. URL : [https://www.mofa.go.jp/policy/economy/g20\\_summit/osaka19/pdf/documents/en/annex\\_08.pdf](https://www.mofa.go.jp/policy/economy/g20_summit/osaka19/pdf/documents/en/annex_08.pdf)

3. OECD Principles on Artificial Intelligence. Paris: OECD Publishing, 2019. URL : <https://www.oecd.org/en/topics/ai-principles.html>

4. UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. – Paris: UNESCO, 2021. URL : <https://www.unesco.org/en/articles/recommendation-ethics-artificial-intelligence>

5. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження КМУ від 2 грудня 2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>

6. Прохазка Г.А. Штучний інтелект в міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2. URL : [http://www.lsej.org.ua/2\\_2022/33.pdf](http://www.lsej.org.ua/2_2022/33.pdf)

7. Регламент 2025 Як у ЄС врегулюють штучний інтелект та чого чекати Україні? Національна асоціація адвокатів України. 9.08.2023. URL <https://unba.org.ua/news/8247-yak-u-es-vregulyuyut-shtuchnij-intelekt-ta->

**Ключові слова:** *штучний інтелект, ШІ, міжнародне право, технології, впровадження, регулювання, прогресування.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.*

## СЕКЦІЯ № 9

### МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

*Волошенюк Олександра Юріївна*

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету цивільної та господарської юстиції*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

#### РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У РОЗСЛІДУВАННІ КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Конфлікт в Україні, що розпочався ще з 2014 року, перетворився на одну з найзначніших гуманітарних криз, супроводжуючи численні порушення прав людини та норм міжнародного гуманітарного права. У цьому контексті особливо важливою є роль Міжнародного кримінального суду, який покликаний забезпечувати справедливість за серйозні міжнародні злочини, такі як воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Насамперед, метою цього дослідження є аналіз дій Міжнародного кримінального суду у контексті розслідування конфлікту в Україні. Особливу увагу буде приділено оцінці ефективності цих дій та ідентифікації основних викликів, з якими стикається суд у своїй роботі.

Міжнародний кримінальний суд, заснований на основі Римського статуту є першим постійним міжнародним судом, створеним для боротьби з безкарністю осіб, які скоюють злочини, що викликають занепокоєння у всьому світі. У статті 3 Римського статуту зазначено, що суд розташований у Гаазі, Нідерланди [1]. Основні фінансові витрати Суду покриваються державами-учасниками Римського статуту, також отримуючи добровільні внески від урядів, міжнародних організацій, приватних осіб, компаній та інших установ.

Історію МКС слід починати з прагнення міжнародної спільноти створити Постійну палату міжнародного правосуддя. У XX столітті визначилися поняття

геноциду, злочинів проти людяності та військових злочинів, що були відображені на Нюрнберзькому і Токійському процесах після Другої світової війни. Після холодної війни було створено трибунали для колишньої Югославії та Руанди, що підкреслило важливість боротьби з безкарністю, хоча їх діяльність залишалася обмеженою. 17 липня 1998 року 120 країн підписали Римський статут, який став основою для МКС. Статут набрав чинності 1 липня 2002 року після ратифікації 60 державами. Україна підписала Римський статут 20 січня 2000 року, але не ратифікувала його. Після укладення Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році, питання ратифікації стало міжнародним зобов'язанням. Україна визнала юрисдикцію МКС через дві заяви Міністерства закордонних справ у 2014 і 2015 роках. У березні 2022 року розпочалася кампанія на підтримку ратифікації, і Верховна Рада ухвалила закон про ратифікацію Римського статуту 21 серпня 2024 року. МКС залишається основним міжнародним механізмом для притягнення до відповідальності російських військових злочинців, відповідно до зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС у сфері прав людини та міжнародного правосуддя.

Розглянемо кілька випадків ролі МКС у конфліктах в Україні. По-перше, що хотілось би дослідити, це те, що Гаазький трибунал з 2014 року розглядає справу «Ситуація в Україні» і ухвалив рішення про початок офіційного розслідування. Прокурор МКС Фату Бенсуда підтвердила, що є підстави вважати, що в Україні скоєні воєнні злочини та злочини проти людяності, зокрема на Сході України та в Криму. У 2015 році Україна звернулася до МКС, про що повідомив міністр закордонних справ Дмитро Кулеба, наголосивши на невідворотності міжнародного правосуддя, попри його повільність. Прокурор зазначила, що попереднє вивчення справи підтвердило критерії для розслідування, яке охоплює три категорії злочинів: під час бойових дій, утримання полонених і в Криму. Дослідження МКС також включає вбивства на Майдані та ситуацію на Донбасі. Важливо відзначити, що Росія вийшла з-під юрисдикції МКС у 2016 році, що ускладнює її притягнення до відповідальності [2].



По-друге, проаналізуємо випадок 17-го березня 2023 року, коли Палата попереднього розслідування II МКС видала ордери на арешт двох осіб у справі «Ситуація в Україні»: Володимира Путіна та Марії Львової-Белової. Володимир Путін, президент РФ, підозрюється у воєнних злочинах, зокрема в незаконній депортації та вивезенні дітей з окупованих українських територій до Росії, що відбувалося з 24 лютого 2022 року. Суд визнає, що він може нести особисту відповідальність за ці злочини як безпосередньо, так і через недостатній контроль над своїми підлеглими. Марія Львова-Белова, уповноважена з прав дітей, також підозрюється у вчиненні аналогічних злочинів [3].

Ордери на арешт були видані на підставі клопотань Прокурора МКС, що підтвердили наявність обґрунтованих підстав для розслідування. Палата вирішила, що, хоча ордери мають залишатися таємними для захисту свідків і жертв, їх публікація сприятиме запобіганню подальшим злочинам та забезпеченню правосуддя.

По-третє, що хотілось би зазначити за випадок, коли командувачі обвинувачуються в нападах на цивільні об'єкти в Україні в період з 10 жовтня 2022 року по 9 березня 2023 року, що призвели до значних жертв серед мирного населення. Ордери вимагають від 124 країн, які ратифікували Римський статут, затримати цих осіб, якщо вони потраплять на їхню територію. Служба безпеки України вже підозрювала Соколова у наказах обстріляти енергетичну інфраструктуру, що спричинило загибель чотирьох людей і багато поранених. Йому загрожує довічне ув'язнення. Кобилаш, у свою чергу, віддав наказ про удар по житлових будинках в Умані, внаслідок якого загинуло не менше 23 осіб, у тому числі діти. Він також несе відповідальність за численні атаки на щільно заселені райони, зокрема в Маріуполі.

Четвертий випадок, який заслуговує на увагу, відбувся 24 червня 2024 року, коли Палата попереднього провадження II МКС, до якої входили судді Росаріо Сальваторе Айтала, Серхіо Херардо Угальде Годінес та Хайкель Бен Махфуд, видала ордери на арешт Сергія Шойгу та Валерія Герасимова. Ордери стали наслідком клопотань прокуратури, яка встановила їхню відповідальність за

ракетні удари російських військ по українській енергетичній інфраструктурі з 10 жовтня 2022 по 9 березня 2023 року. Атаки призвели до «надмірної шкоди» цивільним, що порушує принцип пропорційності. Шойгу та Герасимов також підозрюються у злочинах проти людяності. Уповноважений з прав людини Дмитро Лубінець зазначив, що це рішення наближає справедливість для України. МКС раніше видав ордери на арешт Путіна та Львової-Бєлової за незаконну депортацію українських дітей. Якщо ці особи залишать Росію та потраплять до країн, що ратифікували Римський статут, їх зобов'язані заарештувати. Головний прокурор МКС Карім Хан підкреслив, що ордери на арешт Путіна та Львової-Бєлової не мають терміну давності [4].

Дослідження ролі МКС у розслідуванні конфлікту в Україні підкреслює його значення для забезпечення справедливості та відповідальності за міжнародні злочини. З моменту початку конфлікту в 2014 році, МКС активно реагує на численні порушення прав людини, включаючи воєнні злочини в Східній Україні та Криму. Видання ордерів на арешт таких високопосадовців, яких зазначено вище, демонструє прагнення суду протидіяти безкарності. Ці рішення не тільки зміцнюють правову позицію України, але й підкреслюють важливість міжнародного правосуддя. Проте, суд стикається з викликами, зокрема через юрисдикційні обмеження та вихід Росії з-під його юрисдикції. Ратифікація Римського статуту Україною в серпні 2024 року створює нові можливості для міжнародного правосуддя. Загалом, роль МКС є критично важливою для відновлення справедливості та підтримки міжнародного правопорядку в умовах триваючого конфлікту в Україні.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду, ратифікація від 21.08.2024, підстава – 3909-IX. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text)

2. Розслідування воєнних злочинів на Донбасі й в Криму. URL: <https://www.dw.com/uk/mks-vyrishyv-rozsliduvaty-voienni-zlochyny-na-donbasi-y-v-krymu/a-55913155>

3. Видання ордерів на арешт Володимира Володимировича Путіна та Марії Олексіївни Львової-Бєлової. URL : <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and?lang=Ukrainian>

4. Стаття, щодо видання ордерів на арешт Герасимова і Шойгу. URL : <https://suspilne.media/776307-mks-vidav-orderi-na-arest-gerasimova-i-sojgu/>

**Ключові слова:** гуманітарна криза, міжнародне гуманітарне право, конфлікт, МКС, військові злочини, порушення прав людини.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

**Корольок Богдана Сергіївна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету прокуратури та слідства

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА**

У політиці України як європейської держави актуальним є питання інтеграції до європейських міжнародних організацій, що забезпечують демократію та права людини. Україна визнає пріоритет міжнародного права перед національним, що закріплено в Декларації про державний суверенітет і Конституції. Зовнішня політика України спрямована на захист національних інтересів через мирне співробітництво на основі міжнародного права (ст. 18 Конституції).

Дослідження міжнародного кримінального права та його розвитку важливе як теоретично, так і для вдосконалення законодавства. Ідея притягнення до кримінальної відповідальності за найтяжчі злочини має тривалу історію. Перші норми міжнародного кримінального права виникли в XIX столітті, хоча деякі дослідники вважають, що їх коріння сягає Стародавнього Єгипту та класичної Греції. До XX століття зафіксовано лише поодинокі міжнародні судові процеси та пропозиції щодо створення міжнародного кримінального суду. На той час міжнародне кримінальне право охоплювало вузький спектр норм, пов'язаних із дією кримінального закону в просторі та правовою допомогою [1].

Термін «міжнародне кримінальне право» вперше з'явився у німецькій юридичній лексиці 1862 року, коли Л. фон Бар розглядав його окремо від міжнародного приватного права. Це право поєднує елементи, які здавалося б, суперечать одне одному: міжнародне право регулює відносини між державами, а кримінальне право визначає злочини та покарання для осіб.

Розвитку міжнародного кримінального права заважало небажання держав допускати зовнішнє втручання у свої справи. Класичне міжнародне право не визнавало особу суб'єктом міжнародного права, тому притягнення до відповідальності здійснювалося через національні системи.

Поступове визнання окремих злочинів, таких як піратство і рабство, відбулося в XIX столітті. Проте до початку XX століття міжнародні конвенції не містили норм про кримінальну відповідальність за порушення військових законів.

Ключовим моментом у становленні міжнародного кримінального права стали мирні договори після Першої світової війни, зокрема Версальський договір 1919 року, який передбачав створення міжнародного трибуналу для суду над кайзером Німеччини Вільгельмом II за порушення міжнародної моралі. Однак ці положення не були реалізовані [2].

Спроби притягнути до кримінальної відповідальності осіб за масові вбивства та депортації вірмен в Туреччині з 1915 року виявилися невдалими, незважаючи на визнання союзників цих подій як «злочинів проти людяності». Обов'язок

Туреччини передати злочинців до суду був закріплений у Севрському договорі 1920 року, але він не набрав чинності.

Значним досягненням стало створення Статуту міжнародного військового трибуналу (Нюрнберзького трибуналу) у 1945 році, який вперше передбачив індивідуальну кримінальну відповідальність за злочини проти миру та людяності. Генеральна Асамблея ООН у 1946 році затвердила принципи міжнародного кримінального права, закладені у цьому статуті, які визначають суть галузі й донині [3].

Відновлення розвитку міжнародного кримінального права стало можливим наприкінці XX століття з формуванням Міжнародного кримінального суду. У відповідь на події 90-х років ООН створила Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії у 1993 році та трибунал щодо Руанди у 1994 році. Кульмінацією стало прийняття Статуту Міжнародного кримінального суду в 1998 році, що відзначило новий етап у розвитку цієї галузі. Багато дослідників вважають цей період початком створення досконалої системи міжнародного кримінального права.

Однією з основних характеристик міжнародного кримінального права XXI століття є формування світової спільноти як ключового елемента його розвитку. Вчені пропонують визнати цю спільноту новим учасником міжнародних відносин і потенційно суб'єктом міжнародного права. На відміну від класичного міжнародного права, яке зосереджене на державі, сучасне міжнародне право акцентує увагу на індивіді як частині людської спільноти.

Міжнародне кримінальне право має тривалу історію становлення, і хоча на його розвиток впливали численні глобальні події, після їх завершення міжнародна спільнота стала більш зацікавленою в дотриманні його норм. Важливість міжнародної спільноти почала зростати протягом минулого століття, особливо під час і після Холодної війни. В умовах зневіри в праві з'явилася потреба в його теоретичному обґрунтуванні, що сприяло розвитку науки про міжнародне право.

У найближчі роки міжнародне кримінальне право буде аналізуватися в контексті агресії Росії проти України. Вивчення його історії та ідей, які виникли в

давнину, підкреслює важливість розуміння його сучасного значення, яке почало формуватися в Україні після здобуття незалежності [4].

Міжнародне кримінальне право є самостійною галуззю міжнародного публічного права, що складається із загальновизнаних принципів і норм. Воно регулює співробітництво між суб'єктами міжнародного права для запобігання і притягнення до відповідальності за міжнародні злочини, надання судової допомоги, проведення розслідувань, кримінального переслідування, судового розгляду, виконання покарань, оскарження судових рішень та надання правової допомоги у кримінальних справах.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Андрейченко С.С. Принципи міжнародного кримінального права. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 32. С. 4-7.
2. Міжнародне право: навчально-методичний посібник / за ред. професора М.Р. Аракеяна. Одеса: Фенікс, 2019. 216 с.
3. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М.В. Буроменського: моногр. / за ред. В.М. Репецького та В.В. Гутника. Львів. Одеса: Фенікс, 2017. 564 с.
4. Самойлюк Д.Г. Історія становлення міжнародного кримінального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 702-704.

**Ключові слова:** міжнародне право, демократія, злочини, розвиток, притягнення до відповідальності, співпраця, Нюрнберзький трибунал.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

**Чабала Уляна Андріївна**  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету журналістики*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЛЬ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ЯК ВОНИ ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗСЛІДУВАННЯ І ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ**

«Кожна людина має право, індивідуально та разом з іншими, заохочувати та боротися за захист і реалізацію прав людини та основних свобод на національному та міжнародному рівнях».

Декларація про право та відповідальність окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини та основні свободи, стаття 1, 1998 рік [1].

У сучасному контексті глобальних викликів з якими стикається міжнародна спільнота надзвичайно важливими гравцями у сфері міжнародного кримінального права є неурядові організації. Вони слугують мостом між жертвами та міжнародними правозахисними механізмами, відіграючи ключову роль у розслідуванні та документуванні злочинів, зокрема злочинів проти людяності, воєнних злочинів та геноциду.

Приступаючи до висвітлення ролі неурядових організацій у міжнародному кримінальному праві, передусім пропонуємо охарактеризувати поняття «неурядові організації». Неурядові організації (далі – НУО) – добровільні об'єднання громадян за інтересами, що не мають на меті боротьбу за державну владу та отримання прибутку. Вони не належать до державних (урядових) і бізнес (прибуткових) секторів, через що їх називають третім сектором суспільства. Оскільки їхню діяльність забезпечують громадяни на громадських засадах, їх називають громадськими об'єднаннями, або організаціями громадянського суспільства [2]. В Україні діяльність НУО регламентована Законом «Про

громадські об'єднання» 2013 року, згідно з яким громадським об'єднанням є добровільне об'єднання фізичних осіб та/ або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів [3].

У Всесвітній конференції з прав людини 1993 року, відомій як Віденська конференція, взяли участь 841 представник НУО з усього світу. Хоча ця цифра сама по собі вражає, вона становить лише невелику частину від загальної кількості Міжнародних неурядових організацій в усьому світі.

Основними типами НУО, що активно залучені до сфери міжнародного кримінального права є :

- Організації з прав людини – організації, що займаються захистом прав людини (Amnesty International [3], Human Rights Watch [4]);
- Міжнародні неурядові суди – організації, які працюють у сфері міжнародного правосуддя (International Justice Resource Center [5]);
- Дослідницькі організації – організації, що займаються документуванням злочинів та аналізом даних (Geneva Call [6]).

З огляду на класифікацію, згадану вище, можемо припустити, що Міжнародні неурядові організації у контексті міжнародного кримінального права часто беруть на себе роль спостерігачів, аналітиків та адвокатів.

Відповідно до вищезгаданого, було проведено моніторинг діяльності Міжнародних неурядових організацій у міжнародному кримінальному праві. Після моніторингу було виявлено, що основними видами діяльності НУО у міжнародному кримінальному праві є:

- Збір доказів. НУО відіграють важливу роль у зборі доказів, особливо у аспекті воєнних злочинів і злочинів проти людяності, проведенні розслідувань, зборі доказів і документуванні свідчень, які можуть бути використані у судовому процесі. НУО використовуює різноманітні методи збору доказів для виявлення злочинів (Н-д: збір матеріальних доказів (уламки частин ракет, припасів), інтерв'ю, відеозаписи, аналіз документів, використання сучасних цифрових технологій (цифрова фотографія, геолокація);



- Забезпечення доступу до правосуддя. Неурядові організації займаються не тільки документуванням правопорушень, але й допомагають потерпілим забезпечити доступ до правосуддя. Вони організовують адвокаційні програми, спрямовані на надання правової допомоги, проведення інформаційних кампаній, мобілізацію громади та залучення міжнародної спільноти до розслідувань (Н-д: допомога у поданні скарг до міжнародних трибуналів або міжнародних судів);

- Проведення незалежних розслідувань. НУО нерідко проводять незалежні розслідування, які по завершенню доповнюють або спростовують офіційну інформацію. Такі дослідження не тільки висвітлюють факти, але й надають аналітичні та контекстуальні висновки, що допомагають зрозуміти природу і масштаби злочинів. (Н-д: збір доказів і проведення розслідувань подій у зонах конфлікту можуть виявити нові свідчення, що були не задокументовані урядовими органами або міжнародними організаціями);

- Співпраця з міжнародними трибуналами. Неурядові організації активно співпрацюють з міжнародними кримінальними судами, такими як Міжнародний кримінальний суд (МКС). Співпраця реалізується через можливість НУО брати участь у слуханнях як «*amicus curiae*» і надавати документи та свідчення, що мають відношення до розслідування. Вони також можуть спостерігати за судовими процесами, щоб забезпечити прозорість та підзвітність. Окрім того, НУО часто беруть участь у розробці рекомендацій для міжнародних організацій і держав щодо вдосконалення слідчих і судових механізмів. Також діяльність неурядових організацій може призвести до змін у політиці або створення нових міжнародних механізмів боротьби зі злочинністю.

Проте, незважаючи на цінність та важливість своєї діяльності, НУО стикаються з численними перешкодами. Однією з провідних перешкод є обмежений доступ до зон конфлікту. Часто уряди або збройні групи заважають їх діяльності, що ускладнює збір доказів і проведення розслідування. До того ж особливі загрози, що виникають під час розслідувань можуть призвести до

серйозних ризиків для життя працівників НУО. Крім того, особливого клопоту завдають і політичні перешкоди. Адже деякі держави намагають знецінити роботу неурядових організацій, ставлячи під сумнів правдивість, достовірність, якість та об'єктивність методів та отриманої у ході досліджень інформації. Це ускладнює співробітництво НУО з міжнародними організаціями та правозахисними механізмами.

Отже, НУО відіграють важливу роль у сфері міжнародного кримінального права, допомагаючи розслідувати та документувати злочини, забезпечуючи доступ жертв до правосуддя та впливаючи на міжнародні суди. Незважаючи на численні виклики, з якими вони стикаються, їхня робота залишається незамінною у боротьбі з безкарністю та просуванні прав людини. Розуміння ролі неурядових організацій у цій сфері є ключовим для подальшого розвитку міжнародного правосуддя та механізмів захисту прав людини на глобальному рівні.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Декларація про право та відповідальність окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини та основні свободи. 09 грудня 1998р. URL :<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-right-and-responsibility-individuals-groups-and>

1. Кисельов С.О. Неурядові організації. *Енциклопедія Сучасної України*: електронний ресурс / за ред. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк. Київ, 2021. URL: <https://esu.com.ua/article-71886>

1. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI : станом на 03 верес. 2024р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

1. Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights. URL :<https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/>

2. Human Rights Watch. (2023): World Report 2023. URL : <https://www.hrw.org/world-report/2023>

1. International Justice Resource Center. URL : <https://ijrcenter.org/>

2. Geneva Call 2020: Annual Report 2020. URL :[https://www.genevacall.org/wp-content/uploads/2023/06/GEC-RA-2020\\_V11.pdf](https://www.genevacall.org/wp-content/uploads/2023/06/GEC-RA-2020_V11.pdf)

1. United Nations. United Nations Human Rights Report. 2022. URL : <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/ohchr-reports/ohchr-report-2022.pdf>

**Ключові слова:** *неурядові громадські організації, громадські організації, міжнародне кримінальне право, права людини, документування злочинів, розслідування злочинів.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Дронов Владислав Юрійович.*

## СЕКЦІЯ № 10

### ДИПЛОМАТИЧНІ ТА КОНСУЛЬСЬКІ ЗНОСИНИ

*Скороход Катерина Віталіївна*

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету прокуратури та слідства*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

#### **ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ ІЗ ЗЛОВЖИВАННЯМ ДИПЛОМАТИЧНИМИ ПРИВІЛЕЯМИ ТА ІМУНІТЕТАМИ**

Дипломатичні привілеї та імунітети є важливою категорією дипломатичного права. Такі додаткові переваги спрямовані на гарантування ефективного та безпечного виконання дипломатичним представництвом та його персоналом покладених функцій у відповідності до норм міжнародного права та національного права держави перебування. Так, Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року, серед іншого, закріплює ті привілеї та імунітети, якими користуються дипломатичні представництва, дипломатичні агенти, члени адміністративно-технічного та обслуговуючого персоналу представництва, члени сімей, а також домашні працівники членів дипломатичного персоналу місії. Проте дипломатичні привілеї та імунітети надаються не для того, аби ігнорувати закони, правила та звичаї держави перебування. З метою недопущення зловживання наданими перевагами в преамбулі Конвенції 1961 року наголошено, що «такі привілеї та імунітети надаються не для вигоди окремих осіб, а задля забезпечення ефективного виконання функцій дипломатичних представництв як органів, що представляють держави» [1]. Тобто Конвенція, як основний міжнародний акт, який регулює питання привілеїв та імунітетів, встановлює межі використання таких інструментів.

Щодо цього Ю.Г. Дьомін вказує, що «наділення дипломатичних представників різними пільгами, перевагами та особливим статусом тісно пов'язано з ризиком зловживання дипломатами наділеними правами, під яким розуміється недобросовісна поведінка осіб, які користуються дипломатичними привілеями та імунітетами, що виражається в порушенні законодавства, встановлених порядків та правил держави перебування та міжнародного права». Характер таких зловживань може бути різного типу та проявлятися у різних формах, зокрема: втручання у внутрішні справи держави; збір будь-якої інформації в незаконний спосіб та/або для незаконних цілей (шпигунство); скоєння злочинів та вчинення правопорушень; використання приміщень, резиденцій та засобів пересування не для цілей виконання офіційних представницьких функцій тощо.

У 2004 році уряд Великобританії опублікував дані по злочинам, що були скоєні дипломатичним представниками в період з 1999 по 2004 роки. Статистика нараховує 122 тяжких порушень законодавства, але уряд так і не зміг притягнути до відповідальності винних через встановленні міжнародним правом обмеження [2]. У зв'язку з такими проблемними ситуаціями постає питання відповідальності осіб, що зловживають такими привілеями та імунітетами. Особливість правового регулювання таких інструментів дипломатичного права полягає у тому, що суб'єкти, що користуються наданими правами, хоч і мають певний захист від юрисдикції держави перебування, але не звільняються від юрисдикції акредитуючої держави з огляду на положення частини 4 статті 31 Віденської конвенції 1961 року.

Притягувати до відповідальності, за загальним правилом, може лише акредитуюча держава, а тому міжнародним, національним та звичаєвим правом передбачаються спеціальні можливості для держави перебування задля захисту своїх інтересів та інтересів своїх громадян.

Розглянемо деякі з правомірних заходів, що переслідують вищевказану мету:

1) нота протесту. Дипломатичне листування є одним з інструментів комунікації між державами та має формальний характер. Таке листування може

стосуватись різних елементів правовідносин: від вірчих грамот – листів, за використанням яких призначаються посли в іноземних державах, аж до листів про відзив, за яким ініціюючою державою повідомляється іншій державі про відкликання свого посла. Нотою є офіційне звернення однієї держави до іншої з вимогою про вчинення певних дій або утримання від них. У випадку порушення положень міжнародного права, прояву неповаги до законів, порядків держави перебування та зловживання привілеями та імунітетами, держава може звернутись із нотою протесту до акредитуючої держави.

2) пред'явлення цивільних та адміністративних позовів. Відповідно до статті 31 Конвенції дипломатичним агентам та іншим особам, що користуються дипломатичними привілеями та імунітетами, гарантується абсолютний імунітет від кримінальної юрисдикції держави перебування. На противагу, імунітети від цивільної та адміністративної юрисдикції, як зазначалось, не є абсолютними. Позивачем в таких справах може бути як держава перебування, так і фізичні та юридичні особи. Попереджуючи можливість зловживання, існує право особи, до якої пред'явлено цивільний позов особою, яка користується дипломатичним імунітетом, заявити зустрічний позов. Таким чином, дипломатичний представник ініціюючи порушення цивільної справи в суді втрачає право посилатись на імунітет щодо зустрічних позовів, які безпосередньо пов'язані з основним позовом.

3) оголошення особи «*persona non grata*». У статті 9 Конвенція 1961 року передбачається інструмент оголошення особи «*persona non grata*», це означає, що «держава перебування може у будь-який час повідомити акредитуючу державу про те, що глава представництва або будь-який з членів дипломатичного персоналу представництва є небажаною та неприйнятною особою». Підставами вжиття таких заходів є різноманітні дії, що пов'язані з поведінкою дипломатичних представників, як: а) прояви неповаги до законів, порядків і правил, встановлених у державі перебування; б) негативне втручання в внутрішні справи державі перебування; с) зловживання дипломатичними привілеями й імунітетами; d) публічне висвітлення думок та опублікування заяв, які

трактуються як політично безтактні чи образливі для приймаючої держави; е) вчинення діянь, передбачених кримінальним законодавством держави перебування.

Особливістю є те, що на державі перебування не лежить обов'язок мотивувати своє рішення. Як наслідок такого оголошення, коли відповідна особа вже на території держави перебування, акредитує держава має відкликати таку особу або ж припинити її функції в представництві. На небажаних особах лежить обов'язок покинути державу перебування в найкоротші строки. Варто зауважити, що вжиття таких заходів є суверенним правом держави перебування. Оголошення особи «*persona non grata*» є заходом персонального характеру та не тягне за собою автоматичного припинення дипломатичних відносин між державами.

Отже, проблема практичного регулювання дипломатичних привілеїв та імунітетів на міжнародному та національному рівнях станом на сьогодні є актуальною та все ще потребує вирішення, оскільки зловживання цими інструментами дипломатичного права негативно впливає на універсальну, загальноприйнятну систему дипломатичних привілеїв та імунітетів та є небезпечним для міжнародного порядку. Наслідки від зловживань несуть матеріальні збитки державам, становлять загрозу життю та здоров'ю людей, а також міжнародним правовідносинам в цілому.

### ***СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:***

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 8 квітня 1961 року : ООН. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_048](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048)
2. U.S. Appeals Court Affirms Kuwait Immunity, Rejects Ex-Diplomat Immunity, in Abuse of Domestic Worker Case. 2014. URL :<https://web.archive.org/web/20140720025615/http://diplomaticlaw.com/blog/2010/10/u-s-appeals-court-affirms-kuwaitimmunity-rejects-ex-diplomat-immunity-in-abuse-of-domestic-worker-case/>

***Ключові слова:*** дипломатичний імунітет, дипломатичні привілеї, зловживання правами, Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року,

*відповідальність дипломатичних представників, persona non grata, нота протесту.*

***Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.***



## **СЕКЦІЯ № 11**

# **МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВОСУДДЯ**

*Голубович Аліна Миколаївна*

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНІ ДОРУЧЕННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ В ВОЄННИЙ СТАН**

Під час воєнного стану право на судовий захист, гарантоване Конституцією України, залишається в силі і не обмежується, хоча його реалізація може мати певні особливості. Ці особливості часто проявляються в справах з іноземним елементом.

Відповідно до статті 80 Закону України «Про міжнародне приватне право»: «у разі якщо при розгляді справи з іноземним елементом у суду виникне необхідність у врученні документів або отриманні доказів, у проведенні окремих процесуальних дій за кордоном, суд може направити відповідне доручення компетентному органу іноземної держави в порядку, встановленому процесуальним законом України або міжнародним договором України» [1].

Процес виконання міжнародних доручень називається наданням міжнародної правової допомоги. Допомога може виражатися в різних діях, до них можна віднести: вручення документів – передача заяв, судових повісток та рішень особам, що знаходяться за межами території України; допит свідків – збирання свідчень по справі; встановлення місця проживання осіб, що мають відношення до справи, тощо.

В наш час, міжнародні доручення являються важливим інструментом для здійснення правосуддя в Україні. Законом України «Про приєднання України до

Конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах» Верховна Рада України постановила про приєднання від імені України до Конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах (далі – Конвенція). В преамбулі Конвенції закріплено: «Держави, які підписали цю Конвенцію, бажаючи створити відповідні засоби, для того, щоб судові або несудові документи, які підлягають врученню за кордоном, були доведені до відома їх одержувачів у належний строк, піклуючись про поліпшення організації правової взаємодопомоги шляхом спрощення та прискорення процедури, вирішили укласти з цією метою Конвенцію» [2].

Конвенція встановлює основні правила щодо надання міжнародної правової допомоги, але існують практичні проблеми, які потребують окремої уваги.

Першою і основною проблемою є правильне оформлення міжнародних доручень. По-перше, вимоги щодо форми і змісту доручення, а також різні правові аспекти міжнародних доручень регулюються Інструкцією про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень (далі – Інструкція). Відповідно до пункту 2.1.1. розділу II Інструкції: «Доручення складається судом України, який розглядає цивільну справу, і повинно містити інформацію та документи, передбачені міжнародним договором України. Доручення адресується компетентному суду запитуваної держави» [3].

Кожне доручення повинно містити посилання на міжнародний договір, який регулює відносини між Україною та відповідною іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Без дотримання цієї вимоги будь-яке доручення буде вважатися недійсним.

Другою проблемою в наданні міжнародної правової допомоги являється недостатній строк, який надається судами для виконання міжнародного доручення іноземними компетентними органами. Через це міжнародні доручення повертаються судам без подальшого опрацювання.

Ще одним аспектом міжнародних доручень є наявність перекладу доручення та додатків до нього. Доручення повинно складатися мовою, яка передбачена відповідним міжнародним договором. Якщо ж доручення було складено українською мовою, то обов'язково повинен додаватися завірений переклад на мову запитуваної держави. Ця умова є важливою для виконання. Проблемним є питання підготування перекладу тексту доручення, нормативно-правові акти не містять положення, які б регулювали ці питання.

Виконання судових доручень є важливим елементом співробітництва між судами різних держав, що сприяє встановленню всіх обставин справи, належному повідомленню учасників справи та прийняттю законного та обґрунтованого рішення. При цьому, для того, щоб дана процедура стала дієвим механізмом отримання від іноземного суду допомоги під час здійснення судочинства у цивільних справах, судам необхідно дотримуватись правил, які встановлені у міжнародних договорах та внутрішньому законодавстві кожної з держав [4].

Існують і інші проблеми при складанні міжнародних доручень. Правильне оформлення міжнародних доручень потребує багато часу. Через перевантаженість справами та недостатніми ресурсами в судах України порушуються вимоги, що закріплені в нормативно-правових актах, відносно складання міжнародних доручень. Все це призводить до збільшення строків розгляду справ та різних затримок у вирішенні правових аспектів, що відносяться до справи. Відбувається порушення принципу розумних строків, що негативно впливає на рівень довіри до судочинства в Україні.

Для вирішення цих питань необхідно удосконалити законодавство та внести доповнення до нормативно-правових актів, що регулюють питання діяльності судів. Також необхідно збільшити фінансування судової системи та забезпечити її необхідними ресурсами. Ще одним питанням є підвищення кваліфікації працівників суду та впровадження сучасних інформаційних технологій для ефективної роботи. Тільки після вирішення цих питань, можливо покращити ситуацію та забезпечити ефективну судову систему в Україні.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005р. № 2709-IV : станом на 23 груд. 2022р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
2. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах : Конвенція Га. конф. з міжнар. приват. права від 15.11.1965: станом на 19 жовт. 2000р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_890#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_890#Text)
3. Про затвердження Інструкції про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень : Наказ М-ва юстиції України від 27.06.2008 № 1092/5/54 : станом на 6 квіт. 2023р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0573-08#Text>
4. Правосуддя без кордонів: як виконати іноземні судові доручення в Україні?. Юридична фірма GOLAW – комплексні юридичні послуги та консультації. URL : <https://golaw.ua/ua/insights/publication/pravosuddya-bez-kordoniv-yak-vikonati-inozemni-sudovi-doruchennya-v-ukrayini/>

**Ключові слова:** іноземний елемент, міжнародні доручення, надання міжнародної правової допомоги, конвенція, інструкція.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

*Грищенко Марія Олегівна*  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

**РАТИФІКАЦІЯ РИМСЬКОГО СТАТУТУ  
МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ:  
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ**

Створення нинішньої міжнародної судової установи – Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) є новим етапом розвитку міжнародного кримінального судочинства, який зокрема сприяє притягненню до відповідальності обвинувачених при вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів. Відповідний МКС був створений та діє на основі багатостороннього міжнародного договору – Римського статуту, в якому кодифіковано матеріальні та процесуальні норми, що встановлюють структуру, функції та юрисдикцію суду [2]. Ратифікувавши Римський статут, держава приймає та визнає юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, що входять до його юрисдикції. Відповідно до Римського статуту Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію щодо геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів і злочину агресії.

В Україні довгий час тривала дискусія щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – Римський статут), ще з моменту як Україна підписала статут у 2000-му році. Поставали питання щодо його невідповідності Конституції України; можливості Міжнародного кримінального суду щодо переслідування українських військових та притягнення до відповідальності зокрема і громадян України тощо. Зокрема, для уникнення зазначених правових колізій мали бути внесені зміни до ст. 124 Конституцію України, ч. 6 якої передбачає, що «Україна може визнати юрисдикцію МКС на умовах, визначених Римським статутом МКС» [1]. Проте навіть після внесення

змін до Конституції України щодо визнання юрисдикції МКС, практичну реалізацію цих положень законодавцем знову було відтерміновано без пояснення причин.

Також слід зазначити що, серед науковців висловлювались думки, які заперечували ратифікацію Римського статуту та наполягали на його шкоду для громадян України. Так, Смирнов М. І. зазначав, що надання юридичної сили цьому документу поширить юрисдикцію Суду на територію держави, наслідком чого стане і судимість військових Збройних Сил України [3, С. 167]. Проте, відповідно до статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – Статут) «Даний Статут жодним чином не зачіпає невід'ємного права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо відбудеться збройний напад на Члена Організації, доти, поки Рада Безпеки не вдасться до заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру й безпеки...», а, отже, Україна, будучи членом Статуту, має повне право на самооборону, у тому числі, використовуючи свої Збройні сили [4]. Про це свідчить преамбула Римського статуту, де зазначено, що держави-учасниці підтверджують цілі та принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй. Так, відповідальність несуть лише ті особи, що віддавали злочинні накази в контексті злочинів проти людяності, воєнних злочинів, геноциду та злочинів агресії. Проте, є і ті вчені, що підтримували та наполягали на ратифікації Римського статуту. Так, Тарасенко Л. Б. зазначає, що позитивними наслідками для України також буде забезпечення можливості безпосереднього покарання осіб, які скоюють міжнародні злочини. Також національні органи будуть стимульовані до більш ефективного розслідування злочинів і дотримуватись міжнародних стандартів. А отже, ратифікація Статуту сприятиме зміцненню правосуддя, міжнародного співробітництва та захисту прав людини в Україні, а також впливатиме на міжнародну політику щодо конфлікту з країною-агресором [5, С. 88].

На сьогодні маємо зазначити, що Верховна Рада України прийняла на засіданні 21 серпня 2024 року Закон України про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправки до нього, внесений Президентом

України Володимиром Зеленським (реєстр. №0285 від 15.08.2024). Документ підтримали 281 народний депутат України. Поправка передбачає, що після ратифікації Римського статуту разом із заявою за статтею 124 Римського статуту МКС не матиме юрисдикції за статтею 8 (воєнні злочини) щодо громадян України протягом семи років після ратифікації. Це також дозволило притягнути російських злочинців до відповідальності. Відповідне прийняття надасть Україні можливість відстоювати свої інтереси в МКС, брати участь в Асамблеї держав-учасниць, формувати політику МКС, висувати свого кандидата на посаду судді, затверджувати бюджет і брати участь у виборах суддів та інших посадових осіб; підвищить шанси потерпілих від російських злочинів на отримання компенсацій з Цільового фонду МКС; активніше залучати МКС до розслідування та переслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, що здійснюються на її території, зокрема в контексті війни з рф (підвищить рівень міжнародного контролю за воєнними злочинами і сприятиме встановленню справедливості); гармонізувати українське законодавство з міжнародним правом (підвищить його ефективність у боротьбі з найтяжчими злочинами); активніше використовувати рішення МКС для запровадження санкцій проти осіб, відповідальних за злочини проти України (включно з арештом і притягненням до відповідальності осіб, оголошених МКС у міжнародний розшук). Проте, враховуючи вказані позитивні очікування відповідного прийняття, маємо зазначити, що існують питання щодо статті 124 Римського статуту, через її непрактичне використання іншими країнами. За усю практику застосування Римського статуту ця стаття використовувалась тільки двічі (цю статтю як умову ратифікації задіяли Франція та Колумбія) та була піддана критиці з боку правозахисних організацій.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016р. № 1401-VIII / Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 532. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text.>]

2. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.)]
3. Смирнов М. І. Як ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду може вплинути на розслідування злочину агресії Росії проти України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 6. С. 164-169. URL: <http://www.chasopysppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/download/343/300>
4. Статут Організації Об'єднаних Націй : Статут Орг. Об'єдн. Націй від 26.06.1945р. URL: [https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter\\_Ukrainian.pdf](https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf)
5. Тарасенко Л. Б. Ратифікація Римського статуту Україною: актуальність та наслідки. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції : матеріали Всеукр. наук.конф., м. Одеса, 7 груд. 2023р.* С. 86-90. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1ddaf166-44f9-4266-ba3e-e06f3bd0db1d/content>

**Ключові слова:** Римський статут, МКС, ратифікація, реалізація.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Белозубова Оксана Олександрівна.



***Зільберт Олександр Володимирович***

*здобувач 1-го курсу магістратури*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»,*

**РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У  
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОСУДДЯ  
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

В сучасних умовах державотворення, звертаючи увагу на особливість процесів, що відбуваються в період військової агресії в Україні, важливим є вивчення особливостей роботи міжнародного правосуддя, як інституційної можливості отримати захист та відновлення порушених прав та законних інтересів українських громадян. Активні управлінські зміни диктують необхідність удосконалення наявних механізмів та способів захисту прав, формуються нові типи міжнародних взаємозв'язків та суб'єктів, зокрема міжнародні неурядові організації стають суб'єктами світової політики. Крім того, міжнародні відносини виходять далеко за межі взаємодії між державами, а держава як міжнародний суб'єкт втрачає свою монополію. На думку Е. Гідденса, у найближчому майбутньому держава збереже значну частку своїх адміністративних, економічних і культурних функцій як у внутрішній політиці, так і на зовнішній арені, виходячи з тих процесів, що сьогодні відбуваються. Водночас зростатиме участь в управлінні різних неурядових організацій, підприємств та інших груп, що зможуть активно впливати на певні міждержавні процеси, в тому числі і щодо функціонування правосуддя [3]. Зростання кількості та авторитету міжнародних неурядових організацій у XXI столітті також можна пояснити посиленням демократичних процесів у сфері національних та міжнародних відносин. Проявом цього процесу є зростаюча кількість суб'єктів та учасників міждержавних управлінських відносин, які вимагають доступу до інформації та участі у прийнятті відповідних управлінських рішень [1]. Серед

основних причин зростання кількості та впливу міжнародних неурядових організацій в Європейському Союзі є: 1) поява глобальних проблем, вирішення яких потребує не лише концентрації зусиль і заходів міжнародного співтовариства, а й залучення глобального громадянського суспільства; 2) посилення демократичних процесів у сфері національних і міжнародних відносин; 3) поширення руху на захист загальнолюдських цінностей і недостатня спроможність окремих держав і міжнародних організацій протистояти їм. Втім, цікаво констатувати, що процеси, що відбуваються на рівні міжнародних відносин та ті сучасні механізми, котрі сьогодні активно застосовуються в частині забезпечення та відновлення прав людини та громадянина, активно сприяють закріпленню ролі саме неурядових організацій у забезпеченні міжнародного правосуддя.

Міжнародні неурядові організації під час війни в Україні відіграють ключову роль не лише у гуманітарній сфері, але й у забезпеченні правосуддя [2, с. 486]. Особливо важливим є їхній зв'язок з міжнародними судами, які працюють над розслідуванням воєнних злочинів і порушень прав людини. Міжнародні неурядові організації допомагають цим судам збирати докази, проводити розслідування та представляти інтереси жертв на міжнародному рівні. Зокрема, такі організації є надійними джерелами інформації для міжнародних судів, таких як Міжнародний кримінальний суд і Європейський суд з прав людини. Адже вони використовують свої ресурси для фіксації порушень прав людини та воєнних злочинів, часто там, де немає можливості для традиційних міжнародних організацій. Міжнародні неурядові організації на місцях займаються збором свідчень постраждалих та очевидців воєнних злочинів, таких як бомбардування цивільних об'єктів, катування, сексуальне насильство тощо; збирають фото- та відеоматеріали, медичні висновки, результати судово-медичних експертиз які можуть бути використані як докази у судах. Варто зазначити, що співпраця між Міжнародним кримінальним судом та міжнародними неурядовими організаціями є особливо важливою для України в умовах військової агресії росії. Крім того, міжнародні недержавні організації надають Міжнародному кримінальному суду не лише

інформацію, але й аналітичні висновки, допомагають в організації збору доказів на території, де йдуть бойові дії, або у місцях, де були скоєні масові порушення. Наприклад, такі організації як Human Rights Watch та Amnesty International регулярно публікують звіти про ситуацію в Україні, детально описуючи випадки вбивств цивільних, руйнування лікарень та шкіл, застосування заборонених видів зброї. Міжнародні неурядові організації також відіграють важливу роль у тому, щоб забезпечити наявність достатньої кількості свідків, які готові виступити в суді. Вони допомагають організовувати свідчення, захищати жертв та свідків, надаючи їм юридичну та психологічну підтримку, щоб ті могли брати участь у міжнародних судових процесах без страху за свою безпеку.

Окрему увагу варто приділити важливості взаємодії міжнародних неурядових організацій та Європейського суду з прав людини. Зокрема, однією з відомих справ Європейського суду з прав людини, у якій безпосередніми активними учасниками виступають міжнародні неурядові організації, є справа «Urgenda Foundation проти Нідерландів» (2013р.). Urgenda Foundation, нідерландська неурядова екологічна організація, подала позов від імені громадян, стверджуючи, що недостатні дії держави у боротьбі зі зміною клімату ставлять під загрозу життя та здоров'я громадян. Ця справа стосувалася кліматичної політики Нідерландів та їх зобов'язань відповідно до Європейської конвенції з прав людини (ст. 2 та 8). В результаті багаторічних слухань та апеляцій, у 2019 році Верховний Суд Нідерландів постановив, що уряд країни має забезпечити скорочення викидів парникових газів в атмосферу щонайменше на 25% у 2020-му році у порівнянні з 1990-м [5].

Також, Європейський суд з прав людини розглядає численні справи, подані Україною проти держави-агресора, і міжнародні організації у цьому контексті є важливими партнерами у таких процесах. Вони допомагають українським юристам та адвокатам підготувати позови, збирати додаткові матеріали, які підтверджують порушення прав людини, та забезпечувати належну юридичну підтримку для успішного розгляду справ. Зокрема, European Center for Constitutional and Human Rights (ECCHR), тісно співпрацюють з адвокатами, щоб

формулювати аргументи в судових позовах до Європейського суду щодо таких питань, як депортація українських громадян, руйнування інфраструктури, зокрема лікарень і шкіл, та випадки незаконного ув'язнення цивільних осіб [4]. Так, однією з ключових справ Європейського суду з прав людини, за участю міжнародних неурядових організацій, є об'єднана справа «Україна та Нідерланди проти росії» (2014р.). Ця справа включає декілька міждержавних заяв, поданих Україною та Нідерландами, і охоплює такі питання, як окупація Криму та події на сході України, включаючи збиття рейсу МН17 у 2014 році. У справі, що стосується збиття МН17, уряд Нідерландів звинуватив росію у відповідальності за загибель 298 осіб (більшість з яких були громадянами Нідерландів) та недостатньому розслідуванні цієї події, що порушує права, закріплені в ст. 2 (право на життя) та ст.13 (право на ефективний засіб правового захисту) Європейської конвенції з прав людини. ЄСПЛ розглядає ці об'єднані справи в рамках своєї компетенції щодо міждержавних скарг, що дозволяє оцінювати системні порушення прав людини. У цьому контексті також брали участь міжнародні організації, які подають третейські подання, зокрема, з метою підтримки правових позицій України та Нідерландів. На даний момент рішення у справі ще не винесено.

Таким чином, зв'язок між міжнародними неурядовими організаціями та міжнародними судами є фундаментальним для забезпечення правосуддя загалом, та під час війни в Україні зокрема. Міжнародні неурядові організації не тільки збирають докази і підтримують розслідування, але й активно працюють над тим, щоб злочинці були притягнуті до відповідальності, а жертви отримали справедливість на найвищому міжнародному рівні.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Жеребятнікова І. Пріоритети діяльності міжнародних неурядових організацій в країнах ЄС. URL: <http://surl.li/iqzfwfwh>

2. Форманюк В.В., Канєнберг-Сандул О.К. Загальні аспекти міжнародного правосуддя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 486–488. URL : [http://lsej.org.ua/5\\_2023/121.pdf](http://lsej.org.ua/5_2023/121.pdf)

3. Giddens, A. (2003). *Runaway World. How Globalization is Reshaping our Lives*. Second Edition N.Y. Rout ledge, 419 p.

4. The Role of NGOs in the Prosecution of War Crimes and Crimes against Humanity. *Cambridge University Press*. URL : <https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-the-red-cross>

5. State of the Netherlands v. Urgenda Foundation. URL : <http://surl.li/qrngja>

**Ключові слова:** міжнародні організації, міжнародна політика, міжнародне правосуддя, міжнародні злочини, права людини, Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Канєнберг-Сандул Оксана Констянтинівна.

**Іваськова Дарія Сергіївна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЛЯ КОРІННИХ НАРОДІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВОСУДДІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Корінні народи, що володіють унікальною культурною спадщиною та зв'язком із землей своїх предків, продовжують стикатися з багатьма викликами у забезпеченні своїх прав на міжнародному рівні. Хоча міжнародне правосуддя розробило механізми для захисту прав корінних народів, їх ефективність

залишається обмеженою через низку правових, політичних та культурних перешкод. Важливим питанням залишається оцінка існуючих правозахисних механізмів та їх здатності впоратися з сучасними викликами, з якими стикаються ці спільноти.

Права корінних народів стали важливим досягненням розвитку міжнародного права в XX столітті. Сьогодні це одна з ключових складових системи прав людини, яка активно розвивається та інтегрується в законодавчі системи різних держав.

Проблема забезпечення прав корінних народів пов'язана як із історичними, так і з сучасними фактами утисків та дискримінації з боку більших суспільств, у яких вони проживають. Це й досі призводить до труднощів у реалізації власних шляхів розвитку, бідності та соціальної ізоляції, що є непропорційно високими порівняно з більшістю населення таких країн.

Згідно з принципами універсальності, рівності та недискримінації, корінні народи мають право на повний спектр прав, закріплених міжнародним правом.

Внутрішня політика щодо корінних народів часто зводиться до спроби пристосувати їхній спосіб життя та світогляд до загальних прагнень основної частини населення. Тому забезпечення їхньої рівності та цінності потребує особливого захисту, включаючи визнання не лише їхніх індивідуальних прав, але й колективних прав як окремих груп.

Один із найбільших викликів для захисту прав корінних народів – це брак ефективного доступу до правосуддя [1, с.162]. Попри існування міжнародних документів, таких як Декларація ООН про права корінних народів 2007 року, на практиці часто виникають труднощі із застосуванням цих норм. У багатьох державах корінні народи не мають належного представництва в судовій системі та доступу до механізмів вирішення спорів, які враховували б їхні культурні особливості.

Ще одним викликом є те, що права корінних народів часто вступають у конфлікт з економічними інтересами держав або приватних компаній. Зокрема, це

стосується питань видобутку природних ресурсів, які перебувають на землях, історично належних корінним народам.

Часто ці землі використовуються без згоди або компенсації, що призводить до порушення прав на самовизначення та власність [2, с.150]. У таких випадках корінні народи часто стикаються з дискримінацією та маргіналізацією.

Політичний контекст також відіграє важливу роль у доступі до правосуддя. Багато урядів не зацікавлені у визнанні прав корінних народів, що може перешкоджати справедливому вирішенню конфліктів. Інколи держава сама виступає як сторона конфлікту, що робить внутрішні правозахисні механізми неефективними та породжує потребу у втручанні міжнародних інституцій.

Успішне вирішення проблем корінних народів потребує комплексного підходу, який включає як міжнародні, так і національні рівні. Важливим кроком є забезпечення прямого доступу корінних народів до міжнародних судів, таких як Міжнародний кримінальний суд (МКС) або Міжамериканський суд з прав людини, для розгляду питань, пов'язаних із порушенням їх прав.

Це вимагатиме подальшого розвитку механізмів подання індивідуальних скарг та забезпечення належного виконання судових рішень на національному рівні.

Посилення ролі регіональних правозахисних організацій також може стати ефективним інструментом у захисті прав корінних народів. Наприклад, Африканська комісія з прав людини та народів, а також Міжамериканська комісія вже розробили спеціальні механізми для розгляду справ корінних народів. У Європі, хоча подібні механізми менш розвинені, є потенціал для вдосконалення практик захисту корінних народів на рівні Європейського суду з прав людини [3].

Значним аспектом у вдосконаленні захисту прав корінних народів є врахування їхніх культурних та історичних особливостей у процесі вирішення правових конфліктів. Корінні народи мають особливий світогляд, який часто не відповідає західним правовим системам.

Варто зауважити про те, що важливо, щоб міжнародне правосуддя не тільки визнавало ці відмінності, але й активно включало їх у процес правосуддя.

Наприклад, визнання традиційних правових систем корінних народів у вирішенні внутрішніх спорів може стати дієвим кроком у напрямку справедливості.

Отже, хоча міжнародне право створило правові механізми для захисту корінних народів, їх ефективність залишається недостатньою через численні виклики, пов'язані з доступом до правосуддя, конфліктами з державними та приватними інтересами, а також політичною нерівністю.

Перспективи вдосконалення цих механізмів лежать у створенні більш доступних та культурно відповідних правових процесів, посиленні міжнародної підтримки та розвитку регіональних механізмів. Лише такий комплексний підхід може забезпечити належний захист прав корінних народів у сучасному світі.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Корнат Л., Корнат О. Нормативно-правове забезпечення прав корінних народів: міжнародний досвід та українські перспективи. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2021. Випуск 37. С. 161-169.
2. Реньов Є. Права корінних народів: міжнародний досвід та українські реалії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 53. С. 148-151.
3. Razmetaeva Y. The right to resist and the right of rebellion. *Jurisprudence*. 2014. 21 (3). P. 758

**Ключові слова:** міжнародне право, ООН, корінні народи, права, свободи, захист, правосуддя, Міжнародний кримінальний суд.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Канєнберг-Сандул Оксана Констянтинівна.



***Купіна Крістіна Миколаївна***

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*центру заочного та дистанційного навчання*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ**

Міжнародна судова система відіграє ключову роль у вирішенні правових спорів між суб'єктами міжнародного права. Її головна мета – досягнення справедливості, недопущення безкарності виконавців одних із найтяжчих злочинів [1, с.295].

Міжнародний кримінальний суд (МКС) є провідним органом міжнародної кримінальної юстиції, що здійснює переслідування осіб, винних у вчиненні найбільш серйозних і грубих порушень міжнародних прав людини, включаючи військові злочини, геноцид і злочини проти людяності. МКС був створений Римським статутом, який був ухвалений на дипломатичній конференції в Римі 17 липня 1998 року та набрав чинності 1 липня 2002 року.

Основна мета Римського статуту полягає в забезпеченні того, щоб особи, які вчинили найбільш серйозні злочини, були притягнуті до відповідальності, перш за все, з боку держав-учасниць. У разі, якщо держави не можуть або не хочуть цього зробити, Міжнародний кримінальний суд виступає в якості останньої інстанції. Таким чином, будь-яка угода, яка не дозволяє Міжнародному кримінальному суду виконувати свої функції як додаткового органу в разі небажання або нездатності держав притягнути винних до відповідальності, порушує цілі і завдання Статуту.

Слід відзначити, що МКС є спеціалізованою міжнародною установою, яка володіє міжнародною правосуб'єктністю. До юрисдикції суду входять обвинувачення щодо фізичних осіб, які підозрюються у скоєнні міжнародних злочинів [2].

На сьогоднішній день головна особливість міжнародних злочинів полягає в їх масштабності як в просторі, так і в часі. Міжнародне кримінальне правосуддя ґрунтується на принципі індивідуальної відповідальності (індивідуалізації покарання). При цьому, здійснення органами міжнародного кримінального правосуддя своєї діяльності є яскравим прикладом співпраці держав у боротьбі зі злочинністю, а одним з найважливіших завдань цієї діяльності є здійснення принципу невідворотності покарання. Під цим принципом розуміється, що ті особи, які вчинили міжнародний злочин, в обов'язковому порядку повинні понести за нього покарання. До того ж, даний принцип є одним з основних в Міжнародному кримінальному праві.

Міжнародний кримінальний суд також закликає держави притягнути до відповідальності та переслідувати найсерйозніші злочини, вчинені на їх території або їх громадянами, оскільки якщо держави не зроблять цього кроку, Міжнародний кримінальний суд передасть ці дії до своєї юрисдикції.

Окрім покарання винних, Міжнародний кримінальний суд також відіграє важливу роль у захисті прав жертв та у забезпеченні справедливого судового розгляду. Він покликаний надавати можливість жертвам і свідкам брати участь в судовому процесі, володіти достатнім захистом і отримувати справедливе відшкодування за заподіяну їм шкоду.

Ще одним важливим аспектом діяльності МКС є припинення ним безкарності за скоєння найтяжчих міжнародних злочинів, що сприяє верховенству права, відновлює довіру та перешкоджає повторенню насильства. Він також сприяє розвитку та зміцненню міжнародно-правових норм та стандартів. За допомогою тлумачення та застосування міжнародного права, МКС формує сферу захисту прав людини, що зміцнює загальну основу їх захисту [3, с.206].

Можна стверджувати, що саме існування МКС є стримуючим фактором для міжнародної злочинності і важливим механізмом для запобігання потенційних злочинів. Його діяльність більш ефективна, ніж діяльність спеціальних трибуналів, створених у справах про порушення конкретних правових норм.

На даний момент документ підписали і ратифікували 123 країни, включаючи країни Європейського Союзу, практично всі країни Центральної і Латинської Америки, Канаду, Австралію, Японію і більшість країн Африки. В Україні вже досить довгий час тривала дискусія щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду [4, с.289], який був підписаний ще 20 січня 2000 року. Серед головних проблем, які заважали ратифікації вчені виділяли невідповідність норм Римського статуту законодавству України (Конституції та Кримінальному кодексу), невизначеність внутрішньої кримінально-правової політики, зокрема у питанні розкриття поняття злочинів агресії, а також імплементації норм Статуту МКС у національну правову систему [5, с.246]. Проте, у зв'язку з актуалізацією даного питання внаслідок збройної агресії з боку РФ та окупацією частини території України, виникло питання прискорення процесу ратифікації даного документу. 21 серпня 2024 року Верховна Рада України прийняла на Закон України про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправки до нього, внесений Президентом України Володимиром Зеленським (реєстр. №0285 від 15.08.2024). Документ підтримали 281 народний депутат України

Ратифікація Римського статуту дозволить Україні стати повноправним та повноцінним учасником процесу в усіх структурах МКС, надасть додаткові можливості для українського судочинства, призведе до укріплення верховенства права, а також буде стимулювати національні органи до ефективного розслідування злочинів і дотримання міжнародних стандартів, що зрештою сприяє зміцненню правосуддя, розвитку міжнародного співробітництва та захисту прав людини в умовах збройної агресії.

У підсумку слід зазначити, що МКС відіграє важливу роль у регулюванні конфліктів, захисті прав людини та підтримці миру та стабільності у світі, адже покликаний діяти незалежно від інтересів окремих держав і забезпечувати справедливість і дотримання правил, які повинні бути рівними для всіх.

Створення Міжнародного кримінального суду стало історичним кроком вперед у захисті прав людини та верховенства права. Міжнародний кримінальний

суд розглядає найсерйозніші злочини, вчинені окремими особами: геноцид, злочини проти людяності, військові злочини та агресію. Ці злочини перераховані окремо в Римському статуті і були ретельно узагальнені, щоб уникнути невизначеності або поширеності. Ратифікація Римського статуту Україною є позитивним кроком, адже дозволить нашій країні набути повноправного членства в Міжнародному кримінальному суді, значно підвищити дієвість механізмів щодо притягнення до відповідальності та покарання осіб, винних у скоєнні військових злочинів та актів геноциду.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Суховерський М. А., Стратій О. В. Юрисдикцій Міжнародного кримінального суду. *Протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції в авторській редакції, (м. Кропивницький, 27 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. С.295-298.
2. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду № 995\_588 від 17.07.1998р, набрав чинності 01.07.2002: офіційний переклад. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#n1014](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n1014)
3. Дронов В. Ю., Федорова Т. С. Міжнародний кримінальний суд у механізмі захисту міжнародних стандартів прав людини. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) НУ «ОЮА» ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. Одеса : Фенікс, 2024. С. 205-207. URL : <https://hdl.handle.net/11300/28291>
4. Волинець Р. А. До питання ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №12 (2019): 289-293.
5. Тітко Е. В., Сазик М. С. Проблеми та перспективи ратифікації римського статуту Міжнародного кримінального суду в Україні. *Наукові записки*. Серія: Право. 2024. №16. С.246-252.

**Ключові слова:** міжнародний кримінальний суд, права людини, міжнародна безпека, кримінальне правосуддя, міжнародний трибунал.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Дронов Владислав Юрійович.

**Кухоцька Аліна Сергіївна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН У ВИРІШЕННІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СПОРІВ МІЖ ДЕРЖАВАМИ**

Міжнародний суд ООН, заснований у 1945 році, є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй. Його роль у вирішенні територіальних спорів між державами є надзвичайно важливою для підтримання міжнародного миру та безпеки. Суд виступає як незалежний арбітр, який керується принципами міжнародного права для врегулювання конфліктів, що виникають між суверенними державами [1].

Територіальні спори є одними з найскладніших і потенційно небезпечних конфліктів у міжнародних відносинах. Вони можуть виникати з різних причин: історичних претензій, етнічних конфліктів, економічних інтересів або стратегічних міркувань. У цьому контексті Міжнародний суд ООН відіграє ключову роль у мирному врегулюванні таких спорів, пропонуючи правовий механізм для їх вирішення.

Процес розгляду справ у Міжнародному суді ООН є комплексним і ґрунтовним. Коли держави звертаються до суду для вирішення територіального спору, вони погоджуються визнати його юрисдикцію та прийняти рішення як

обов'язкове. Суд розглядає аргументи обох сторін, вивчає історичні документи, карти та інші докази, а також враховує принципи міжнародного права [2].

Одним з ключових аспектів роботи Міжнародного суду ООН є його здатність інтерпретувати та застосовувати міжнародне право. У випадку територіальних спорів суд часто звертається до принципів *uti possidetis juris* (збереження кордонів, успадкованих від колоніальних держав), ефективного контролю території, а також враховує історичні титули та договори [3].

Рішення Міжнародного суду ООН мають значний вплив на міжнародні відносини та встановлення правових прецедентів. Наприклад, у справі про територіальний спір між Нікарагуа та Колумбією в 2012 році суд виніс рішення, яке значно змінило морські кордони між цими країнами в Карибському морі. Це рішення не лише вирішило конкретний спір, але й встановило важливі принципи щодо делімітації морських кордонів [4].

Важливо відзначити, що Міжнародний суд ООН не має власних механізмів примусового виконання своїх рішень. Виконання рішень суду залежить від доброї волі держав-учасниць спору та підтримки міжнародного співтовариства. Однак, авторитет суду та його рішень є настільки високим, що більшість держав дотримуються його постанов, розуміючи важливість міжнародного правового порядку [5].

Роль Міжнародного суду ООН набула особливого значення у контексті російської агресії проти України, що переросла у повномасштабну війну в лютому 2022 року. Хоча прямого територіального спору між Україною та Росією в суді не розглядалося, Україна звернулася до нього в березні 2022 року з позовом проти Росії щодо порушення Конвенції про запобігання злочину геноциду. У відповідь суд видав наказ про тимчасові заходи, вимагаючи від Росії припинити військові дії в Україні [6].

Це рішення Міжнародного суду ООН, попри відсутність механізмів примусового виконання, мало важливе значення для міжнародного співтовариства, підкреслюючи незаконність дій Росії. Звернення України до суду є частиною ширшої стратегії використання міжнародних правових механізмів для

протидії агресії. Такі дії демонструють роль Міжнародного суду ООН не лише у вирішенні класичних територіальних спорів, але й у формуванні міжнародної правової позиції щодо складних випадків порушення міжнародного права [7].

Ці звернення України до Міжнародного суду ООН демонструють важливість цього інституту не лише у вирішенні прямих територіальних спорів, але й у розгляді ширших питань міжнародного права, пов'язаних з територіальною цілісністю та суверенітетом держав. Хоча процес розгляду таких справ може бути тривалим, сам факт їх подання та розгляду в Міжнародному суді ООН є важливим кроком у захисті міжнародного правопорядку та прав держав.

Отже, міжнародний суд ООН також відіграє важливу роль у формуванні міжнародного права через свої консультативні висновки. Хоча ці висновки не мають обов'язкової юридичної сили, вони часто використовуються як авторитетні джерела при інтерпретації міжнародного права.

### **СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Статут Міжнародного суду ООН. Офіційний сайт ООН. 1945. URL : <https://www.un.org/ru/icj/statut.shtml>
2. Collier J., Lowe V. The Settlement of Disputes in International Law: Institutions and Procedures. Oxford : Oxford University Press, 2000. 395 p.
3. Shaw M. N. International Law. 8th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 1033 p.
4. Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia) : Judgment of 19 November 2012. I.C.J. Reports. 2012. P. 624.
5. Paulsson J. Denial of Justice in International Law. British Yearbook of International Law. 2005. Vol. 76, No. 1. P. 364-408.
6. Заява МЗС України щодо рішення Міжнародного суду ООН у справі проти Російської Федерації. Міністерство закордонних справ України. 2022. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-rishennya-mizhnarodnogo-cudu-on-u-spravi-proti-rosijskoyi-federaciyi> (дата звернення: 15.10.2024).

7. Рішення Міжнародного суду ООН щодо позову України проти РФ: основні положення та що означає для нашої держави. ЮРЛІГА. 2022. URL : [https://jurliga.ligazakon.net/news/225420\\_rshennya-mzhnarodnogo-sudu-oon-shchodo-pozovu-ukrani-proti-rf-osnovn-polozhennya-ta-shcho-oznacha-dlya-nasho-derzhavi](https://jurliga.ligazakon.net/news/225420_rshennya-mzhnarodnogo-sudu-oon-shchodo-pozovu-ukrani-proti-rf-osnovn-polozhennya-ta-shcho-oznacha-dlya-nasho-derzhavi)

**Ключові слова:** міжнародний суд ООН, територіальні спори, права людини, російська агресія, міжнародне співтовариство, мир та безпека, етнічний конфлікт.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

**Новак Юлія Іванівна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **«НАМІБІЙСЬКІ ВИНЯТКИ» ЯК ФОРМА ВИЗНАННЯ AD NOS В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ**

Правосуддя є дзеркалом суспільства, а події, що відбуваються навколо, неминуче знаходять своє відображення в судових рішеннях. Наведене вдало відображає вплив політичних, економічних, воєнних факторів на всі сфери суспільного життя, зокрема і на правову. Такі сучасні реалії як збройні конфлікти, триваючі окупації територій та інші неконституційні способи захоплення влади створюють потребу впровадження і активного застосування у практиці багатьох держав земної кулі концепції «Намібійських винятків».

Поява «Намібійських винятків» пов'язана з окупацією Південно-Африканською республікою (далі – ПАР) частини території Намібії ще в 1915р. Однак у 1970 році Рада Безпеки ООН припиняє дію мандату ПАР на управління



територією Намібії і закликає вивести південноафриканську адміністрацію. З того часу всі дії, вжиті урядом ПАР від імені Намібії були незаконними. В результаті Міжнародний суд ООН за запитом Ради Безпеки у документі «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії» узагальнив наступне: держави-члени ООН зобов'язані визнавати незаконність і недійсність присутності Південної Африки в Намібії, а також утримуватися від будь-яких дій, які передбачають визнання законності або надання підтримки та допомоги такій присутності та управлінню. Тим не менш, ключовим у висновку суду є виняток із загального принципу невизнання: «ця недійсність не може бути застосовна до таких дій як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів» [1].

Концепція «Намібійських винятків» («*Namibia expection*»), викладена у Консультативному висновку Міжнародного Суду ООН 1971 року передбачає визнання актів незаконної влади у випадках, коли це є необхідним для захисту прав та свобод особи, а їх нехтування веде за собою серйозні порушення або обмеження прав. «Намібійські винятки» стали значущим принципом міжнародного права в контексті юридичного захисту осіб, які знаходяться на території, яка перебуває під юрисдикцією самопроголошеного уряду. Так, практика застосування характеризованої концепції поширена у всьому світі, через те що окупованих територій багато, а проблеми їхніх мешканців вкрай подібні. Зокрема, йдеться про територій т. зв. «Придністровської Молдавської Республіки» та «Турецької Республіки Північний Кіпр», «ЛНР» та «ДНР» та ін.

Міжнародна взаємозалежність держав призводить до того, що навіть при повній відмові визнати нове утворення, іншій державі доводиться вступати з ним у відносини, які потребують певного юридичного оформлення. Практика застосування «Намібійських винятків» різними державами є підтвердження цього.

З позиції міжнародного права застосування концепції «Намібійських винятків» доречно іменувати формою міжнародно-правового визнання *ad hoc*. В. Е. Теліпко, А. С. Овчаренко під визнанням *ad hoc* розуміють «випадки, коли держави, уряди вступають в офіційний контакт одна з одною вимушено, для

розв'язання яких-небудь конкретних питань, але водночас не бажають визнавати одна одну» [4]. Визнання *ad hoc* має тимчасовий та обмежений характер, і визначається як визнання залежно від конкретних обставин в кожному окремому випадку [5]. З огляду на зазначене, між державами не встановлюються дипломатичні відносини, а визнання відбувається виключно в обсязі, необхідному для вирішення конкретного питання, зокрема винесення законного, справедливого і обґрунтованого судового рішення.

Концепцію «Намібійських винятків» у своїй практиці детально розкривають і широко застосовують міжнародні судові установи, зокрема Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). Прикладом прецедентної практики ЄСПЛ є справа «Кіпр проти Туреччини», у якій Суд зазначив, що «положення Конвенції та Консультативний висновок підтверджують, що там, де можна продемонструвати, що засоби правового захисту використовуються на благо людей і надають їм реальну можливість успішно запобігати порушенням Конвенції, такі засоби правового захисту слід задіяти» [2]. Ця позиція знаходить свій розвиток і в інших рішеннях. Так, у справі «Фока проти Туреччини» Суд вказав, що «було б несумісним із Конвенцією, якщо засоби цивільно-, адміністративно- чи кримінально-правового характеру, які вживаються владою на цій території автоматично вважалися б такими, що не мають законної сили» [3].

Позиції ЄСПЛ в наведених справах полягають у наступному: не можна повністю ігнорувати ситуацію, яка склалася *de facto* і все ж певний обсяг визнання є необхідним. Протилежне означало б позбавлення людей, що проживають на непідконтрольній території, навіть мінімального рівня прав, які їм належать. Водночас слід визнати, що концепція, розвинута у практиці ЄСПЛ є прикладом більш широкого розуміння «Намібійських винятків», порівняно із тим, що був викладений у Консультативному висновку Міжнародного Суду ООН 1971 року.

В такому ключі проблемним є питання меж застосовності концепції «Намібійських винятків» національними судами. Тому з метою інтеграції даної концепції на національному рівні приймаються відповідні нормативно-правові акти або вносяться зміни до вже діючих. Наприклад, в Україні першочергово

парламентом було прийнято Закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», а пізніше, були внесені доповнення і в Цивільний процесуальний кодекс в контексті процесуального порядку здійснення окремого провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України. Такі законодавчі нововведення багато в чому ґрунтуються на концепції, відомій у світовій юриспруденції як «Намібійські винятки» Міжнародного суду ООН [6].

На основі викладеного, слід дійти висновку про визначальне значення світових процесів у формуванні міжнародних відносин. Поява на міжнародній арені все більшої кількості невизнаних держав та відсутність чітких, конкретних критеріїв їх визнання вимагає нових підходів та досліджень. Існуюча складність суспільних процесів знаходить своє дзеркальне відображення в міжнародному праві, яке, в свою, чергу формує підґрунтя для нових форм визнання, взаємодії і співробітництва.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, p. 16. URL : <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/casereLATED/53/053-19710621-ADV-01-00-EN.pdf>

2. Case of Cyprus v. Turkey (Application № 25781/94): Judgement of the European Court Human Rights, 10 May 2001. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-59454>.

3. Case of Foka v. Turkey (Application № 28940/95): Judgement of the European Court Human Rights, 24 June 2008. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-8717>

4. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 608 с.

5. Маринів І. І., Морозова А. О. Деякі проблеми визнання ad hoc у сучасному міжнародному праві. *Право на інноваційне суспільство*. № 2 (15). 2020. 24 с.

6. Торбас О. О., Завтур В. А. «Намібійські винятки» Міжнародного суду ООН у сфері кримінальної юстиції: проблеми застосовності. *Juris Europensis Scientia*. Випуск 1, 2024. 150 с.

**Ключові слова:** міжнародно-правове визнання *ad hoc*, Європейський суд з прав людини, концепція «Намібійських винятків», Консультативний висновок Міжнародного суду ООН.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.

**Пайда Юліанна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету адвокатури та антикорупційної діяльності

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ**

Процедура мирного вирішення спорів передбачається міжнародно-правовими актами. Основними серед них можна виділити Статут ООН (1945р.), Першу Гаазьку конвенцію про мирне вирішення міжнародних спорів (1907р.), Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів (1928р.) з поправками, які було внесено Генеральною Асамблеєю ООН 28 квітня 1949р., Декларація Організації Об'єднаних Націй (1988р.) про запобігання та усунення спорів і ситуацій, які можуть загрожувати міжнародному миру і безпеці, і про роль ООН в цій сфері, Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів, яку було прийнято у рамках ООН 15 листопада 1982р., та деякі інші. Також, велику роль відіграє Довідник ООН з мирного розв'язування спорів між державами (1991р.), який базується на принципах, закріплених у Статуті ООН, і спрямований

на запобігання ескалації конфліктів через застосування сили. Вказані нормативно-правові акти надають державам рекомендації та інструменти для вирішення міжнародних конфліктів мирними засобами.

Міжнародний спір – це юридичний факт, констатація наявності якого вимагає від його учасників та інших зацікавлених суб'єктів міжнародного права реалізації принципу мирного вирішення міжнародних спорів. Спір характеризується наявністю конкретних розбіжностей між державами, котрі мають бути визнані (підтверджені) державами, в іншому випадку мова не йде про спір [1].

Міжнародний спір – це конфлікт між двома або більше державами щодо правових, політичних чи інших питань, які зачіпають їхні взаємні інтереси. Суб'єктами міжнародного спору є саме держави, міждержавні об'єднання або міжнародні організації. Міжнародний спір не стосується внутрішніх конфліктів чи суперечок між недержавними суб'єктами, хоча їхні наслідки можуть впливати на міжнародні відносини. Такий спір може мати серйозні наслідки для міжнародної безпеки та стабільності, спричиняючи ескалацію конфлікту на міждержавному рівні, залучення міжнародних організацій або інших держав для врегулювання.

Основними завданнями права міжнародної безпеки є: контроль за незастосуванням сили чи погрози силою; мирне регулювання міжнародних суперечок; притягнення до відповідальності держав за агресію; підтримка міжнародного миру та безпеки; підтримання принципу неподільності безпеки (безпека повинна бути однією для всіх та однаковою для всіх) [2].

Бажаним способом урегулювання міжнародних суперечностей передусім є їх розв'язання правовими засобами. Правові засоби врегулювання міжнародних суперечностей мають комплексний характер, включають низку взаємопов'язаних процесуальних дій, покликаних сформулювати якісне та неупереджене рішення. Обов'язок сторін – визнати ухвалене міжнародним органом рішення й виконати його [3].

Відповідно до Статуту ООН, всі держави зобов'язані вирішувати свої суперечки мирними засобами, для того, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир та безпеку. Це положення є основою міжнародних відносин і закликає до використання таких методів, як переговори, медіація, арбітраж та судовий розгляд.

Стаття 1 Статуту ООН вказує головну мету Організації Об'єднаних Націй – «підтримувати міжнародний мир та безпеку». Так, у статті 33 Статуту ООН зазначається, що міжнародні конфлікти мають вирішуватись у мирний спосіб [4].

Вище згадані міжнародно-правові документи вказують такі мирні засоби вирішення міжнародних спорів як: переговори, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд, звернення до регіональних органів або угод.

Переговори – найбільш розповсюджений і прямий спосіб, де держави безпосередньо обговорюють конфлікт для досягнення згоди. Під час переговорів сторонам надається можливість викласти свої позиції, обмінятися інформацією та у результаті знайти компроміс як вирішення спору. Це діалог між сторонами, спрямований на досягнення взаємоприйнятного рішення. Учасники переговорного процесу мають повноваження, які дозволяють їм ефективно вести переговори та досягти мети самих переговорів. Без спеціальних повноважень переговори уповноважені вести глави держав, а також, як правило, міністри закордонних справ, глави дипломатичних представництв. За підсумками проведених переговорів сторони можуть обмінюватись нотами, підписувати протоколи чи закріплювати результати у будь-який інший спосіб, погоджений самими сторонами [5].

Види переговорів:

1. Прямі переговори – сторони ведуть переговори безпосередньо між собою.
2. Опосередковані переговори передбачають участь третьої сторони (посередник), яка допомагає сторонам досягти згоди.
3. Багатосторонні переговори – беруть участь кілька сторін.

Можна виділити переваги переговорів. По-перше, це конфіденційність, яка передбачає, що сторони можуть обговорювати конфліктні питання без

оприлюднення інформації. По-друге, гнучкість, оскільки переговори дозволяють сторонам змінювати свої позиції в процесі обговорення. По-третє, контроль: сторони самі контролюють процес переговорів і результат.

Посередництво – це процес, під час якого третя незалежна сторона (посередник) допомагає сторонам спору знайти спільну мову та досягти угоди. Сучасний приклад посередництва у міжнародних спорах – Нормандський формат. Це один із найяскравіших прикладів сучасного посередництва у вирішенні міжнародних конфліктів. Цей формат переговорів був створений у 2014 році для врегулювання конфлікту на сході України. Учасники формату: Україна, Російська Федерація, Німеччина, Франція. Німеччина та Франція виступили посередниками у цьому форматі. Їхньою основною метою було сприяти діалогу між Україною та Росією та досягти мирного врегулювання конфлікту на Донбасі. Хоча Нормандський формат дозволив досягти певних успіхів, таких як підписання Мінських угод, постійне припинення вогню та повне відведення важкого озброєння так і не було досягнуто. Російська Федерація неодноразово порушувала умови Мінських угод, що призвело до загострення конфлікту. Нормандський формат демонструє як переваги, так і обмеження посередництва у вирішенні міжнародних конфліктів. З одного боку, він дозволив запустити процес переговорів і досягти певних домовленостей. З іншого боку, повноцінне врегулювання конфлікту на Донбасі так і не було досягнуто через недобросовісну позицію однієї зі сторін.

Міжнародний арбітраж – це незалежний і конфіденційний спосіб вирішення спорів між суб'єктами міжнародного права, які виникають з міжнародних комерційних угод, інвестиційних договорів та інших міжнародних відносин. На відміну від державних судів, арбітраж дозволяє сторонам обрати нейтральний і незалежний орган для вирішення спору, що часто є більш привабливим варіантом для міжнародних компаній. Арбітражний суд – це не постійний орган, а орган, який утворений *ad hoc* (окремо для кожної справи). Судді для кожної справи вибираються із списку арбітрів, які призначає держава-учасниця Конвенції.

Регіональні механізми відіграють все більш важливу роль у вирішенні міжнародних спорів. Вони пропонують альтернативні шляхи врегулювання конфліктів, які можуть бути більш ефективними та адаптованими до специфіки регіону.

Регіональні організації: Європейський Союз, який має власні механізми вирішення спорів між державами-членами та між державами-членами та іншими суб'єктами міжнародного права; Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН): має механізми мирного врегулювання спорів між державами-членами.

Регіональні договори часто містять положення про мирне вирішення спорів між сторонами договору, також це економічні угоди, які можуть передбачати створення спеціальних органів для розгляду торгових спорів.

Звернення до регіональних органів є ефективним способом вирішення міжнародних спорів, особливо для країн, які є членами регіональних організацій. Однак, вибір відповідного механізму залежить від конкретних обставин спору та цілей сторін.

Отже, міжнародне право надає правову основу для мирного врегулювання конфліктів, визначаючи процедури та механізми їх вирішення. Мирне вирішення міжнародних спорів є невід'ємною частиною сучасних міжнародних відносин і є ключовим фактором для забезпечення стабільності та безпеки у світі.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Хрідочкін А. В. Міжнародний спір: поняття та способи вирішення. *Секція 4. Конституційне право; муніципальне право*, С. 194.
2. Рябокін О. М. Правові основи забезпечення безпеки в міжнародному праві. *Ірпінський юридичний часопис*, 3 (16), 2024, 360-369.
3. Чухрай Н. Специфіка міжнародних конфліктів у контексті їх правового регулювання. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, (2 (16)), 2023, С. 77-91.
4. Статут ООН. 1945. URL : [https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter\\_Ukrainian.pdf](https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf)



5. Степаненко К.В. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародне публічне право». 2019р. С.169-183. URL : <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kzpd/117.3.pdf>

**Ключові слова:** міжнародний спір, способи мирного вирішення міжнародних конфліктів, переговори, міжнародний арбітраж, договори.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

**Плавніцька Каріна Русланівна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ПРОБЛЕМАТИКА ДЕЛІМІТАЦІЇ КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ШЕЛЬФУ В ЧОРНОМУ МОРІ**

Актуальність дослідження проблематики делімітації континентального шельфу в Чорному морі зумовлена зростаючим значенням цього регіону для прибережних держав та міжнародної спільноти загалом.

Ресурси континентального шельфу, зокрема енергетичні, мають стратегічне значення, що підвищує інтерес держав до розмежування зон юрисдикції відповідно до міжнародного права. Конфлікти щодо кордонів морських просторів створюють напруженість між сусідніми країнами та можуть стати джерелом політичних, економічних та екологічних викликів. У цьому контексті дослідження правових механізмів делімітації шельфу набуває особливої важливості, оскільки сприяє мирному врегулюванню спорів та забезпеченню сталого використання морських ресурсів у Чорному морі [1].

Проблематика делімітації континентального шельфу в Чорному морі є одним із найскладніших аспектів сучасного міжнародного права в умовах турбулентності міжнародних відносин. Регулювання правового статусу морських просторів набуває особливої актуальності через значні економічні та геополітичні інтереси прибережних держав, а також глобальні зміни в міжнародній системі безпеки [4].

Чорне море, яке є важливим стратегічним регіоном, стикається з новими викликами, що виникають унаслідок загострення територіальних спорів, військових конфліктів та енергетичних інтересів, які ускладнюють процес делімітації континентального шельфу. Зокрема, в умовах посилення конкуренції за контроль над ресурсами, питання розмежування континентального шельфу виходить за межі суто правового дискурсу і перетворюється на важливу частину дипломатичних переговорів та міжнародних інституційних механізмів, таких як Міжнародний трибунал з морського права та Міжнародний суд ООН.

Додатково, варто врахувати роль новітніх геополітичних реалій, зокрема, змін у відносинах між Росією та Україною після анексії Криму у 2014 році, що істотно ускладнює процес делімітації морських просторів і створює прецеденти для перегляду існуючих договорів та угод. У таких умовах міжнародне право має на меті забезпечити стабільність шляхом дотримання принципів справедливого розмежування, ефективного використання морських ресурсів і мирного врегулювання спорів. Це є критичним для регіональної безпеки та енергетичної незалежності країн Чорноморського басейну.

Таким чином, дослідження проблематики делімітації континентального шельфу в Чорному морі є важливим не лише для регіону, але й для загальносвітової системи міжнародного права, що шукає нові підходи для врегулювання суперечок у період глобальної нестабільності [2].

Делімітація континентального шельфу в Чорному морі є однією з ключових проблем міжнародного права морів, яка має значний вплив на регіональну безпеку, економіку та використання природних ресурсів. Континентальний шельф – це морське дно, що прилягає до узбережжя держави та простягається на глибину

до 200 морських миль від базових ліній, що визначають ширину територіальних вод. Відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 року (ЮНКЛОС), прибережні держави мають право на дослідження та використання природних ресурсів шельфу, зокрема, на розвідку і видобування нафти, газу та інших корисних копалин.

Чорне море, з його обмеженим простором та прибережними державами, що мають складну політичну історію є полем потенційних конфліктів, коли йдеться про делімітацію морських просторів. Основна проблема виникає через необхідність справедливого розмежування морських кордонів між прибережними державами, щоб забезпечити рівний доступ до ресурсів і зберегти стабільність у регіоні [3].

Ключові фактори, що впливають на делімітацію:

1. Геополітичні зміни: зміна кордонів або суверенітету територій, зокрема анексія Криму Росією у 2014 році, значно вплинули на делімітацію в Чорному морі, оскільки юридичний статус Криму змінює розподіл морських зон.

2. Енергетичні ресурси: чорне море багате на нафтові та газові родовища, що робить делімітацію стратегічним питанням. Вирішення спорів щодо доступу до цих ресурсів є ключовим як для енергетичної безпеки прибережних держав, так і для глобальних енергетичних ринків.

3. Рішення міжнародних судів: спроби мирного врегулювання спорів через міжнародні судові інстанції, такі як Міжнародний суд ООН або Міжнародний трибунал з морського права, грають важливу роль у встановленні юридично обґрунтованих кордонів шельфу [5].

4. Принципи справедливого розмежування: відповідно до міжнародного права, делімітація повинна базуватися на принципі справедливого розмежування, враховуючи як природні особливості морського простору, так і історичні та геополітичні фактори.

Отже, делімітація континентального шельфу в Чорному морі залишається надзвичайно складним питанням, що потребує правових та дипломатичних механізмів для мирного врегулювання. Виклики, пов'язані з ресурсами та змінами

в міжнародних відносинах, вимагають від прибережних держав дотримання норм міжнародного права, зокрема Конвенції ООН з морського права, для забезпечення стабільного та справедливого використання морських ресурсів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 713 від 31.05.2002р. «Про затвердження Комплексної програми подальшого розвитку інфраструктури та провадження господарської діяльності на о. Зміїний і континентальному шельфі». URL: [//http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=713-2002-%EF](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=713-2002-%EF)
2. Конвенція ООН з морського права. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=728-14>
3. UN (1982), «The United Nations Convention on the law of the sea». URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=728-14>
4. Спільна заява про делімітацію морських просторів в Азовському та Чорному морях, а також у Керченський протоці 12.06.2012. URL: <http://news.yurist-online.com/news/president/10142/>
5. Бойко О. С., Ніколаєнко Д. В. Проблеми делімітації спірних акваторій та освоєння шельфу. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. Сер. : Геогр. науки. 2010. № 3. С. 76-93.

**Ключові слова:** делімітація, Чорне море, шельф, Міжнародний суд ООН, морські ресурси, регіональна безпека, міжнародне морське право, морське право.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

**Чернов Олександр Миколайович**  
*здобувач 1-го курсу магістратури*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СПОРІВ МІЖНАРОДНИМ СУДОМ ООН**

Наявні у вітчизняній літературі публікації, аналізуючи ситуації міждержавних територіальних спорів, констатують у них помітну роль Міжнародного суду ООН як судового органу, спеціально уповноваженого на вирішення міждержавних суперечок (у тому числі територіальних спорів) правовими засобами. Разом із тим автори констатують наявність у цій площині деяких проблем, а також окреслюють перспективи подальшого розвитку зазначеної інституції та можливі засоби підвищення її ролі. Відповідно із цим можливо здійснити стислий огляд позицій кількох авторів, як можуть із цього приводу вважатися показовими.

Монографія В. Кононенка, яка спеціально присвячена проблемам вирішення територіальних спорів, констатує, що останні можливо поділити на два типи: про стан лінії кордону та про належність державі певної ділянки території [2, с. 165]. Різниця між ними не є принциповою, проте у будь-якому разі, як підкреслюють й інші автори, територіальні суперечки є однією з найбільш болючих проблем взаємодії держав як суб'єктів міжнародного права [2, с. 139].

Одним із способів вирішення таких суперечок на основі права є розгляд справи спеціалізованою інституцією ООН – Міжнародним судом (зазначається, що всі держави – члени ООН *ipso facto* є учасниками Статуту Міжнародного суду ООН [5, с. 540]), який з початку свого існування розглянув більше 50 міждержавних конфліктних ситуацій з приводу належності територій певній державі [3, с. 260]. Як констатує Х. Лук'яніхіна, судова форма розв'язання міждержавних територіальних суперечок має переваги в тому, що дозволяє

визначити порядок застосування послідовності аналізу і юридичної вагомості аргументів, а також дозволяє врахувати істотну кількість відповідних чинників правового характеру (здобуття і освоєння території в минулому, тривалість володіння, мовчазне визнання приналежності території, проведення плебісциту та ін.) [3, с. 261–262].

Водночас слід враховувати, що Міжнародний суд ООН (далі – Суд) розглядає спори тільки у разі надання всіма сторонами спору добровільної згоди на його юрисдикцію (шляхом згоди на це стосовно конкретних спорів на основі *ad hoc* або через визнання сторонами конфлікту, які є учасниками Статуту Суду, обов'язкової юрисдикції Суду взагалі щодо всіх суперечок [5, с. 540].

Рішення Суду має обов'язковий характер: Статут ООН декларує, що у ситуації, коли держава – член ООН є стороною в конфлікті, у врегулюванні якого бере участь Суд, то вона зобов'язана виконувати рішення Суду; невиконання нею рішення Суду надає право іншій стороні звернутися до Ради Безпеки, яка вправі з метою виконання рішення застосувати санкції [5, с. 540], причому є можливим як накладення санкцій економічного характеру, так і використання міжнародних збройних сил [5, с. 541].

Вирішуючи територіальні міждержавні спори, Суд керується принципами справедливості з урахуванням всіх обставин, які є усталеними в міжнародній практиці із цих питань. Так, вирішуючи конфліктну ситуацію між Нікарагуа та Гондурасом стосовно належності територій та морського простору, Суд констатував, наявність згоди між сторонами конфлікту щодо розташування їхніх нафтових концесій, яка засвідчує наявність консенсусу стосовно морських районів, проте зазначив, що нафтові концесії та свердловини самі по собі «не можуть розцінюватися як належні обставини, що оправдовують коригування або зміщення наявної лінії делімітації», тобто практика сторін щодо нафтодобутку за умови відсутності згоди між ними стосовно нафтових концесій не є чинником, який необхідно взяти до уваги [1, с. 202]. Отже, мотиви справедливості та наявності зафіксованої згоди між державами визначені Судом як керівні під час ухвалення ним рішень.

Водночас І. Патлашинська, констатує, що 26 лютого 2022 р. Україною був поданий до Суду позов з клопотанням про вжиття заходів, спрямованих на припинення Російською Федерацією військових дій стосовно України, досягти виконання цього клопотання до цього часу не вдалося, військові дії продовжуються, Росією захоплена істотна площа територій України і таке захоплення збільшується, поряд із тим, що знищується українська цивільна інфраструктура та на порушення законів та звичаїв війни агресором знищується мирне населення України [4, с. 571].

З огляду на це авторка констатує, що розгляд спору у Суді не забезпечує мир та мирне вирішення міжнародного спору внаслідок наявності чисельних проблем як стосовно виконання рішень міжнародних судових установ, так і під час розгляду Судом справ [4, с. 571].

До таких проблем зокрема слід віднести:

розгляд справи Судом має перспективу припинення конфлікту у ситуації, коли учасники спору єдині у намірі досягти домовленості за участі Суду як арбітра. У ситуації, коли агресор відмовляється вжити будь-яких заходів на встановлення миру й залишається на силових позиціях вирішення конфлікту, консенсус є неможливим;

примушення сторони конфлікту до виконання нею рішення Суду, за підсумками відповідного рішення Ради безпеки ООН, практично є можливим не за всіма випадками невиконання стороною рішення Суду, а тільки у ситуації, коли Радою безпеки буде зафіксована ситуація «загрози міжнародного миру і спокою» [5, с. 541].

Отже, сучасна національна правова література, аналізуючи проблеми та перспективи вирішення територіальних спорів Міжнародним судом ООН, звертає увагу на те, що таке вирішення у багатьох випадках носить арбітражний характер. У разі відвертої зневаги стороною територіального конфлікту загальновизнаних правових норм можливості зазначеного суду (як і взагалі ООН як міжнародної інституції) слід визнати обмеженими і недостатніми, що спричиняє висновок про необхідність у перспективі істотного коригування Статуту ООН (з відповідною

змінною юрисдикції Суду), що дозволило б вирішувати міждержавні територіальні конфлікти у тому числі у ситуаціях, коли сторона конфлікту, діючи як агресор, відмовляється виконати рішення Суду і вжити заходів, спрямованих на встановлення миру і врегулювання конфлікту.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко І.С. Міжнародне прецедентне право: теорія та практика (рішення Міжнародного суду ООН щодо морських територіальних спорів). *Право і суспільство*. 2017. № 6. С. 199-204.
2. Кононенко В.П. Вирішення територіальних спорів Міжнародним Судом ООН: теорія і практика. К. Одеса: Фенікс, 2018. 438 с.
3. Лук'яніхіна Х.О. Вирішення територіальних спорів Міжнародним судом ООН. 75-а річниця ООН – сучасний стан та розвиток міжнародного права: 3б. матеріалів Всеукр. наук. студ. конф. (м. Одеса, 30 листоп. 2020 р.) / Відп. вед. М.Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. С. 260-262.
4. Патлашинська І.В. Аналіз шляхів мирного вирішення міжнародних спорів: відповідь на сучасні виклики. *Юрид. науковий електр, журн.* 2022. № 9. С. 568-572.
5. Рудницька О.П. Роль Міжнародного суду ООН у вирішенні міждержавних спорів. *Юрид. науковий електр, журн.* 2023. № 2. С. 539-543.

**Ключові слова:** міжнародне публічне право, Міжнародний суд ООН, спори між державами, територіальні спори, проблеми вирішення територіальних спорів, ООН.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Канєнберг-Сандул Оксана Констянтинівна.



**СЕКЦІЯ № 12**  
**МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

*Журавська Аліна Олександрівна*  
*здобувачка 1-го курсу магістратури*  
*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ПРОБЛЕМАТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ ТА МАЙНОВИХ  
ПРАВ ПОДРУЗЖЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ**

Особисті та майнові права подружжя у контексті міжнародного приватного права є однією з важливих і водночас складних тем. Сімейні правовідносини з іноземним елементом є динамічними, швидко змінюються та переплітаються. Взаємодія національних законодавств, міжнародних договорів та принципів колізійного права створює певні труднощі в регулюванні таких прав.

Дану тему досліджувало чимало українських та закордонних вчених, зокрема О.О. Розгон, О.Г. Турченко, А.О. Кухар, К.А. Казарян та інші. Актуальність даної теми дослідження зумовлена викликами для сучасного міжнародного сімейного права, що потребують класифікації підходів до матеріального регулювання режимів майна подружжя та загальних особистих прав.

Шлюбні відносини регулюються в різних країнах правовими актами сімейного права зі значними відмінностями у матеріально-правовому та процесуальному порядку. Специфіка регламентації сімейно-шлюбних відносин закладається у поєднанні історичних, релігійних та культурних традицій і дає підстави державам з відмінними правопорядками претендувати на врегулювання одних і тих самих відносин, якщо вони ускладнені іноземним елементом [1, с. 147].

У національному законодавстві місце має Закон України «Про міжнародне приватне право», який у певній мірі і регулює особисті та майнові права

подружжя. Так, за ч. 1 ст. 61 цього Закону «подружжя може обрати для регулювання майнових наслідків шлюбу право особистого закону одного з подружжя або право держави, у якій один з них має звичайне місце перебування, або, стосовно до нерухомого майна, право держави, у якій це майно знаходиться» [2].

Важливе значення у регулюванні шлюбно-подружніх відносин з іноземним елементом мають міжнародні договори між Україною та ЄС. Закон України «Про міжнародні договори України» передбачає укладення міжнародних двосторонніх договорів, зокрема про надання правової допомоги у цивільних та подружніх справах [3].

Іноземний елемент у шлюбних відносинах зазвичай проявляється у суб'єктному або об'єктному складі. Передумовами для цього виступають різноманітні прояви глобалізації: інтеграційні та міграційні процеси, культурне взаємопроникнення, економічна лібералізація тощо.

Особисті права подружжя, зокрема і питання шлюбу, розлучення, прав та обов'язків у подружньому житті у різних країнах регулюються відповідними нормами, які можуть суттєво відрізнятися. У свою чергу це може призводити до правових конфліктів та виникнення колізій. Вибір подружжям законодавства не обмежений правом будь-якої країни. У випадку якщо буде встановлено суперечність застосування норм обраного іноземного сімейного права основам правопорядку України, можливо обмеження його застосування з посиланням на несумісність із публічним порядком України [4, с. 102].

Проблематика регулювання особистих та майнових прав подружжя ускладнених іноземним елементом полягає ще й в тому, що нині уніфікація не стала переважним способом регулювання приватно-правових міжнародних відносин і охоплює здебільшого торгівлю й операції, перевезення, розрахунки тощо. Натомість у сімейно-шлюбних відносинах традиційно продовжує панувати спосіб регулювання за допомогою колізійних норм. Ще однією проблемою є необхідність узгодження міждержавних норм про поділ майна, що часто потребує спеціальних договорів між державами [5, с. 54].

Отже, враховуючи викладене вище, можна дійти висновку, що регулювання особистих та майнових прав подружжя в міжнародному приватному праві є складним і багатогранним процесом. Вирішення колізій між різними правовими системами вимагає застосування міжнародних договорів та адаптації національних законодавств. Удосконалення міжнародних механізмів правового регулювання дозволить забезпечити більшу правову визначеність та захист прав подружжя у міжнародних правовідносинах.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. А. С. Довгерт Міжнародне приватне право. Загальна частина: підручник / Довгерт А. С. К.: Алерта, 2012. 376 с.
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004р. №1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
4. Чепис О. І., Лазорик Є. В. Колізійне регулювання сімейних правовідносин у міжнародному приватному праві: шляхи подолання конфлікту кваліфікацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Серія: Право. Випуск № 42. С. 98-103.
5. Пашинський А. П. Правові режими майна подружжя та парних союзів сімейного типу в сучасному міжнародному сімейному праві: монографія / за заг. наук. ред. Менджул М.В. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2024. 175 с.

**Ключові слова:** сімейні правовідносини, колізія, іноземний елемент, подружжя, особисті права, майнові права.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

**Мамедова Айан Фізулі кизи**  
здобувачка 1-го курсу магістратури  
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності  
Національного університету «Одеська юридична академія»

## **МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН**

В умовах сьогодення спадкування є одним із найбільш актуальних у сфері міжнародного права, оскільки зростання мобільності населення, міграційних процесів та розвитку міжнародних економічних відносин створюють нові виклики для правового регулювання спадкових відносин. Все частіше виникають ситуації, коли спадкові справи охоплюють кілька юрисдикцій, наприклад, через наявність майна в різних державах або проживання спадкоємців та спадкодавця в різних країнах. У таких випадках питання спадкування стають складними з юридичної точки зору, що зумовлює потребу в ефективному міжнародно-правовому врегулюванні, яке дозволило б узгоджувати національні правові системи, уникати колізій і забезпечувати справедливий розподіл спадщини.

Аналізуючи національне законодавство в сфері спадкового права, слід звернутися до положень Цивільного кодексу України. Відповідно до статті 1216, спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [1].

Право на спадкування для спадкоємців у міжнародних приватних правовідносинах виникає на основі таких юридичних фактів, як смерть фізичної особи або її офіційне визнання померлою. Ці події призводять до відкриття спадщини, що означає початок процесу правового переходу майна та прав, які належали померлому [7, с. 167].

Поняття «міжнародне спадкування» слід розглядати як сукупність правових відносин, що виникають у процесі спадкування за участю іноземного елемента. Це означає, що права та обов'язки, що переходять від померлої особи до інших

осіб, можуть включати учасників із різних національних юрисдикцій. В Україні такі правовідносини мають бути оформлені компетентним нотаріусом. Іноземний елемент у спадкових правовідносинах може проявлятися різними способами, зокрема, коли спадкодавець і спадкоємці мають різне громадянство або проживають у різних країнах; коли спадкове майно розташоване за межами України; або коли заповіт був укладений в іншій країні щодо спадкодавця.

Міжнародні спадкові правовідносини становлять одну з найскладніших сфер для правового регулювання з огляду на застосування норм міжнародного права. При цьому, як зазначають фахівці, міжнародні спадкові справи становлять майже половину усієї сукупності справ, які наявні у нотаріальній практиці [5, с. 125].

Серед чинників, що ускладнюють регулювання міжнародних спадкових відносин, можна виділити такі:

1. Розбіжності у правових системах різних країн, що регулюють спадкування (кожна держава має власні правила щодо спадкового права, які можуть кардинально відрізнятися);

2. Конфлікти між колізійними нормами міжнародного приватного права (виникають ситуації, коли різні держави претендують на застосування власного законодавства до однієї спадкової справи. Це ускладнює вирішення питання щодо того, яке право повинно регулювати конкретні спадкові відносини);

3. Проблеми з визнанням і виконанням іноземних судових рішень у спадкових справах (держави можуть не визнавати рішення судів інших країн через відмінності в правових системах або процесуальних правилах. Це створює бар'єри для спадкоємців, які намагаються реалізувати свої права в іншій країні);

4. Географічне розташування спадкоємців або майна у різних країнах (якщо майно спадкодавця або спадкоємці знаходяться в різних юрисдикціях, це може ускладнити процес його розподілу. Додаткові труднощі виникають у зв'язку з необхідністю вирішення питань транспортування майна та його оподаткування) та інші.

В Україні діє окремий Закон «Про міжнародне приватне право» [2], який регламентує порядок врегулювання приватноправових відносин, що мають хоча б

один елемент, пов'язаний з правопорядком іншої держави, ніж України. Цей Закон включає розділ, присвячений колізійним нормам, які застосовуються в сфері спадкування. Проте, зазначений нормативно-правовий акт не може охопити всю різноманітність правових проблем, що виникають у міжнародних спадкових відносинах.

Міжнародно-правові акти у сфері спадкування спрямовані на створення єдиних правових механізмів для регулювання спадкових відносин, які мають міжнародний елемент. Вони забезпечують вирішення правових колізій, знижують правову невизначеність і встановлюють загальні принципи для захисту прав спадкоємців та спадкодавців, коли справа стосується кількох юрисдикцій. До основних міжнародно-правових актів, що регулюють питання спадкування, можна віднести такі документи: Конвенцію щодо колізії законів, які стосуються форми заповідальних розпоряджень 1961 р., Гаазьку конвенцію 1989 року, яка визначає право, що підлягає застосуванню до спадкового майна, Гаазьку конвенцію 1973 року про міжнародне управління спадковим майном та інші важливі акти [6, с. 99].

Міжнародна приватноправова уніфікація є важливим інструментом, який сприяє гармонізації правових норм на міжнародному рівні. Вона дозволяє усунути правові перешкоди, які можуть виникати при взаємодії між різними юрисдикціями, забезпечуючи стабільність і передбачуваність у правових відносинах. Завдяки цій уніфікації держави можуть створити спільні правила, що полегшують вирішення спорів, спрощують процедури та підвищують ефективність міжнародної співпраці в приватноправових сферах, зокрема у питаннях спадкового права.

Уніфіковані акти можуть охоплювати різні типи норм, серед яких можна виділити уніфікацію колізійних норм у сфері спадкування, уніфікацію матеріальних норм, а також змішану уніфікацію, що поєднує елементи обох зазначених видів [3, с. 132]. Колізійні норми спрямовані на вирішення питань, які виникають при застосуванні різних правових систем до конкретної спадкової справи, тоді як матеріальні норми встановлюють конкретні правила та положення,

що регулюють сам процес спадкування. Змішана уніфікація передбачає одночасне застосування як колізійних, так і матеріальних норм, що забезпечує комплексний підхід до регулювання спадкових правовідносин.

Для врегулювання спадкових відносин з іноземним елементом в українському праві пріоритет надається колізійному методу, що передбачає непряме регулювання таких відносин шляхом визначення відповідного правопорядку. Це дозволяє обирати право однієї з кількох держав, чие законодавство може бути застосоване до правовідносин, коли сторони зацікавлені у їх врегулюванні відповідно до норм різних юрисдикцій [4, с. 4].

Отже, аналіз міжнародно-правового регулювання спадкових відносин підтверджує його значущість у міжнародному приватному праві, оскільки він охоплює інтереси осіб і майна в різних юрисдикціях. Ефективне регулювання цих відносин потребує спеціалізованих механізмів для узгодження національних правових систем та вирішення колізій норм, що є особливо актуальним у сучасних умовах глобалізації.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
3. Михайлів М.О. Уніфікація колізійних норм у сфері спадкових відносин. *Часопис Київського університету права*. №2. 2019. С. 131-137.
4. Кармаза О.О. Спадкування у сучасному міжнародному праві. Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Київ, 2006. 18 с.
5. Логойко О.О., Кунішнікова О.О. Особливості та специфіка регулювання спадкових відносин міжнародного характеру. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10. 2021. С. 124-126.

6. Ватрас В.А. Міжнародні та національні джерела спадкового права: до питання про визначення змісту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. С. 97-101.

7. Михайлів М.О. Правова природа права на спадкування в міжнародному приватному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2022. С. 165-168.

**Ключові слова:** міжнародне спадкування, колізійні норми, спадкові відносини, міжнародно-приватне право, іноземний елемент.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

**Омельченко Анна Сергіївна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **КОЛІЗІЙНІ АСПЕКТИ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ**

У системі суспільних відносин на будь-якому етапі взаємодії людини з людиною та людини з державою, в тому числі якщо відносини містять іноземний елемент, виникають певні проблеми, пов'язані з нездатністю окремих категорій громадян самотійно та в повному обсязі здійснювати та захищати свої права, а також нести обов'язки. Це насамперед пов'язано з відмінностями в матеріальному та процесуальному праві різних країн, що визначаються національними особливостями та традиціями, які склалися протягом багатьох років і тому важко піддаються змінам. Ці проблеми вимагають правового регулювання. Станом на сьогодні це питання частково унормовано в інституті опіки та піклування в



міжнародному приватному праві, однак ряд питань залишається колізійним. Це визначає актуальність обраної теми.

Питання колізійних аспектів опіки та піклування в міжнародному приватному праві аналізувалися у наукових працях А.С. Довгєрта, окремі аспекти цієї тематики аналізувалися у працях В. Я Калакури, Н. С. Адаховської.

У міжнародному контексті опіка та піклування стають складнішими через різноманітність правових систем і культурних традицій. Наприклад, різні країни можуть мати свої підходи до визначення віку досягнення повноліття, умов опіки та прав піклувальників. Це може призводити до правових колізій, коли необхідно встановити, яка юрисдикція має пріоритет у конкретному випадку.

Колізійне регулювання у сфері опіки та піклування охоплює не лише матеріальні аспекти, а й різні практичні питання міжнародного приватного права. Галузі права різних країн принципово відрізняються, що ускладнює їх уніфікацію. Як визначає А. С. Довгєрт, «основними колізійно-правовими проблемами інституту опіки та піклування є суперечності щодо: встановлення та припинення опіки та піклування; прийняття обов'язків опікуна або піклувальника; обсягу прав та обов'язків суб'єктів цих відносин; особливості визнання опіки та піклування, встановлених в іншій державі» [1, с. 102].

У системі колізійно-правового регулювання опіки та піклування центральне місце посідає колізійний принцип – особистий закон фізичної особи (*lex personalis*), що визначає правовий статус фізичної особи. *Lex personalis* застосовується у двох формах: закон громадянства (*lex nationalis*), тобто закон держави, чиїм громадянином є опікун чи особи, над якою встановлено опіку; закон проживання (*lex domicilii*), тобто закон держави, на території якої особа має постійно проживає [2, с. 68].

При аналізі колізійного регулювання в сфері опіки, піклування можна зазначити, що в Україні застосовується підхід регулювання колізійними прив'язками, що унормовані переважно в Законі України «Про міжнародне приватне право» [3, с. 61]. Цей закон містить ряд колізійних норм, що забезпечують регулювання опіки та піклування, ґрунтуючись на принципі тісного

зв'язку і враховуючи застосування більш сприятливого права для слабшої сторони. Згідно з принципом тісного зв'язку, застосовується право, яке має найбільший зв'язок зі справою, зазвичай, це право країни, де особа проживає. Часто враховується, яке право забезпечить найкращий захист для слабшої сторони. Це відповідає основним напрямкам міжнародного правового регулювання цих відносин [4].

Ряд іноземних країн застосовує одну колізійну прив'язку, наприклад: *lex patriae* (закон країни громадянства) в Португалії, ОАЕ, Греції; *lex domicilii* (закон країни місця проживання) у Канаді, Венесуелі; *lex fori* (закон країни суду) в Ємені, Ліхтенштейні. Як зазначає Н. С. Адаховська, «у законодавстві Швейцарії взагалі зафіксовано відмову від внутрішнього колізійного регулювання у сфері опіки та піклування. Замість цього, закріплено відсилання до Гаазької Конвенції про юрисдикцію і застосовуване право щодо захисту неповнолітніх 1961 року». Ця конвенція стосується юрисдикції та застосовуваного права у справах захисту неповнолітніх. Вона закріплює принципи, згідно з якими юрисдикція визначається, зокрема, на основі місця проживання дитини. Конвенція підкреслює важливість дотримання прав дитини в усіх рішеннях, що стосуються опіки.

Ефективне колізійно-правове регулювання опіки та піклування вимагає співпраці між державами, що включає обмін інформацією та підтримку в процесах повернення дітей або встановлення опіки.

Загалом, іноземна законодавча практика у сфері колізійного регулювання опіки та піклування зводиться до певних висновків: в Італії, Перу, Тунісі питання встановлення опіки та піклування визначаються законом країни суду, в Австрії застосовується особистий закон підопічного, а в Іспанії – закон країни проживання підопічного. Як зазначає у своїй монографії А. С. Довгерт, «у Австрії, Румунії та Чехії питання встановлення, скасування та припинення опіки і піклування регулюються *lex personalis* – особистим законом тієї особи, стосовно якої встановлюється опіка та піклування; питання обов'язку прийняття опікунства чи піклування регулюється *lex personalis* особи-опікуна. Відносини між опікуном

(підклучальником) та підопічним, а також їхні права та обов'язки визначаються відповідно до законодавства країни, в якій призначено опіку» [1, с. 103].

Колізійні аспекти опіки та піклування в міжнародному приватному праві потребують глибокого розуміння та врахування специфіки кожної правової системи. Ефективне регулювання цих питань критично важливим для забезпечення прав та благополуччя осіб, які потребують захисту, і сприяє формуванню міжнародних стандартів у цій важливій сфері.

Таким чином, законодавство зарубіжних країн і України містить ряд колізійних норм, що забезпечують регулювання опіки та піклування. Це регулювання ґрунтується на принципі тісного зв'язку та враховує застосування більш сприятливого права для слабшої сторони. Сучасні тенденції, такі як глобалізація, вимагають адаптації норм і стандартів до нових реалій, що може спростити процес колізійного регулювання.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Довгерт А.С. Сучасні приватноправові реформи в Україні з огляду на формування всесвітньо цивільного права. Проблеми систематизації приватного права України та Європи: Монографія / За заг. ред. Ю.В. Білоусова. К.: Науково-дослідний інститут приватного права підприємництва АПрН України, 2009. С. 94-109.

2. Калакура В. Я. Особливості правового регулювання опіки та піклування в міжнародному приватному праві. *Міжнародне право*. 2012. № 2. С. 65-74.

3. Калакура В. Я. Матеріально-правове та колізійно-правове регулювання опіки та піклування в міжнародному приватному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 1. С. 58-63.

4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709. URL: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15).

**Ключові слова:** опіка, піклування, міжнародне приватне право, колізійні прив'язки, уніфікація, іноземний елемент, особистий закон фізичної особи (*lex*

*personalis), закон громадянства (lex nationalis), закон проживання (lex domicilii), lex fori (закон країни суду).*

***Науковий керівник: доктор філософії в галузі міжнародного права, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Гребенюк Дмитро Олегович.***

***Сень Дар'я Романівна***

*здобувачка вищої освіти 2-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ УСКЛАДНЕНО ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УКРАЇНІ**

Питання спадкування є однією з ключових тем у міжнародному приватному праві, адже у сучасному світі мільйони людей із різних країн беруть участь у спадкових правовідносинах. Коли ці правовідносини з наявністю іноземного елемента, їх правове регулювання стає значно складнішим. Для громадян України це питання є також актуальним, тому такі правовідносини потребують подальшого удосконалення. Метою цієї наукової праці є дослідження специфіки спадкування в Україні у тих випадках, коли у спадкових правовідносинах присутній іноземний елемент.

Так, спадкове право є одним із інститутів цивільного права та представляє собою систему норм, встановлених державою, що регулюють перехід визначених законом цивільних прав та обов'язків від спадкодавця до інших осіб – спадкоємців (ст. 1216 ЦК України) [1].

Процес оформлення спадщини може відбуватися як в межах однієї країни, так і за участю інших держав. Спадкові відносини з іноземним елементом виникають у наступних випадках:

- спадкоємці є іноземцями або спадкодавець може бути громадянином іншої держави ;
- до складу спадщини входить майно, яке знаходиться за кордоном.

Саме у вищенаведених випадках у нас постає необхідність застосування колізійних норм міжнародного приватного права для визначення прав держави, що будуть застосовуватись до цих спадкових відносин.

Якщо вивчати джерела спадкового права, то в першу чергу ними є нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини у сфері переходу прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємців. До них, насамперед, відносяться міжнародні акти (договори, конвенції та інше), ратифіковані Верховною Радою. Прикладом таких міжнародних актів, які характеризуються як джерела спадкового права, є «Конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповітів» від 05.10.1961 року, «Конвенція відносно міжнародного управління майном осіб, які померли» від 02.10.1973 року, «Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах» від 22.01.1993 року та інші.

Одним із основних нормативно-правових актів в Україні є Цивільний Кодекс України. Також важливим джерелом у спадкових відносинах з іноземним елементом є ЗУ «Про міжнародне приватне право» (далі – Закон), що і містить норми для регулювання правовідносин з іноземним елементом [2].

У разі випадку спадкування з іноземним елементом однією з головних проблем є питання, яке право буде застосовуватися до таких правовідносин. Також важливим є вирішення питання, в якій юрисдикції спадкодавець мав останнє постійне місце проживання, оскільки це часто є визначальним фактором для застосування норм відповідної держави. Згідно зі ст. 70 цього Закону «спадкові відносини регулюються правом тієї держави, де спадкодавець мав останнє постійне місце проживання. Разом з тим, для нерухомого майна застосовується право тієї країни, де це майно знаходиться» [2].

Важливу роль з охорони спадкових прав громадян України за кордоном здійснюють консульські установи України[1], адже відповідно до цивільного

законодавства України спадкоємці повинні прийняти спадщину в межах шести місяців з моменту відкриття спадщини. Окрім того, консул України може прийняти за кордоном спадкове майно для того, щоб передати його спадкоємцю в Україні. Також консул вживає заходів стосовно охорони майна, яке залишається за кордоном та належить громадянину України його після смерті. Так, у випадку смерті громадянина України на території консульського округу, де він знаходився тимчасово, всі належні йому гроші і речі, які померлий мав при собі, передаються консулу. Якщо іноземець, який проживає за кордоном бажає прийняти спадщину в Україні, то він має надати заяву про прийняття спадщини в посольства або консульства України[3]. Права спадкування, які з'явилися за кордоном, повністю є визнаними і приймаються в Україні. Ст. 13 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» зазначає, що іноземці та особи без громадянства можуть, згідно з законодавством України, мати у власності будь-яке майно та можуть успадковувати і заповідати його [4].

У розрізі питання оформлення прав на спадщину в інших державах, постає питання щодо збирання та легалізації документів, необхідних для оформлення спадщини. Для всіх документів, які були видані за кордоном є обов'язковість їх легалізації або апостилювання. Для підтвердження юридичної сили таких документів в Україні, вони повинні бути офіційно перекладені та нотаріально завірені [3].

Спадкування з іноземним елементом є складним процесом, що потребує дотримання норм як українського, так і іноземного законодавства. Основні проблеми, з якими стикаються спадкоємці, стосуються визначення юрисдикції, колізій законодавств та визнання іноземних рішень в Україні та за її межами. Для успішного оформлення спадщини з іноземним елементом важливо враховувати правові нюанси держав та мати чітке розуміння вимог до легалізації документів. Нормативно-правове регулювання ЗУ «Про міжнародне приватне право» допомагає визначити правом якої держави потрібно керуватись.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 10.06.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005р. № 2709-IV: станом на 23.12.1022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.

1. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 №296/5.

2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 04.02.1994р. №3773-вІ: станом на 28.06.2023. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.

3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

**Ключові слова:** *спадщина, іноземний елемент, міжнародне приватне право, колізійні норми, право власності, спадкове право, іноземні спадкоємці.*

**Науковий керівник :** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Цибульська Ольга Юріївна.*

**Храмченкова Марія Вадимівна**  
*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*  
*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНОЗЕМНОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНИХ СУДАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах глобалізації та активізації міжнародних відносин питання застосування іноземного права в національних судах стає надзвичайно важливим. Для України ця проблема набуває особливого значення через введення воєнного стану, що створює нові виклики для судової системи. Відповідно до ч. 4 ст. 4 Господарського процесуального кодексу (ГПК) та ч. 6 ст. 8 Цивільного процесуального кодексу (ЦПК), процесуальні норми українського законодавства дозволяють судам застосовувати правові норми іноземних держав під час розгляду справи, проте таке застосування можливе лише в тих випадках, коли це передбачено міжнародними договорами або законами України [1].

Правова основа застосування іноземного права в Україні закладена Законом України «Про міжнародне приватне право», який встановлює порядок урегулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом. Згідно зі ст. 8 даного Закону, суд чи інший орган застосовує норми іноземного права відповідно до їхнього офіційного тлумачення, практики застосування і доктрини у відповідній іноземній державі [2]. Однак, в умовах воєнного стану реалізація цього положення значно ускладнюється, що створює передумови для виникнення правових колізій, затримок у розгляді справ, а також ризиків неправильної інтерпретації іноземного права.

Воєнний стан суттєво ускладнює процес встановлення змісту іноземного права. Обмеження комунікацій, порушення дипломатичних відносин з деякими країнами, а також загальна нестабільність міжнародних зв'язків створюють бар'єри для отримання достовірної інформації про іноземне законодавство та



практику його застосування. Крім того, воєнний стан може обмежувати принцип автономії волі сторін, що є ключовим для міжнародного приватного права [3]. Так, згідно зі статтею 5 Закону України «Про міжнародне приватне право», у випадках, передбачених законом, учасники (учасник) правовідносин можуть самостійно здійснювати вибір права, що підлягає застосуванню до змісту правових відносин, проте в умовах воєнного стану виникає обмеженість даного принципу з міркувань національної безпеки або захисту публічного порядку [2].

Важливим аспектом є застосування імперативних норм українського права в контексті національної безпеки. Стаття 14 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачає, що імперативні норми права України діють незалежно від того, яке право застосовується до відповідних відносин [2]. Під час воєнного стану ця норма набуває особливого значення, оскільки може стати підставою для незастосування іноземного права, якщо воно суперечить інтересам національної безпеки України.

На окрему увагу заслуговує питання застереження про публічний порядок, адже згідно зі статтею 12 Закону України «Про міжнародне приватне право», норма права іноземної держави не застосовується у випадках, якщо її застосування призводить до наслідків, явно несумісних з основами правопорядку (публічним порядком) України. У такому разі застосовується право, яке має найбільш тісний зв'язок з правовідносинами, а якщо таке право визначити або застосувати неможливо, застосовується право України [4].

Практика застосування іноземного права в українських судах під час дії воєнного стану виявляє ряд проблем. Зокрема, спостерігається тенденція до більш обережного підходу судів щодо застосування права країн, які підтримують агресію проти України. Це піднімає питання про можливість та доцільність розробки спеціальних правил застосування права таких держав в українських судах. Ще одним викликом є забезпечення ефективної взаємодії з іноземними судовими та адміністративними органами в умовах обмежень, пов'язаних з воєнним станом. Це особливо актуально для отримання правової допомоги,

проведення процесуальних дій за кордоном, визнання та виконання іноземних судових рішень.

Для вирішення зазначених проблем доцільно розглянути можливість внесення змін до законодавства України, які б враховували особливості застосування іноземного права в умовах воєнного стану. Зокрема, може бути доцільним розробити спеціальні процедури встановлення змісту іноземного права в умовах обмеженого доступу до іноземних джерел права, а також розробити методичні рекомендації для суддів щодо застосування іноземного права в умовах воєнного стану. Крім того, варто розглянути можливість створення спеціалізованого інформаційного ресурсу, який би містив актуальну інформацію про іноземне законодавство та практику його застосування, такий ресурс міг би стати важливим інструментом для суддів та інших учасників судового процесу в умовах обмеженого доступу до іноземних правових джерел.

Отже, слід зазначити, що застосування іноземного права в українських судах під час дії воєнного стану є складним та багатоаспектним питанням, яке вимагає комплексного підходу. Воно охоплює не лише юридичні, але й політичні, дипломатичні та практичні аспекти. Вдосконалення механізмів застосування іноземного права в цих умовах є важливим завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню ефективності судової системи України та зміцненню її позицій на міжнародній арені.

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України в ред. від від 23.09.2024. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 №2709-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
3. Проблеми застосування судами іноземного права. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/problemi-zastosuvannya-sudami-inozemnogo-prava.html>
4. Міжнародне приватне право. навч. посіб. за ред. С. Г. Кузьменка. К.: Центр учбової літератури, 2010. 316 с.

**Ключові слова:** іноземне право, Закон України «Про міжнародне приватне право», міжнародне приватне право, воєнний стан, іноземні держави, законодавство, правові норми, правові колізії.

**Науковий керівник:** доктор філософії в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Войтович Павло Петрович.

## СЕКЦІЯ № 13

### ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС

*Власюк Анастасія Вадимівна та Даниш Аліна Віталівна*

*здобувачки вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

### СПІВРОБІТНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Україна, перебуваючи у стані війни, не припиняє свою роботу у сфері подолання корупції, тому що це явище негативно впливає на здатність країни забезпечити успішне протистояння агресору, та ефективно використовувати фінансові ресурси для обороноздатності держави. А також, дана проблема матиме свою актуальність і у післявоєнний час для подальшого економічного відновлення та розбудови країни.

У грудні 1991 року, міністр закордонних справ Нідерландів, який на той момент головував у Європейському Співтоваристві, повідомив у своєму листі про офіційне визнання незалежності України, тим самим започаткував відносини між Україною та Європейським союзом.

На сучасному етапі інтеграційних процесів діє нова посилена угода, а саме Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Даний документ регулює різні напрямки співробітництва між ЄС та України, до них відносяться сфера спільної зовнішньої та безпекової політики, сфера юстиції, свободи та безпеки, а також торгівельно-економічне співробітництво. Що стосується протидії корупції, то дані положення закріплені у Статті 22 Розділу III вказаної угоди, де передбачається що сторони об'єднують зусилля для боротьби та попередження злочинів, і воно спрямоване на вирішення

проблем, у тому числі корупції як у державному секторі, так і в приватному. Сторони поглиблюють спільні зусилля на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях для боротьби із злочинністю, активно залучаючи до співпраці з Європейським поліцейським управлінням (Європол) [1]

Важливим аспектом співробітництва України та ЄС є програма допомоги ЄС – антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні EUACI, за фінансуванням ЄС та співфінансуванням Міністерства закордонних справ Данії і спрямована на боротьбу із корупцією, яка діє із 2017 року. Завданнями якої є зменшення корупції для успішного демократичного та економічного розвитку України.

Зміст діяльності становлять три напрями:

- по-перше, розширення функціональних можливостей та вдосконалення нормативно-правової бази державних органів для ефективного запобігання і протидії корупційним проявам;
- по-друге, посилення ролі парламенту в здійсненні парламентського контролю за процесом реформування, зокрема через вдосконалення механізмів оцінки ефективності законодавчих актів та розробку стратегічних напрямів розвитку законодавства;
- по-третє, посилення ролі органів місцевого самоврядування, громадських організацій та ЗМІ у протидії корупції шляхом розширення їхніх повноважень, забезпечення доступу до інформації, впровадження механізмів громадського контролю та стимулювання активної громадянської позиції [2].

Також дана програма здійснюється у рамках чотирьох компонентів. Першою складовою є підтримка антикорупційних інституцій, яка передбачає співпрацю з Національним антикорупційним бюро України, Національним агентством з питань запобігання корупції, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та Вищим антикорупційним судом для поліпшення роботи цих установ [3].

Наступним компонентом являється забезпечення посилення відкритості та прозорості процесу відбудови України. Основними видами діяльності у даній сфері є надання експертиз та підвищення контролю під час реконструкції країни.

Головними партнерами є Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України та Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України.

Щодо третього компоненту, то він передбачає підтримку Міст Добročесності, якими є Нікополь, Червоноград, Чернівці, Миколаїв, Житомир та Маріуполь, шляхом надання їм сучасних інструментів та консультацій щодо доброчесності для ефективного управління.

Останнім компонентом є сприяння розвитку громадянського суспільства та медіа, які проводять розслідування для ефективного викриття випадків корупції та підвищення рівня обізнаності у сфері її протидії.

Також прикладами співпраці ЄС із Україною у даній сфері є проведення Міжнародної науково-практичної конференції, яка була організована Консультативною місією ЄС та відбулася у місті Київ 7-8 грудня 2023 року. Мета заходу полягала у пошуку ефективних рішень нагальних проблем, що виникають під час впровадження антикорупційної політики в державі. Крім цього, ключовими темами конференції були аналіз чинного антикорупційного законодавства та обмін кращими практиками [4].

Із недавніх подій, які відбулися у сфері запобігання та протидії корупції, була проведена робоча зустріч із новопризначеним Головою НАЗК та Керівником EUACI. Під час якої обидві сторони подякували за співпрацю та визначили пріоритетні напрямки розвитку агентства, а саме у частині електронного декларування, імплементації Державної антикорупційної програми та Антикорупційної стратегії [5].

Отже, враховуючи все вищесказане, можна дійти висновку, що незважаючи на повномасштабне вторгнення Україна та ЄС продовжують тісно співпрацювати у сфері протидії та запобігання корупції. Це свідчить про розуміння того, що корупція є не лише внутрішньою проблемою, а й загрозою національній безпеці та перешкодою на шляху до євроінтеграції. EUACI, як один з інструментів цієї співпраці, відіграє ключову роль у зміцненні антикорупційних інституцій,

підвищенні прозорості державних процесів та залученні громадянського суспільства до боротьби з корупцією.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014р. : станом на 30 листоп. 2023р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text)
2. Мазаракі А., Мельник Т. Співробітництво України з ЄС у сфері запобігання й протидії корупції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. С. 433. URL : [https://www.researchgate.net/publication/370187073\\_Spivrobitnictvo\\_Ukraini\\_z\\_ES\\_u\\_sferi\\_zapobiganna\\_j\\_protidii\\_korupcii](https://www.researchgate.net/publication/370187073_Spivrobitnictvo_Ukraini_z_ES_u_sferi_zapobiganna_j_protidii_korupcii)
3. Про Програму – EUACI. *EUACI*. URL : <https://euaci.eu/about-programme/>
4. Зусилля України у боротьбі з корупцією на шляху до ЄС – EUAM Ukraine. *EUAM Ukraine*. URL : <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/ukraine-s-anti-corruption-endavors-on-the-eu-pathway/>
5. НАЗК та Антикорупційна ініціатива ЄС планують розширити співпрацю. НАЗК / Національне агентство з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/nazk-ta-antykorupsiyna-initsiatyva-es-planuyut-rozshyryty-spivpratsyu/>

**Ключові слова:** корупція, співробітництво, Європейський Союз, повномасштабне вторгнення, EUACI, антикорупційна політика, підтримка.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

***Воробйов Олег Геннадійович***

*здобувач 1-го курсу магістратури*

*факультету Адвокатури та антикорупційної діяльності*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС**

Становлення та розвиток співробітництва між Україною та Європейським Союзом (ЄС) є важливою темою для аналізу в контексті геополітичних, економічних і культурних процесів, що відбуваються в Європі. Україна, яка здобула незалежність у 1991 році, з самого початку проголосила курс на інтеграцію з європейськими структурами як ключовий напрямок своєї зовнішньої політики. Відносини України з ЄС за останні три десятиліття пройшли через кілька етапів еволюції – від перших кроків співпраці до підписання Угоди про асоціацію та поступової інтеграції в європейський економічний та політичний простір.

Відносини між Україною та Європейським Союзом розпочалися відразу після здобуття незалежності України. Першим вагомим документом, який визначив напрямок співпраці, стала Угода про партнерство і співробітництво (УПС), підписана в 1994 році та введена в дію у 1998 році. Ця угода створила правову основу для політичного діалогу та економічної співпраці між Україною і ЄС. Хоча на початкових етапах співробітництво було обмежене, воно заклало фундамент для подальших кроків у напрямку європейської інтеграції.

Ключовим моментом у відносинах між Україною та ЄС стала Помаранчева революція 2004 року, яка сприяла активізації європейського курсу України. ЄС висловив підтримку демократичним перетворенням в Україні, що призвело до поглиблення політичного діалогу та зміцнення економічних зв'язків. З цього моменту Європейський Союз почав сприймати Україну як важливого партнера в



рамках своєї політики сусідства, надаючи більше уваги стабілізації регіону та сприянню реформам в Україні [3].

Однією з найважливіших віх у відносинах між Україною та ЄС стало підписання Угоди про асоціацію. Підготовка до підписання угоди розпочалася на початку 2010-х років, однак процес зазнав труднощів через політичну нестабільність в Україні. У листопаді 2013 року уряд Віктора Януковича відмовився від підписання угоди, що стало тригером для Євромайдану – масових протестів, які призвели до зміни влади.

У червні 2014 року новий уряд України підписав Угоду про асоціацію, яка набула чинності у вересні 2017 року. Цей документ є всеосяжним договором, що охоплює широкий спектр питань, зокрема економічну інтеграцію, політичне співробітництво, а також правові реформи.

Угода про асоціацію включає положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС. Це дозволило Україні отримати доступ до єдиного європейського ринку та сприяло збільшенню обсягів торгівлі між сторонами. За даними Європейської Комісії, після введення ПВЗВТ товарообіг між Україною та ЄС зріс на 50% протягом перших трьох років [2].

Європейський Союз надав Україні значну технічну та фінансову допомогу для проведення реформ у таких сферах, як судова система, антикорупційна боротьба, децентралізація та зміцнення верховенства права. ЄС також став ключовим партнером у підтримці демократичних перетворень в Україні, зокрема через місії спостерігачів на виборах та програми підтримки громадянського суспільства.

Окремим важливим аспектом співпраці є питання безпеки. Після анексії Криму Росією та початку війни на сході України в 2014 році, ЄС запровадив санкції проти Росії і надав підтримку Україні в протистоянні агресії. Європейський Союз активно співпрацює з Україною у сфері безпеки та оборони, зокрема через спільні проекти, спрямовані на реформування сектору оборони та підвищення обороноздатності України.

Незважаючи на значні досягнення у розвитку співробітництва, відносини між Україною та ЄС стикаються з низкою викликів. До основних належать [1]:

1. Економічні виклики. Україна все ще стикається з проблемами у впровадженні економічних реформ, особливо в таких сферах, як боротьба з корупцією та реформа енергетичного сектору.

2. Військові загрози. Тривалий конфлікт на сході України продовжує залишатися загрозою для стабільності в регіоні та спонукає до подальшої підтримки з боку ЄС.

3. Політичні коливання. Політична нестабільність в Україні іноді ускладнює процес впровадження реформ та співпрацю з ЄС.

Подальший розвиток відносин між Україною та ЄС залежить від успіху реформ в Україні та стабілізації ситуації на її сході. Європейський Союз залишається ключовим партнером України у здійсненні внутрішніх перетворень і надання підтримки в умовах війни. Перспективи подальшого співробітництва включають:

- Поглиблення економічної інтеграції, зокрема шляхом подальшого розширення доступу українських товарів до європейського ринку.
- Продовження політичного діалогу та зміцнення співпраці у сфері безпеки.
- Можливість майбутнього членства України в ЄС за умови виконання Копенгагенських критеріїв.

Становлення та розвиток співробітництва між Україною та ЄС є складним і тривалим процесом, який відображає взаємодію різних факторів – політичних, економічних і безпекових. Україна поступово рухається до глибшої інтеграції з Європейським Союзом, що відображається у зміцненні економічних і політичних зв'язків. Незважаючи на виклики, співпраця між Україною та ЄС має значний потенціал і залишається важливим фактором для стабільності та розвитку в Європейському регіоні.

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Європейське право: право Європейського Союзу : підручник : у трьох кн. / Кн. 3: Право зовнішніх зносин Європейського Союзу / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015 . С. 253.

2. Осадча Н.В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС). *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 3. С. 71–81

3. Україна та Європейський Союз: становлення відносин та сфери співробітництва: Інформаційний пакет матеріалів для організації навчання за кредитно-модульною системою для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2017. – 32 с.

**Ключові слова:** помаранчева революція, угода про асоціацію, Європейський Союз, Євромайдан, інтеграція, реформи, співпраця.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

**Гресько Богдана Юріївна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В КОНСТЕКСТІ АГРЕСІЇ РФ**

Майже вісімдесят років європейським лідерам вдавалося запобігти збройним конфліктам на континенті, що доводить ефективність обраної політики інтеграції. Повномасштабне вторгнення рф на територію України 24 лютого 2022 року стало потрясінням не лише для нашої держави, а й для європейської спільноти загалом.

Згідно із Спільною зовнішньою та безпековою політикою Європейського Союзу (далі – Союз, ЄС), війна у сусідніх державах становить загрозу також для Союзу, зокрема, для його прогресивного розвитку, а тому не може залишатися поза увагою. Таким чином, поглиблення співробітництва між ЄС та Україною у безпековій сфері, окрім того, що є виявом солідарності з українським народом, продиктовано стратегічними цілями самого Союзу.

Посилений розвиток відносин у даній сфері виявляється насамперед у накладенні санкцій на агресора. Санкційний механізм був запроваджений ще в 2014 році, однак, не виправдав покладених на нього очікувань. Із початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році санкції було значно розширено, обмеження стосуються дедалі більшої кількості сфер суспільного життя. Загалом прийнято уже 13 пакетів санкцій.

Мета даного механізму, як зазначає Дипломатична служба ЄС, полягає у позбавленні РФ іноземних доходів, товарів та технологій, необхідних для ведення війни, а також у передачі активів та власності, що розташовані на території Союзу та належать резидентам держави-агресора, у бюджет України для потреб оборони. Санкції ЄС підірвали російські ланцюги поставок і обмежили доступ до провідних технологій. Природа обмежувальних заходів спричиняє поглиблення негативних наслідків з часом, тому їх вплив ми бачитимемо дедалі виразніше [1].

Важко уявити державу в стані війни без гуманітарних катастроф, стагнації економіки, а тим паче криз, які неминуче призводять до критичних загроз для безпеки. Запобігти таким негативним тенденціям в Україні ЄС зміг шляхом надання гуманітарної та фінансової допомоги. Згідно з даними Офіційного представництва Президента України, нині загальна допомога Україні з боку Союзу та його держав-членів становить майже 108 мільярдів євро.

Лише на військові потреби України було виділено 6,1 мільярда євро із Європейського фонду миру, у межах якого нещодавно було створено спеціалізовану структуру – Фонд допомоги Україні. Даний факт свідчить про особливу увагу Союзу до проблем нашої держави та готовність підтримувати у їх вирішенні [2].

Окрім згаданих, практичними заходами з посилення розвитку відносин у вимірі безпеки є регламентований обмін розвідданими та супутниковими знімками; навчання українських військових в рамках спеціалізованих програм Місії ЄС з надання військової допомоги Україні (EUMAM); постачання зброї, боєприпасів та військової техніки.

Вагомим етапом у розвитку співробітництва стало підписання 27 червня 2024 року Спільних безпекових зобов'язань між Україною та ЄС. Ця подія є безпрецедентною за всю практику сучасної Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. Вперше Союз взяв настільки амбітні довгострокові двосторонні зобов'язання щодо підтримки сусідньої держави у військовій, фінансовій, гуманітарній та політичній сферах. Міжнародна угода окрім того передбачає створення спеціалізованих установ для сприяння досягнення висловлених цілей, зокрема, відкриття Офісу оборонних інновацій ЄС у Києві [3].

Особливістю договору є те, що безпека розуміється в широкому сенсі та включає такі складові як енергетична, ядерна та навіть торгівельна безпека. Як інформує пресслужба Президента України, уперше в документі, підписаному ЄС із третьою країною, передбачений відповідний консультативний механізм у разі можливої майбутньої агресії у якомога коротші строки – протягом 24 годин [3].

Продовженням даного напрямку діяльності стало підписання двосторонніх договорів між Україною та державами-членами ЄС. Прикладом є Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Республікою Польща від 8 липня 2024 року. Основні цілі даного акту, а отже і співпраці, викладені у пункті 4 Розділу 1 Угоди: «учасники прагнуть розвивати політичне, безпекове, військове, оборонне співробітництво; співпрацювати з питань оснащення та підготовки Сил безпеки й оборони України; працювати разом для надання належної підтримки Україні у разі будь-якої майбутньої російської агресії; підтримувати прагнення до справедливого й тривалого миру та безпеки для України» [4].

Викладені вище факти дають змогу зробити висновок про суттєве посилення співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері безпеки за період повномасштабного вторгнення рф. Дана співпраця розвивається шляхом

ускладнення її форм, зокрема, досягнення на даний момент політичного рівня закріплення спільних поглядів, цілей та системи заходів підтримання миру в Україні. Допомога Європейського Союзу засвідчує його солідарність з українським народом та непохитну рішучість захищати демократичні цінності на континенті.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. ЕС прийняв 13-й пакет санкцій проти Росії після двох років ведення нею агресивної війни проти України. EEAS. URL : [https://www.eeas.europa.eu/eeas/ес-приняв-13-й-пакет-санкций-против-россии-после-двух-лет-ведения-ею-агрессивной-войны-против\\_ru?etrans=uk](https://www.eeas.europa.eu/eeas/ес-приняв-13-й-пакет-санкций-против-россии-после-двух-лет-ведения-ею-агрессивной-войны-против_ru?etrans=uk)

2. Висновки Ради ЄС щодо безпеки та оборони Євросоюзу. EEAS. URL : [https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/висновки-ради-єс-щодо-безпеки-та-оборони-євросоюзу\\_uk?s=232](https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/висновки-ради-єс-щодо-безпеки-та-оборони-євросоюзу_uk?s=232)

3. Спільні безпекові зобов'язання між Україною та Європейським Союзом – Офіційне інтернет-представництво Президента України. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL : <https://president.gov.ua/news/spilni-bezpekovi-zobovuyazannya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropejsk-91801>

4. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Республікою Польща – Офіційне інтернет-представництво Президента України. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL : <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-92009>

**Ключові слова:** *ЄС, відносини України та ЄС, співпраця, політика безпеки, Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС, санкції, міжнародні договори, двосторонні угоди.*

**Науковий керівник:** *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

*Завальнюк Анастасія Миколаївна*  
*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ВСТУП УКРАЇНИ ДО ЄС: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

Процес інтеграції України до ЄС набрав виняткового швидкого темпу в надзвичайно складних умовах повномасштабного збройного вторгнення Російської Федерації на територію України. Незважаючи на руйнівні наслідки війни, в червні 2022 року шляхом виняткового схвалення заявки України на членство та надання їй статусу кандидата ЄС підтримав нашу країну. Пізніше, у грудні 2023 року, Україна отримала можливість розпочати переговори про вступ, однак для цього потрібно посилити боротьбу з корупцією, забезпечити права національних меншин(спільнот) та удосконалити антиолігархічне законодавство.

Завдяки успішному виконанню як семи основних, так і чотирьох додаткових рекомендацій Європейської Комісії, Україна демонструє готовність до вступу в ЄС. Можна очікувати, що Європейська Комісія позитивно оцінить прогрес нашої держави у виконанні всіх необхідних вимог [1]

Європейські інституції очікують від України швидких і масштабних реформ. Однак, враховуючи складність ситуації, реалізувати всі необхідні зміни за короткий термін є вкрай непросто. У 2023 році Україна мала низький рейтинг за показниками державного управління, вона отримала негативні результати, з-поміж інших держав-членів ЄС. Більше того, її результати у порівнянні з нинішніми десятима країнами-кандидатами і потенційними кандидатами на вступ до ЄС були також достатньо низькими [2]

Попри війну, Україна зіштовхується з необхідністю впровадження глибоких змін в інституційну структуру держави. Це стосується таких сфер, як державне управління, судова система, забезпечення верховенства права, децентралізація влади, зменшення впливу олігархів та посилення боротьби з корупцією.

Інтеграція до ЄС є потужним інструментом для подальшого впровадження таких змін, що приносить користь як країні-кандидату, так і ЄС. Щодо процесу проведення переговорів на вступ то він матиме місце саме з відбудовою країни після війни, посилюючи вплив ЄС на інституційний розвиток України та забезпечуючи могутні стимули для дотримання критеріїв членства.

Проте, повна інтеграція України передбачає взаємні зусилля: як з боку України, так і з боку ЄС, який також має провести багато внутрішніх реформ. Інституційна структура ЄС має бути адаптованою до вступу одного чи декількох членів.

Зустрічаються дві основних форми для покращення спроможності ЄС боротися з порушеннями верховенства права та інших цінностей. Насамперед, якщо буде допустимо реформувати договори ЄС у середньостроковій перспективі, зміни мають охоплювати реформу статті 7 Договору про Європейський Союз і розповсюджувати вимоги щодо дотримання верховенства права та спроможність користуватися усіма фондами ЄС. Не менш важливе місце мало б створення Європейським Союзом нових інституцій, таких як Спільна палата вищих судів і трибуналів країн-членів ЄС для усунення ризиків щодо незалежності судової гілки влади, а також створити новий орган, який забезпечить прозорість, підзвітність і боротьбу з корупцією. Варто брати до уваги, що внесення змін до ДЄС є не легкою процедурою та може виявитись неможливою у процесі узгодження чи в рамках національних процесів ратифікації таких змін, оскільки це потребує визнання 27 урядами наприклад, як це сталося, коли Конституційний договір було відхилено на національних референдумах у Франції та Нідерландах у 2005 році [3].

Іншим шляхом впровадження реформ для захисту верховенства права та сприяння цільовому використанню коштів ЄС, може стати включення відповідних умов до Договору про приєднання, який підпишеться між Україною та ЄС. Такий договір є міжурядовою угодою та має силу первинного права ЄС, тому його можна використовувати для впровадження особливих змін. Окрім того, процедура приєднання нової країни до Європейського Союзу передбачає



обов'язкову одностайну згоду всіх держав-членів та ратифікацію договору про приєднання національними парламентами та Європейським парламентом. Це означає, що навіть ті країни, які виступають проти механізму обумовленості верховенства права на етапі переговорів про вступ, будуть зобов'язані його прийняти, якщо вирішать приєднатися до ЄС. Таким чином, успішна імплементація цього механізму значною мірою залежить від політичного контексту в ЄС на момент завершення переговорів про вступ України та від готовності всіх держав-членів досягти спільного інтересу з цього питання.

Враховуючи вищесказане, можна сказати що інтеграція України до ЄС є стратегічно важливим процесом для обох сторін. Незважаючи на виклики, Україна демонструє рішучість у досягненні цієї мети. Європейський Союз зі свого боку повинен продемонструвати єдність та готовність підтримати Україну на цьому шляху. Успішна інтеграція України зміцнить Європейський Союз та сприятиме створенню більш безпечної та стабільної Європи.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>
2. Transition Report 2023-24. URL : <https://www.ebrd.com/publications/transitionreport-202324>.
3. Sailing on High Seas: Reforming and Enlarging the EU for the 21st Century /[O. Costa, D. Schwarzer, P. Berès та ін.] / Franco-German Working Group on EU Institutional Reform. URL : <https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2023/12/20230919-Group-of-Twelve-REPORT.pdf>

***Ключові слова:** інтеграція, Європейський Союз, реформа, членство, корупція, верховенство права, ратифікація.*

*Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

***Красюн Анастасія Сергіївна***

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*факультету адвокатури та антикорупційної діяльності*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ**

Воєнний стан в Україні, який був введений у зв'язку з агресією Російської Федерації, суттєво змінив зовнішньополітичний курс України та її місце в системі міжнародних відносин. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну зумовило серйозне переосмислення концептуальних підходів щодо перспектив забезпечення безпеки та оборони Європейського континенту, розробки нових пріоритетів та підходів до реалізації зовнішньої політики, що знайшло відображення в дослідженнях провідних аналітичних центрів [3]. У цей період українська дипломатія зіткнулася з багатьма складними викликами, але водночас отримала нові можливості для зміцнення своїх позицій на міжнародній арені.

Ключовими аспектами міжнародних відносин України в умовах воєнного стану стали: зміцнення відносин з головними союзниками, інтеграція в європейські та трансатлантичні структури, активізація дипломатичних зусиль щодо ізоляції Росії на міжнародній арені та розвиток нових форм співпраці з країнами глобального Півдня та Азії [2, с. 45].

Одним із ключових викликів для України стало питання безпеки. Запровадження воєнного стану зумовило необхідність термінового перегляду міжнародних відносин з точки зору пошуку військової, фінансової та гуманітарної допомоги. НАТО у найрішучіший спосіб засуджує загарбницьку

війну Росії проти України. Російська агресія істотно підриває євроатлантичну і глобальну безпеку і становить тяжке порушення міжнародного права. Згідно з відповідними резолюціями Генеральної Асамблеї ООН, держави-члени НАТО вимагають, щоб Росія негайно поклала край війні, припинила застосування сили проти України і беззастережно вивела усі свої війська з території України [1]. Основними партнерами України у наданні допомоги стали Європейський Союз (ЄС), Організація Північноатлантичного договору (НАТО) та окремі країни, такі як США, Велика Британія, Канада та Польща.

Однак навіть у рамках тісної співпраці із Заходом Україна намагається уникнути односторонньої залежності від окремих союзників, що змусило її диверсифікувати свою зовнішню політику і шукати нових партнерів у таких регіонах, як Азія, Африка та Латинська Америка. Війна також надала Україні нові можливості для зміцнення дипломатичних зв'язків із сусідніми країнами, такими як Польща, Литва та інші країни Балтії, які стали провідниками українських інтересів у ЄС та НАТО. На цьому тлі Україна активно займається інституціоналізацією відносин з НАТО та ЄС, що стало одним із стратегічних пріоритетів її зовнішньої політики.

У період воєнного стану Україна прагне отримати не тільки підтримку на полі бою, але й закріпити довгострокові гарантії безпеки. Прогрес на шляху до членства в ЄС та поглиблення співпраці з НАТО засвідчує, що Україна успішно перетворюється на ключового гравця в європейській системі безпеки. Водночас міжнародна політика України в умовах воєнного стану має адаптуватися до нових реалій. З одного боку, Україна має захищати свої національні інтереси на глобальному рівні, а з іншого – ефективно реагувати на динаміку міжнародних відносин. Завдяки комунікації та публічній дипломатії, які відіграють ключову роль, Україна може побудувати позитивний міжнародний імідж та мобілізувати підтримку світової спільноти. Україна також активізувала свої зусилля в дипломатичній сфері для забезпечення міжнародної ізоляції Росії.

Важливим кроком вперед стали зусилля України з просування низки санкцій, запроваджених західними країнами проти Росії, а також резолюцій в ООН та

інших міжнародних організаціях, які засуджують російську агресію та підтримують український суверенітет. Однак українська дипломатія продовжує стикатися з проблемою пошуку підтримки з боку країн Глобального Півдня та Азії, де політичний нейтралітет та економічні інтереси з Росією, як правило, переважають над міжнародною підтримкою України [4, с.145].

Попри всі виклики, період воєнного стану став для України можливістю для трансформації її міжнародних відносин. Україна перейшла від ролі об'єкта міжнародної політики до активного суб'єкта, здатного впливати на регіональні та глобальні процеси. Це стало можливим завдяки ефективному використанню дипломатичних інструментів, мобілізації міжнародної підтримки та стратегічній адаптації до нових умов.

Таким чином, міжнародні відносини України в умовах воєнного стану можна охарактеризувати як період значної трансформації та розширення зовнішньополітичних горизонтів. Україна продовжує зміцнювати свої позиції у міжнародному співтоваристві, будувати нові стратегічні альянси, посилювати співпрацю з традиційними партнерами та активно реагувати на виклики, пов'язані з війною та новими геополітичними реаліями

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Відносини з Україною. NATO. URL : [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics\\_37750.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm)
2. Гладковський В. (2023). Міжнародні відносини України: нові виклики та можливості. К.: Наукова думка, 235 с.
3. Національний інститут стратегічних досліджень (2023). «Як війна Росії проти України змінила світ». URL :<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/yak-viyna-rosiyi-proti-ukrayiny-zminyala-svit>
1. Пирожков С. Дипломатія в умовах війни: стратегії України. *Журнал міжнародних відносин*. 2023. 158 с.

**Ключові слова:** міжнародні відносини України, виклики для України, воєнний стан, ЄС, НАТО.

**Науковий керівник:** асистент кафедри міжнародного та європейського Національного університету «Одеська юридична академія» Бугаєць Альона Сергіївна.

**Ландейс Альберт Олександрович**

здобувач 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ПРОБЛЕМАТИКА ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄС В УМОВАХ ВІЙНИ**

Україна як сучасна західна країна обрала шлях, що до вступу в Європейський Союз. Після Революції Гідності у 2014 році, курс на євроінтеграцію став одним з головних пріоритетів України. Цей шлях веде до суттєвих змін у всіх сферах життя від економічного до суспільного розвитку, побудови демократичної правової держави. Основною метою в цьому напрямку є створення необхідних передумов для вступу України до Європейського Союзу. У контексті європейської інтеграції перед Україною стоїть низка викликів, які загострилися в умовах війни з Російською Федерацією, що триває з 2014 року, а особливо з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році. Це викликало об'ємне коло проблем з якими стикається Україна, тому слід детально розглянути політичні аспекти вступу України до Європейського Союзу, зокрема виклики зовнішньополітичних відносин України, складності у виконанні політичних критеріїв членства, а також правові питання, пов'язані з інтеграцією до ЄС.

Одним з ключових чинників які впливають на шанс вступу України до ЄС, це зовнішньополітичні відносини з кожною країною окремо, та загалом з урядом ЄС. Поштовхом для політичного обговорення вступу України до ЄС стало двостороннє підписання Україною з одного боку та ЄС з іншого Угода про

асоціацію між Україною та Європейським Союзом у якому закріплено, що політичний діалог між сторонами має розвиватися і посилюватися у всіх сферах, що становлять спільний інтерес. Це сприятиме поступовому зближенню з питань зовнішньої політики та безпеки, що дозволить Україні дедалі більше інтегруватися в Європейський простір безпеки.

Україна отримала значну політичну та дипломатичну підтримку з боку багатьох країн Європейського Союзу після початку війни. Втручання РФ в Україну стало значним поштовхом в переговорах у внутрішньо і зовнішньо політичному полі. Так у лютому 2022 року Україна подала заявку на вступ до ЄС, а вже в червні 2022 року отримала статус країни-кандидата. Європейський Союз приймає нових членів через процес Розширення, коли країни-кандидати виконують визначені політичні та економічні вимоги. Цей процес стимулює проведення демократичних та економічних реформ у державах, які прагнуть вступити до ЄС, і сприяє посиленню стабільності та процвітання на європейському континенті. Це свідчить про загально погоджену думку уряду ЄС, що Україна повинна стати країною членом ЄС. Через військову агресію ЄС прискорив процес євроінтеграції, завершивши багаторічні перемовини з цього приводу. Партнерство між ЄС та Україною ґрунтується на спільних цінностях, таких як демократія, верховенство права, поваги до міжнародних норм та прав людини. Від моменту здобуття Україною незалежності, Європейський Союз виступає на підтримку свого стратегічного партнера, допомагаючи забезпечити стабільне, успішне та демократичне майбутнє для її громадян. ЄС рішуче засуджує незаконну та необґрунтовану агресію Росії проти України та твердо підтримуємо її незалежність, суверенітет і територіальну цілісність у міжнародно визнаних кордонах. ЄС продовжуватиме надавати підтримку Україні та її народу стільки, скільки буде необхідно, про що заявляє Представництво ЄС в Україні [1].

Для самого ЄС прийняття України до свого складу також є важливим викликом водночас. Європейський Союз стикається з необхідністю адаптувати свої внутрішні механізми та інституції до нової реальності, яка виникає з потенційним розширенням. Додаткові фінансові витрати на підтримку України, а

також питання гарантування безпеки та стабільності в регіоні залишаються актуальними [2, с. 148].

Також важливими є і відносини між Україною та кожним членом країною ЄС оскільки вони повинні погодитись на вступ України до ЄС. Так особливу увагу на себе звертають країни сусіди України, оскільки саме вони мають спільні інтереси та спільне минуле, що може викликати певні суперечки. Одним із головних партнерів України у цьому процесі є Польща, яка вже тривалий час відіграє провідну роль у захисті українських інтересів на європейському рівні. Відносини між Україною та Польщею мають стратегічний характер і є ключовими у процесі євроінтеграції. Польща не лише активно підтримує українську дипломатію, а й є однією з перших країн, які виступили за надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Під час кризових моментів, таких як початок вторгнення, польський уряд мобілізував зусилля для створення коаліцій серед інших європейських країн, що сприяло швидкому прийняттю важливих рішень на користь України на міжнародній арені. Варто зазначити, що Польща виступає за пришвидшення процесу вступу України в ЄС, розглядаючи це як ключову складову регіональної безпеки. Однак є і певні протиріччя, що можуть ускладнити перемовини з Польщею. Так Польща дуже акцентує питання консенсусу, щодо волинської трагедії, через неузгодженість цього питання виникають певні труднощі в переговорній позиції [3].

Для того, щоб стати членом ЄС, необхідна згода всіх країн-учасниць. Деякі політики в Європейському Союзі висловлюють сумніви щодо ймовірності членства України. Для приєднання до Євросоюзу країна-кандидат повинна відповідати політичним та економічним критеріям, відомим як Копенгагенські критерії, які були встановлені на саміті в Копенгагені в 1993 році. Ці критерії передбачають наявність демократичного уряду, що поважає верховенство права та основні права і свободи. Згідно з Маастрихтським договором, всі діючі країни-члени, а також Європарламент, мають погодитися на будь-яке розширення. Процес вступу до ЄС складається з кількох етапів: підписання Угоди про асоціацію, включення до офіційної програми розширення ЄС, подання заявки на

вступ, отримання статусу кандидата на членство в ЄС. Історичне рішення про відкриття переговорів щодо членства з Україною є визнанням значного прогресу у адаптації українського законодавства до стандартів ЄС, а також підтвердженням підтримки України в її євроінтеграційних прагненнях [4].

Угода про асоціацію, що набула чинності у вересні 2017 року, є ключовим елементом європейської інтеграції України. Основною метою угоди є адаптація законодавства України до стандартів ЄС, що включає в себе політичні, економічні та соціальні реформи. Важливою складовою цих реформ є імплементація норм і правил, встановлених ЄС, які, за своєю суттю, мають сприяти стабільності та розвитку країни. На початок 2024 року виконання зобов'язань за цією угодою становить 77%, охоплюючи основні галузі економіки. Для оцінки стану імплементації європейського законодавства в Україні було проведено селф-скринінг, в ході якого проаналізовано близько 28 тисяч нормативно-правових актів. Це дозволило визначити, які з них вже імplementовано, а які ще потребують адаптації.

В умовах збройної агресії з боку Росії Україна не тільки зберігає свої зобов'язання перед громадянами, але й продовжує імплементацію законодавства ЄС, ми виконуємо рекомендації Європейської Комісії 17 червня 2022 року. Європейська Комісія висунула Україні сім ключових рекомендацій, спрямованих на вдосконалення реформ. Серед них: реформа судової системи, зміни в правилах надання аудіовізуальних медіа-послуг, реформа Конституційного Суду, заходи протидії корупції, боротьба зі шахрайством та відмиванням коштів, впровадження антиолігархічного законодавства. Протягом 2023 року Україна і ЄС активно співпрацювали на різних рівнях, що сприяло продуктивному обміну досвідом та отриманню допомоги з боку ЄС для реалізації запланованих реформ. Прогрес у виконанні Угоди про асоціацію збільшився на 5% у 2023 році. Проте, незважаючи на загальний прогрес, відзначається значна нерівномірність у виконанні реформ у різних сферах. Найбільший прогрес було досягнуто в таких сферах, як інтелектуальна власність (98%), статистика та обмін інформацією (96%), гуманітарна політика (94%) та освіта (94%). Водночас у сферах фінансового



співробітництва та боротьби з шахрайством відзначається лише 24% прогресу. Прискоренню прогресу у сфері захисту інтелектуальної власності сприяло прийняття Закону України, що покращує захист прав інтелектуальної власності. В 2023 році продовжувалися зусилля щодо адаптації національної статистичної практики до стандартів ЄС. Кабінетом Міністрів було затверджено Державну цільову національно-культурну програму «Єдність у розмаїтті» до 2034 року, що також сприяє адаптації законодавства у сфері гуманітарної політики [5].

Таким чином, навіть у складних умовах війни, Україна продовжує рухатися в напрямку європейської інтеграції та наближається до вступу в Європейський Союз. Хоча виклики, пов'язані з зовнішньою політикою та виконанням критеріїв членства, які ускладнюються збройною агресією з боку РФ залишаються актуальними, прогрес у впровадженні реформ та підтримка з боку ЄС свідчать про те, що Україна має всі шанси стати повноправним членом ЄС у майбутньому. Цей процес є не лише викликом для самої України, але й для Європейського Союзу, що полягає в адаптуванні своїх механізмів до нових реалій, що виникають внаслідок прийняття країни, яка знаходиться в стані війни.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФОРМ Рубан В.В.», 2022. 148 с.

2. Політичні відносини між Україною та Польщею. Посольство України в Республіці Польща. URL : <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/228-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinojutapolysheju>

3. Журавльова І. О. Україна і Копенгагенські критерії інтеграції до ЄС. URL : [https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11332/1/Guravlyova 349-354.pdf](https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11332/1/Guravlyova%20349-354.pdf)

4. Шибаєва Н., Бабан Т. Прогрес України на шляху гармонізації нормативно-правового забезпечення економічної діяльності із законодавством ЄС. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток бізнесу в контексті*

європейської інтеграції: глобальні виклики, стратегічні пріоритети, реалії та перспективи». 2024. С. 160-162.

**Ключові слова:** Європейський Союз, Угода про асоціацію з ЄС, Євроінтеграція, міжнародні відносини, статус кандидата в члени ЄС, міжнародні відносини з Польщею, реформи законодавства, Копенгагенські критерії, збройна агресія РФ.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

**Потелещенко Крістіна Анатоліївна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **АДАПТАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Адаптація конституційного законодавства України до права Європейського Союзу є важливим етапом на шляху європейської інтеграції держави. Цей процес відображає прагнення України до політичної та економічної інтеграції з Європейським Союзом (ЄС) та необхідність приведення внутрішнього правового порядку у відповідність із правовими нормами ЄС. У цьому контексті виникають питання щодо впровадження принципів європейського права у національну правову систему, узгодження основних засад державного управління та забезпечення прав і свобод громадян на основі європейських стандартів.

Україна тривалий час прагнула налагодити тісніші відносини з Європейським Союзом, що стало одним із ключових завдань зовнішньої політики країни після здобуття незалежності в 1991 році. Підписання Угоди про

партнерство і співробітництво між Україною та ЄС у 1994 році заклало основи для політичного, економічного та правового співробітництва. Однак саме після Революції Гідності у 2014 році європейська інтеграція стала головним вектором зовнішньої політики України.

Підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році визначило нові напрями співробітництва між Україною та Європейським Союзом, включаючи питання адаптації законодавства. Угода передбачає тісну співпрацю в різних галузях, включаючи правосуддя, безпеку, економічну політику та захист прав людини, що вимагає поступового впровадження принципів європейського права в українську правову систему [2].

Адаптація конституційного законодавства є одним із ключових аспектів інтеграції України в Європейський Союз. Конституція України є основним правовим актом, що регулює функціонування держави, захист прав і свобод громадян, а також взаємодію різних органів державної влади. Тому її адаптація до стандартів ЄС має першочергове значення.

Одним із важливих принципів Європейського Союзу є верховенство права, яке включає забезпечення правосуддя, прозорість державного управління та дотримання прав і свобод громадян. Українська Конституція вже містить низку положень, які відповідають цим принципам, однак деякі аспекти потребують уточнення та вдосконалення з урахуванням європейських вимог.

Зокрема, європейські стандарти передбачають важливі принципи, такі як забезпечення рівності перед законом, захист прав меншин, вільний доступ до судової системи, незалежність судової влади та прозорість державних інституцій. Для досягнення цих стандартів необхідні певні конституційні зміни, а також впровадження правових механізмів, які гарантують їх дотримання.

Адаптація конституційного законодавства України до права Європейського Союзу охоплює кілька важливих напрямів, які включають правову, політичну та інституційну реформу [2, с.50].

Забезпечення прав і свобод громадян. Конституція України вже закріплює широкі права і свободи людини та громадянина. Однак адаптація передбачає

подальше вдосконалення механізмів їх захисту відповідно до стандартів Європейської конвенції з прав людини та Хартії основних прав Європейського Союзу. Зокрема, йдеться про удосконалення механізмів захисту права на справедливий суд, недоторканність приватного життя, свободу вираження поглядів, право на вільне пересування, а також боротьбу з дискримінацією.

Зміцнення незалежності судової влади. Одним із важливих аспектів європейського права є забезпечення незалежності судової системи від виконавчої влади. Адаптація конституційних положень щодо організації судової влади має сприяти зміцненню незалежності суддів та підвищенню прозорості у призначенні на судові посади. Це також включає реформування Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів з урахуванням європейських стандартів.

Інституційні реформи та боротьба з корупцією. Європейський Союз наголошує на важливості ефективного державного управління та боротьби з корупцією. У цьому контексті адаптація конституційного законодавства має передбачати вдосконалення механізмів контролю за діяльністю державних органів, підвищення прозорості їх функціонування та посилення відповідальності за порушення.

Децентралізація та регіональне управління. Європейська інтеграція передбачає реформу державного управління з акцентом на децентралізацію влади. Це вимагає внесення змін до Конституції України, які закріплять права регіональних органів влади та нададуть їм більше повноважень у прийнятті рішень на місцевому рівні.

Захист прав національних меншин. Одним із важливих аспектів права ЄС є забезпечення рівних прав для національних меншин. Адаптація конституційного законодавства має враховувати потреби захисту національних меншин і запроваджувати механізми для забезпечення їхніх прав на освіту, мову, культуру тощо.

Значну роль у процесі адаптації українського конституційного законодавства до права ЄС відіграє Лісабонський договір, який набрав чинності в 2009 році та змінив основи функціонування Європейського Союзу. Лісабонський договір

закріплює принципи демократії, верховенства права, поваги до прав людини та гідності, що стають обов'язковими для всіх країн-членів та держав, які прагнуть інтеграції в ЄС.

Україна, як країна, що прагне стати членом ЄС, повинна адаптувати своє конституційне законодавство відповідно до принципів, встановлених Лісабонським договором. Це стосується не лише внутрішньої правової системи, але й зовнішньої політики, яка має бути спрямована на забезпечення миру, безпеки та розвитку міжнародних відносин.

Незважаючи на значні успіхи у реформуванні правової системи України в контексті європейської інтеграції, існує низка проблем, які ускладнюють процес адаптації конституційного законодавства.

Часті зміни уряду та парламенту впливають на стабільність законодавчого процесу та гальмують ухвалення важливих законодавчих актів. Деякі політичні та економічні групи виступають проти проведення реформ, спрямованих на адаптацію законодавства до європейських стандартів, через страх втрати впливу або економічних привілеїв. Попри численні антикорупційні ініціативи, корупція залишається серйозною проблемою, що підриває довіру громадян до судової системи та органів державної влади.

Перспективи адаптації конституційного законодавства України до права Європейського Союзу виглядають оптимістично, оскільки українська влада активно впроваджує необхідні реформи. Важливим елементом цього процесу є постійна співпраця з ЄС, яка спрямована на досягнення високих стандартів демократії, прав людини та верховенства права [3, с.26].

Водночас, для успішної адаптації необхідно забезпечити політичну стабільність, активізувати боротьбу з корупцією та продовжувати реформи у сфері судочинства, державного управління та захисту прав громадян. Тільки за цих умов Україна зможе досягти своїх цілей у процесі європейської інтеграції та стати повноправним членом Європейського Союзу.

Отже, адаптація конституційного законодавства України до права Європейського Союзу є важливим та складним процесом, який вимагає

комплексного підходу та політичної волі. Вона охоплює широке коло реформ, спрямованих на зміцнення демократії, забезпечення прав і свобод громадян, боротьбу з корупцією та удосконалення державного управління. Попри існуючі виклики, Україна поступово просувається на шляху європейської інтеграції, що свідчить про її прагнення досягти європейських стандартів у правовій та політичній системах.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011)
2. Кузьменко Ю.В. Аналіз правового механізму заборони катувань в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 14. С. 49-54.
3. Щербанюк О. Адаптація конституційного законодавства України до права Європейського Союзу. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи : збірник матеріалів учасників Шостої міжнародної науково-практичної конференції* (Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 25 листопада 2022р.). Львів : Каменярь, 2023. С. 25-28.

**Ключові слова:** адаптація, право ЄС, Європейський Союз, інтеграція, законодавство, Угода про асоціацію.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Удод Вікторія Володимирівна**  
*здобувачка вищої освіти 3-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄС: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Базові національні інтереси та геополітичні пріоритети відіграють ключову роль у формуванні зовнішньополітичного курсу України. Основним національним інтересом країни є її розвиток як суверенної, незалежної держави, збереження національної ідентичності, культурних цінностей та забезпечення економічної безпеки. Ці аспекти визначають пріоритети України на міжнародній арені, що включають зміцнення політичного суверенітету, підтримку територіальної цілісності та активну участь у міжнародних організаціях. Геополітичні пріоритети України спрямовані на інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури, що є основним шляхом забезпечення її безпеки та добробуту. Стратегічними завданнями зовнішньої політики є укріплення обороноздатності держави, посилення економічної стабільності через міжнародне співробітництво, а також активна дипломатія для захисту інтересів на міжнародній арені. Реалізація цих пріоритетів сприяє не лише зміцненню державності, а й соціальному та культурному прогресу країни.

Становлення дружніх та партнерських відносин між ЄС та Україною є актуальним завданням в сучасному геополітичному просторі. Для України співпраця з ЄС є не лише економічною та політичною необхідністю, але й стратегічним напрямом розвитку. Що дозволяє Україні повернутися до європейського цивілізаційного простору, зміцнити свою позицію на міжнародній арені та модернізувати ключові сектори економіки через впровадження наукомістких технологій та інновацій [1, с. 39-43].

Сучасний стан відносин України з Європейським Союзом характеризується поглибленою співпрацею у політичній, економічній та безпековій сферах. Після

Революції Гідності 2014 року Україна остаточно визначила європейську інтеграцію як один із головних стратегічних пріоритетів зовнішньої політики. Важливим кроком стало підписання Угоди про асоціацію з ЄС, яка включає зону вільної торгівлі (DCFTA) та спрямована на модернізацію української економіки та її інтеграцію до єдиного європейського ринку. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, відносини між Україною та ЄС значно активізувалися, зокрема у напрямі надання економічної, військової та гуманітарної допомоги.

Наразі Україна перебуває на шляху до повноправного членства в ЄС. У червні 2022 року країна отримала статус кандидата на вступ, що стало історичним рішенням та підтвердженням підтримки Європейським Союзом євроінтеграційних прагнень України. 9 грудня 2022 року Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію комунікації у сфері європейської інтеграції на період до 2026 року [3, с. 127-134]. Основна мета цієї стратегії полягає у створенні підтримки як серед українського, так і європейського суспільства для повноправного членства України в ЄС. Важливим напрямком є інтеграція в економічний, культурний і політичний простір Європи, а також проведення внутрішніх реформ, спрямованих на формування демократичного та справедливого суспільства, заснованого на європейських цінностях, таких як права людини, верховенство права та свобода. Українська влада активно працює над реформами, необхідними для подальшої інтеграції, зокрема у сферах правосуддя, боротьби з корупцією, верховенства права та захисту прав людини. ЄС продовжує підтримувати Україну у протистоянні агресії Росії, надаючи значні фінансові пакети допомоги та санкційний тиск на агресора, що зміцнює політичні та економічні зв'язки між сторонами [2].

Відносини України з Європейським Союзом є стратегічно важливими, проте супроводжуються низкою викликів і проблем. Основними проблемами визначають:

1. Корупція та впровадження реформ. Попри прогрес у впровадженні антикорупційних заходів, проблема корупції залишається серйозним викликом у



відносинах між Україною та ЄС. ЄС часто критикує Україну за недостатню ефективність боротьби. Корупція в Україні залишається одним із найбільших бар'єрів на шляху до поглиблення співпраці з ЄС. Європейський Союз підтримує Україну в проведенні антикорупційних реформ, але часто критикує за недостатню швидкість та ефективність цих процесів. Наприклад, створення Вищого антикорупційного суду було позитивним кроком, однак його робота стикається з постійними викликами, зокрема спробами політичного впливу. Боротьба з корупцією є умовою надання фінансової допомоги Україні, тому ЄС тисне на українську владу для продовження цих реформ.

2. Питання торговельних квот та митних бар'єрів. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає вільну торгівлю багатьма товарами, але обмеження, як-от квоти на українську аграрну продукцію, часто стають джерелом конфліктів. Наприклад, українські виробники зерна, цукру або курятини регулярно зіштовхуються з тим, що ЄС встановлює низькі квоти на їхні товари. Це обмежує експорт і викликає невдоволення серед українських експортерів. З іншого боку, ЄС прагне захистити власних виробників від надлишкового імпорту дешевої продукції з України, що створює суперечності [4, с. 67-69].

3. Питання інтеграції в енергетичний сектор. Україна є важливим партнером ЄС у сфері енергетики, зокрема як транзитер російського газу. Однак, інтеграція України в енергетичний ринок ЄС супроводжується проблемами. По-перше, інфраструктура вимагає модернізації, по-друге, Україна залежить від зовнішніх поставок енергоносіїв. ЄС підтримує реформування українського енергетичного сектору, але зволікання з виконанням зобов'язань, як-от реформування газового ринку чи впровадження європейських стандартів, затримують повноцінну інтеграцію України в спільний енергетичний простір Європи.

4. Політичні розбіжності щодо членства в ЄС. Хоча Україна прагне повноправного членства в ЄС, цей процес є довгим і непростим. Деякі країни-члени ЄС мають різні бачення щодо розширення Союзу, побоюючись економічних та політичних наслідків інтеграції нових членів. Наприклад, Франція та Нідерланди в минулому висловлювали стриманість щодо вступу нових країн,

включаючи Україну, через внутрішні економічні та політичні виклики в самому ЄС. Хоча Брюссель визнає прогрес реформ в Україні, чіткої дорожньої карти щодо вступу поки що не існує, що створює певну напругу у відносинах [5, с. 65-73].

Перспективи відносин України з Європейським Союзом виглядають обнадійливо, з огляду на прогрес у проведенні реформ та зближення з європейськими стандартами. Після підписання Угоди про асоціацію, Україна поступово інтегрується в європейський економічний та правовий простір. Європейський Союз зацікавлений в стабільній Україні, що стає партнером у вирішенні загальноєвропейських викликів, таких як енергетична безпека і зміцнення демократичних цінностей.

З точки зору економічної інтеграції, європейський ринок стає дедалі більш доступним для українських товарів і послуг завдяки зонам вільної торгівлі. Важливими кроками в цьому напрямку є розширення експортних можливостей для українських виробників, зокрема аграрного та промислового секторів. Паралельно, Україна має можливість долучитися до загальноєвропейських програм у сферах освіти, науки та інновацій, що сприятиме розвитку людського капіталу та технологічного потенціалу країни. Впровадження європейських стандартів якості і безпеки продукції також відкриває можливості для покращення конкурентоспроможності українських підприємств на світовому ринку [2].

Довгостроковою перспективою є потенційне набуття повноправного членства України в ЄС. Хоча цей процес є складним і потребує часу, Україна вже зробила значний крок у напрямку євроінтеграції. Підтримка з боку європейських країн у відбудові економіки та відновленні після війни сприятиме стабільності та розвитку. Вступ до ЄС дозволить Україні отримати доступ до структурних фондів Союзу, що може прискорити модернізацію інфраструктури, покращити інвестиційний клімат і забезпечити тривале економічне зростання.

Отже, як висновок, доречно зазначити, що відносини України з Європейським Союзом характеризуються активним прагненням України

інтегруватися в європейські структури, що підтверджується підписанням Угоди про асоціацію та впровадженням численних реформ. Реалії цих відносин демонструють як досягнення у сферах економіки, права та демократії, так і численні виклики, зокрема боротьбу з корупцією та необхідність подальшої гармонізації законодавства з європейськими стандартами. Перспективи відносин виглядають обнадійливо, адже Україна має потенціал для набуття повноправного членства в ЄС, що може суттєво сприяти її економічному зростанню та стабільності в регіоні. Тісна співпраця з ЄС також дозволяє Україні реалізувати європейські цінності, такі як права людини, верховенство права та демократію, що є важливими для її розвитку як сучасної європейської держави.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : зб. матеріалів XIX наук.-практ. конф. / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро: НТУ ДП, 2022. 151 с.
2. Близняк О., Риков А. Процес євроінтеграції України в умовах повномасштабної російськоукраїнської війни: проблеми та перспективи. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. С. 119-135. URL : <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/319/294>
3. Європейська інтеграція України в умовах війни росії проти України: роль академічних та громадських спільнот: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 09 листопада 2023 р.). Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Київ. 2023. 227 с.
4. Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. X Міжнар. наук.-практ. конф. / Вінниця. 2022. Ч. 2. 264 с.
5. Україна на шляху до ЄС: виклики та перспективи : матеріали круглого столу до Дня Європи в Україні (Київ, 9 трав. 2024р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, М. С. Орлів, Ю. Г. Рубана. Київ: ННІ ПУДС КНУ, 2024. 112 с.

**Ключові слова:** європейська інтеграція, угода про асоціацію, реформи, корупція, економічна співпраця, права людини, Україна, ЄС, виклики.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

## СЕКЦІЯ № 14

### ПРАВО ЄС: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Дехніч Анастасія Вікторівна*

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

#### ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Формування концепції громадянства Європейського Союзу бере свій початок з 1970-х років, коли виникло більш глибоке розуміння європейського громадянства як форми особистої ідентифікації з новим європейським співтовариством. Це співтовариство прагнуло не лише вирішувати економічні питання, але й забезпечувати дотримання політичних прав і високих соціальних стандартів для своїх громадян.

Маастрихтський договір 1992 року став поворотним моментом у розвитку Європейського Союзу (ЄС), заклавши правові основи не лише для подальшої економічної інтеграції, а й для політичної та соціальної єдності держав-членів. Одним із ключових елементів цього договору стало запровадження інституту громадянства Європейського Союзу, яке доповнює національне громадянство і надає додаткові права та обов'язки громадянам ЄС. Ця концепція відкрила нові можливості для участі громадян у політичному житті держав-членів, а також порушувати питання захисту їхніх прав на наднаціональному рівні [1]

Вперше поняття громадянства Європейського Союзу з'явилося у Маастрихтському договорі 1992 року. Відповідно до ст. 2 Договору про Європейський Союз (далі – Договір), громадянство Союзу запроваджене як інструмент для захисту прав і інтересів громадян держав-членів ЄС. Це громадянство надається кожній особі, яка є громадянином будь-якої держави-

члена ЄС, але воно не замінює національне громадянство, а лише доповнює його, як зазначено у ст. 17 Римського договору.

Концепція громадянства ЄС передбачає низку прав, більшість з яких стосуються політичних свобод. Відповідно до ст. 19 Договору про Європейське співтовариство, громадяни ЄС, які проживають у державі-члені, громадянином якої вони не є, мають право брати активну й пасивну участь у муніципальних виборах і виборах до Європейського парламенту на тих самих умовах, що й громадяни цієї держави [2]

Політичні права, закріплені у Маастрихтському договорі, є одним із ключових аспектів громадянства ЄС. Громадяни Союзу отримали можливість брати участь у політичному житті інших держав-членів через участь у муніципальних виборах та виборах до Європейського парламенту. Це положення значно розширило можливості політичної інтеграції громадян різних держав-членів і підкреслило важливість спільної європейської ідентичності [3]

Крім того, громадяни ЄС мають право звертатися до органів Європейського співтовариства, що підсилює їхню участь у політичному житті на наднаціональному рівні. Зокрема, ст. 20 Договору передбачає право кожного громадянина звертатися до Європейського парламенту, подавати скарги до Омбудсмена та комунікувати з будь-яким інститутом ЄС будь-якою з офіційних мов Союзу.

Окрім політичних прав, громадяни ЄС мають широкий спектр соціально-економічних прав, однак вони не систематизовані в одному нормативному акті, а розпорошені по всьому Договору. Це стосується, зокрема, права на вільне пересування та проживання на території будь-якої держави-члена, доступу до соціальних послуг, права на працю та економічну діяльність у будь-якій країні ЄС.

Попри відсутність єдиного кодифікованого документа, що систематизував би всі соціально-економічні права громадян ЄС, ці права грають важливу роль у забезпеченні економічної стабільності та соціального захисту громадян Союзу.

З моменту створення Європейських співтовариств питання захисту прав людини не було пріоритетним у діяльності інституцій, що пояснюється

економічним характером Співтовариств. Однак зі зростанням законотворчих повноважень ЄС, особливо після запровадження принципів верховенства і прямої дії права Співтовариств, виникла необхідність у захисті прав людини на наднаціональному рівні.

У 70-х роках XX століття Суд Співтовариств у своїх рішеннях визнав, що основні права людини захищаються як «загальний принцип права Співтовариств» [4, 5]. Це стало важливим етапом у розвитку правової системи ЄС, оскільки порушення прав громадян могли бути підставою для анулювання будь-якого правового акта інституту ЄС, що суперечить цьому принципу.

Нарешті, важливим кроком у зміцненні захисту прав людини стало підписання Хартії основних прав Європейського Союзу у 2000 році. Хартія закріплює принцип неподільності всіх прав людини, об'єднуючи особисті, політичні, соціальні та економічні права в одному документі. Це документально підкріплює важливість захисту прав людини як одного з фундаментальних принципів, на яких базується Європейський Союз.

Хоча Хартія на сьогодні не має юридично обов'язкової сили, вона є важливим елементом правової системи ЄС і планується надати їй юридичний статус у майбутньому.

Маастрихтський договір 1992 року, запровадивши громадянство Європейського Союзу, став фундаментом для побудови нової системи прав та обов'язків громадян держав-членів ЄС. Громадянство Союзу стало інструментом не лише для участі громадян у політичному житті інших держав-членів, а й для захисту їхніх прав на наднаціональному рівні. Еволюція цього інституту, особливо в контексті розвитку прав людини, підкреслює важливість забезпечення балансу між національним та наднаціональним рівнем правопорядку в ЄС.

Ключовим аспектом стало також становлення ЄС як простору, що захищає основні права людини. Від судових рішень 70-х років до підписання Хартії основних прав ЄС у 2000 році, захист прав людини поступово ставав однією з основних засад діяльності Союзу. Інтеграція прав людини на рівні ЄС забезпечує

додаткові механізми правового захисту для громадян, гарантуючи, що інститути ЄС та їхні рішення відповідають загальним принципам права.

Таким чином, громадянство ЄС стало важливим кроком у розвитку наднаціональної європейської ідентичності, спрямованої на створення Європи, де економічна інтеграція поєднується з повагою до прав людини, соціальними гарантіями та політичною участю. Це громадянство стало інструментом захисту демократичних цінностей та рівноправності, що лежить в основі сучасної Європейської спільноти.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: Навчальний посібник / І. А. Грицяк. К. : К.І.С., 2004. 260 с.

2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text)

3. ZakonOnline. Договір від 07.02.1992. Договір про Європейський Союз. Аналітично-правова система ZakonOnline. URL : [https://zakononline.com.ua/documents/show/153773\\_\\_595905](https://zakononline.com.ua/documents/show/153773__595905)

4. Case 29-69, Erich Stauder v. City of Ulm – Sozialamt. European Court Reports. 1969 P. 425.

5. Case 11-70, Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr – und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. European Court Reports. 1970. P. 1134.

**Ключові слова:** *Європейський Союз, Маастрихтський договір, громадянство, права людини, соціальні гарантії, демократичні цінності.*

**Науковий керівник :** *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*



*Думініка Марія Олександрівна та Рацун Ангеліна Анатоліївна*

*здобувачки вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРАВО НА ПРИТУЛОК ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ**

Право на притулок є фундаментальним правом людини, закріпленим міжнародними договорами, зокрема Женевською конвенцією 1951 року про статус біженців. У Європейському Союзі (ЄС) це право визнається та гарантується згідно з Хартією основоположних прав ЄС. Водночас Європейський Союз протягом останніх десятиліть стикається з багатьма викликами у сфері міграційної політики, спричиненими глобальними кризами, війнами, економічною нерівністю та змінами клімату. Розглянемо основні проблеми міграційної політики ЄС, пов'язані з правом на притулок, та можливі шляхи їх вирішення.

Одна з найбільших проблем міграційної політики ЄС – це нерівномірний розподіл тягаря між державами-членами. Країни, розташовані на південних і східних кордонах ЄС, зокрема Греція, Італія та Іспанія, несуть основне навантаження через їхнє географічне розташування [1, с.18]. Ці держави змушені приймати тисячі мігрантів і біженців, що значно перевищує їхні можливості з точки зору соціальних та економічних ресурсів. У той же час країни Центральної та Північної Європи часто не бажають приймати велику кількість мігрантів, що створює дисбаланс у спільному європейському підході до притулку.

Дублінська система, яка регулює процедуру надання притулку в ЄС, також викликає багато критики. Вона передбачає, що перша країна, до якої прибуває шукач притулку, є відповідальною за розгляд його справи. Це ставить надмірне навантаження на прикордонні країни, особливо в часи масової міграції. Система

не враховує реалій сучасних криз і не забезпечує справедливого розподілу мігрантів між усіма державами-членами.

Інтеграція шукачів притулку та біженців у суспільство є ще однією складною проблемою для ЄС. Багато країн стикаються з труднощами у забезпеченні належних умов для адаптації мігрантів, зокрема в освіті, охороні здоров'я, ринку праці та соціальному житті. Недосконалість політики інтеграції спричиняє сегрегацію, соціальну ізоляцію та зростання ксенофобських настроїв серед населення приймаючих країн [2, с.22].

Глобальні міграційні кризи, спричинені війнами в Сирії, Афганістані, економічними проблемами в Африці та змінами клімату, підсилюють тиск на зовнішні кордони ЄС. Це призводить до нелегальних перетинів кордону, збільшення контрабанди людей та порушень прав людини. Країни ЄС змушені посилювати контроль кордонів, що часто призводить до конфліктів із принципами гуманітарного права.

Для вирішення проблеми нерівномірного розподілу мігрантів необхідно реформувати Дублінську систему. Одним із варіантів є створення механізму обов'язкового перерозподілу шукачів притулку між державами-членами на основі економічних можливостей, чисельності населення та інших критеріїв. Це дозволить рівномірніше розподілити навантаження на всі країни ЄС та забезпечити ефективніший процес розгляду заяв на притулок.

Європейський Союз має активно співпрацювати з країнами походження мігрантів та транзитними державами, щоб запобігати кризам, які спричиняють масові переміщення. Економічна допомога, підтримка в стабілізації політичних ситуацій, боротьба з кліматичними змінами та розвиток програм для біженців у транзитних країнах можуть суттєво зменшити кількість людей, що змушені шукати притулку в ЄС.

Інтеграція шукачів притулку є критично важливою для забезпечення соціальної стабільності в країнах ЄС. Держави-члени повинні інвестувати в освітні програми для мігрантів, забезпечувати доступ до ринку праці та охорони здоров'я. Також важливо розробляти проекти з культурної адаптації та боротьби з

дискримінацією, які сприяли б взаєморозумінню між мігрантами та місцевим населенням.

Для запобігання нелегальній міграції та захисту зовнішніх кордонів ЄС необхідно вдосконалювати роботу Агентства Європейської служби прикордонної та берегової охорони (Frontex) [3]. Водночас слід забезпечити, щоб ці заходи відповідали міжнародним стандартам прав людини та гуманітарного права, уникаючи порушень прав біженців.

Отож, право на притулок є невід'ємною складовою захисту прав людини у Європейському Союзі. Однак існуюча міграційна політика потребує реформування для того, щоб ефективно відповідати на сучасні виклики. Реформування Дублінської системи, посилення міжнародної співпраці, розвиток інтеграційних програм та поліпшення контролю над кордонами є ключовими кроками для вирішення цих проблем. Лише спільні зусилля країн-членів ЄС можуть забезпечити стійке рішення, яке враховуватиме як права мігрантів, так і інтереси країн, що приймають їх.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України. К. : НІСД, 2014. 48 с.
2. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / за заг. ред. М. В. Буроменського. Х.: Право, 2015. 328 с.
3. Токарюк О. Як Європа намагається зупинити потік мігрантів. Hromadske. 2017.URL : <https://hromadske.ua/posts/yak-yevropa-namahaietsia-zupynyty-potik-mihrantiv>

**Ключові слова:** право на притулок, міграція, мігранти, біженці.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Елісавілі Ілля Володимирович**  
*здобувач вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ЄДИНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК УНІКАЛЬНА ПРАВОВА КОНЦЕПЦІЯ**

Правосуб'єктність Європейського Союзу є одним з найбільш унікальних та цікавих явищ в сучасній історії. Подібною правовою особливістю серед інших міжнародних організацій може похизуватися лише, наприклад, Організація Об'єднаних Націй, або Світова Організація Торгівлі. Саме тому важливо підкреслити та виокремити особливість правосуб'єктності Європейського Союзу як специфічне явище.

По-перше, варто зазначити передумови формування цієї уособленої ознаки Європейського Союзу, з чого саме розпочалося формування єдиної правосуб'єктності. Початок її було покладено саме завдяки Лісабонського договору, який набув чинності 1 грудня 2009 року. На цьому етапі поставало питання про консолідацію вже майже сформованого об'єднання та відтворення його у новому, модернізованому вигляді. Особливо на фоні провалення прийняття європейської конституції. Існування такого об'єднання у вигляді структури «трьох стовпів», кожен з яких мав свою власну правосуб'єктність, більше не мало сенсу. Відтепер проголошувалося про створення єдиної організаційної структури нового та єдиного Європейського Союзу [1].

Щодо самого Лісабонського договору та фактичного запровадження єдиної правосуб'єктності, варто зазначити, що це дало свободу дії для Європейського Союзу (ЄС) вступати в правовідносини вже за нового статусу та з більшими можливостями. Європейський Союз як міжнародна організація вийшов на арену міжнародних відносин з таким арсеналом можливостей: можливість ведення власної, незалежної та єдиної зовнішньої політики, отримав можливість

укладання та підписання міжнародних угод з різними урядовими та неурядовими міжнародними організаціями, а також з іншими країнами, що не є членами Союзу.

Таким чином можна виокремити наступні ключові зміни, які приніс Лісабонський договір:

1. Скасування системи «трьох стовпів»: Лісабонський договір ліквідував Європейські співтовариства, а їх повноваження та структури були передані до ЄС [2].

2. Перетворення Європейського Союзу на постійного суб'єкта міжнародного права: ЄС заявив про себе в новому ключі і відтепер є активним учасником міжнародних відносин.

3. Посилення зовнішньополітичних позицій: в цьому договорі було передбачено створення окремої спеціальної посади – Високого представника ЄС із зовнішніх справ і політики безпеки, який поєднує функції двох попередніх посад – Комісара з зовнішніх відносин та Генерального секретаря Ради ЄС, що забезпечує більшу узгодженість у зовнішній політиці Союзу.

4. Розширення кола інститутів: відтепер їх налічується сім, замість п'яти. Окрім Європейського парламенту, Ради, Комісії, Суду та Рахункової палати було також створено Європейську Раду та Європейський центральний банк [3].

Також варто приділити увагу основним викликам та обмеженням, що становлять певні проблеми перед Європейським Союзом. Зрозуміло, що було б надто наївно сподіватися на відсутність цих проблем у надто мультинаціональному об'єднанні, проте окрім визначення цих проблем стоїть питання і їх вирішення.

Таким чином, однією з перших проблем яка логічно може виникнути з розуміння кількості країн-членів об'єднання – пріоритет міждержавного характеру вирішення зовнішньої політики. Проблема полягає у пошуку консенсусу між поглядами всіх держав на цю політику, що унеможлиблює швидкість вирішення того чи іншого питання.

Відповідно, з цього випливає наступна проблема, яка впливає на існування першої – це різниця інтересів держав-членів. Дуже ілюстративним і вчасним

прикладом буде будь-яка позиція Угорщини в Європарламенті щодо будь-якого питання яке стосується України. Абсолютно зрозуміло і не підлягають сумнівам, що такі дії є повністю і виключно політичними. Тобто, одна країна може загальмувати, а іноді і повністю зупинити певний процес розгляду окремого питання або прийняття рішення, щодо якого є волевиявлення більшості держав-членів.

Окрім цього, варто також звернути увагу на питання міграційної політики, яка може викликати певне обурення і викликає у деяких держав-членів. Власне, частково через безпринципну загальну міграційну політику, Сполучене Королівство вирішило вийти зі складу об'єднання. Останні новини з низки європейських країн, де відбуваються теракти або інші порушення громадської безпеки, в яких зазвичай звинувачують мігрантів, викликають занепокоєння. Міграційна політика ЄС повинна сприяти не відкриттям своїх дверей перед абсолютно кожним мігрантом, а в першу чергу на асиміляцію новоприбулих до нової країни, нової культури, в тому числі і правової, щоб в майбутньому це не становило загрози для усіх країн-членів.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що явище правосуб'єктності Європейського Союзу є доволі унікальною правовою концепцією на сьогоднішній день. Це явище є прикладом динамічного та перспективного розвитку економічних та правових відносин на європейському континенті та буде слугувати взірцем для майбутніх поколінь. Не дивлячись на всі перепони та перешкоди, які постають перед Європейським товариством на сьогодні і будуть поставати в майбутньому, можна з упевненістю говорити про стійку та монолітну єдність цього об'єднання перед буд-якими викликами.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community URL : [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%3A12007L)

2. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с

3. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015. Кн. перша : Інституційне право Європейського союзу. В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре, 2015. 312 с.

4. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text)

**Ключові слова:** правосуб'єктність, Європейський Союз, Лісабонський договір, Європейське співтовариство, Європарламент, політика, концепція.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Ігнатюк Аліка Альбертівна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **РОЛЬ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В СОЮЗІ**

Суд Європейського Союзу (Суд ЄС) є головною інституцією, що забезпечує підтримку верховенства права в Європейському Союзі, забезпечуючи єдність правозастосування та сприяючи правовій інтеграції держав-членів. Верховенство права в ЄС означає, що норми права Союзу мають пріоритет над національними законами, що є ключовою передумовою для функціонування правової системи

Європейського Союзу. Важливість цього принципу закладена у Договорі про заснування Європейської Спільноти<sup>[1]</sup>, підписаному у 1957 році, і надалі підтверджувалася численними прецедентними рішеннями Суду ЄС. Одним із перших значущих рішень у цьому контексті стало рішення у справі «Costa v ENEL» (1964), в якому було затверджено пріоритетність норм права ЄС над національними правовими актами. Це рішення стало поворотним моментом у правовій інтеграції ЄС, закріпивши принцип правової гармонізації в рамках Союзу (Arnull, 2018) <sup>[5]</sup>.

Принцип верховенства права, що забезпечується Судом ЄС, є фундаментом для інтеграції та стабільності правової системи Європейського Союзу. На основі цього принципу держави-члени повинні неухильно дотримуватись норм права ЄС, навіть якщо вони суперечать національним інтересам чи внутрішньому законодавству. Це було підтверджено у численних рішеннях Суду, зокрема у справі «European Commission v Schneider Electric SA» (2010), де Суд підкреслив, що держави-члени зобов'язані дотримуватися положень права ЄС, навіть якщо це негативно впливає на їхні економічні або політичні інтереси <sup>[4]</sup>.

Ключовим механізмом, який допомагає підтримувати єдність правозастосування в межах Європейського Союзу, є механізм попереднього запитання. Цей механізм дозволяє національним судам звертатися до Суду ЄС для отримання офіційних роз'яснень щодо тлумачення норм права ЄС. Механізм попереднього запитання забезпечує ефективну співпрацю між національними судовими органами та Судом ЄС, знижуючи ризик виникнення правових конфліктів між національними та європейськими правовими системами. Наприклад, у справі «CILFIT» Суд ЄС постановив, що національні суди зобов'язані звертатися до Суду за роз'ясненнями, якщо існують сумніви щодо тлумачення норм права ЄС<sup>1</sup>.

Завдяки цьому механізму, національні суди можуть отримувати точні тлумачення від Суду ЄС, що гарантує однакове застосування норм права ЄС у всіх країнах-членах. Це також сприяє зміцненню правової єдності Європейського Союзу та гармонізації правових систем. Механізм попереднього запитання



відіграє особливо важливу роль у складних справах, коли виникають суперечності між національним правом і правом ЄС, що могло б призвести до правових колізій. Він також служить важливим інструментом для забезпечення ефективного захисту прав громадян ЄС.

Однією з головних функцій Суду ЄС є захист прав громадян Союзу. Із набранням чинності Лісабонським договором у 2009 році, Хартія основних прав Європейського Союзу набула юридично обов'язкового статусу, що значно розширило повноваження Суду у сфері захисту основних прав і свобод громадян. Це дозволило Суду ЄС розглядати важливі справи, що стосуються захисту прав людини, зокрема у цифровій сфері. Наприклад, у справі «Schrems II» (2020) Суд ЄС визнав недійсною угоду між ЄС та США про передачу даних через порушення прав громадян ЄС на захист їхньої приватності. Це рішення стало важливим етапом у зміцненні захисту персональних даних у ЄС на тлі швидкого розвитку цифрових технологій та зростання ризиків для приватності (Craig & de Búrca, 2015) [6].

Крім того, важливу роль у співпраці між європейськими та національними судами відіграє Європейська угода про осіб, які беруть участь у процесі Європейського суду з прав людини [2], яка регулює процедурні аспекти участі в судових процесах та захисту прав осіб. Це сприяє забезпеченню належного правосуддя та зміцненню позицій Суду ЄС як найвищої судової інстанції в межах ЄС.

Інша важлива справа – «Factortame» – підтвердила пріоритетність норм права ЄС навіть у контексті суверенних інтересів держав-членів. Суд постановив, що національне законодавство не може завадити застосуванню права ЄС, навіть у тих випадках, коли це стосується стратегічно важливих секторів, як-от рибальство у Великій Британії (Dashwood et al., 2011). Це рішення стало важливим кроком у зміцненні верховенства права ЄС та підкреслило позицію Суду ЄС як найвищої інстанції у питаннях тлумачення та застосування законодавства Європейського Союзу.

На додаток варто провести порівняння з іншими міжнародними судовими органами, як-от Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ). Обидва суди мають на меті захист прав людини та підтримку правової єдності, проте їхні функції та юрисдикція різняться. Якщо ЄСПЛ забезпечує дотримання Європейської конвенції з прав людини, то Суд ЄС акцентує увагу на правовій гармонізації держав-членів через застосування права ЄС.

Порівняння також можна провести з Міжнародним кримінальним судом (МКС), який має глобальну юрисдикцію та спеціалізується на міжнародних злочинах. Хоча МКС зосереджується на покаранні осіб за воєнні злочини та геноцид, Суд ЄС працює з метою гармонізації правових норм держав-членів, забезпечуючи їхню інтеграцію у рамках єдиного правового простору.

Загалом, Суд Європейського Союзу виконує вирішальну роль у забезпеченні верховенства права, сприяючи правовій єдності та захищаючи права громадян. Завдяки таким механізмам, як попереднє запитання, та завдяки своїм ключовим рішенням, Суд ЄС зміцнює правову інтеграцію та стабільність у межах Європейського Союзу, роблячи його правову систему ефективнішою та гармонійнішою.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_017](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017)
2. Європейська угода про осіб, які беруть участь у процесі Європейського суду з прав людини від 05.03.1996 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_324](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_324)
3. Arnall A. *The European Union and its Court of Justice*. Oxford : Oxford University Press, 2018. URL : <https://www.oxfordlawtrove.com/view/10.1093/he/9780198794697.001.0001/he-9780198794697>
4. Lenaerts K., Van Nuffel P. *European Union Law*. London : Sweet & Maxwell, 2020. URL : <https://www.sweetandmaxwell.co.uk/Catalogue/ProductDetails.aspx?recordid=5222>

5. Peers S., Hervey T., Kenner J., Ward A. *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*. Oxford : Hart Publishing, 2020. URL : <https://www.bloombsburyprofessional.com/uk/the-eu-charter-of-fundamental-rights-9781849463089/>

6. Craig, P., & de Búrca, G. (2015). *EU Law: Text, Cases, and Materials* (6th ed.). Oxford University Press. URL : *EU Law: Text, Cases, and Materials – 6th Edition European Sources*.

7. Dashwood, A., Wyatt, D., Dougan, M., Rodger, B., & Spaventa, E. (2011). *Wyatt and Dashwood's European Union Law* (6th ed.). Hart Publishing. URL : *Wyatt and Dashwood's European Union Law – 6th Edition SearchWorks*.

**Ключові слова:** Суд Європейського Союзу, верховенство права, тлумачення права ЄС, правова система ЄС, попереднє запитання, захист прав громадян, правова єдність.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Карасені Олександра Василівна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **СУЧАСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТА ОСНОВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Право Європейського Союзу є унікальною системою правових норм, що регулює взаємини між державами-членами та їхніми громадянами в рамках спільного ринку, політичних і соціальних процесів. Важливим аспектом є те, що воно перебуває у постійній динаміці, розвивається в умовах взаємодії різних правових систем, що створює необхідність чіткого визначення його принципів та

основ. Ці принципи формують основу європейської правової інтеграції та спрямовують розвиток національних правових систем, адаптуючи їх до стандартів ЄС.

Актуальність обумовлена сучасними викликами, з якими стикаються держави-члени. Інтеграційні процеси в ЄС вимагають гармонізації національних правових систем та пошуку спільних підходів у сфері правосуддя, економіки й політики. Сучасна реформа правової системи ЄС націлена на забезпечення демократичних прав, верховенства права та захисту прав людини, що робить цю тему особливо важливою для дослідження в контексті глобальних змін.

У рамках унікальної правової системи Європейського Союзу з'являються нові механізми захисту прав як громадян, так і юридичних осіб та держав від впливу наднаціональних інститутів і органів ЄС. Ці демократичні правові інструменти сприяють моніторингу процесів інтеграції та глобалізації, враховуючи інтереси окремих держав. Вони є своєрідним відображенням еволюції сучасного права, його основних принципів і підходів до регулювання суспільних відносин, а також визначають напрямки для подальшого вдосконалення правової системи [1, с.7].

Принципи права Європейського Союзу – це загальні норми, що застосовуються для тлумачення його правової системи, забезпечують справедливість і захист прав людини, а також допомагають усунути законодавчі прогалини, роблячи правове регулювання більш узгодженим. Вони ґрунтуються на різних джерелах та можуть бути класифіковані на кілька груп залежно від їхньої ролі і сфери застосування:

1. Принцип верховенства і прямої дії права ЄС, який визначає його взаємодію з національними правовими системами держав-членів. Закріплення цього принципу в конституціях держав, міжнародних угодах, статутах та хартіях є основою розвитку та співіснування незалежних держав, культур і правових традицій.

2. Загальні принципи права – фундаментальні основи правового регулювання, що поширюються на всі сфери діяльності Союзу і є спільними для інших демократичних правових систем.

3. Спеціальні принципи права ЄС, що діють у межах окремих галузей або сфер правового регулювання.

4. Принципи діяльності Європейського Союзу, які визначають механізми реалізації його компетенцій та впорядковують роботу інститутів ЄС [3, с.294-295].

Основоположні принципи права є фундаментом правової системи, що включає такі базові цінності, як справедливість, рівність, свобода та гуманізм. Всі інші принципи права походять від цих основ і є менш фундаментальними. Наприклад, принцип верховенства права, який є похідним від загальних засад, реалізується через такі важливі принципи, як правова визначеність, пропорційність, добросовісність і розумність. Ці принципи, які автор відносить до загальних, забезпечують ефективне функціонування правової системи та підтримку верховенства права [3, с.296].

Сучасне визначення принципів та основ права Європейського Союзу ґрунтується на ключових ідеях, які забезпечують єдність і функціонування цієї наднаціональної правової системи. Основні принципи включають верховенство права ЄС над національними правовими нормами, принцип пріоритету та пропорційності, що регулюють відносини між правовими актами ЄС і національним законодавством [2, с.33].

Таким чином, сучасне визначення принципів та основ права Європейського Союзу акцентує увагу на їхній ключовій ролі в забезпеченні стабільності, єдності та ефективності цієї правової системи. Основоположні принципи, такі як верховенство права, пропорційність та правова визначеність, формують фундамент для регулювання відносин між правовими системами держав-членів і наднаціональними структурами ЄС. Вони не лише визначають порядок взаємодії на національному та міжнародному рівнях, але й сприяють подальшій інтеграції,

гармонізації законодавства та зміцненню демократичних цінностей у правовому полі Союзу.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
2. Рим О. М. Трудове право Європейського Союзу та його вплив на розвиток трудового права України. Львів: Івана Франка, 2021. С. 507.
3. Ховпун О. С., Домбровська О. В. Принципи права Європейського Союзу: сучасне визначення. *Principles of the European Union Law: modern definition*, 2022. С. 292-297.

***Ключові слова:** право Європейського Союзу, принцип верховенства, правова система, інтеграція, пропорційність, правова визначеність.*

***Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

**Котелевська Валерія Русланівна**

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

### **ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕФІНІЦІЇ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Право Європейського Союзу (ЄС) є складним та багатогранним явищем, яке виникло внаслідок інтеграційних процесів на континенті. Його розвиток тісно пов'язаний із зміною політичного, економічного та соціального середовища в

Європі, що породжує численні теоретичні проблеми при визначенні його сутності, обсягу та особливостей.

Право Європейського Союзу (ЄС) представляє собою особливу правову систему, що виникла внаслідок інтеграційних процесів між державами-членами [1, с.34].

Ця система має свої специфічні норми, принципи та механізми, які регулюють відносини як між країнами ЄС, так і між ними та іншими суб'єктами міжнародного права. Право ЄС базується на ряді основоположних угод та законодавчих актів, які забезпечують функціонування Європейського Союзу як політичного та економічного утворення [2, с.166].

Дефініція права Європейського Союзу (ЄС) є важливим аспектом вивчення європейської інтеграції, оскільки вона охоплює не лише правові норми, але й принципи, інститути та процеси, які визначають функціонування ЄС.

Право ЄС відрізняється від національного права, оскільки воно виникає внаслідок угод між державами-членами та має за мету забезпечення співпраці та інтеграції між ними. У цій статті розглянемо основні складові та поняття, пов'язані з дефініцією права ЄС.

Перш за все, важливо зазначити, що право ЄС не є самостійною правовою системою в класичному розумінні, а скоріше функціонує як складова національних правових систем держав-членів.

Основна мета права ЄС полягає в забезпеченні інтеграції між країнами-учасниками та створенні єдиного правового простору. Відповідно до цього, його складові включають первинне право (установчі договори) та вторинне право (регламенти, директиви, рішення).

Одна з основних теоретичних проблем полягає в розумінні природи права ЄС. Ця проблема стосується питання, наскільки право ЄС має пріоритет над національним законодавством, і чи можуть держави-члени обирати, чи виконувати норми ЄС. Судова практика Європейського суду справедливості (ЄСС) підтверджує пріоритет права ЄС, проте це не завжди сприймається

однозначно на національному рівні, що призводить до напруженості між національними та європейськими інтересами [3].

Іншою проблемою є різниця в правових традиціях та системах країн-членів. Європейський Союз складається з держав з різними правовими культурами: континентальним, загальним правом та іншими. Це викликає труднощі у формулюванні спільних правових норм та принципів.

Наприклад, концепції прав людини та верховенства права можуть трактуватися по-різному в різних країнах, що ускладнює правове регулювання на рівні ЄС.

Динаміка розвитку права ЄС також створює виклики для його дефініції. Постійно змінювані політичні, економічні та соціальні умови вимагають адаптації та вдосконалення правових норм. Це веде до появи нових інститутів, інструментів та механізмів правового регулювання.

Отже, теоретичні проблеми дефініції права Європейського Союзу відображають складність і багатогранність цього правового явища. Визначення права ЄС вимагає врахування його природи, динаміки розвитку, правових традицій країн-членів та взаємодії з національними системами. Ці проблеми потребують подальшого дослідження, щоб забезпечити ефективне функціонування права ЄС і підтримувати інтеграційні процеси на європейському континенті.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Смирнова К.В., Святун О.В., Березовська І.А. та ін. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції: монографія. К. ВПЦ «Київський університет», 2022. 239 с.

2. Кулабухова А. В. Вплив громадян на функціонування ЄС та проблема «дефіциту демократії». *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Х.: Право, 2015. Вип. 29. С. 166-178.



3. Kochenov D.V. Elephants in the Room: The European Commission's 2019 Communication on the Rule of Law. Hague. *Journal on the Rule of Law*. 2019. 11. P. 423-450.

**Ключові слова:** ЄС, право, правова система, природа права ЄС, система.

**Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Канєнберг-Сандул Оксана Констянтинівна.

**Латиш Яна Вадимівна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу,

факультету судового та міжнародного права,

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **РОЛЬ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ФОРМУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА**

У сучасних реаліях, де міжнародні відносини стають дедалі складнішими, роль Суду Європейського Союзу (СЄС) у формуванні європейського права набуває особливого значення. СЄС не лише забезпечує правозастосування та тлумачення норм європейського законодавства, але й активно впливає на розвиток правових стандартів у державах-членах.

Функції Суду полягають у захисті прав громадян, забезпеченні правової визначеності та стабільності в правовій системі ЄС. Через механізми попереднього запиту та прецедентного права, СЄС формує єдину правову базу, що сприяє інтеграції національних правових систем у європейську правову спільноту.

Актуальність теми обумовлена необхідністю глибшого розуміння механізмів, через які Суд впливає на національне законодавство, а також його ролі у забезпеченні дотримання принципів верховенства права та захисту прав людини.

Суд Європейського Союзу (СЄС) був заснований у 1952 році як Суд Європейської спільноти з вугілля і сталі. Його основною метою було вирішення спорів між державами-членами щодо виконання угод у цій сфері, що заклало основи для подальшої інтеграції правових систем країн ЄС [1, с.178].

З набранням чинності Римськими договорами у 1958 році, Суд став спільним інститутом для трьох європейських спільнот, що розширило його повноваження на нові сфери, включаючи економічні та соціальні питання. Це сприяло розвитку європейського права.

Акт про єдиний європейський акт, прийнятий у 1986 році, спростив процедури прийняття рішень у рамках ЄС і підкреслив важливість правосуддя в інтеграційних процесах. У цей період Суд почав активніше втручатися у справи, пов'язані з правами людини та захистом основних свобод.

Лісабонський договір 2009 року надав новий імпульс діяльності Суду, визначивши його роль у забезпеченні дотримання прав людини через Хартію основних прав Європейського Союзу. Це змістило акцент діяльності Суду з виключно економічних питань на політико-правові аспекти.

Сьогодні Суд справедливості ЄС виконує кілька ключових функцій: він забезпечує однакове тлумачення норм права ЄС, підтримуючи правову визначеність; активно впроваджує стандарти захисту прав людини через рішення на основі Хартії основних прав; а також сприяє розвитку концепції конституціоналізації права ЄС, формуючи нові правові доктрини та принципи.

Таким чином, роль Суду Європейського Союзу у формуванні європейського права еволюціонувала від арбітра економічних спорів до ключового актора у забезпеченні верховенства права та захисту прав людини в рамках ЄС.

Суд Європейського Союзу відіграє важливу роль у встановленні прецедентного права, що є ключовим елементом правової системи ЄС. З моменту свого створення, Суд забезпечує єдність тлумачення та застосування законодавства ЄС, що включає як первинні, так і вторинні акти. Основним механізмом для досягнення цієї мети є процедура попереднього запиту, коли національні суди можуть звертатися до СЄС за роз'ясненнями щодо тлумачення

норм права ЄС. Це дозволяє уникнути неоднозначностей у правозастосуванні та забезпечує однакове тлумачення законодавства в усіх країнах-членах [3, с. 45].

Хоча рішення Суду не є формально обов'язковими для національних судів, вони мають значний авторитет і сприймаються як переконливі прецеденти. Суд не дотримується суворої доктрини *stare decisis*, але в своїй практиці часто посилається на попередні рішення, що створює певну стабільність і передбачуваність у правозастосуванні.

Суд Європейського Союзу відіграє ключову роль у розвитку європейського права через свої важливі рішення, які формують правову практику та принципи, що регулюють відносини між державами-членами, а також між громадянами та інституціями ЄС. Одним із найзначніших рішень є справа «Costa v. ENEL» (1964), де Суд встановив принцип переваги права Співтовариства над національним законодавством. Це рішення заклало основи для подальшого розвитку доктрини верховенства права ЄС, що забезпечує однакове застосування норм права у всіх державах-членах [2, с.33].

Ще одним важливим рішенням стало «Francovich v. Italy» (1991), де Суд визнав принцип відповідальності держави за шкоду, завдану фізичним особам через порушення законодавства ЄС. Це рішення дало можливість громадянам подавати позови проти своїх держав у випадках, коли ті не виконували зобов'язання за європейським правом, таким чином зміцнюючи захист прав людини в рамках ЄС [2, с.35]

Вплив Суду на розвиток європейського права також проявляється у його здатності заповнювати прогалини в законодавстві, особливо в умовах бездіяльності інституцій ЄС. Суд часто змушений тлумачити нечіткі положення договорів, що дозволяє адаптувати право до нових викликів і суспільних потреб. Наприклад, рішення у справах щодо захисту прав споживачів та навколишнього середовища демонструють активну позицію Суду в забезпеченні високих стандартів захисту прав громадян.

У результаті, рішення СЄС формують правову основу для подальшого розвитку європейського права, заповнюючи прогалини в законодавстві та

адаптуючи його до нових викликів. Таким чином, повноваження Суду ЄС у встановленні прецедентного права є критично важливими для функціонування правової системи ЄС та забезпечення верховенства права серед держав-членів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Котюк, І. В. Європейське право: підручник / Київ: Юрінком Інтер, 2020. 320 с.
2. Правова сила рішень Суду справедливості Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 49. С 30-35.
3. Суд Європейського Союзу: прецедентне право та його вплив на національні правові системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 49. С. 45-50.

**Ключові слова:** Суд Європейського Союзу (СЄС), право Європейського Союзу, верховенство права, прецедент, відповідальність держави, права людини, інтеграція.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Лєснякова Вікторія Олександрівна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

### **РОЛЬ ЄС У ПОДОЛАННІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН**

Кліматичні зміни – одна з найбільших загроз сучасного світу. Вони мають значний вплив на екосистеми, економіки та добробут населення. В останні

десятиліття кліматична криза набирає обертів через підвищення рівня вуглекислого газу в атмосфері, танення льодовиків, підняття рівня моря та посилення екстремальних погодних явищ. У відповідь на це міжнародна спільнота, зокрема Європейський Союз (ЄС), активно впроваджує політику щодо зниження викидів парникових газів та розвитку стійких і екологічних економічних практик. Ця стаття досліджує роль ЄС у подоланні кліматичних змін, аналізуючи його законодавчу, економічну та міжнародну діяльність у цьому напрямку.

Європейський Союз завжди брав активну участь у міжнародних кліматичних конференціях і підписував усі основні кліматичні декларації та угоди. Більше того, результати цих глобальних зусиль часто втілювалися на рівні ЄС через створення відповідних програм дій у сфері клімату та охорони довкілля. Наприклад, перша програма дій ЄС, спрямована на захист навколишнього середовища та боротьбу зі змінами клімату, була ухвалена в 1973 році, через рік після Стокгольмської конференції ООН. Аналогічно, п'ята програма дій ЄС була затверджена в 1993 році, одразу після «Саміту Землі» [2].

Дослідники вважають, що прийняття Шостої програми дій ЄС у сфері охорони довкілля в 2002 році, напередодні Конференції ООН «Ріо+20», демонструє здатність ЄС самостійно формувати ефективну кліматичну політику. В рамках цієї програми проблема зміни клімату була визначена одним із чотирьох ключових пріоритетів ЄС. Особлива увага приділялася необхідності стабілізації рівня парникових газів на безпечному для людства рівні, а також зменшенню викидів на 70%.

Окремо слід зазначити Європейську флагманську ініціативу «Ресурсоефективна Європа», яка зобов'язала ЄС скоротити викиди вуглекислого газу на 80-95% до 2050 року з метою створення низьковуглецевої економіки. Прийняття Сьомої програми дій ЄС у 2013 році, де зниження викидів парникових газів стало одним із головних завдань, ще раз підкреслило серйозність та послідовність кліматичної політики ЄС.

У 2021 році ЄС прийняв Європейський кліматичний закон, який закріплює юридичне зобов'язання досягти кліматичної нейтральності до 2050 року. Цей закон став основою для зобов'язання країн-членів ЄС не тільки слідувати загальній стратегії Союзу, але й приймати національні законодавчі акти, спрямовані на скорочення викидів. Крім того, метою закону є досягнення зниження викидів парникових газів на 55% до 2030 року порівняно з рівнями 1990 року [3].

Економічні важелі відіграють ключову роль у впровадженні кліматичної політики. ЄС інвестує значні кошти в розвиток зеленої енергетики та технологій для зменшення залежності від викопного палива. Однією з основних ініціатив є програма «Horizon Europe», яка передбачає фінансування досліджень і розробок у сфері чистої енергії, відновлюваних джерел енергії та енергоефективних технологій.

Для забезпечення фінансування цих заходів ЄС створив кілька важливих інструментів [1]:

1. Фонд кліматичних інвестицій – надає гранти та позики на впровадження технологій, що сприяють зменшенню викидів парникових газів.
2. Механізм справедливого переходу – частина бюджету ЄС, яка спрямована на підтримку регіонів, що постраждали від зниження вуглецевої економіки, з метою забезпечення соціальної справедливості в процесі переходу до екологічно чистої енергії.

Інші фінансові механізми включають Програму інвестицій у зелену економіку (InvestEU) та підтримку для малих і середніх підприємств у секторі екологічних інновацій.

Європейський Союз активно бере участь у міжнародних переговорах щодо клімату. Важливою подією стало підписання Паризької угоди у 2015 році, в якій країни світу, включаючи ЄС, домовилися обмежити глобальне потепління на рівні 1,5-2 °C порівняно з доіндустріальним рівнем. ЄС активно працює на дипломатичному фронті для зміцнення співпраці з іншими країнами та регіонами щодо зниження викидів парникових газів та впровадження стійких практик.

Паризька угода встановила основні рамки для глобальних кліматичних дій, і ЄС зіграв вирішальну роль у її підписанні та реалізації. Європейські країни активно працюють над підтримкою країн, що розвиваються, надаючи фінансову та технічну допомогу для адаптації до наслідків кліматичних змін та зменшення викидів парникових газів.

ЄС також відіграє активну роль у таких міжнародних платформах, як Глобальний альянс дій по клімату (Global Climate Action Alliance) та підписує двосторонні угоди з великими економіками, такими як Китай та Індія, для стимулювання глобального кліматичного співробітництва.

Хоча ЄС лідирує у боротьбі з кліматичними змінами, перед ним стоять серйозні виклики. Серед них – необхідність балансувати економічний розвиток з екологічними цілями, підтримка промислових секторів, які залежать від викопного палива, та забезпечення соціальної справедливості під час переходу до зеленої економіки. Іншим значним викликом є різні рівні економічного розвитку країн-членів ЄС, що вимагає індивідуального підходу до кожної з них у впровадженні кліматичних заходів.

Успішне виконання цілей кліматичної політики ЄС залежить від узгоджених дій на всіх рівнях управління – від національних урядів до місцевих громад. Важливим є також залучення бізнесу та громадян до впровадження екологічних ініціатив.

Отже, Європейський Союз є глобальним лідером у подоланні кліматичних змін, і його законодавча, економічна та дипломатична діяльність спрямована на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Впроваджуючи амбітні цілі зі зниження викидів та стимулюючи міжнародну співпрацю, ЄС прокладає шлях для переходу до стійкого майбутнього. Однак, незважаючи на ці досягнення, подальші кроки вимагатимуть зусиль з боку урядів, бізнесу та суспільства для успішної адаптації до змін та зменшення їх негативних наслідків.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Орлов О. Міжнародно-правове регулювання питань зміни клімату Землі: проблеми та перспективи. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12645/Zemlia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Суходоля О. Європейський план подолання залежності від російських енергоносіїв. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/yevropeyskyy-plan-podolannya-zalezhnosti-vid-rosiyskykh>
3. Штогрін І. Урагани, повені, засухи, пожежі: як ЄС та США реагують на зміни клімату? Радіо Свобода. 11 вересня 2021р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/yak-yees-ta-ssha-reahuyut-nazminy-klimatu/31452367.html>

**Ключові слова:** ЄС, клімат, зміни, економіка.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Лук'янчук Катерина Петрівна**

здобувачка 1-го курсу магістратури

центру заочного та дистанційного навчання

Національного університету «Одеська юридична академія»

## ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Досліджуючи тему правового врегулювання використання штучного інтелекту та цифрових технологій в європейському просторі, варто звернути увагу на Регламент Європейського Союзу № 2024/1689 [1], яким встановлено фундаментальні правові визначення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин з використанням моделей штучного інтелекту (далі – моделі ШІ).



З 1 серпня 2024 року вступив в силу на правовому просторі Європейського Союзу (далі – ЄС) Регламент ЄС № 2024/1689 від Європейського Парламенту (далі – Європарламент) та Європейської Ради (далі – Рада) від 13 червня 2024 року про «Визначення гармонічних правил щодо штучного інтелекту та внесення змін в Регламенти Європейської Комісії №300/2009, (ЄС) №167/2013, (ЄС) №168/2013, (ЄС) 2018/858, (ЄС) 2018/1139 та (ЄС) 2019/2144, та директив 2014/90/EU, (ЄС) 2016/797 та (ЄС) 2020/1828» (далі Регламент) [1]. Офіційна скорочена назва нормативно-правового документу від інституцій ЄС – Акт Штучного Інтелекту – Artificial Intelligence Act (далі – Акт).

Систему Штучного Інтелекту (далі – система ШІ) визначено Актом як машинна система, яка розроблена для використання на різних рівнях автономії, та яка має змогу проявляти адаптивність після її запуску, та для явних і неявних цілей виводити в (залежності від запроваджених вхідних даних) згенерований продукт, такий як прогнози, контент, рекомендації та рішення, які можуть впливати на фізичне та віртуальне середовище [2, с. 1-2].

Метою Акту є вдосконалення функціонування внутрішнього ринку та поширення поглинення людино-центричного та надійного ШІ, одночасно з забезпеченням високого рівня безпеки здоров'я, безпечність, основоположні права, які збережені в Європейській Хартії прав людини, включаючи принципи демократії, верховенства права та збереження навколишнього середовища від шкідливих ефектів від систем ШІ та принципу підтримки інновацій [2, с.11].

Регламент є мірою забезпечення не тільки ясних правил для внутрішнього ринку, а і інструментарієм уникнення ризику виникнення неприйнятних тем, таких як система соціального кредиту/рейтингу (Social scoring system) та маніпулятивного ШІ (manipulative AI) [1, с.8-9, 51]. Варто зазначити, що система соціального кредиту – це концепт державного управління, де кожна особа оцінюється на певний рівень рейтингу на основі їх дії, поведінки та взаємодій із іншими. Збір масиву інформації щодо кожної такої особи починається від активної діяльності в соціальних мережах та закінчуючи взаємодіями з суспільством за допомогою ШІ [3].

В свою чергу Акт зобов'язує на повну прозорість у взаємовідносинах зі штучним інтелектом [1, с. 15, 17-19, 21, 25, 27]. Дана задача покладена на таких суб'єктів, як розробники систем ШІ – вони зобов'язані забезпечити повне усвідомлення того, що користувач оперує з технологією ШІ, а не з іншою реальною людиною. «Користувач» в розумінні Регламенту – це і фізичні і юридичні особи, які встановлюють систему ШІ відповідно до своєї професійної здібності [1, с. 36].

Європарламент та Рада сформулювали лінійку класифікації систем ШІ за їх рівнем ризику [3]. Всі моделі ШІ підлягають їх класифікації за рівнем того, яку небезпеку вони можуть нести до людського суспільства як і в фізичному, так і в віртуальному просторах. За чотирьома рівнями ризику (відсутній, обмежений, високий та неприпустимий), було чітко визначено позицію ЄС, що всі моделі ШІ мають бути визначені та оцінені на рівень потенційного ризику, незалежно від форми та цілі використання технології: будь-то модель ШІ для державних установ, чи голосовий помічник виконаний ШІ в дитячих іграшках.

Згідно статті 5 глави II «Заборонені практики ШІ» (prohibited AI practices) Регламентом, визначено вичерпний та чіткий опис таких систем AI, які вважатимуться як пряма загроза безпеці, статку та правам людини, та будуть автоматично заборонено в європейському просторі, а саме [4]:

- системи, що реалізують підсвідомі маніпулятивні, або оманливі техніки з ціллю порушити поведінку та процес прийняття рішень в користувача, що може призвести до відповідних значних пошкоджень;
- системи, що зловживають уразливими ознаками користувача (вік, інвалідність, соціально-економічні обставини тощо), які можуть негативно впливати на поведінку особи;
- системи біометричної категоризації, окрім тих, що класифікують або фільтрують законно отримані біометричні масиви даних або класифіковані біометричні дані правоохоронними органами;
- системи соціального кредитування/рейтингу, тобто ті системи, що надають оцінку та класифікацію особам чи групам осіб на основі суспільної поведінки та

особистих рис, що може призвести до нерівності, згенерованої технологією, в тому числі превентивна оцінка осіб на можливий ризик скоєння нею злочину;

- системи, що формують бази даних розпізнавання обличчя через ненацілене вилучення зображень обличчя з Інтернету або відеоспостереження;
- системи, що впливають на емоції користувачів в робочих та навчальних установах, окрім тих, що використовуються для медичних та безпекових міркувань;
- системи дистанційного впізнавання біометрії в режимі реального часу в загальнодоступних місцях для правоохоронних органів, за винятком: пошукових робіт осіб, зниклих безвісти; запобігання істотній та неминучій загрозі життю або передбачуваному терористичному нападу та ідентифікація підозрюваних у кримінальних злочинах.

У статті 6 та у додатку III Акту надається дві можливі умови, коли система III вважатиметься такою, яка несе високий ризик [5]. Така модель або повинна бути визначена відповідним органом як така, що несе високий ризик, або вона використовується у таких галузях, як:

- біометрики, тобто такі моделі, які впізнають біометричні дані осіб;
- критична інфраструктура, а саме оперування критичною інфраструктурою в цифровому просторі та фізичному;
- освіта та професійна підготовка, а саме коли III використовується з ціллю оцінювання навчального процесу чи процесу підвищення кваліфікації;
- зайнятість, управління персоналом та доступом до самозайнятості, особливо в питаннях щодо наймання персоналом та оцінювання потенційного працівника через III
- державні послуги та субсидії;
- міграція, надання притулку та прикордонного контролю;
- судова адміністрація та демократичні процеси.

Системи III з ризиком «прозорості» визначаються як такі, які не мають прозорості в використанні III. За Актом існує повний перелік «зобов'язань прозорості», з ціллю забезпечення довіри людей до провайдерів системи III та

повної інформованості користувача. Яскравим прикладом є зобов'язання позначення згенерованого ШІ тексту як «Artificially Generated Text». Так само стосується аудіо-, графічно- та відео згенерованих матеріалів [3].

Системи ШІ з мінімальним або відсутнім ризиком – це дозволені Регламентом моделі без жодних додаткових обмежень та зобов'язань як і в опублікуванні, так і в використанні. На актуальний час мажоритарна частина моделей ШІ підпадають під цю категорію [3].

Окрім надання низки ознак, класифікацій та правил для суб'єктів технологічно-інформаційних правовідносин у сфері ШІ, на основі Акту було створено нову адміністративну установу ЄС – Європейський Офіс ШІ – The European AI Office (далі AI Office) [6]. Установа є центром експертизи штучного інтелекту по всьому ЄС, та вона відіграє ключову роль імплементації Акту в правових просторах Держав-учасниць ЄС. За регламентом термін «AI Office» закріплено як «функція Єврокомісії щодо сприяння впровадженню, моніторингу та нагляду за системами ШІ та моделями штучного інтелекту загального призначення, а також управління ШІ, яка передбачена Рішенням Комісії» [1, 2, 6]

В цілому AI Office виконує 3 основні задачі: підтримка Акту ШІ та забезпечення основних правил ШІ; посилення розвитку та використання надійних моделей ШІ та сприяння міжнародному співробітництву [6].

Окрім цього, держави-учасниці ЄС можуть призначити будь-який суб'єкт публічного адміністрування (орган з питань конкуренції, орган із захисту даних, агентство з кібербезпеки тощо) для виконання завдань національно компетентних органів, відповідно до їх специфічних організаційних характеристик та потреб. Наприклад, Німеччина надала такі повноваження вже існуючим органам: Федеральний орган з акредитації (Deutsche Akkreditierungsstelle) як повідомляючий орган та Федеральна агенція зв'язку (Bundesnetzagentur) як орган ринкового нагляду [7-10].

Як висновок, варто зазначити, що Акт – це перша офіційна та виокремлена політично-правова позиція європейської спільноти у сфері інформаційного права, а саме у використанні штучного інтелекту. З кожною новою сходинкою розвитку

суспільства та суспільного використання технологій, ЄС матиме більш оперативну систему реагування уряду законодавчими нормативно-правовими актами. Імовірно, що в європейському праві зароджується окрема підгалузь інформаційного права як право штучного інтелекту.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) (Text with EEA relevance): Regulation (EU) 2024/1689 / Official Journal of the European Union. Brussels: the European Parliament and the European Council, 2024. 144 p.

2. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (artificial intelligence act) and amending certain union legislative acts: Document 52021PC0206 / European Commission. Brussels: EUR-Lex, 2021. 108 p.

3. Shaping Europe's digital future. AI Act / An official website of the European Union. URL : <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>.

4. Article 5: Prohibited AI Practices/ EU Artificial Intelligence Act. URL : <https://artificialintelligenceact.eu/article/5/>

5. Article 6: Classification Rules for High-Risk AI Systems / EU Artificial Intelligence Act. URL: <https://artificialintelligenceact.eu/article/6/>

6. European AI Office / An official website of the European Union. URL : <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-office>

7. Shaping Europe's digital future. AI Pact / An official website of the European Union. URL : <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-pact>

8. Künstliche Intelligenz (KI) ist ein Schlüssel zur Welt von morgen / Nationale Strategie für Künstliche Intelligenz. URL: <https://www.ki-strategie-deutschland.de/>

9. DAkkS beteiligt an der Entwicklung des KI-Standards ISO/IEC DIS 42006 / DAkkS Deutsche Akkreditierungsstelle. URL: <https://www.dakks.de/de/aktuelle-meldung/beteiligung-der-dakks-bei-der-entwicklung-des-ki-standards-iso-iec-dis-42006.html>

10. KI in den Netzsektoren / Bundesnetzagentur. URL: <https://www.bundesnetzagentur.de/DE/Fachthemen/Digitalisierung/Technologien/KI/start.html>

**Ключові слова:** *Європейський Союз, Європейська Комісія, Європейський Парламент, Європейська Рада, штучний інтелект, Акт Штучного Інтелекту, система соціального кредиту, розробники систем штучного інтелекту, система біометричної категоризації, біометричні дані осіб, рівень ризику, Європейський Офіс штучного інтелекту.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Дронов Владислав Юрійович.*

**Максимчук Арина Юріївна**

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу бакалавра*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одесская юридическая академія»*

## **ВПЛИВ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ НА РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄС**

Початок ХХІ століття став складним періодом для Європейського Союзу, що супроводжувався численними суперечливими процесами та явищами. З одного боку, можна відзначити активізацію інтеграційної співпраці в рамках об'єднаної Європи, що виявилось в успішному впровадженні єдиної валюти та завершенні масштабного розширення на схід і частково південь Європи. З іншого боку, ЄС

зіткнувся з новими викликами, пов'язаними як із поглибленням інтеграційних процесів, так і з потенційними перспективами подальшого розширення.

Однією з головних проблем для розширеного ЄС став провал ратифікації Конституційного договору. Проте останнім часом виникла підстава для оптимізму – Європейському Союзу вдалося подолати «конституційну кризу» завдяки підписанню Лісабонського договору [1, с.187]. Його реалізація покликана забезпечити кращу правову та інституційну основу для внутрішньої консолідації ЄС та зміцнення його позицій на міжнародній арені. Таким чином, актуальність цього питання обумовлена появою нового джерела первинного права ЄС, що вносить значні зміни в правовий статус, організацію та функціонування Союзу.

Лісабонський договір був розроблений з метою вирішення низки важливих проблем, які виникли перед Європейським Союзом на рубежі XXI століття. Основними питаннями, що потребували реформування, були демократичність, прозорість, ефективність управління та здатність Союзу реагувати на виклики сучасності. До цих викликів належали розширення кількості країн-членів, труднощі в координації зовнішньої політики, поглиблення економічної інтеграції та забезпечення внутрішньої стабільності.

Однією з центральних проблем було те, що попередня інституційна структура ЄС не повністю відповідала новим реаліям і викликам, які супроводжували розширення Союзу та поглиблення його інтеграції. Крім того, спроба прийняття Конституційного договору зазнала невдачі, що викликало сумніви щодо здатності ЄС до самореформування.

Лісабонський договір, підписаний 13 грудня 2007 року та набравший чинності 1 грудня 2009 року, став ключовим етапом у процесі реформування Європейського Союзу. Цей договір приніс значні зміни у структурі, функціонуванні та компетенціях інституцій ЄС, що сприяло зміцненню демократичності, ефективності та прозорості організації.

До Лісабонського договору Європейська Рада не мала офіційного статусу інституції ЄС. Лісабонський договір змінив це, надавши Раді офіційний інституційний статус та створивши посаду постійного Президента Європейської

Ради, який обирається на 2,5 роки [2, с.10]. Ця зміна посприяла кращій координації стратегічних рішень, надаючи стабільність і чіткість у керівництві ЄС.

Лісабонський договір передбачив скорочення кількості комісарів, щоб Комісія складалася з представників лише двох третин країн-членів, починаючи з 2014 року. Такий крок був націлений на підвищення ефективності роботи Комісії, оскільки менша кількість комісарів дозволяє більш зосереджене прийняття рішень. Проте, через складність у досягненні консенсусу серед держав-членів, це рішення було переглянуто.

Лісабонський договір значно зміцнив роль Європейського Парламенту, зробивши його рівноправним законодавцем разом із Радою ЄС у рамках звичайної законодавчої процедури (колегіслятивної процедури). Парламент також отримав більший контроль над бюджетом ЄС та призначенням Президента Європейської Комісії. Ці реформи сприяли підвищенню демократичної легітимності Союзу, оскільки Парламент є єдиною інституцією, що обирається безпосередньо громадянами ЄС.

Створення посади Високого представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки об'єднало функції комісара з зовнішніх відносин і представника Ради з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Це нововведення дозволило ЄС виступати більш консолідовано на міжнародній арені, координуючи зовнішню політику [3].

Лісабонський договір впровадив нову систему голосування в Раді ЄС на основі «подвійної більшості». Для прийняття рішення необхідна підтримка 55% країн-членів, які представляють не менше 65% населення ЄС. Це зробило процес прийняття рішень у Раді більш гнучким і швидким, що є важливим для забезпечення ефективного функціонування Союзу в умовах розширення кількості країн-членів.

Лісабонський договір посилив принцип субсидіарності, надаючи національним парламентам більше можливостей для контролю за діяльністю ЄС.



Це дозволило країнам-членам ефективніше впливати на законодавчий процес, зокрема, на етапах розробки ініціатив.

Отже, Лісабонський договір суттєво реформував інституції Європейського Союзу, покращивши їхню здатність до реагування на виклики сучасності та збільшивши демократичність і прозорість управління. Внесені зміни сприяли посиленню координації, ефективності прийняття рішень та зміцненню міжнародної позиції ЄС як єдиної політичної та економічної сили.

Лісабонський договір став важливим етапом у реформуванні інституцій ЄС, вирішивши ключові проблеми, що виникли через розширення Союзу та зміну політичних реалій. Договір покращив координацію стратегічних рішень шляхом створення постійної посади Президента Європейської Ради та впровадження нової системи голосування в Раді ЄС. Значне зміцнення ролі Європейського Парламенту сприяло підвищенню демократичної легітимності Союзу.

Внесені реформи також дозволили ЄС виступати більш консолідовано на міжнародній арені завдяки створенню посади Високого представника з питань зовнішньої політики. Лісабонський договір підвищив ефективність управління, надавши можливості для більш оперативного реагування на сучасні виклики та забезпечив правову основу для подальшого розвитку Союзу як єдиної політичної та економічної сили.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Прокопенко Л. Л. Інституційна система ЄС: навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.

2. Україна на шляху до ЄС: виклики та перспективи : матеріали круглого столу до Дня Європи в Україні (Київ, 9 трав. 2024р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, М. С. Орлів, Ю. Г. Рубана. Київ: ННІ ПУДС КНУ, 2024. 112 с.

3. Treaty establishing a Constitution for Europe // Official Journal of the European Union. Series C. 2004. Vol. 47. № 310. P.34.

*Ключові слова:* ЄС, інтеграційні процеси, Лісабонський договір, інтеграція, Рада ЄС.

*Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

*Мойсеєнко Дар'я Кирилівна та Саргсян Ангеліна Арамівна*

*здобувачки вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЕТАПИ ТА РОЗВИТОК**

Інституційний устрій Європейського Союзу пройшов складний шлях розвитку та трансформації, який триває вже понад шести десятиліть. Цей шлях відображає поглиблення європейської інтеграції та розширення сфер співпраці між країнами-членами [1].

Серія визначальних міжнародних документів стала фундаментом інституційної структури Європейського Союзу (далі – ЄС). Основоположним є Паризький договір про утворення Європейської спільноти вугілля і сталі в 1951 році, який заклав основи економічній співпраці у вугільній та сталевій промисловості та об'єднав шість країн у спільному управлінні стратегічними галузями. Не менш важливе місце у початку розвитку займає Римський договір про заснування Європейської економічної спільноти в 1957 році, який розширив співпрацю через формування Європейської економічної спільноти та Євратому, створивши спільний ринок.

Завершальним етапом у процесі формування стала низка документів: Маастрихтський договір 1992 року, основною метою якого було трансформувати європейські спільноти в єдиний союз, запровадити єдине громадянство та

закласти початок для подальшого використання спільної валюти; Амстердамський договір 1997 року посилив роль Європарламенту та розширив сфери співпраці у поняттях сфери безпеки, правосуддя та внутрішніх справ; Ніщський договір 2001 року реформував інституційну структуру для підготовки до масштабного розширення ЄС; Лісабонський договір 2007 року модернізував систему управління ЄС, запровадив посади Президента Європейської Ради та Представника із закордонних справ та розширив повноваження Європарламенту.

Процес формування та розвитку інституційної структури Європейського Союзу являє собою складний та багатогранний шлях трансформацій. Аналізуючи історичний розвиток європейських інституцій, можна виділити п'ять ключових етапів їх становлення [2]:

1. Формування базової інституційної системи (початок 1950-х);
2. Розширення структурної організації (кінець 1950-х – 1960-ті);
3. Структурні реформи системи управління (1970-ті – 1980-ті);
4. Створення оновленої інституційної бази ЄС (1990-ті);
5. Модернізація системи європейського управління (2000-ні).

Початок європейської інтеграції пов'язаний з підписанням Паризького договору 1951 року шістьма державами – Францією, Німеччиною, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом. Цей документ створив спільний ринок вугілля та сталі, що стало першим кроком до економічної інтеграції континенту. Вибір саме цих галузей мав стратегічне значення для підтримання миру в повоєнній Європі.

Первинна структура управління включала чотири основні органи: Вищий керівний орган з функціями виконавчої влади, Спеціальну Раду міністрів для представництва національних інтересів, Парламентську Асамблею як орган демократичного контролю та Суд для вирішення правових спорів. Особливістю цієї системи стала незалежність Вищого керівного органу від національних урядів, що було революційним рішенням для того часу [3].

Наступним важливим етапом стало підписання Римських договорів, які заснували Європейське економічне співтовариство та Євратом. Для уникнення

дублювання функцій було прийнято Конвенцію про спільні інститути, яка об'єднала Парламентські Асамблеї та Суди різних спільнот. Також було створено Економіко-соціальний комітет для представництва інтересів різних соціальних груп.

1970-ті роки характеризувалися певним застоєм у розвитку інституцій, що співпав із глобальною економічною кризою. Важливою подією став Паризький саміт 1974 року, на якому було створено Європейську Раду як вищий політичний орган. Значним демократичним досягненням стало проведення перших прямих виборів до Європейського Парламенту в 1979 році.

Маастрихтський договір 1992 року став переломним моментом, створивши сучасний Європейський Союз. Було запроваджено структуру «трьох опор», що включала Європейські Спільноти, спільну зовнішню політику та співпрацю у сфері юстиції. Важливим нововведенням стало запровадження громадянства ЄС та розширення сфер діяльності Спільноти.

Лісабонський договір 2009 року модернізував систему управління ЄС, запровадивши посади постійного голови Європейської Ради та Верховного представника з закордонних справ. Було розширено повноваження Європарламенту та впроваджено систему «подвійної більшості» при голосуванні в Раді [4].

Для забезпечення збалансованого розвитку було створено систему спеціалізованих фондів:

- Соціальний фонд (питання зайнятості);
- Фонд регіонального розвитку (допомога відсталим регіонам);
- Фонд згуртування (екологічні та транспортні проекти);
- Сільськогосподарський фонд (розвиток сільських територій).

Сучасна інституційна система ЄС є результатом тривалої еволюції від простої структури управління спільним ринком до комплексного механізму наднаціонального управління. Особливістю цього розвитку стало постійне балансування між наднаціональними та міжурядовими підходами, між ефективністю управління та демократичною легітимністю.

Важливо відзначити, що розвиток інституційної структури ЄС не був лінійним процесом, а характеризувався періодами активного реформування та відносного застою. Кожен етап розвитку відповідав новим викликам європейської інтеграції та відображав готовність держав-членів до глибшої співпраці [5].

Сьогодні інституційна система ЄС продовжує адаптуватися до нових викликів XXI століття, зберігаючи при цьому базові принципи демократичного управління та поваги до національних інтересів держав-членів. Досвід еволюції європейських інституцій демонструє можливість успішного поєднання національних інтересів із загальноєвропейськими цілями в рамках єдиної системи управління.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с. ISBN 978-617-7139-39-2 URL : <https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4243256a-e957-450b-a174-cb9bea238bff/content>

2. Політична система Європейського Союзу. Методичні вказівки до самостійної роботи (для студентів денної та заочної форм навчання освітнього ступеня магістра спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини) / Укладачі: Палінчак М. М., Бокоч В. М., Копча В. В., Панов А. В., Дір І. Ю., Лешанич М. М., Бак Р. Е., Ужгород : , 2021. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/50266/1/Політична%20система%20ЄС.pdf>

3. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. €24 статей за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самощенко та ін. Х. : Право, 2016. 536 с. URL : [https://library.nlu.edu.ua/POLN\\_TEXT/SBORNIKI\\_2016/Evro\\_p\\_integrac\\_24\\_05\\_2016.pdf](https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2016/Evro_p_integrac_24_05_2016.pdf)

4. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми : [монографія] / Юліана Вікторівна Палагнюк. Миколаїв : Вид-во ЧДУ

ім. Петра Могили, 2014. URL : <https://eugov.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/Державна-євроінтеграційна-політика-України-теорія-методологія-механізми.pdf>

5. Лясота А. Є. Політична система Європейського Союзу: особливості та основні центри прийняття політичних рішень. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. Вип. 1. С. 119-128. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp\\_2015\\_1\\_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2015_1_19)

**Ключові слова:** держава, Європейський Союз, інституційна система, демократія, договори, європейська інтеграція, співпраця.

**Науковий керівник :** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Плехова Марина Віталіївна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

**«БЛАКИТНА КАРТА» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ  
ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ  
КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС**

Міграційна політика Європейського Союзу відіграє важливу роль у підтримці національної безпеки, розвитку економіки та зміцненні правових систем країн-членів. Від того, наскільки успішно регулюються міграційні процеси, залежить політична, економічна та соціальна стабільність у суспільствах держав ЄС.

Окремої уваги потребує вивчення проблеми, пов'язаної з дефіцитом молодих і висококваліфікованих працівників. Через невисокий рівень мобільності робочої сили всередині ЄС, країни-члени змушені залучати фахівців з третіх держав.

Одним із інструментів такого залучення є «Блакитна карта», яка є аналогом американської «Зеленої карти».

«Блакитна карта» має на меті не тільки спростити в'їзд для висококваліфікованих працівників, але й забезпечити їхнє працевлаштування в тих країнах, де їх потребують найбільше. Кожна країна-член ЄС самостійно визначає, яких спеціалістів і в якій кількості їй необхідно залучити. При цьому країни ЄС зобов'язані надавати пріоритет робочим місцям для мігрантів із країн ЄС, а вже потім – для фахівців з третіх країн.

Такі ініціативи покликані приваблювати найкращі кадри для стимулювання економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країн ЄС. Вивчення інструментів та стратегій ЄС для управління міграційними процесами є необхідним для глибшого розуміння цього питання, що сприятиме адаптації національних законодавств до стандартів ЄС [3, с. 82].

Основний акцент спочатку робився на залученні кадрів із країн ЄС. Однак, оскільки проблема нестачі фахівців актуальна для більшості країн-членів, а мобільність робочої сили всередині Союзу залишається низькою, країни ЄС звертаються до спеціалістів із третіх країн як до тимчасового рішення цієї проблеми.

Проект «Блакитної карти» був представлений у 2007 році тодішнім президентом Європейської комісії Жозе Мануелем Баррозу. У травні 2009 року Європейська рада прийняла «Блакитну карту» ЄС (Директиву з залучення висококваліфікованих мігрантів в ЄС), а в грудні 2011 року було прийнято Директиву надання єдиного дозволу на працю. Разом вони становили схему під назвою «Блакитна карта» ЄС [3, с. 84].

Головна мета цього нововведення полягала в задоволенні потреб країн ЄС у висококваліфікованих мігрантах. «Блакитна карта» надає дозвіл на тимчасове проживання та роботу для фахівців із третіх країн у державах-членах ЄС.

Жозе Мануель Баррозу зазначав, що трудова міграція зміцнить конкурентоспроможність Європи, сприятиме економічному зростанню та допоможе розв'язати демографічні проблеми, зокрема старіння населення.

«Блакитна карта» видається лише за умови підписання трудового договору між спеціалістом та компанією, яка працює в одній із країн ЄС.

Якщо контракт розривається з будь-якої причини, а нові пропозиції не надходять, працівник повинен залишити країну протягом одного або двох місяців.

Документ дає мігрантам право на ті ж соціальні гарантії, що й у громадян ЄС (за винятком постійного проживання), а також дозволяє працівнику запросити свою родину на час роботи у країні ЄС. «Блакитна карта» видається на термін від одного до чотирьох років, з можливістю продовження (для порівняння, американська «Зелена карта» діє протягом десяти років). Водночас вона недоступна для іммігрантів із країн, що розвиваються.

Директива 2009/50/ЄС внесла зміни, що спростили процес отримання «Блакитної карти», зробивши її більш привабливою для висококваліфікованих фахівців. Важливою інновацією стало полегшення визнання професійних кваліфікацій, особливо у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Крім того, члени родин кваліфікованих працівників отримують право працювати у країнах ЄС. Нові правила також дозволяють біженцям, які відповідають вимогам, подавати заявки на отримання «Блакитної карти». Важливою перевагою цієї ініціативи є право на трудову мобільність у межах ЄС, що надає більше можливостей, ніж національне законодавство окремих країн-членів [3, с. 85].

Брак висококваліфікованих працівників, необхідних для розвитку цифрової економіки, спонукав Європейську комісію оголосити 2023 рік «Європейським роком умінь та навичок». Численні компанії у ЄС стикаються з труднощами у пошуку працівників, що володіють необхідними знаннями та навичками. Наприклад, у 2020 році багато країн ЄС повідомили про нестачу фахівців у сфері охорони здоров'я, що стало особливо помітним під час пандемії COVID-19. Це призвело до того, що міграційна політика ЄС була адаптована для більш активного залучення кваліфікованих спеціалістів.

Європейський Союз розробив комплексний підхід до залучення фахівців, який включає програми соціального та економічного розвитку, а також інструменти фінансування науки й інновацій. Було створено спеціальні



платформи для легального працевлаштування фахівців із третіх країн у країнах ЄС. Зокрема, було впроваджено регламент №2016/589, який передбачає створення «Європейської мережі служб зайнятості (EURES)». Основне завдання цієї мережі – полегшити працівникам доступ до вакансій у країнах ЄС та сприяти інтеграції на ринку праці. Мережа EURES об'єднує національні служби зайнятості, приватні агентства та роботодавців із усього ЄС, допомагаючи обмінюватися інформацією про мобільність фахівців. Інформація надається кількома мовами, що свідчить про гнучкість міграційної політики ЄС, яка постійно адаптується до зовнішніх і внутрішніх викликів для досягнення максимальної соціально-економічної вигоди від міграційних потоків.

Таким чином, «Блакитна карта» є важливим інструментом у міграційній політиці, який має низку особливих характеристик. У довгостроковій перспективі він може сприяти перетворенню ЄС на один із найпривабливіших регіонів для міграції в світі. «Блакитна карта» передбачає:

- Умови праці та заробітна плата мають бути рівними з тими, що пропонуються громадянам країни;
- Можливість вільного пересування в межах Шенгенської зони;
- Соціальний захист на тих самих умовах, що й у громадян держави;
- Сприятливі умови для возз'єднання сім'ї;
- Перспектива отримання права на постійне проживання.

Однак держави-члени ЄС мають різні потреби та пріоритети на ринку праці, а також різну здатність приймати мігрантів. Критерії для отримання «Блакитної карти» також відрізняються в залежності від країни.

Дослідження показують, що, хоча вимоги до кваліфікації та максимального рівня заробітної плати загалом схожі в усіх країнах ЄС (окрім Румунії), існують відмінності в мінімальних рівнях заробітної плати, необхідності тестування ринку праці, тривалості дозволу на перебування (від 1 до 4 років) та часу обробки документів (від 15 до 90 днів). Рівень заробітної плати визначається середньорічними показниками в кожній країні ЄС, що відображає різні стандарти життя та купівельну спроможність населення [4, с. 111].

Сьогодні значна кількість молодих українських фахівців прагне працювати в країнах Європи. Це призводить до відчутного браку кваліфікованої робочої сили в Україні. Впровадження «Блакитної карти» в ЄС може створити додаткову загрозу для пострадянських країн, таких як Україна, через «відкачування» кваліфікованих фахівців [3, с. 85]. І поки в Україні тривають економічна та політична криза, а також воєнний стан, проблема трудової міграції може лише погіршуватись.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of highly qualified employment. Official Journal of the European Union EU Blue Card. URL : [http://www.eubluecard.nl/eu\\_blue\\_card](http://www.eubluecard.nl/eu_blue_card)
2. EU Blue Card EU Blu Card Network. URL : <http://www.apply.eu//BluCard/>
3. Єлейко І.В. «Блакитна карта» як інструмент залучення висококваліфікованої робочої сили країнами-членами ЄС. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 2. 2014. С. 81-85.
4. Сидорчук Н.А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського Союзу: фактори впливу. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»* 2014. С. 110 – 118.
5. Німеччина вводить Blue Card для висококваліфікованих фахівців: URL : [http://ipress.ua/news/nimechchyna\\_vvodyt\\_blue\\_card\\_dlya\\_vysokokvalifikovanyh\\_fahivtsiv\\_5460.html](http://ipress.ua/news/nimechchyna_vvodyt_blue_card_dlya_vysokokvalifikovanyh_fahivtsiv_5460.html).

**Ключові слова:** міграція, трудовий мігрант, «Блакитна карта», висококваліфікований фахівець, Європейська мережа служб зайнятості, дозвіл на роботу, економічне зростання.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

***Пономарчук Вікторія Ігорівна***

*здобувачка 1-го курсу магістратури*

*центру заочного та дистанційного навчання*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ GDPR НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ ТА В УКРАЇНІ**

Сьогодні інформаційні технології є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Динамічні глобалізаційні процеси не тільки приносять чимало переваг, але й відповідно стрімко створюють нові виклики в різних сферах, зокрема в правовому полі. У зв'язку з цим зростає потреба в розробці та впровадженні сучасних методів юридичного регулювання, особливо в питаннях кібербезпеки, інтелектуальної власності та захисту персональних даних. Беручи до уваги неосяжний обсяг інформації, яка безперервно подорожує країнами, виникає також питання стосовно захисту суб'єктів надання цих даних та їх прав.

Для того, щоб врегулювати це питання Європейським Союзом (далі – ЄС) було прийнято Загальний регламент із захисту даних № 2016/679 (General Data Protection Regulation, далі – GDPR, Регламент), який набув законної сили 25 травня 2018 року. Цей міжнародно-правовий документ визначає основні стандарти захисту персональних даних, зокрема захисту права на конфіденційність, також надає уніфіковані підходи до обробки цих даних для країн-учасниць ЄС.

GDPR є однією з ключових регуляторних ініціатив у сфері захисту даних, впливає на численні компанії та організації по всьому світу та має одну важливу особливість – форма самого акту. GDPR є регламентом – це означає, що він не потребує індивідуального впровадження в національне законодавство кожної держави. Натомість він має пряму дію, визначає єдиний обов'язок країн-учасниць Європейського Союзу дотримуватись закріплених стандартів [4, с. 18]. Для порівняння, попередній акт, правова природа якого також була покликана

регулювати сферу захисту даних, був директивою. Це була Директива 95/46/ЄС 1995 року, однак, з динамічним розвитком цифрових технологій, вона виявилася недостатньо ефективним інструментом для захисту. І насамперед це пояснювалось рекомендаційним характером норм цього документу. Держави могли вільно імплементувати такі рекомендації та підлаштовувати їх до свого законодавства, що призводило до нерівномірності дотримання правових стандартів. Окрім форми акту, Директива поступається Регламенту тим, що він значно розширює обсяг регулювання, включає детальніші та жорсткіші вимоги щодо згоди, санкцій, прав суб'єктів даних, механізмів передачі даних за межі ЄС, та надає нові права, такі як право на забуття та право на перенесення даних.

Важливою особливістю GDPR є його екстратериторіальна дія, тобто застосування регламенту до компаній, що обробляють дані резидентів ЄС, пропонують послуги чи товари в ЄС, навіть якщо ці компанії знаходяться поза межами Євросоюзу. Це означає, що міжнародні корпорації, які мають справу з даними громадян ЄС та є імпортерами цих даних, зобов'язані дотримуватись вимог GDPR та відповідати кліматичним умовам ринку, незалежно від місця реєстрації [1].

Обсяг обов'язків, які регламент покладає на компанії та організації, є досить суворим. Перед тим, як розпочати працювати з даними суб'єктів їх надання, компанія повинна чітко визначити, яку саме інформацію вони оброблятимуть, які методи обробки вони використають та де ця інформація буде оброблена. GDPR визначає, що ті дані, які оперуються імпортерами, обов'язково повинні мати виключно необхідний обсяг, мають бути відомі джерела їх походження та термін зберігання. Крім того, важливо дотримуватись організаційних аспектів – правила зберігання, структурування, поширення тощо.

Коли мова йде про стандарти захисту персональних даних, варто також згадати основні принципи Регламенту. Ці принципи також мають свою особливість – вони несуть не тільки умовно-теоретичний характер, але й прямо застосовуються регламентом на практиці:

- законність, правомірність та прозорість;

- принцип точності персональних даних;
- принципи мінімізації опрацьовуваних даних;
- принцип цільового обмеження;
- принцип обмеження зберігання;
- цілісність та конфіденційність;
- підзвітність [1].

Також GDPR накладає на міжнародні компанії обов'язки щодо призначення відповідальних осіб – спеціалістів з захисту даних (Data Protection Officers, DPO), та забезпечення відповідності правилам регламенту. Це включає впровадження політик конфіденційності, проведення оцінки впливу на захист даних (Data Protection Impact Assessment, DPIA), а також звітування перед органами контролю у випадку порушення безпеки даних.

Сьогодні кожна держава прагне імплементувати в своє законодавство норми для захисту персональних даних і Україна не є виключенням. Наша держава не є членом Європейського Союзу, проте в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС зобов'язалася гармонізувати своє законодавство у сфері захисту даних відповідно до європейських стандартів. Основним національним актом є Закон України «Про захист персональних даних» від 2010 року, однак на 2024 рік його норми здатні врегулювати не усі питання, пов'язані з захистом інформації. Законодавцем з жовтня 2022 року був розроблений проєкт нового законодавчого акту, який краще відповідатиме вимогам GDPR та створить новий дієвий механізм захисту даних.

Українські компанії, що працюють на ринках ЄС або обробляють дані резидентів ЄС, повинні дотримуватися вимог GDPR. Однак, на практиці впровадження вимог Регламенту залишається викликом через недостатню технічну базу та юридичні знання у сфері захисту даних.

Отже, GDPR першим став глобальним стандартом захисту персональних даних що значно підвищило відповідальність компаній за обробку даних і забезпечує громадянам більше безпеки та контролю над їхньою інформацією. Суворість норм Регламенту вплинули на реальне дотримання суб'єктів

міжнародного бізнесу усіх поставлених вимог, що доводить наскільки цінними є дані в умовах глобалізації. Україна також не стоїть осторонь дотримання таких вагомих міжнародних тенденцій – з огляду на міжнародну інтеграцію та співпрацю нашої країни з ЄС, очікується подальша адаптація та гармонізація національного законодавства до вимог GDPR, хоча потрібен час та значні зусилля для досягнення повної відповідності. Зокрема, необхідно вдосконалити механізми захисту прав суб'єктів даних та запровадити ефективні санкції за порушення.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Загальний регламент про захист даних: Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27.04.2016 р. № 2016/679. *Офіційний журнал Європейського Союзу*. 04.05.2016. №L119. 88 с.
2. Legal IT Group. GDPR для водолазів. Основи поведінки в океані даних: Legal IT Group. Київ. 2023. 120 с.
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. №2297-VI. *Голос України*. 16.09.2010. №172.
4. Уртаєв О. І. Імплементация правил GDPR як важливий чинник виходу українських компаній на ринок Європейського Союзу. *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених*: зб. наук. зап. Міжнародного гуманітарного університету, м.Одеса, 15 груд 2023 р. Одеса, 2023. С. 17-20.

**Ключові слова:** *GDPR, захист персональних даних, захист інформації, стандарти захисту даних.*

**Науковий керівник:** *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Дронов Владислав Юрійович.*

**Савчук Вікторія Валентинівна**  
*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ КОНКУРЕНТНОГО ПРАВА**

Європейська комісія відіграє центральну роль у створенні рівних умов для всіх учасників європейського ринку. Вона відповідає за запобігання антиконкурентним практикам, таким як картели та зловживання домінуючим становищем. Комісія має широкий спектр інструментів для виконання цих завдань, включаючи розслідування, накладання штрафів та контроль за злиттями компаній. Ця діяльність спрямована на захист інтересів споживачів та сприяння ефективному функціонуванню єдиного ринку.

Перше, на що хотілось би звернути увагу, це те, що Європейський Союз має розвинену систему законодавства, спрямовану на забезпечення справедливої конкуренції на єдиному ринку. В основі цієї системи лежать статті 101 та 102 Договору про функціонування ЄС, які забороняють антиконкурентні угоди та зловживання домінуючим становищем. Крім того, вторинне законодавство, зокрема регламенти щодо контролю за злиттями та державної допомоги, доповнює цю базу, забезпечуючи всебічний підхід до регулювання конкуренції. Завдяки такому комплексному підходу ЄС створює сприятливе середовище для розвитку бізнесу, захищає інтереси споживачів і підтримує конкурентоспроможність європейської економіки на світовому ринку [2].

Що стосується функцій Європейської комісії в сфері конкуренції, згідно зі статтями 101-109 Договору про функціонування ЄС, основною функцією Комісії є забезпечення рівних умов для підприємств на внутрішньому ринку ЄС шляхом попередження та усунення антиконкурентних практик, отже основними функціями європейської комісії є:

1. Антиконтурентні угоди: Європейська комісія має право розслідувати та припиняти будь-які угоди між компаніями, які можуть обмежити або спотворити здорову контурентцію на ринку. Зокрема, це стосується картельних змов, коли компанії таємно домовляються про ціни або розподіл ринків. За порушення таких правил компанії можуть бути оштрафовані.

2. Зловживання домінуючим становищем: Комісія здійснює нагляд за дотриманням законодавства про контурентцію, зокрема, забороняє зловживання домінуючим становищем на ринку шляхом встановлення непомірно високих цін, обмеження виробництва або дискримінації.

3. Контроль за злиттями та поглинаннями: Контроль за концентрацією є важливим інструментом антимонопольної політики ЄС. Комісія оцінює злиття компаній з метою запобігання створенню або посиленню домінуючого становища на ринку, яке може призвести до значного обмеження контурентції.

8. Державна допомога: Комісія контролює державну допомогу компаніям, щоб уникнути нечесної контурентції. Дозволяється лише допомога, яка сприяє розвитку певних регіонів або галузей [2].

Європейська комісія виступає гарантом дотримання правил контурентції в ЄС. Її інструментарій включає широкий спектр заходів, спрямованих на запобігання антиконтурентним практикам, таким як картелі, зловживання домінуючим становищем та незаконні злиття. У той же час, Комісія здійснює моніторинг державної допомоги, щоб забезпечити її відповідність правилам ЄС. В умовах постійної еволюції ринків, Комісія активно працює над адаптацією своєї політики до нових викликів [3].

Не менш важливо, звернути увагу на про процес розслідування порушень контурентного права Європейською комісією. Він передбачає застосування широкого спектру інструментів та дотримання детально розроблених процедур. Мета такого процесу – виявлення та усунення антиконтурентних практик, таких як картелі, зловживання домінуючим становищем та неправомірну державну допомогу. Завдяки ретельному аналізу Комісія забезпечує ефективне функціонування внутрішнього ринку.



Також нам має бути відома інформація, що суд Європейського Союзу є фундаментальним елементом у створенні єдиного правового простору ЄС, особливо в галузі конкуренції. Його рішення не лише роз'яснюють зміст європейських антимонопольних норм, а й безпосередньо впливають на їхню практичну реалізацію в усіх країнах-членах. Механізм попередніх запитів, передбачений Договором про функціонування ЄС, гарантує, що національні суди застосовуватимуть європейське конкурентне право у єдиний спосіб, забезпечуючи рівні умови для всіх учасників ринку.

Суд Європейського Союзу здійснює комплексний аналіз антиконкурентних практик, враховуючи не лише формальні ознаки порушення, але й економічний контекст та потенційні наслідки для ринку. Наприклад, у справах про картельні угоди, зловживання монополюючим становищем та державні дотації Суд розробляє чіткі критерії для оцінки їхньої шкідливості. Такий підхід дозволяє забезпечити більш ефективне застосування антимонопольного законодавства та захистити інтереси споживачів [5].

В цілому варто сказати, що Європейська комісія відіграє ключову роль у забезпеченні справедливої конкуренції на єдиному ринку ЄС. Завдяки різноманітним інструментам та постійному моніторингу, Комісія запобігає антиконкурентним практикам, таким як картельні угоди чи зловживання домінуючим становищем. Суд ЄС, у свою чергу, забезпечує єдине тлумачення антимонопольного законодавства в усіх країнах-членах. Цей тандем сприяє стабільному економічному зростанню та захищає інтереси споживачів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Офіційний вебсайт Європейської комісії, де викладено її повноваження та завдання щодо забезпечення дотримання конкурентного законодавства: European Commission – Competition.
2. Регламент Ради (ЄС) № 139/2004 про контроль за концентраціями підприємств: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32004R0139>.

3. Сорока С.В. Європейська Комісія: склад, функції та повноваження // Мультимедійний підручник «Управління в ЄС та політика європейської інтеграції».

4. EU Competition Law: Text, Cases, and Materials» (Автори: Alison Jones, Brenda Sufrin.

5. European Commission. (2021). Guidelines on the application of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union.

**Ключові слова:** *Європейська Комісія, Європейський Союз, антимонопольна політика, правовий простір ЄС.*

**Науковий керівник:** *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

**Сідельникова Єлизавета Русланівна**

*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ІСТОРІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЄС**

На початку ХХІ століття, в умовах глобалізації, світ зіткнувся з тим, що роль національних держав поступово зменшується, натомість збільшується вплив міждержавних об'єднань, які стають головними рушіями світової історії. Епоха, коли політична карта світу змінювалася здебільшого через військові конфлікти, залишилась в минулому. Сьогодні ключовими гравцями на світовій арені виступають потужні союзи, такі як Європейський Союз.

Після розширення у 2004 році до 25 країн і у 2007 році до 27, ЄС зіткнувся з необхідністю внутрішніх реформ. Основною метою було зміцнення політичної інтеграції для стимулювання економічного розвитку та підвищення

конкурентоспроможності на світовій арені. Реформи стали необхідними через структурні зміни, викликані швидким збільшенням кількості країн-членів. Експерти з економіки, права, політології та історії долучилися до аналізу Лісабонської стратегії реформування ЄС [1].

На саміті в Лісабоні 19 жовтня 2007 року була ухвалена Лісабонська угода, яка стала новою основою для функціонування ЄС, замінивши проєкт європейської конституції. Угода передбачає інституційні реформи, зокрема створення посади президента ЄС та розширення повноважень європейських інституцій у питаннях безпеки, клімату й міграції. Верховний представник ЄС зосередив у собі всі дипломатичні функції. Хоч угода формально не є конституцією, вона зберігає ключові положення первинного проєкту.

Офіційне підписання Лісабонської угоди відбулося 13 грудня 2007 року, після чого документ мав бути ратифікований національними парламентами 26 країн ЄС, за винятком Ірландії, де його винесли на всенародний референдум. Процес ратифікації угоди був уповільнений через те, що референдум в Ірландії завершився невдачею.

Процес ратифікації зміг зрушити з місця лише восени 2009 року, і вже у грудні очікувалися значні зміни у структурі управління ЄС. Суттєвий розвиток Європейської політики безпеки та оборони, поряд із ратифікацією Лісабонського договору, міг сприйматися як частина стратегії ослаблення НАТО або його підпорядкування політичному курсу ЄС. Вступ Лісабонського договору в силу після його ратифікації надав новий імпульс процесу розширення Євросоюзу.

Системна криза в ЄС стала наслідком низки серйозних проблем: світової фінансової та міграційної криз, терористичних загроз, агресії Росії у Східній Європі, трансатлантичних труднощів через політику США після виборів 2016 року, а також внутрішніх протиріч. Сповільнення інституційних процесів і нездатність продовжувати інтеграцію змусили країни ЄС шукати нову глобальну стратегію для відповіді на виклики глобалізації.

Розширення ЄС на Центрально-Східну та Південну Європу посилило його міжнародний вплив, але не вирішило економічних диспропорцій та

зовнішньополітичних розбіжностей. Попри це, ЄС потребує єдності та реформ для збереження своїх позицій на світовій арені. 1 березня 2017 року Єврокомісія представила Білу книгу з п'ятьма сценаріями розвитку ЄС до 2025 року. Вони включають: продовження реформ без змін, фокус на єдиному ринку, модель «Європи декількох швидкостей», скорочення сфер діяльності для підвищення ефективності та створення Сполучених Штатів Європи з глибшою інтеграцією.

7 грудня 2017 року Мартін Шульц, лідер німецьких соціал-демократів, заявив, що для збереження єдності ЄС до 2025 року його потрібно перетворити на Сполучені Штати Європи зі спільною конституцією. Країни, що відмовляться від ратифікації, повинні будуть покинути блок. Шульц вважає, що лише посилений ЄС може протистояти націоналістам. Однак пропозиція М. Шульца викликала критику з боку блоку Ангели Меркель. Фолькер Каудер, лідер ХДС/ХСС, заявив, що ця ідея загрожує підтримці ЄС серед громадян.

Після виборів у Франції та Німеччині питання нової моделі співпраці в ЄС до 2025 року стало актуальним. 26 вересня 2017 року президент Франції Еммануель Макрон у промові в Сорбонні запропонував реформи ЄС до 2024 року. Його ініціативи включали зміцнення Єврозони через спільний бюджет для інвестицій і кризової підтримки, створення Агентства інновацій, єдиний податок на фінансові операції та великі інтернет-компанії, посаду міністра фінансів ЄС, а також реформи в галузі безпеки: створення спільних сил швидкого реагування, оборонного бюджету та прикордонної служби.

Серед інших ініціатив Е. Макрона було створення спільної служби захисту населення від наслідків природних катастроф і поглиблення співпраці між європейськими спецслужбами, включаючи заснування Європейських сил цивільної оборони та Європейської академії розвідки. Також були запропоновані заходи для сприяння екологічно чистій промисловості через регулювання цін на вугілля в ЄС та введення додаткового податку на експортоване вугілля.

7 червня 2017 року Єврокомісія опублікувала аналітичний звіт «Майбутнє європейської оборони», де визначила ключові тенденції та виклики у сфері безпеки, запропонувавши три сценарії зміцнення оборонної здатності ЄС до 2025

року. Перший сценарій передбачав співпрацю в обороні залежно від конкретних ситуацій і контролю над оборонними закупівлями. Другий сценарій фокусувався на об'єднанні фінансових та операційних ресурсів для зміцнення солідарності. Третій сценарій передбачав співпрацю ЄС з НАТО для спільного захисту Європи через Європейський оборонний фонд.

11 грудня 2017 року Рада ЄС запустила програму Постійної структурованої співпраці (PESCO) в оборонній сфері, передбачену Лісабонською угодою 2009 року. Ініціатива дозволяє країнам-членам ЄС, які бажають і мають можливість, спільно розвивати оборонні проєкти. PESCO не замінює НАТО, а лише підтримує спільні оборонні ініціативи ЄС. У програмі беруть участь майже всі країни ЄС, крім Данії, Мальти та Великобританії. Основні проєкти включають підвищення військової мобільності, кібербезпеку та вдосконалення морського нагляду. Президент Франції також запропонував скоротити кількість членів Єврокомісії для зменшення бюрократії [2].

Хоча існують певні побоювання, що спільний європейський бюджет у майбутньому може призвести до того, що Німеччина буде змушена фінансувати інші країни, канцлер А. Меркель підтримала ідеї Е. Макрона. Вона зазначила, що запропоновані реформи сприятимуть розвитку ЄС і зміцнять співпрацю між двома країнами, що може стати основою для тіснішої франко-німецької взаємодії.

Така узгоджена позиція лідерів двох провідних держав ЄС частково зумовлена тим, що до 2020 року мали відбутися вибори до Європарламенту та зміна складу Єврокомісії. Спільна позиція, план дій і конкретні кроки мали на меті продемонструвати європейській спільноті, що ЄС здатний подолати кризу, а поглиблення євроінтеграції є ключовим для подолання як внутрішніх, так і зовнішніх викликів.

29 лютого 2024 р. Європейський парламент ухвалив резолюцію, спрямовану на поглиблення інтеграції в ЄС та проведення внутрішніх реформ у зв'язку з майбутнім розширенням. За документ проголосували 305 депутатів, 157 були проти, 71 утримався.

Резолюція підкреслює важливість розширення ЄС, зазначаючи, що 10 країн-кандидатів продовжують переговори про членство. В грудні 2023 року було ухвалено рішення щодо початку переговорів з Україною, Молдовою, Боснією і Герцеговиною та надання статусу кандидата Грузії. Розширення ЄС вважається стратегічно важливим для стабільності та безпеки Європи, особливо на тлі російської агресії проти України.

Євродепутати наголошують, що процес розширення має бути ретельно контрольованим і базуватися на досягненнях кожної країни. Увага приділяється верховенству права, демократичним реформам, свободі преси та правам людини. Резолюція також закликає реформувати процедури прийняття рішень в ЄС, зокрема перейти до голосування за кваліфікованою більшістю у ключових сферах.

Парламент пропонує створити посаду єврокомісара з розширення та надати країнам-кандидатам статус спостерігачів у інституціях ЄС. Очікується, що перші країни-кандидати можуть приєднатися до ЄС до кінця десятиліття [4]

Таким чином, розширення ЄС посилює його міжнародну роль, але не вирішило диспропорції в розвитку та зовнішньополітичні відмінності серед країн-членів. Для подолання кризових явищ ЄС потребує системних реформ. Єврокомісія запропонувала п'ять сценаріїв розвитку ЄС до 2025 року, серед яких варіанти поглиблення інтеграції та створення Сполучених Штатів Європи. Європейський парламент ухвалив резолюцію, що підкреслює важливість розширення ЄС для забезпечення стабільності та безпеки, особливо на тлі російської агресії. Резолюція закликає до контролю за процесом розширення, зосереджуючись на досягненнях країн-кандидатів у сферах верховенства права, демократії та прав людини. Пропонується реформувати процедури ухвалення рішень і створити посаду єврокомісара з розширення. Перші країни-кандидати можуть приєднатися до ЄС до кінця десятиліття.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Мовчан Ю. Лісабонський договір-новий етап європейського конституціоналізму. *Віче*. 2008. № 24. С. 11-12.

2. Корнійчук Л. В. Проблеми реформування Європейського Союзу на сучасному етапі. *Політичне життя*. 2018. Т. 1, № 132-137. С. 132–137. URL : <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2018.1.22>

3. Завадський В. Лісабонська «стратегія» реформування Європейського Союзу та її вплив на інтеграційні процеси. *Історичні і політологічні дослідження*. 2009. Т. 2, (42), 2009 р. С. 325-327.

4. Резолюція Європейського парламенту від 29 лютого 2024 року щодо поглиблення інтеграції в ЄС з огляду на майбутнє розширення ( 2023/2114(INI) ) : Резолюція Європейського парламенту від 29.02.2024 р. № 2023/2114(INI). URL : [https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0120\\_EN.html](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0120_EN.html)

**Ключові слова:** *Європейський Союз, реформи, системна криза, глобальні виклики, безпека, Лісабонська угода.*

**Науковий керівник:** *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

**Сорока Тетяна Олександрівна та Суниця Яна Сергіївна**

*здобувачки вищої освіти 4-го курсу*

*факультету судового та міжнародного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **РОЗВИТОК ТА ВАЖЛИВІСТЬ ЦИФРОВОГО РИНКУ ЄС**

За останні роки сфера цифровізація набула великої популярності у зв'язку з її суттєвим та швидким прогресом. Цифровізація є однією із рушійних сил сучасної економіки, що впливає на зміну традиційних моделей ведення бізнесу, передбачає зміну способів взаємодії з клієнтами та підходи до управління, призводить до спрощення умов для розвитку бізнесу, залучення інвестицій, надає ширші можливості для задоволення інтересів та захисту прав споживачів. Цифровізація

вважається ключовим фактором сталого розвитку економіки та суспільства. Європейський Союз та інші розвинені країни не лише заявляють про підтримку розвитку цифрового середовища, а й вживають конкретних заходів для реалізації цієї мети.

Для Європейського Союзу одним із головних аспектів даної сфери є створення та діяльність єдиного цифрового ринку ЄС, адже цифрова економіка стає основним джерелом глобального розвитку. Стратегія Єдиного цифрового ринку ЄС була вперше згадана у 2014 році. ЄС оголосив про створення Єдиного цифрового ринку як одного з основних пріоритетів діяльності Європейської Комісії. Основною цілю даної пропозиції було досягнути синергії між країнами ЄС з новітніми технологіями, транскордонною торгівлею, наданням послуг в межах Єдиного цифрового ринку, покращити доступ споживачів і бізнесу, створити умови для функціонування цифрових мереж та інноваційних сервісів [1].

ЄС активно працює над створенням вільного та безпечного Єдиного цифрового ринку, де люди мають можливість безпечно спілкуватися та здійснювати покупки в інтернеті без кордонів, а підприємства продавати свої товари та послуги через електронну комерцію по всій території Союзу. Таким чином, ЄЦР забезпечує розширені можливості для користувачів, малого та середнього бізнесу, інноваційних стартапів, креативного сектору, а також сприяє науковому співробітництву, модернізуючи існуючі індустрії. На сьогоднішній день, ЄС являється одним із найбільших ринків електронної комерції та питання інтеграції до європейського ринку передбачає тільки позитивний результат не тільки для національного бізнесу, а також і для споживачів.

Для досягнення того рівня даної сфери виділяють окремі елементи у розбудові цифрового ринку ЄС. Серед них виділяють покращення телекомунікаційної інфраструктури, що вважається основою для розвитку Єдиного цифрового ринку та цифрової економіки разом з впровадженням технологій вищого рівня. Наприклад, впровадження мережі 5G, що створена для забезпечення доступу до швидкісного інтернету на рівні громадян, міст, секторів



економіки і тд. Наступним складником є впровадження та поширення довірчих послуг та інструментів віддаленої ідентифікації, юридично значимого обміну контрактами та іншими документами. Також створення сприятливих умов для розвитку транскордонної електронної комерції та захисту прав споживачів електронної торгівлі по всій Європі. Прикладами для електронної комерції є : продажі в онлайн режимі, а саме впровадження відповідних платформ; запобігання геолокаційного блокування; покращення системи оподаткування, тобто введення електронного реєстру ПДВ платників. Цифрові мережі та інноваційні послуги мають такі властивості: гарантування кібербезпеки; захист персональних даних особам; актуалізація правил телекомунікацій, а саме створення стимулів для інвестицій задля високошвидкісного, широкосмугового зв'язку і забезпечення збалансованих умов для учасників усього ринку [2].

Розвиток Єдиного цифрового ринку ЄС набув свого продовження звітом «Формування цифрового майбутнього Європи» у 2020 році. У тексті цього документу було зазначено, що ЄС ставить перед собою ціль бути моделлю для світової цифрової економіки та підтримувати країни на шляху відповідального розвитку. Тому, це пояснює те, що запроваджує у своїй діяльності комплексну політику у сфері цифрової економіки та цифрової трансформації, створюючи цілу екосистему [3]. Підхід ЄС до цифрової трансформації полягає в розширенні можливостей та залученні всіх громадян, зміцненні потенціалу окремих компаній та вирішенні глобальних проблем, як це сформульовано в таких стратегічних документах, як «Європейська стратегія єдиного цифрового ринку», «Європейське гігабітне суспільство. Зв'язок для цифрової Європи», нещодавно розроблена стратегія «Цифрова Європа 2025» та «Європейська програма розвитку телекомунікацій та цифрових стандартів».

Отже, подальший розвиток цифрового ринку ЄС має вирішальне значення не лише для економічного зростання, а й для забезпечення соціальної стабільності та сталого розвитку. Ефективна реалізація стратегій у цій сфері відкриє нові можливості для підприємств, споживачів і суспільства загалом, формуючи більш інтегроване та інноваційне майбутнє. В свою чергу Європейський Союз розуміє

важливість даного питання та звертає увагу на створення стратегій щодо функціонування та розвитку цифрового ринку. Адже, світова економіка розвивається та вимагає нових ідей та напрямів у сфері економіки держав для успішного розвитку та співпраці.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. На шляху до Єдиного цифрового ринку ЄС: електронна комерція, телекомунікації, довірчі послуги. 2021. URL: <https://ucerp.org.ua/doslidzhennya/na-shlyahu-do-yedynogo-czyfrovogo-rynku-yes-elektronna-komercziya-telekomunikacziyi-dovirchi-poslugy.html>.

2. Рішення № 1/2023 Комітету Асоціації ЄС – Україна у торговельному складі від 24/4/2023 про внесення змін до Доповнення XVII-3 (Правила, що застосовуються до телекомунікаційних послуг) Додатка XVII до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Рішення Ради асоц. між Україн. та Європ. Союзом від 24.04.2023. № 1/2023. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845\\_001-23#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845_001-23#Text)

3. Лекція: « Особливості цифрової трансформації України на шляху до Єдиного цифрового ринку ЄС» – ІТ коледж Львівської політехніки. ІТ коледж Львівської політехніки. URL: <https://itcollege.lviv.ua/onlayn-lektsiya-osoblyvosti-tsyfrovoyi-transformatsiyi-ukrayiny-na-shlyakhу-do-yedynoho-tsyfrovoho-rynku-ue/>

***Ключові слова:** цифровізація, цифровий ринок, телекомунікаційна інфраструктура, кібербезпека, довірчі послуги, електронна комерція, цифрові мережі.*

***Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

**Степановська Марина Ігорівна**  
здобувачка вищої освіти 4-го курсу  
факультету судового та міжнародного права  
Національного університету «Одеська юридична академія»

## **СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄС В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ**

Процеси глобалізації, що зміцнюють взаємозв'язок між внутрішньою та зовнішньою політикою практично всіх країн світу, стали актуальними на межі XX-XXI століть і спонукали до активізації європейської інтеграції. Формування та реалізація спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу (ЄС) стали її невід'ємною складовою.

Європейське політичне співробітництво (ЕРС), яке було неформально започатковане державами-членами в 1970 році, отримало інституційне закріплення згідно з Єдиним європейським актом 1987 року. Це співробітництво забезпечувало механізми для консультацій між країнами-членами з питань загальної зовнішньої політики.

На початку 1990-х років, у контексті геополітичних змін у Європі (возз'єднання Німеччини, розпад Радянського Союзу, ліквідація Варшавського договору) та зростання націоналістичної напруженості на Балканах, яка в результаті призвела до розчленування Югославії, країни Союзу вирішили створити «спільну зовнішню політику» на основі положень Маастрихтського договору (1993 року) [1].

Спільна зовнішня і безпекова політика (СЗБП) є важливим компонентом Європейського Союзу і постійно впливає на процеси, які відбуваються як на наднаціональному рівні, так і в окремих країнах ЄС. Складні механізми функціонування ЄС потребують уважного аналізу, оскільки саме через них приймаються рішення та реалізуються ініціативи, важливі для світової спільноти, особливо у сфері оборони. Різноманітні тлумачення відносин між державами-

учасницями, союзниками по НАТО та країнами, що не входять у ці структури, можуть призводити до загострення протиріч і формування вогнищ напруженості на континенті.

Спільна зовнішня і безпекова політика Європейського Союзу – це форма співпраці між країнами Союзу, спрямована на реалізацію зовнішньополітичних інтересів, забезпечення безпеки та оборони в межах ЄС.

Вивчення ключових етапів формування СЗБП дозволяє не лише зрозуміти суть цього важливого аспекту європейської інтеграції, а й усвідомити сенс та вплив спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС на сучасні тенденції перегляду світового устрою.

Необхідність розробки власної політики безпеки для ЄС виникла, з одного боку, через відсторонення США від підтримки балансу сил у Європі після завершення Холодної війни, а з іншого – у зв'язку з численними кризами, на які Євросоюз виявився неготовим відповісти [2].

Першою такою кризою стало розпад Югославії та жорстокі конфлікти між її республіками. Європейський Союз сприйняв цю ситуацію як можливість продемонструвати свою компетентність як міжнародного актора та звільнити США від завдання підтримки безпеки в Європі. Проте запобігти розпаду держави не вдалося. В результаті, ЄС усвідомив свої інституційні та військові обмеження і спробував подолати їх через створення Спільної зовнішньої та безпекової політики.

У науковій літературі існують різні підходи до періодизації процесу формування зовнішньої та безпекової політики ЄС. Більшість дослідників пов'язують ці етапи з конкретними нормативними змінами, що відбувалися у рамках установчих договорів ЄС. На періодизацію також впливають значні події, такі як фінансові кризи, «арабські революції» 2011 року, Євромайдан в Україні (2013-2014 роки) та сучасна війна, загострена масштабним вторгненням 2022 року.

У сучасному світі, де глобальні виклики стають дедалі більш комплексними, Спільна зовнішня політика та політика безпеки Європейського Союзу набувають

особливої актуальності. Сучасні загрози, такі як тероризм, кіберзагрози, енергетична безпека, збройні конфлікти та зміни клімату, вимагають від ЄС чіткої та злагодженої відповіді. Тому важливо розглянути основні виклики, з якими стикається ЄС, та оцінити ефективність його спільної зовнішньої політики і політики безпеки у відповідь на ці виклики.

Першим і, мабуть, найзначнішим викликом є тероризм. Після серії терактів у європейських містах, таких як Париж та Брюссель, ЄС змушений був переосмислити свої підходи до безпеки. Необхідність посилення співпраці між країнами-членами у сфері обміну розвідданими та правоохоронної діяльності стала невідкладною. Введення Європейської прокуратури та ініціативи на кшталт «Європейського порядку денного безпеки» стали важливими кроками у цій сфері [3].

Другим викликом є кіберзагрози. Сучасні технології значно ускладнили забезпечення безпеки. Кібернапади, які можуть бути спрямовані не лише на державні установи, а й на критичну інфраструктуру, вимагають від ЄС розробки спільної стратегії для захисту своїх цифрових кордонів. Відповідь на ці виклики потребує інтеграції нових технологій і навчання фахівців.

Спільна зовнішня політика ЄС покликана забезпечити єдність і цілісність дій країн-членів на міжнародній арені. Основним інструментом для реалізації цієї політики є Європейська служба зовнішніх справ (ЄСЗС), яка координує дії ЄС у сфері зовнішніх відносин. У відповідь на кризи, такі як війна в Сирії або конфлікт в Україні, ЄС демонструє готовність до активних дій: введення санкцій, надання гуманітарної допомоги, а також участь у миротворчих місіях.

Проте, існують виклики в досягненні консенсусу серед країн-членів. Різні національні інтереси часто призводять до розбіжностей у поглядах на зовнішню політику. Наприклад, питання відносин з Росією викликали значні дебати всередині ЄС. Деякі країни виступають за жорсткі санкції, тоді як інші намагаються зберегти діалог.

Таким чином, спільна зовнішня політика та політика безпеки Європейського Союзу повинні бути адаптовані до нових реалій та викликів. Важливість

міжнародної співпраці, підвищення безпеки на внутрішньому рівні та використання нових технологій вимагають від країн-членів узгоджених дій. Лише спільними зусиллями ЄС зможе ефективно реагувати на сучасні загрози та підтримувати стабільність у регіоні та за його межами.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Мельник О. Нова модель безпеки в Європі: чим допоможе Україні стратегія «компас». 2022. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/nova-model-bezpeky-vyevropi-chym-dopomozhe-ukraini-strategiia-kompas>.
2. A Strategic Compass for Security and Defence. 2022. URL : <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>.
3. Мартинов А. Оборонна політика Європейського Союзу на сучасному етапі. Європейські історичні студії. 2018. No 10. URL: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2018.10.8-28>.

**Ключові слова:** ЄС, зовнішня політика, безпека, європейська інтеграція, сучасні загрози, міжнародна співпраця.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

*Суйчимезова Вікторія Олександрівна*  
*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ШЕНГЕНСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ**

Шенгенська інформаційна система є фундаментальним інструментом для забезпечення безпеки та ефективного функціонування Шенгенського простору, яка є складною, широкомасштабною системою обміну інформації, яка підтримує прикордонний контроль і співробітництво правоохоронних органів між країнами Шенгенської зони. Ця система діє на правовій основі Конвенції про застосування шенгенської угоди від 14 червня 1985 року між урядами держав економічного союзу Бенілюкс, Федеративної Республіки Німеччини та Французької Республіки про поступове скасування перевірок на спільних кордонах, якою детально регулюється широкий спектр питань, пов'язаних зі свободою пересування людей, товарів, капіталів та послуг [2]

Також обсяг Шенгенської інформаційної системи визначається в трьох правових документах:

- Регламент (ЄС) № 1987/2006 (співпраця прикордонного контролю), який дає змогу перевіряти інформацію про іноземців, які подали заявки на візу або дозвіл на проживання, з метою відмови у в'їзді або перебуванні; [4]
- Рішення Ради 2007/533/JHA (співпраця між правоохоронними органами), яке надає можливість компетентним органам обмінюватись інформацією щодо зниклих без вісти осіб і про осіб чи об'єкти, пов'язані з кримінальними злочинами; [5]
- Регламент (ЄС) № 1986/2006 (співпраця в галузі реєстрації транспортних засобів), який дозволяє перевіряти правовий статус автомобілів, які були подані на реєстрацію. Слід зазначити, що таким реєстраторам надається доступ лише до

інформації щодо транспортних засобів, реєстраційних свідоцтв і номерних знаків [3].

Шенгенська інформаційна система – це централізована база даних, яка об'єднує країни Шенгенської зони, дозволяючи їм миттєво обмінюватися важливою інформацією про осіб та об'єкти, що становлять загрозу безпеці. Вона була заснована на початку 1990-х років та стала основою для безвізового простору в Європі, забезпечуючи баланс між свободою пересування та безпекою, та є доступною для всіх країн-членів Європейського союзу та асоційованих країн (Швейцарія, Ліхтенштейн, Ісландія, Норвегія), які є частиною Шенгенської зони.

Проаналізувавши вищезазначене, можна зазначити, що метою Шенгенської інформаційної системи є створення єдиного інформаційного простору для країн Шенгенської зони, який дозволить посилити контроль на зовнішніх кордонах, ефективніше боротися зі злочинністю та забезпечити безпеку громадян. До того ж, вона виконує наступні завдання:

По-перше, це підтримка прикордонного контролю, оскільки за допомогою цієї системи можна швидко ідентифікувати особу, котра становить загрозу безпеці або остання має ризик щодо відмови у в'їзді чи перебуванні в країнах держав учасниць угоди і це надзвичайно допомагає прикордонникам у їх роботі. По-друге, система сприяє співпраці правоохоронних органів у зв'язку з тим, що вони можуть обмінюватись критично важливою інформацією та мати доступ до неї для запобігання злочинів і тероризму. Та, по-третє, це допомога в адмініструванні імміграції, тому що Шенгенську інформаційну систему застосовують для обміну інформацією про громадян країн, що не є членами ЄС, які отримали попередження про відмову у в'їзді або перебуванні в Шенгенській зоні.

Отже, ми визначили мету та завдання Шенгенської інформаційної системи, тепер треба детально розглянути за яких підстав до неї можуть потрапити.

Взагалі однією з обов'язкових умов в'їзду та виїзду осіб, які мають право на вільний рух згідно з правом Союзу є верифікація особи і громадянства, справжності і дійсності проїзного документа для перетинання кордону, у тому



числі шляхом перевірки інформації у відповідних базах даних до яких відноситься й Шенгенська інформаційна система [1].

До неї можуть потрапити іноземні громадяни, які обвинувачуються в одному або відразу декількох порушеннях закону. А саме:

1. Адміністративне/кримінальне правопорушення (дані про порушника («інформаційні запити з метою недопуску»), якого було виявлено на кордоні заносяться до Шенгенської інформаційної системи. Доступ до неї мають всі посольства та міграційні служби країн, що входять до Шенгенської зони.);

2. Фальсифікація документів (наприклад, придбання «липового» запрошення. Саме тому згідно з Шенгенським Кодексом в пункті відправлення і пункті призначення у осіб третіх країн ретельно перевіряють мету запланованого перебування шляхом перевірки, за необхідності, відповідних підтвердних документів. До того ж, виконується перевірка справжності даних чипа паспортів та проїзних документів, котрі містять носій інформації, якщо наявні дійсні сертифікати)[1];

3. Протермінована віза (або перебування за безвізом більше 90 днів, оскільки відповідно до статті 6 Шенгенського Кодексу про кордони, заплановане перебування на території держав-членів для громадян третіх країн можливе тривалістю не більше ніж 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду, що передбачає врахування 180-денного періоду, який передує кожному дню перебування. Слід акцентувати увагу на тому, що більшість українців, чиї дані внесені до Шенгенської інформаційної системи, потрапили туди через порушення візового режиму. Якщо така особа спробує знову в'їхати до Європейського Союзу, її можуть затримати та притягнути до відповідальності.)[1];

4. Нецільове використання візи (наприклад, якщо особа отримала робочу візу в Федеративній республіці Німеччині, а працювала по ній в Королівстві Данії, або якщо особа мала туристичну візу та працювала на роботі і т.д.);

5. Нелегальне працевлаштування (як приклад, особа приїхала в країни Шенгену по без візу та працювала на роботі.);

6. Несплата штрафів і деякі інші.

Як наслідок, особи, маючи попередження в шенгенській інформаційній системі, можуть зіткнутися з заборонаю в'їзду в країни ЄС та деякі асоційовані країни, які є частиною Шенгенської зони, обмеженнями на поїздки, затриманнями на кордоні або іншими юридичними діями. Однак усі особи мають право на доступ до своїх персональних даних в цій системі, а також, за необхідності, на їх виправлення або видалення, при дотриманні певних умов. Незважаючи на те, що дані в системі зберігаються обмежений період – 10 років, їх наслідки можуть бути довготривалими. Для анулювання запису необхідно звернутися до органу, який його вніс, що є досить складною процедурою.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що шенгенська інформаційна система є потужним інструментом, який відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки та ефективного функціонування Шенгенського простору. Вона дозволяє правоохоронним органам різних країн об'єднувати зусилля для боротьби зі злочинністю та захисту прав і свобод громадян.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/399 від 9 березня 2016 року про Кодекс Союзу щодо правил, які регулюють рух осіб через кордони (Шенгенський кодекс про кордони) : Регламент Європ. Союзу від 09.03.2016 р. № 2016/399. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_026-16#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-16#Text)

2. Regulation – 1986/2006 – EN – EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32006R1986>

3. Regulation – 1987/2006 – EN – EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32006R1987>

4. Рішення Ради (ЄС) N° 2007/533/JHA від 12 червня 2007 року про заснування, функціонування та використання Шенгенської інформаційної системи другого покоління (SIS II), OJ 2007 L 205. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

**Ключові слова:** SIS (Шенгенська інформаційна система), Європейський Союз, шенген, співробітництво, контроль, безпека, інформація.

**Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Тітенко Руслана Русланівна**

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ**

Співвідношення між правом Європейського Союзу і національними правовими системами країн-членів є центральною проблемою в контексті європейської інтеграції. Правова архітектура ЄС ґрунтується на установчих договорах, регламентах, директивах та рішеннях судових органів, які мають на меті створення єдиного правового простору для всіх держав-учасниць. Співвідношення права Європейського Союзу та національних правових систем держав-учасниць є предметом численних досліджень у сфері правознавства та міжнародних відносин. Оскільки правова система ЄС постійно еволюціонує, виникає потреба в адаптації національних законодавств до нових норм і стандартів.

Актуальність дослідження набуває особливої важливості в умовах поглиблення інтеграційних процесів, розширення повноважень ЄС та зростання правових конфліктів між країнами-членами і європейськими інституціями. Ключовими питаннями є домінування права ЄС, механізми його впровадження в національні системи права та вирішення суперечностей між національними

нормами і європейськими стандартами, що суттєво впливають на ефективність діяльності Союзу.

Право Європейського Союзу має однаковий характер дії в усіх країнах-членах, а остаточним органом, який вирішує спори щодо його застосування, є Суд Європейських Співтовариств, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени [3, с. 64]. У випадках конфлікту між національними нормами та нормами ЄС застосовується останнє, при цьому Суд Європейських Співтовариств уповноважений остаточно визначати його дійсність та інтерпретацію. Примусове виконання норм ЄС забезпечується як державами-членами, так і юридичними та фізичними особами в національних судах, а також Європейською Комісією у Суді [2, с. 89].

Взаємозв'язок між правом ЄС і національним правом країн-учасниць ґрунтується на чотирьох основних принципах. Найпершим і найважливішим із них є принцип наднаціональності права ЄС. Цей принцип означає, що ЄС має можливість ухвалювати юридичні акти, які є обов'язковими для держав-членів, і які безпосередньо діють на всій території ЄС. Також органи ЄС можуть мати виключну компетенцію в тих сферах, які раніше були в суверенітеті держав-членів. Відповідно до цього принципу, норми права ЄС мають вищу юридичну силу щодо національних норм держав-учасниць, і в разі колізії перевагу мають норми права ЄС. Цей принцип застосовується без урахування типу правової норми ЄС і національного законодавства, які можуть бути взаємозаперечними [4, с. 7].

Право Європейського Союзу відрізняється своєю динамічною природою та адаптивністю до змін у глобальному правовому середовищі. Це право не лише регулює економічні та соціальні відносини між державами-членами, але й відповідає на нові виклики, такі як охорона навколишнього середовища, захист прав людини та забезпечення безпеки. Кожен новий акт законодавства ЄС є результатом компромісу між інтересами різних країн-учасниць і покликаний враховувати специфіку кожної з них.

Установчі документи, які формують джерело первинного права Європейського Союзу, мають характеристики, подібні до міжнародних угод. Однак акти, що ухвалюються інститутами ЄС, не є міжнародними договорами і належать до категорії «вторинних джерел» права ЄС. Одним з ключових аспектів є необхідність забезпечення єдиного застосування норм права ЄС у всіх країнах-членах, адже без цього досягнення інтеграційних цілей буде неможливим. Принцип наднаціональності права ЄС випливає з обов'язків держав-членів щодо виконання завдань і цілей, визначених Союзом. У статті 10 Договору про заснування Європейської Спільноти зазначено, що «держави-члени повинні вжити всі необхідні заходи, як окремі, так і загальні, для забезпечення виконання зобов'язань, що випливають з цього Договору або виникають внаслідок дій інститутів Спільноти. Вони мають сприяти реалізації завдань Спільноти і уникати будь-яких дій, які можуть перешкоджати досягненню цілей цього Договору» [1].

Отже, взаємозв'язок між правом Європейського Союзу та національним законодавством держав-учасниць є важливим елементом європейської інтеграції, що формує правову основу та механізми співпраці в межах Союзу. Первинні джерела права ЄС, такі як установчі договори, слугують міжнародними угодами, тоді як вторинні акти, ухвалені його інститутами, забезпечують реалізацію норм права на рівні держав. Принцип наднаціональності є основоположним для забезпечення однакового застосування норм права ЄС, що є необхідним для досягнення інтеграційних цілей. Крім того, гнучкість і здатність європейського права адаптуватися до нових викликів сприяють зміцненню співпраці та формуванню спільних стандартів серед країн-членів.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25 березня 1957р.  
URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

3. Макушев П.В., Хрідочкін А.В. Актуальні проблеми співвідношення та взаємодії системи права Європейського Союзу з національними правовими системами держав-членів. 2023. С.62-71.

4. Станько І. Я. Співвідношення принципів та норм права у правових системах України та Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2020. 20 с.

***Ключові слова:** право Європейського Союзу, національне законодавство, Європейська інтеграція, наднаціональність, первинні джерела права, вторинні акти, правові механізми, співпраця, єдиний правовий простір, адаптивність права.*

***Науковий керівник:** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

***Череповська Ксенія Дмитрівна**  
здобувачка вищої освіти 4-го курсу  
факультету судового та міжнародного права  
Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

Досліджуючи дану тему, було виділено два основні аспекти, які було б доцільно розглянути. Перш за все, при дослідженні принципу верховенства права необхідно визначити його вплив на держави-члени Європейського Союзу.

Принцип верховенства права є ключовою складовою правової системи Європейського Союзу і відповідно має значний вплив на держав-членів. Він встановлює, що всі інститути, органи та особи, незалежно від їх статусу, повинні

дотримуватись законів. Крім того, забезпечує справедливість, стабільність і правову передбачуваність.

Принцип верховенства права в договорі про Європейський Союз встановлений також у загальних положеннях щодо зовнішніх дій Союзу, зазначаючи, що дії Союзу на міжнародній сцені повинні керуватися принципами, які надихнули на його створення, розвиток та розширення, а також які він прагне просувати в ширшому світі, а саме принципами демократії, верховенства права, універсальності та неподільності прав людини й фундаментальних свобод, поваги до людської гідності, рівності та солідарності, поваги до засад Статуту ООН та міжнародного права [1].

На даному етапі вплив принципу верховенства права достатньо відчутний. Насамперед, одним з проявів є гармонізація правових систем, адже цей принцип вимагає від держав-членів узгодження свого національного законодавства з правом Європейського Союзу. Можна зробити висновок, що правові акти Європейського Союзу мають пріоритет перед національними законами, зокрема конституційними нормами, якщо вони суперечать праву Європейського Союзу. Обов'язок держав-членів забезпечувати імплементацію законодавства Європейського Союзу на національному рівні, а національні суди повинні забезпечувати його дотримання.

Можна зробити висновок, що верховенство права є фундаментом для захисту основних прав людини, які закріплені в Хартії основних прав Європейського Союзу. Кожна держава-член зобов'язана гарантувати дотримання цих прав, а порушення можуть стати підставою для втручання Європейського Суду або накладення санкцій на країну.

Верховенство права є однією з ключових цінностей Європейського Союзу. З одного боку, воно становить фундамент, на якому базується діяльність Європейського Союзу. Однак його законодавчі повноваження у цій сфері є обмеженими. Тому важливу роль відіграють загальні принципи, закріплені в первинному праві Європейського Союзу. Ці принципи формують основу

правопорядку та гарантують дотримання демократичних норм у країнах-членах та партнерів Союзу.

Основне положення Договору про Європейський Союз [2], яке регулює цінності Європейського Союзу, – це стаття 2 Договору про Європейський Союз. У ній закріплено, що: «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [3].

У контексті принципу верховенства права також варто звернути увагу на ч. 1 ст. 19 Договору про функціонування Європейського Союзу [4]. Відповідно до практики Суду справедливості Європейського Союзу, вона конкретизує цінність верховенства права, закріплену у статті 2 Договору про функціонування Європейського Союзу. У ній вказано, що : «1. Суд справедливості Європейського Союзу складається з Суду справедливості, Загального суду та спеціалізованих судів. Суд справедливості Європейського Союзу забезпечує дотримання законодавства при тлумаченні та застосуванні Договорів. Держави-члени надають засоби судового захисту, достатні для того, щоб забезпечити ефективний правовий захист у сферах, охоплених законодавством Союзу» [3]

В рамках цього питання варто також звернути увагу на практику Європейського Суду справедливості. Цей суд відіграє ключову роль у застосуванні принципу верховенства права в рамках Європейського Союзу. Він встановлює, що право Європейського Союзу має перевагу над національним законодавством держав-членів, включаючи конституційні норми. У своїх рішеннях Європейський Суд справедливості часто посиляється на необхідність забезпечення незалежності судової влади, дотримання прав людини та належного виконання зобов'язань державами-членами. Цей принцип також важливий для гарантування єдиного тлумачення та застосування законів на всій території Європейського Союзу.



Ключові рішення, такі як справа *Costa v. ENEL* (1964), встановили прецедент для верховенства права Європейського Союзу над національним законодавством. Європейський Суд справедливості застосовує цей принцип для захисту основоположних прав громадян, посилаючись на Статті Договорів Європейського Союзу та Хартію основних прав. Суд також розглядає питання незалежності судових систем у державах-членах, зокрема у справах щодо реформ судочинства у Польщі та Угорщині, наголошуючи на важливості незалежної і справедливої судової системи для захисту верховенства права.

Ця практика є вирішальною для забезпечення єдності правової системи Європейського Союзу та ефективного функціонування правосуддя у межах союзу.

Практика Суду справедливості Європейського Союзу демонструє, що, незважаючи на обмежені законодавчі повноваження Європейського Союзу у питаннях верховенства права, держави-члени повинні здійснювати свої повноваження у відповідності до основних принципів права Європейського Союзу. Ключовим елементом є наявність незалежної судової системи. Суд неодноразово підкреслював, що держави-члени мають свободу у визначенні своєї судової системи та процесу призначення суддів, але це повинно гарантувати незалежність судової влади як необхідну умову для дотримання верховенства права.

Отже, принцип верховенства права Європейського Союзу є частиною загальних принципів права Європейського Союзу і вважається однією з основ правової системи Європейського Союзу. Хоча цей принцип не закріплений прямо в нормах договорів, він випливає з практики Суду Справедливості Європейського Союзу. Незважаючи на неприйняття Конституції Європейського Союзу, цей принцип вирішує конфлікти між правом Європейського Союзу і національними правовими системами держав-членів. Подальший розвиток загальних принципів Європейського Союзу є перспективною темою для наукових досліджень у зв'язку з еволюцією правової системи Європейського Союзу.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>.
2. Договір про Європейський Союз від 7 лютого 1992р. URL : [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_029](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029).
3. Програма «Право-Justice». Практика Європейського суду з прав людини щодо верховенства права для України. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/66ab96268605b879785995.pdf>.
4. Договір про функціонування Європейського Союзу: URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b06](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06).

*Ключові слова:* Європейський Союз, Європейський Суд справедливості, принцип верховенства права, договір про Європейський Союз.

*Науковий керівник:* доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

*Чудімова Анастасія Валеріївна та Радецька Мирослава Валеріївна*  
здобувачки вищої освіти 4-го курсу  
факультету судового та міжнародного права  
Національного університету «Одеська юридична академія»

## КОНСТИТУЦІЙНІ ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРОБЛЕМИ ВТІЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Європейський Союз будується на основних принципах поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та захисту прав людини, включно з правами меншин. Ці цінності об'єднують всі держави-члени в суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість,

солідарність, правосуддя та гендерна рівність (відповідно до ст. 2 Договору про Європейський Союз)[1].

Повага та відданість наведеним цінностям і їхнє просування є однією з головних умов для набуття членства в Європейському Союзі (згідно зі ст. 49 Договору про ЄС) [1]. Держави-члени від самого початку добровільно погоджуються дотримуватися цих принципів [2], незалежно від того, чи діють вони в межах права Союзу [3-4]. Логіка такої інтерпретації зрозуміла, оскільки повага до цінностей є основою для вступу до ЄС, їх дотримання повинно поширюватися на всі сфери, включно з тими, які не підпадають під юрисдикцію ЄС [5, с. 997-998]. Спільність цінностей між державами-членами ЄС є ключовою передумовою існування правової системи Союзу, що формує взаємну довіру між країнами-членами у визнанні спільних принципів та дотриманні права ЄС, яке забезпечує реалізацію цих цінностей. Повага кожної держави до основоположних прав і принципу верховенства права, гарантом яких є незалежна судова система, є основою політик ЄС у різних сферах, зокрема функціонування внутрішнього ринку, забезпечення простору свободи та безпеки, правосуддя і захисту фінансових інтересів Союзу. Це означає, що в випадку постійного та істотного порушення однією з держав-членів цих цінностей, передбачено можливість призупинення її прав, включно з правом голосу представника уряду держави-члена в Європейській Раді (відповідно до ст. 7 Договору про ЄС [1]).

Розуміючи складність, тривалість та суперечливість дискусій щодо природи цінностей та їхнього зіставлення з принципами, особливо в контексті аналізу ст. 2 Договору про Європейський Союз, вважаємо можливим у рамках цієї доповіді зупинитися на висновку, що цінності, на яких базується Союз, мають обов'язковий юридичний характер, що підтверджується практикою Суду ЄС. Сфера їхнього застосування поступово набула чітких контурів. Це не заперечує специфіки нормативного впливу цінностей, які разом з підтриманням миру та добробуту народів є ключовою метою Союзу (див.:ст. 3 і ст. 21 Договору про ЄС)[1]. Очевидно, що їхній вплив не тотожний нормативному впливу принципів, а також правил. Це пояснюється поєднанням теологічного та деонтологічного

аспектів природи цінностей, а також тим, що їх нормативний вплив опосередковується «системою принципів, правил та взаємопов'язаних правових відносин, які поєднують ЄС та його держави-члени, а також регулюють відносини між ними» [5].

Серед багатьох питань, які виникають у цьому контексті, важливо звернути увагу на визначення обсягу зобов'язань, що накладає на держави-члени ст. 2 Договору про Європейський Союз. Існують вагомі аргументи для виділення двох основних підходів до вирішення цього питання, які, схоже, розрізняються в трактуванні міри всеосяжності цих зобов'язань, але не відрізняються в розумінні обов'язкової природи конститутивних цінностей, закріплених у статті.

Так, перший підхід до інтерпретації ст. 2 Договору про Європейський Союз полягає в тому, що вона визначає стандарти, які мають застосовуватися у взаєминах між державами-членами та Союзом (вертикальний вимір), а також між самими державами-членами (горизонтальний вимір). Відповідно до цього підходу, держави-члени зобов'язані не лише дотримуватися загальної системи стандартів всередині своїх кордонів, а й забезпечувати взаємну відповідність і співпрацю з іншими державами в межах Союзу, сприяючи гармонізації основних цінностей на різних рівнях.

З іншого боку, згідно з альтернативним підходом, «повага Союзу до рівності держав-членів та національної самобутності, властивої їх основним політичним та конституційним структурам» (див.: ст. 4 Договору про Європейський Союз [1]), формує підґрунтя для інтерпретації ст. 2 Договору як такої, що визнає гетерогенність конституційних моделей держав-членів. Цей підхід припускає, що кожна держава може зберігати власні особливості в межах своїх політичних і правових систем, за умови дотримання загальних мінімальних стандартів, визначених Союзом. Проте існують «червоні лінії», які не мають бути порушені, щоб забезпечити повагу до спільних цінностей [5, р. 998; 10, р. 9-11].

Незважаючи на розбіжності у підходах, немає сумнівів у тому, що в обох випадках йдеться про обов'язкові вимоги, а не просто рекомендації. Їх сумлінне виконання розглядається як важлива складова визнання та протидії нинішній

глобальній кризі ліберального порядку. Це, у свою чергу, визначає необхідність пошуку та впровадження нових інституційних рішень для забезпечення належної поваги держав-членів до основоположних конституційних цінностей Європейського Союзу.

Європейський Союз та Україна поділяють спільні цінності, а саме демократію, повагу до прав людини та основоположних свобод, верховенство права, а також мають спільні інтереси в забезпеченні миру, безпеки, стабільності та процвітання [6].

Для України, яка набула статус держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу в умовах повномасштабної війни, нині відкрито унікальне вікно можливостей для пришвидшеного приєднання. У зв'язку з цим, Україна повинна продемонструвати безсумнівну прихильність, повагу та відданість основним конституційним цінностям Союзу. Це, зокрема, вимагає своєчасного та якісного впровадження необхідних реформ, з якими Європейська комісія узалежнила подальші рекомендації щодо вступу України до ЄС.

Об'єктивний аналіз виконання Україною прийнятих зобов'язань, особливо у сфері реформи процедури відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду, породжує певні занепокоєння. Підтвердженням цього є сигнали, висловлені під час презентації скороченого аналітичного звіту щодо імплементації права ЄС Україною на 24-му саміті. Важливо зауважити, що в цьому звіті бракує оцінок у найбільш важливій для дотримання конституційних цінностей Союзу главі – «Судова влада та фундаментальні права», що додає до загальних сумнівів стосовно прогресу в цій сфері.

За підсумками саміту, Україна отримала можливість та додатковий час для того, щоб переконливо продемонструвати, насамперед своїм громадянам, що вже є реальні позитивні зміни у сфері судової системи та захисту прав людини. Особливо важливо показати, що влада не прагне узалежнювати Конституційний Суд, а процес конкурсного відбору суддів не створює загрози встановлення політичного контролю над цим ключовим органом. Це є критично важливим для

того, щоб забезпечити прозорість і незалежність судової системи, яка відповідає європейським стандартам.

Водночас очевидно, що ключовим викликом для України, як і для будь-якої держави, що прагне приєднатися до Європейського Союзу, є не лише успішне проведення реформ, але й перетворення нормативних та інституційних змін на реальні та тривалі практики правового й демократичного врядування. Це потребує не тільки формального впровадження нових законодавчих актів, а й глибокої інтеграції цих принципів у повсякденну діяльність державних установ, що гарантує сталий розвиток демократії та верховенства права у довгостроковій перспективі.

Отже, у результаті дослідження ми дійшли висновку, що у своїх відносинах з іншим світом ЄС стверджує і просуває свої цінності та інтереси і сприяє захисту своїх громадян. Він сприяє миру, безпеки, сталого розвитку планети, солідарності і взаємної поваги народів, вільну та справедливую торгівлю, викорінення бідності і захист прав людини, зокрема прав дитини, а також неухильного дотримання і розвитку міжнародного права, особливо дотримання принципів Статуту ООН.

В умовах воєнного стану чи в інших складних обставинах навряд чи можна залишатись толерантним до всього, що відбувається. Тому, очевидно, що належна реалізація деяких цінностей ускладнюється, змінюється їх пріоритетність і значущість. Водночас сучасні фундаментальні правові цінності є незмінними як у мирний час, так і у воєнний [7]. Європейський Союз підтверджує, що майбутнє України та її громадян пов'язане з Європейським Союзом та його конституційними принципами, і нагадує про історичні рішення Європейської ради про надання Україні статусу країни-кандидата та про початок переговорів про її вступ до ЄС. Європейський Союз високо оцінює значний прогрес, якого досягла наша держава, навіть попри повномасштабну війну росії, що триває проти України, а вона свою чергу має унікальне вікно можливостей для пришвидшеного приєднання.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Consolidated version of the Treaty on European Union. EUR-Lex. URL : [http://data.europa.eu/eli/treaty/teu\\_2012/oj](http://data.europa.eu/eli/treaty/teu_2012/oj).
2. Judgment of 10 December 2018, C-621/18, ECLI:EU:C:2018:999, para. 63. EUR-Lex. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0621>.
3. Foret F., Calligaro O. Analysing European values An introduction. European Values Challenges and Opportunities for EU Governance / F. Foret, O. Calligaro (eds.). Routledge, 2018. P. 11-31.
4. Wouters J. Revisiting Art. 2 TEU: A True Union of Values? *European Papers*. 2020. Vol. 5(1). P. 255-277.
5. Bogdandy A. von. Common principles for a plurality of orders: A study on public authority in the European legal area. *International Journal of Constitutional Law*. 2014. Vol.12(4). P. 980-1007.
6. Президент України. Спільні безпекові зобов'язання між Україною та Європейським Союзом 27.06.2024. URL :<https://president.gov.ua/news/spilni-bezpekovi-zobovyazannya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropejsk->
7. Камінська Н.В. «Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах воєнного стану». 2022. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/1518>

**Ключові слова:** конституційні цінності, право Європейського Союзу, принципи, правосуддя, справедливість, повага, воєнний час.

**Науковий керівник :** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.

**Щур Ірина Олексіївна**  
*здобувачка вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **МІСЦЕ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВОПОРЯДКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Європейський Союз вже багато років поспіль є одним з найбільш провідних та сталих політично-економічних союзів, який об'єднує 27 країн-членів, що знаходяться в Європі. Основними цінностями ЄС є повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини та прав меншин. Європейська конвенція прав людини у правопорядку Європейського союзу відіграє ключову роль, є основною та беззаперечною гарантією прав та свобод громадян країн-членів ЄС, а також інших цінностей.

Європейська конвенція з прав людини гарантує певні права, які вважаються настільки важливими, що є фундаментальними для демократії та верховенства права. Це право на життя, свободу, справедливий суд, свободу слова та зібрань. Тобто ЄСПЛ є фундаментом роботи ЄС, адже принципи ЄС знаходять своє відображення у тексті даної конвенції [1].

Приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції з прав людини є значним кроком у розвитку європейської системи захисту прав людини. Попри те, що обговорення цього питання почалося ще наприкінці 1970-х років, юридичний обов'язок приєднання виник лише після набуття чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 року (п. 2 ст. 6 Договору про функціонування ЄС). Також правова основа приєднання визначена у п. 2 ст. 59 ЄКПЛ, де зазначено: «До цієї Конвенції може приєднатися Європейський Союз». Ця норма була змінена завдяки Протоколу № 14 до ЄКПЛ, що набув чинності 1 червня 2010 року [2].



Суд Європейського Союзу застосовує ЄКПЛ (Європейська конвенція з прав людини) при розгляді та винесенні рішень, як судовий прецедент права. Протягом існування Європейського суду з прав людини було розглянуто кілька справ, пов'язаних із відповідністю нормативно-правових актів ЄС положенням Європейської конвенції з прав людини. Однією з найвизначніших та резонансних стала справа «Bosphorus проти Ірландії» (заява № 45036/98), рішення у якій було винесено у 2005 році [5]. Турецька компанія подала позов проти Ірландії, оскільки держава конфіскувала літак, орендований цією компанією у національного авіаперевізника колишньої Югославії, не надавши жодної компенсації [3]

Принципи та методи захисту прав та свобод людини, її гідності, життя, які закріплює Європейська конвенція прав людини, та які застосовуються у практиці Європейського суду з прав людини, повинні бути і також використаними та застосованими у практиці суду Європейського союзу. Однак практика Суду ЄС часто свідчить про його прагнення до автономного застосування та тлумачення прав і свобод людини, що відрізняється від підходів, які використовує ЄСПЛ, що неодноразово викликало казусні ситуації та появу юридичної колізії норм права. Прикладами таких розбіжностей є трактування права на захист даних і свободу вираження поглядів, де Суд ЄС розробив свої підходи, відмінні від практики ЄСПЛ.

Також про важливість ЄКПЛ у правовій доктрині Європейського Союзу говорить той факт, що однією з умов вступу до членства ЄС є підписання ЄКПЛ, оскільки вона є гарантією дотримання країною основоположних засад та принципів ЄС.

На думку Г. Крюгера, приєднання ЄС до ЄКПЛ додало більшої злагодженості розвитку питання захисту прав людини в Європі [4] Суд ЄС зазначив, що право Спільноти ґрунтується на спільних конституційних традиціях держав-членів. При визначенні цінностей Спільноти він враховуватиме конвенції та угоди, укладені між державами-членами, а також Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року.

Отже, вступ Європейського Союзу до Європейської конвенції з прав людини є значущим кроком для зміцнення європейської системи захисту прав людини та гарантій її основоположних прав та свобод.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
1. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К.: Ін Юре, 2015. 312 с.
2. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець. К.: КНЕУ, 2002. 460 с.
3. Глушицький Д.М. Компетенція Європейського Суду Справедливості та Європейського Суду з прав людини щодо захисту прав людини. *Наукові записки*. К., 2002. Т. 20. Спеціальний випуск. С. 303-306.
4. Case of Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland Application no. 45036/98. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-69564%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-69564%22]})

**Ключові слова:** *Європейський Союз, захист прав людини, Суд Європейського Союзу, Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950р., Проект Угоди про приєднання, Висновки Суду Європейського Союзу.*

**Науковий керівник:** *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

*Яценко Надія Іванівна та Журавель Ірина Анатоліївна*  
*здобувачки вищої освіти 4-го курсу*  
*факультету судового та міжнародного права*  
*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ВПЛИВ BREXIT НА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ**

Brexit, що формалізувався 31 січня 2020 року після кількох років складних переговорів між СК та ЄС, став одним з наймасштабніших викликів для європейської інтеграції з часів заснування ЄС. Від моменту свого утворення ЄС постійно розширювався, і процес інтеграції здавався незворотнім. Проте рішення Сполученого Королівства вийти з ЄС через референдум 2016 року поставило під сумнів концепцію безперервної інтеграції та стабільності Союзу.

Важливим аспектом Brexit є його вплив на правову систему ЄС, оскільки правові механізми, що регулюють відносини між державами-членами ЄС та його інституціями, зіткнулися з потребою адаптації до нових реалій. Крім того, Brexit викликав нові виклики для процесу інтеграції всередині ЄС, зокрема для подальшого розвитку спільних політик у сферах економіки, безпеки та зовнішньої політики.

Одним з ключових елементів правової системи ЄС є Суд Європейського Союзу, який контролює виконання та застосування законодавства Союзу. Після Brexit Сполучене Королівство більше не підпадає під юрисдикцію Суду ЄС, що стало важливим правовим наслідком виходу. Це означає, що СК більше не зобов'язане дотримуватися рішень Суду ЄС і його законодавчих вимог.

Цей факт поставив питання про правове регулювання взаємодії між СК та ЄС, особливо в контексті транскордонної торгівлі, економічних відносин та захисту прав громадян ЄС, які проживають у СК, та британських громадян, які залишаються на території ЄС. Угоди, укладені між ЄС та СК, містять положення,

що регулюють ці питання, але вони не забезпечують повної аналогії з правовими інструментами, доступними для держав-членів ЄС [2].

До моменту виходу Сполучене Королівство використовувало велику частину законодавства ЄС, яке було інтегроване в британське національне право. Після Brexit, з метою збереження правової стабільності, СК зберегло частину законодавства ЄС через Акт про вихід з Європейського Союзу 2018 року, проте воно отримало можливість поступово змінювати або скасовувати ці норми. Це створює потенціал для розбіжностей у правовому регулюванні між СК та ЄС, особливо в таких важливих сферах, як торгівля, стандарти на продукцію, захист довкілля та трудові права.

Одним з важливих викликів для ЄС після Brexit стало питання збереження політичної та економічної єдності серед інших держав-членів. Brexit посилив євроскептичні настрої у деяких країнах ЄС, що підвищило ризики для майбутніх інтеграційних процесів. Водночас, вихід СК з ЄС надав можливість іншим державам-членам посилити свої позиції у внутрішньоєвропейських дискусіях.

Економічно Brexit вплинув на європейський ринок через необхідність перегляду торговельних угод між ЄС та СК. Втрата одного з найбільших членів ЄС також вплинула на бюджети Союзу та змусила перерозподіляти фінансові ресурси між іншими державами-членами.

Одним із найважливіших наслідків Brexit стало стимулювання реформ всередині ЄС. Деякі держави-члени ЄС побачили в цьому можливість для поглиблення інтеграції у певних сферах, таких як спільна безпекова та оборонна політика, фінансова інтеграція та боротьба з кліматичними змінами. Наприклад, зменшення впливу СК, яке традиційно виступало проти надмірної інтеграції, дозволило Франції та Німеччині активніше просувати ідеї поглиблення політичної та економічної співпраці [1].

Водночас, Brexit відкрив питання реформування інституцій ЄС, зокрема механізмів прийняття рішень та забезпечення демократичної легітимності Союзу.

Вихід Великобританії з Європейського Союзу має низку наслідків, які науковці та практики поділяють на кілька важливих аспектів:

– По-перше, це вимога змін у виробничих процесах, оскільки раніше Великобританія та Європейський Союз діяли в рамках спільної економічної політики. Вихід із ЄС призвів до скасування преференційних умов торгівлі та інвестицій. Це означає, що продукція, яка раніше мала вигідні умови для обігу між партнерами, стає дорожчою і втрачає конкурентні переваги порівняно з аналогами на світовому ринку. Великобританія повинна самостійно відновлювати торговельні відносини з країнами-членами ЄС, щоб підтримати економічну стабільність держави [1].

– По-друге, порушується соціальна та політична стабільність у країні. Виникають напруження всередині держави, переорієнтація на нові ринки та проблемні відносини з країнами ЄС.

Проте, окрім негативних наслідків дезінтеграції, науковці також вказують на позитивні аспекти Brexit, зокрема: можливість самостійного вибору політики. Членство в ЄС часто вимагало від країн-членів поступатися своїми національними інтересами. Великобританія, однак, завжди зберігала певну дистанцію від деяких інтеграційних сфер, надаючи перевагу власним інтересам. Королівство, наприклад, відмовилося від спільної європейської валюти, Шенгенської зони, а також від тісної співпраці в галузях правосуддя та внутрішніх справ. Таким чином, вихід з ЄС забезпечує свободу від колективних зобов'язань і дозволяє Великобританії захищати власні національні інтереси [3].

Отже, Brexit став викликом для європейського права та інтеграційних процесів, але водночас відкрив нові можливості для реформування ЄС. Вихід Сполученого Королівства з ЄС порушив важливі питання щодо майбутнього розвитку правової системи ЄС, а також політичної та економічної єдності Союзу. Незважаючи на негативні наслідки Brexit, ЄС продовжує розвиватися та реформуватися, зосереджуючись на нових викликах і можливостях, що постали після виходу СК.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kybich, Y. (2019). Особливості британського підходу до процесу європейської інтеграції. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*, (40), 58–66. URL: <https://doi.org/10.31861/mhpi2019.40.58-66>.
2. Супрунова, І., Бойчук Д. Наслідки Brexit для Європейського Союзу та Великої Британії. *Молодий вчений*. 2019, 11 (75). С. 63-65. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-15>
3. Шаров. О. Brexit: «плюси» та «мінуси» для глобальної геоекономіки, 2019. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-10/tezi\\_sharov-o.m.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-10/tezi_sharov-o.m.pdf)

**Ключові слова:** *Brexit, ЄС, інтеграція, Суд ЄС, Шенгенська зона.*

**Науковий керівник:** *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова Олена Олексіївна.*

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                    |           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Передмова.....</b>                                                                                                                              | <b>4</b>  |
| <b>СЕКЦІЯ №1. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....</b>                                                                                          | <b>6</b>  |
| Борисюк Анна Сергіївна<br>ФЕЙКОВІ НОВИНИ: ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО ТА ПРАВОВІ ІНІЦІАТИВИ КРАЇН СВІТУ<br>У РЕГУЛЮВАННІ ТА БОРОТЬБІ З НИМИ.....          | 6         |
| Вотчал Олексій Вікторович<br>МОНІСТИЧНА ТЕОРІЯ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО<br>ПРАВА ТА ЇЇ ВПЛИВ.....                              | 11        |
| Горячківська Оксана Вікторівна<br>МІЖНАРОДНА ВВІЧЛИВІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....                                                        | 14        |
| Джигирей Владислава Василівна<br>СУТЬ ДЕЯКИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....                                                     | 17        |
| Костюк Мар'яна Іванівна<br>ПРИНЦИПИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ТА НЕПОРУШНОСТІ КОРДОНІВ ЯК<br>ФУНДАМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ..... | 21        |
| Купенко Артем Ігорович<br>КОНЦЕПЦІЯ РЕЄСТРАЦІЇ СУДНА ЗА ПРОЦЕДУРОЮ «ЗРУЧНИЙ ПРАПОР» В УКРАЇНІ:<br>ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....                             | 26        |
| Лебедевич Анна Дмитрівна та Письменна Ксенія Ігорівна<br>ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ<br>ОРГАНІЗАЦІЙ.....      | 31        |
| Перерва Єлизавета Владиславівна<br>ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї.....                                                  | 36        |
| Савлук Андрій Леонідович<br>МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ<br>ПРАВІ.....                                        | 39        |
| Селіщева Валерія Володимирівна<br>КЛАСИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ.....                                                                          | 43        |
| Філіппова Катерина Олександрівна<br>ІСЛАМСЬКЕ ПРАВО : ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....                                                                 | 50        |
| Шеверенко Єлизавета Олегівна<br>ПІДТРИМАННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В МІЖНАРОДНОМУ СПІВТОВАРИСТВІ.....                                                        | 54        |
| <b>СЕКЦІЯ № 2. ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА<br/>МІЖНАРОДНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ.....</b>                                                               | <b>57</b> |
| Склярчук Кирило Олександрович                                                                                                                      |           |

|                                                                                    |           |
|------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| РОЛЬ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЗБРОЙНИХ<br>КОНФЛІКТАХ.....           | 57        |
| Рачок Анна Ігорівна                                                                |           |
| МІСЦЕ ООН ТА МЕХАНІЗМ РОБОТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....                     | 62        |
| <b>СЕКЦІЯ № 3. ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ<br/>ЛЮДИНИ.....</b>                | <b>66</b> |
| Антонюк Софія Любомирівна                                                          |           |
| МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ ТА МІГРАНТІВ.....                       | 66        |
| Глебова Катерина Валеріївна                                                        |           |
| ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ<br>ЛЮДИНИ.....       | 71        |
| Гриньків Ігор Віталійович та Габрук Ярослав Олегович                               |           |
| ПРАВА ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ<br>СУЧАСНОСТІ.....        | 76        |
| Грищенко Дарія Андріївна                                                           |           |
| МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....                       | 79        |
| Грігуца Яна Сергіївна                                                              |           |
| ПРАВА ЖІНОК У МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ: МІЖ РЕЛІГІЄЮ ТА ЗАКОНОМ.....                 | 84        |
| Дідух Анастасія Сергіївна                                                          |           |
| РОЛЬ РАДИ ЄВРОПИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ<br>ВИКЛИКІВ.....  | 90        |
| Дробот Вікторія Вікторівна                                                         |           |
| РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ<br>МЕНШИН.....            | 93        |
| Жилка Анастасія Миколаївна                                                         |           |
| ПРОБЛЕМА СМЕРТНОЇ КАРИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....                                   | 97        |
| Жук Станіслав Сергійович                                                           |           |
| ІНДИВІД ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНИХ ЗНОСИН.....                                         | 101       |
| Іваськова Дарія Сергіївна                                                          |           |
| ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: НОВІ СТАНДАРТИ ТА<br>ВИКЛИКИ.....   | 105       |
| Каліновська Катерина Станіславівна                                                 |           |
| ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В<br>ЄВРОПІ..... | 109       |
| Капітоненко Ангеліни Сергіївни                                                     |           |



|                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ЩОДО БІОПРАТСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ, ЗАХИСТ БІОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ<br>КОРИННИХ НАРОДІВ.....                            | 114 |
| Кілярська Діана Вікторівна                                                                                             |     |
| МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК В АРАБСЬКОМУ<br>СВІТІ.....                                             | 119 |
| Курманська Аріна Вадимівна                                                                                             |     |
| ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В<br>МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ.....                                    | 123 |
| Мазур Анна Андріївна                                                                                                   |     |
| ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РАДИ ЄВРОПИ.....                                                                         | 129 |
| Мельник Олександрівна Олександрівна                                                                                    |     |
| ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ<br>УМОВАХ.....                                        | 131 |
| Окопна Владислава Сергіївна                                                                                            |     |
| МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....                                                        | 136 |
| Півченко Дарія Анатоліївна та Бондаренко Владислав Мар'янович                                                          |     |
| РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ,<br>ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ МІГРАЦІЄЮ, ПАНДЕМІЄЮ ТА ВІЙНОЮ.....       | 140 |
| Рудецька Поліна Андріївна                                                                                              |     |
| ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ТА ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ: ЗАХИСТ<br>ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ.....                                     | 143 |
| Скакун Вікторія Олександрівна                                                                                          |     |
| ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ<br>ФРАНЦУЗЬКОГО ЧАСОПИСУ LE NOUVEL OBSERVATEUR)..... | 146 |
| Сорока Тетяна Олександрівна                                                                                            |     |
| МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЛЕГІТИМНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ<br>СУДОЧИНСТВІ.....                                      | 150 |
| Тимошенко Софія Володимирівна                                                                                          |     |
| ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У<br>СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН.....                    | 152 |
| Федченко Аліна Юріївна                                                                                                 |     |
| ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....                                                                     | 157 |
| Шаркова Діана Дмитрівна                                                                                                |     |
| ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ З ДИСКРИМІНАЦІЄЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ<br>СОЮЗІ.....                                              | 162 |

|                                                                                                     |            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| Шевель Юлія Олегівна                                                                                |            |
| МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ У ПЕРІОД<br>ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....       | 166        |
| Boiko Veronika                                                                                      |            |
| THE ROLE OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT (ICC) IN THE PROTECTION OF<br>HUMAN RIGHTS.....        | 170        |
| <b>СЕКЦІЯ № 4. МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО.....</b>                                                 | <b>176</b> |
| Загребнюк Дар'я Михайлівна                                                                          |            |
| МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ЗМІНА КЛІМАТУ.....                                                              | 176        |
| Степаненко Руслана Андріївна                                                                        |            |
| МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН ПІД ЧАС ВІЙНИ В<br>УКРАЇНІ.....                         | 180        |
| <b>СЕКЦІЯ № 5. МІГРАЦІЙНЕ ПРАВО.....</b>                                                            | <b>185</b> |
| Андрущенко Анна Олександрівна                                                                       |            |
| ПРОБЛЕМА НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ТА БОРОТЬБА З НЕЮ НА МІЖНАРОДНОМУ<br>РІВНІ.....                       | 185        |
| Басюк Вікторія Вікторівна                                                                           |            |
| РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕГУЛЮВАННІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ....                                 | 189        |
| Белова Лідія Максимівна                                                                             |            |
| ПРАВО НА ПРИТУЛОК У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ КРИЗ: МІЖНАРОДНО-<br>ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....        | 192        |
| Бойко Альона Сергіївна                                                                              |            |
| ЩОДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ БІЖЕНЦІВ ТА МІГРАНТІВ ПІД<br>ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ..... | 196        |
| Димура Катерина Володимирівна                                                                       |            |
| МІГРАЦІЙНА КРИЗА В ЄС: ПОШУК БАЛАНСУ МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАВАМИ<br>ЛЮДИНИ.....                         | 201        |
| Костенко Іван Віталійович                                                                           |            |
| РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У БОРОТЬБІ З НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ.....                                 | 205        |
| Кругієва Катерина Анатоліївна                                                                       |            |
| ЕВОЛЮЦІЯ МІГРАЦІЙНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....                                                          | 209        |
| Ліфєрова Владислава Владиславівна                                                                   |            |
| ОСОБИСТИЙ ЗАКОН УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ В НІМЕЧЧИНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО<br>СТАНУ.....                    | 212        |
| Пугач Марина Віталіївна                                                                             |            |

|                                                                                                 |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| МІЖНАРОДНЕ МІГРАЦІЙНЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ.....                                       | 216        |
| Batsalai Iryna                                                                                  |            |
| PECULIARITIES OF REGULATION OF MIGRATION PROCESSES IN THE EUROPEAN UNION.....                   | 219        |
| <b>СЕКЦІЯ № 6. МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО.....</b>                                            | <b>224</b> |
| Александрова Наталія Сергіївна                                                                  |            |
| ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА.....                        | 224        |
| Бабійчук Анастасія Андріївна                                                                    |            |
| ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ.....                    | 230        |
| Гребенюк Марія Іванівна                                                                         |            |
| ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА..... | 235        |
| Дмитренко Ольга Олексіївна                                                                      |            |
| ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ЩОДО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: УКРАЇНА ТА РФ.....  | 240        |
| Єрофєєва Ольга Сергіївна                                                                        |            |
| ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ.....                                              | 243        |
| Костюк Дарія Сергіївна                                                                          |            |
| МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ХХІ СТОЛІТТЯ.....             | 247        |
| Куліченко Аліна Василівна                                                                       |            |
| ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ.....                    | 250        |
| Миколук Софія Ігорівна                                                                          |            |
| ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ.....          | 255        |
| Петровський Володимир Володимирович                                                             |            |
| ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....             | 258        |
| Савченко Маргарита Олегівна                                                                     |            |
| СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....   | 263        |
| Себова Юлія Миколаївна                                                                          |            |

|                                                                                                              |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| ЩОДО ЗАБОРОНЕНИХ МЕТОДІВ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ.....                                                            | 267        |
| Собко Ростислав Олексійович                                                                                  |            |
| ПРАВОВИЙ СТАТУС ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ У МІЖНАРОДНОМУ<br>ГУМАНІТАРНОМУ                                       |            |
| ПРАВИ.....                                                                                                   | 271        |
| Соловей Вікторія Вікторівна                                                                                  |            |
| УКРАЇНА ТА РИМСЬКИЙ СТАТУТ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ<br>РАТИФІКАЦІЇ.....                                         | 275        |
| Юрченко Дар'я Володимирівна                                                                                  |            |
| ЩОДО ГУМАНІТАРНОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ росії ПРОТИ УКРАЇНИ.....                                                       | 279        |
| <b>СЕКЦІЯ № 7. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ<br/>ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....</b> | <b>284</b> |
| Масловська Єлизавета Денисівна                                                                               |            |
| ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ<br>ПРОТИ УКРАЇНИ.....                      | 284        |
| Неменуша Дарія Вадимівна                                                                                     |            |
| ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНОЮ: ВИКЛИКИ МИРНОГО ТА<br>ЗБРОЙНОГО ЧАСУ.....                     | 287        |
| Решетило Яна Сергіївна                                                                                       |            |
| КОНВЕНЦІЯ МОНТРЕ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В<br>УКРАЇНУ.....                                   | 292        |
| <b>СЕКЦІЯ № 8. ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....</b>                                                            | <b>297</b> |
| Оглу Рані Володимирівна                                                                                      |            |
| ПРАВОВА ОСНОВА СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗ'ЯДЕРНИХ ЗОН.....                                              | 297        |
| Путята Віталій Олегович                                                                                      |            |
| ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ<br>БЕЗПЕКИ.....                                    | 300        |
| Разбітнов Євген Сергійович                                                                                   |            |
| ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ГІБРИДНИХ ВІЙН В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....                                               | 307        |
| Соловей Анна Олегівна                                                                                        |            |
| ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ<br>ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....                                | 310        |
| Тарасенко Марія Леонідівна                                                                                   |            |
| РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ.....                                                    | 314        |

**СЕКЦІЯ № 9. МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО.....319**

Волошенюк Олександра Юріївна

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У РОЗСЛІДУВАННІ КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ.....319

Королук Богдана Сергіївна

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....323

Чабала Уляна Андріївна

РОЛЬ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ЯК ВОНИ ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗСЛІДУВАННЯ І ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ.....327

**СЕКЦІЯ № 10. ДИПЛОМАТИЧНІ ТА КОНСУЛЬСЬКІ ЗНОСИНИ.....332**

Скороход Катерина Віталіївна

ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ ІЗ ЗЛОВЖИВАННЯМ ДИПЛОМАТИЧНИМИ ПРИВІЛЕЯМИ ТА ІМУНІТЕТАМИ.....332

**СЕКЦІЯ № 11. МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВОСУДДЯ.....337**

Голубович Аліна Миколаївна

МІЖНАРОДНІ ДОРУЧЕННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ В ВОЄННИЙ СТАН.....337

Гритенко Марія Олегівна

РАТИФІКАЦІЯ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ.....341

Зільберт Олександр Володимирович

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОСУДДЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....345

Іваськова Дарія Сергіївна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЛЯ КОРИННИХ НАРОДІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВОСУДДІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....349

Купіна Крістіна Миколаївна

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....353

Кухоцька Аліна Сергіївна

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН У ВИРІШЕННІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СПОРІВ МІЖ ДЕРЖАВАМИ.....357

Новак Юлія Іванівна

|                                                                                                       |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| «НАМІБІЙСЬКІ ВИНЯТКИ» ЯК ФОРМА ВИЗНАННЯ АД НОС В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....                              | 360        |
| Пайда Юліанна                                                                                         |            |
| АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ.....                                   | 364        |
| Плавніцька Каріна Русланівна                                                                          |            |
| ПРОБЛЕМАТИКА ДЕЛІМІТАЦІЇ КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ШЕЛЬФУ В ЧОРНОМУ МОРІ.....                                  | 369        |
| Чернов Олександр Миколайович                                                                          |            |
| ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СПОРІВ МІЖНАРОДНИМ СУДОМ ООН.....                    | 373        |
| <b>СЕКЦІЯ № 12. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО.....</b>                                                    | <b>377</b> |
| Журавська Аліна Олександрівна                                                                         |            |
| ПРОБЛЕМАТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ ТА МАЙНОВИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....     | 377        |
| Мамедова Айан Фізулі кизи                                                                             |            |
| МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН.....                                                | 380        |
| Омельченко Анна Сергіївна                                                                             |            |
| КОЛІЗІЙНІ АСПЕКТИ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....                            | 384        |
| Сень Дар'я Романівна                                                                                  |            |
| ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ УСКЛАДНЕНЕ ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В УКРАЇНІ.....                          | 388        |
| Храмченкова Марія Вадимівна                                                                           |            |
| ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНОЗЕМНОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНИХ СУДАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ..... | 392        |
| <b>СЕКЦІЯ № 13. ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС.....</b>                                                       | <b>396</b> |
| Власюк Анастасія Вадимівна та Даниш Аліна Віталівна                                                   |            |
| СПІВРОБІТНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....                         | 396        |
| Воробйов Олег Геннадійович                                                                            |            |
| СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС.....                                       | 400        |
| Гресько Богдана Юріївна                                                                               |            |
| СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В КОНСТЕКСТІ АГРЕСІЇ РФ.....                      | 403        |

|                                                                                                   |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| Завальнюк Анастасія Миколаївна                                                                    |            |
| ВСТУП УКРАЇНИ ДО ЄС: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....                                                         | 407        |
| Красюн Анастасія Сергіївна                                                                        |            |
| МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО<br>СТАНУ.....                                      | 410        |
| Ландейс Альберт Олександрович                                                                     |            |
| ПРОБЛЕМАТИКА ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄС В УМОВАХ ВІЙНИ.....                                              | 413        |
| Потелешенко Крістіна Анатоліївна                                                                  |            |
| АДАПТАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА<br>ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....              | 418        |
| Удод Вікторія Володимирівна                                                                       |            |
| ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄС: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....                                                | 423        |
| <b>СЕКЦІЯ № 14. ПРАВО ЄС: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....</b>                                          | <b>429</b> |
| Дехніч Анастасія Вікторівна                                                                       |            |
| ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....                                                 | 429        |
| Думініка Марія Олександрівна та Рацун Ангеліна Анатоліївна                                        |            |
| ПРАВО НА ПРИТУЛОК ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:<br>ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ..... | 433        |
| Елісашвілі Ілля Володимирович                                                                     |            |
| ЄДИНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК УНІКАЛЬНА ПРАВОВА<br>КОНЦЕПЦІЯ.....                | 436        |
| Ігнатюк Аліка Альбертівна                                                                         |            |
| РОЛЬ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В<br>СОЮЗІ.....                   | 439        |
| Карасені Олександра Василівна                                                                     |            |
| СУЧАСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТА ОСНОВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО<br>СОЮЗУ.....                           | 443        |
| Котелевська Валерія Русланівна                                                                    |            |
| ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕФІНІЦІЇ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....                                      | 446        |
| Латиш Яна Вадимівна                                                                               |            |
| РОЛЬ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ФОРМУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО<br>ПРАВА.....                            | 449        |
| Леснякова Вікторія Олександрівна                                                                  |            |
| РОЛЬ ЄС У ПОДОЛАННІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН.....                                                         | 452        |
| Лук'янчук Катерина Петрівна                                                                       |            |

|                                                                                                     |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....                 | 456 |
| Максимчук Арина Юріївна                                                                             |     |
| ВПЛИВ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ НА РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄС.....                                     | 462 |
| Мойсеєнко Дар'я Кирилівна та Саргсян Ангеліна Арамівна                                              |     |
| ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЕТАПИ ТА РОЗВИТОК.....                                  | 466 |
| Плехова Марина Віталіївна                                                                           |     |
| «БЛАКИТНА КАРТА» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС..... | 470 |
| Пономарчук Вікторія Ігорівна                                                                        |     |
| ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ GDPR НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ ТА В УКРАЇНІ.....                    | 475 |
| Савчук Вікторія Валентинівна                                                                        |     |
| РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ КОНКУРЕНТНОГО ПРАВА.....                        | 479 |
| Сідельникова Єлизавета Русланівна                                                                   |     |
| ІСТОРІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЄС.....                                                          | 482 |
| Сорока Тетяна Олександрівна та Суниця Яна Сергіївна                                                 |     |
| РОЗВИТОК ТА ВАЖЛИВІСТЬ ЦИФРОВОГО РИНКУ ЄС.....                                                      | 487 |
| Степановська Марина Ігорівна                                                                        |     |
| СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄС В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ.....               | 491 |
| Суйчимезова Вікторія Олександрівна                                                                  |     |
| ШЕНГЕНСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ.....                             | 495 |
| Тітенко Руслана Русланівна                                                                          |     |
| СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ.....                | 499 |
| Череповська Ксенія Дмитрівна                                                                        |     |
| ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА.....                           | 502 |
| Чудімова Анастасія Валеріївна та Радецька Мирослава Валеріївна                                      |     |



|                                                                                  |     |
|----------------------------------------------------------------------------------|-----|
| КОНСТИТУЦІЙНІ ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРОБЛЕМИ ВТІЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....     | 506 |
| Щур Ірина Олексіївна                                                             |     |
| МІСЦЕ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВОПОРЯДКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ..... | 512 |
| Яценко Надія Іванівна та Журавель Ірина Анатоліївна                              |     |
| ВПЛИВ BREXIT НА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ.....                   | 515 |